

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

ISSN 2218-5348

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

Спецвипуск 1 (10)

*За матеріалами круглого столу експертів
«Імплементація Закону України «Про вищу освіту» – необхідна
передумова інтеграції в європейські простори вищої освіти та
наукових досліджень» (м. Ужгород, 24 лютого 2015 р.)
та
міжнародної науково-практичної конференції
«Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна
відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських
університетів» (м. Ужгород, 23-24 квітня 2015 р.)*

Ужгород
2015

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY «UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»
RESEARCH INSTITUTE OF CENTRAL EUROPE
EDUCATIONAL AND RESEARCH INSTITUTE
OF EUROPEAN INTEGRATION STUDIES

ISSN 2218-5348

INTERNATIONAL SCIENTIFIC HERALD

Special edition 1 (10)

*Based on materials of a round table meeting of experts
“Implementation of the Law of Ukraine “On Higher Education” as a
necessary precondition for integration into the European area of higher
education and research” (Uzhhorod, 24 February 2015)*

and

*International Scientific and Practical Conference
“Education Mobility, Innovation Culture and Social Responsibility as the
Resources of Competitiveness of European Universities”
(Uzhhorod, 23-24 April 2015)*

Uzhhorod
2015

У спецвипуску «Міжнародного наукового вісника» вміщено статті і повідомлення, підготовлені за матеріалами круглого столу експертів «Імплементация Закону України «Про вищу освіту» – необхідна передумова інтеграції в європейські простори вищої освіти та наукових досліджень» (24 лютого 2015 р.) та міжнародної науково-практичної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» (23-24 квітня 2015 р.).

Заходи проведено спільно з НАПН України в рамках реалізації наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір».

Видання здійснено за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду.

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Голова:

Смоланка В.І. ректор ДВНЗ «Ужгородський національний університет», доктор медичних наук, професор (м. Ужгород, Україна)

Члени ради:

Луговий В.І. перший віце-президент Національної академії педагогічних наук, доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)

Лендєл М.О. проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «УжНУ», доктор політичних наук, доцент (м. Ужгород, Україна)

Студеняк І.П. проректор з наукової роботи ДВНЗ «УжНУ», доктор фізико-математичних наук, професор (м. Ужгород, Україна)

Сільваші З-Й. ректор Університету у м. Дебрецен, доктор медичних наук, Ph.D, професор (Угорщина)

Бобко А. ректор Університету у м. Жешув, доктор гуманітарних наук, професор (Польща)

Чижмар А. ректор Технічного Університету у м. Кошице, доктор наук, Ph.D, професор (Словацька Республіка)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова:

Артёмов І.В. директор НН Інституту євроінтеграційних досліджень ДВНЗ «УжНУ», кандидат історичних наук, доцент

Члени редколегії:

Свєщенцева О.І. начальник відділу міжнародного освітнього та наукового співробітництва ДВНЗ «УжНУ», кандидат історичних наук, доцент

Грабова І.А. начальник науково-дослідної частини ДВНЗ «УжНУ», кандидат фізико-математичних наук

Середа Л.І. провідний спеціаліст ННІ євроінтеграційних досліджень

Бродич А.І. начальник редакційно-видавничого відділу ДВНЗ «УжНУ»

The Special edition of the “International scientific herald” contains articles and reports, written on the basis of materials of a round table meeting of experts “Implementation of the Law of Ukraine “On Higher Education” as a necessary precondition for integration into the European area of higher education and research” (24 February 2015) and International Scientific and Practical Conference “Education Mobility, Innovation Culture and Social Responsibility as the Resources of Competitiveness of European Universities” (23-24 April 2015).

These activities were held jointly with the NAES of Ukraine as part of implementation of the research project “Innovative university – tool of integration to european educational and research area”.

The publication was financed by the International Visegrad Fund.

EDITORIAL COUNCIL

Head of the editorial council:

V. Smolanka Rector of the SU “Uzhhorod National University”,
Doctor of Sciences (Medicine), Professor (Uzhhorod, Ukraine)

Members of the editorial council:

V. Luhovyi First Vice President of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (NAES of Ukraine), Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kyiv, Ukraine)

M. Lendel Vice-Rector for Academic Policy and Research of the SU “UzhNU”,
Doctor of Sciences (Politology), associate professor (Uzhhorod, Ukraine)

I. Studenyak Vice-Rector for Research of the SU “UzhNU”,
Doctor of Sciences (Physics and Mathematics), Professor (Uzhhorod, Ukraine)

Z-J. Silvashi Rector of the University of Debrecen,
Doctor of Sciences (Medicine), Professor (Hungary)

A. Bobko Rector of the University of Rzeszow,
Doctor of Humanities, Professor (Poland)

A. Chyzhmar Rector of the Technical University in Kosice,
Doctor of Sciences, Professor (Slovak Republic)

EDITORIAL BOARD

Head of the editorial board:

I. Artjomov Director of the ERI of European integration studies of the SU “UzhNU”,
Candidate of Historical Sciences, associate professor

Members of the editorial board:

O. Svyzhenstseva Head of the International Educational and Scientific Cooperation Department of the SU “UzhNU”, Candidate of Historical Sciences, associate professor

I. Hrabova Head of the Scientific Research Department of the SU “UzhNU”,
Candidate of Physical and Mathematical Sciences

L. Sereda Leading specialist of the ERI of European integration studies

A. Brodych Head of the editorial and publishing department of the SU “UzhNU”

ВСТУПНЕ СЛОВО

***Шановні викладачі, науковці, студенти,
вся університетська спільното!***

Ужгородський національний університет 23-24 квітня 2015 року мав честь організувати за підтримки Міністерства освіти і науки України міжнародну наукову-практичну конференцію «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів», під час якої були обговорені основні виклики, на які повинні реагувати сучасні виши.

Характерною особливістю конференції було те, що поряд з представниками українських вишів: Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, Мукачівського державного університету, Карпатського університету імені Августина Волошина, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Українського католицького університету, Житомирського державного університету імені Івана Франка – були представлені делегації з університетів сусідніх країн Європейського Союзу та Казахстану, а саме:

- Університету м. Дебрецен (Угорщина) на чолі з проректором Андрашем Явором;*
- Братиславського економічного університету (Словацька Республіка) на чолі з деканом факультету міжнародних відносин Людмилою Ліпковою;*
- Поморської академії у Слупську та університету м. Жешув (Польща) на чолі з ректором академії Романом Дроздом та директором центру мікроелектроніки та нанотехнологій Євгеном Шерегієм;*
- Західного університету ім. Васіле Голдіша та Університету Бабеш-Бояї (Румунія) на чолі з проректором Гаврилом Арделяном та президентом Сенату Університету Бабеш-Бояї Іоаном Чірілою;*

- *Дармштадтського університету прикладних наук (Німеччина)* на чолі з професором Клаусом Гебермелом;
- *Університету ім. М. Ромеріса (Литва)* на чолі з професором Алвідасом Балежентісом;
- *Євразійського національного університету ім. Л.М. Гумільова в Астані (Казахстан)* на чолі з проректором Абзалом Талтеповим та директором Українського центру науки та культури Петром Токарем.

Учасники конференції детально і всебічно обговорили проблеми мобільності освіти, інноваційної культури та соціальної відповідальності університетів. Досвід останніх надзвичайно важливий для українських ВНЗ. Поряд з вищезазначеною проблематикою учасники конференції активно дискутували з приводу інтегрування УжНУ до європейського освітнього і наукового просторів. **Більшість виступаючих відмічали значну роботу, яка проводиться в навчальному закладі з розроблення Концепції та Стратегії інноваційного розвитку Ужгородського національного університету.**

Результатом дводенної роботи учасників міжнародної науково-практичної конференції стало підписання ректором УжНУ та очільниками іноземних делегацій **Меморандуму про створення Міжнародного консорціуму університетів.**

Зазначимо, що філософія функціонування університету у XXI столітті заснована на визнанні потреби проведення фундаментальних наукових досліджень у партнерстві із закордонними колегами, створення технологій, інновацій у різних сферах життя, тобто виконання ролі майданчиків не лише для передачі знань, але й для їх формування за участі студентів другого і третього ступенів навчання.

Водночас європейські виші починають відігравати активну роль у розвитку громад, у середовищі яких діють не лише як генератори інновацій, але і як потенційні надавачі послуг громадянам, осередки волонтерства, медіацій, незалежні від політики центри обговорення і вирішення питань,

що становлять інтерес для громадян, окремих груп, приклади розвитку на засадах сталості.

Інтернаціоналізація освіти, творення знань та інновацій, активна роль у житті громади та регіону є на цьому етапі стартовими пріоритетами розвитку нашого вишу, які будуть аналізуватися і деталізуватися під час розробки Стратегії розвитку Ужгородського національного університету, робота над якою вже розпочалася.

Нашою метою є скористатися усіма можливостями, які створює для академічної мобільності та інших означених вище завдань Болонський процес, новий Закон України «Про вищу освіту», долучення України до програм Європейського Союзу Еразмус+ та Горизонт–2020. Водночас дотримуємося припущення, що багато ефективних моделей і механізмів сприяння академічній мобільності, стимулювання наукових досліджень і прикладних розробок, зокрема запровадження інновацій, ролі університету у житті територіальних громад і соціальних спільнот може запропонувати досвід інших вишів.

Значчу, що наша конференція стала логічним продовженням активної дискусії, розпочатої на засіданні круглого столу експертів в лютому ц.р. щодо імплементації положень Закону України «Про вищу освіту» як важливої передумови інтеграції в європейські простори вищої освіти та наукових досліджень.

Бажаю усім читачам реалізовувати свої освітянські плани, створити середовище, сприятливе для технологічних та соціальних інновацій, повернути вишам репутацію центрів культурного і громадського життя. Разом це зробити легше! Сімдесятилітній досвід розвитку Ужгородського національного університету це підтверджує.

Смоланка В.І.,

*доктор медичних наук, професор, ректор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НА ШЛЯХУ ДО ЄДИНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО І НАУКОВОГО ПРОСТОРУ

Смоланка В.І.,

*доктор медичних наук, професор, ректор
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Визнання європейської інтеграції стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом України, підписання Угоди України з ЄС про асоціацію, прийняття нового Закону України «Про вищу освіту», розроблення Концепції розвитку вищої освіти на період 2015–2025 рр. висувають нові актуальні завдання перед вищою школою на шляху до європейського і світового освітнього простору для забезпечення високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, потреб суспільства, ринку праці кваліфікованими фахівцями.

З огляду на те, що центром відтворення інтелектуального потенціалу суспільства є університет, нині дві глобальні проблеми визначають новий його статус у суспільстві і державі: по-перше, нове завдання масової вищої освіти з метою загального інтелектуального розвитку нації та прийняття кращого інтелектуального рішення на кожному робочому місці; по-друге, трансфер знань з метою якнайшвидшого і тотального впровадження та поширення інноваційних технологій у різних галузях господарства.

Все це визначає нову функцію університету в сучасних умовах – функцію інтегратора знань. Під *інтегратором* ми розуміємо організацію, яка реалізує процеси взаємодії частин складної системи освіти і науки з метою забезпечення її розвитку. Університет стає провідним учасником і організаційним посередником для

кооперації освітніх і наукових структур з виробництвом, культурними установами, владними структурами. Метою кооперації є об'єднання зусиль для вирішення міждисциплінарних завдань освіти і науки, а також провадження інноваційної діяльності.

Зазначимо, що одним із вагомих підтверджень адекватності реаліям сучасного суспільства є реалізована Європейським Союзом політика в області освіти і науки. Вона втілюється в двох глобальних процесах: Болонському процесі трансформації освітніх систем і процесі інтенсифікації трансферу знань, визначеного Лісабонською конференцією.

Відомо, що Лісабонський порядок – це програма науково-технічного, економічного і соціального розвитку. Цей порядок, перш за все, визначає завдання європейських країн щодо розширення інноваційної діяльності. Оскільки положення Лісабонської декларації націлюють університети на виконання функції «локомотива» європейської економіки через реалізацію знань інформаційного інтегратора, на наш погляд, слід привернути увагу до окремих положень формування єдиного освітнього простору Європи.

Згідно з Декларацією Глазго на високому рівні визначені основи безперервного політичного діалогу між університетами і органами державної влади з метою забезпечення майбутнього європейських університетів. Міжуніверситетська співпраця продовжує залишатися найважливішою характерною рисою європейських університетів і набуває все більшої значущості в умовах глобалізації та наростаючої конкуренції.

Отже, ми бачимо, що на європейському порядку денному першим є завдання щодо створення потужних університетів, які виступатимуть інтеграторами знань у ході реалізації Болонського процесу, Лісабонського порядку та інших програм, спрямованих на інтеграцію для підвищення конкурентоспроможності об'єднаної Європи.

У Розділі V Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Розділі XI Закону України «Про вищу освіту» сформульовані базові принципи інтегрування в європейський освітній і науковий простір, серед яких:

- *фінансове забезпечення* кожного студента, яке передбачає надання самостійності навчальним закладам у розпорядженні фінансовими ресурсами та перехід їх фінансування від принципу утримання до принципу формування бюджетів, виходячи з кількості та вартості навчання одного студента;

- *автономія навчальних закладів*, яка передбачає розширення їх фінансової і кадрової автономії;

- *удосконалення кадрової політики*, основою якої є комплекс заходів щодо підвищення престижу роботи викладача;

- *інвестування вузів*, що передбачає пошук альтернативних джерел фінансування освіти.

На шляху інтегрування в європейський освітній простір вищій школі України необхідно послідовно і якісно вирішити низку конкретних завдань, серед яких:

- *фінансове забезпечення* кожного студента, яке передбачає надання самостійності навчальним закладам у розпорядженні фінансовими ресурсами та перехід їх фінансування від принципу утримання до принципу формування бюджетів, виходячи з кількості та вартості навчання одного студента;

- *автономія навчальних закладів*, яка передбачає розширення їх фінансової і кадрової автономії;

- *удосконалення кадрової політики*, основою якої є комплекс заходів щодо підвищення престижу роботи викладача;

- *інвестування вузів*, що передбачає пошук альтернативних джерел фінансування освіти;

- формування і впровадження національної системи кваліфікацій;
- освіта протягом всього життя;
- розвиток он-лайн технологій у навчальному процесі;
- розвиток дистанційної освіти;
- впровадження елементів відкритої освіти;
- інтеграція освіти і науки та забезпечення трансферу технологій;
- забезпечення пріоритетності дослідницьких університетів в інноваційному поступі України.

Після приєднання України до Болонського процесу системою освіти зроблені важливі кроки з реалізації положень, які синхронізуються з національними підходами до організації навчання, змісту освіти, традицій України у підготовці майбутніх фахівців.

Завдання вишів, на наш погляд, – формувати власне освітнє середовище, культурну організацію навчання, культуру викладачів і студентів, культуру оцінювання навчальних досягнень студентів, культуру забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців та науково-педагогічних працівників. Справжня європеїзація як наочний аналог модернізації української освітньої галузі починається тільки сьогодні. Її елементами, зокрема, є:

а) припинення безконтрольного зростання кількості вищих навчальних закладів та сертифікації ними все нових нібито «модних», але непрофільних для них спеціальностей – цей процес у минулому вже зробив нас, на жаль, міжнародним посміховиськом;

б) сполучення освіти і науки, концентрація державних та інших доступних ресурсів розвитку провідними вищими навчальними закладами, які мають загальновизнані наукові досягнення;

в) поступове приведення державного замовлення у відповідність із справжніми потребами бюджетного сектора, а також вивчення потреб ринку праці та можливостей стратегічного його прогнозування;

г) деідеологізація – очищення від спотворень викладання історії та літератури, акцентування на багатогранності української ідентичності та культурної спадщини, виховання громадянськості, зокрема і як ключового елемента загальноєвропейської макроідентичності;

д) просування в суспільстві необхідних уже сьогодні вітчизняному і міжнародному ринку праці інженерно-технічних спеціальностей та надання відповідної підтримки вузам, що їх культивують;

е) аналіз можливостей створення і розвитку кількох так званих здвоєних програм (на рівні бакалаврату, магістрату і докторату – Ph.D., «доктора філософії») – з провідними університетами країн ЄС, концентрація уваги на сфері поширення викладання іноземних мов.

Геополітична спрямованість сучасного цивілізаційного процесу визначається його глобалізацією, зростанням значущості гуманітарної сфери, високих інформаційних технологій, постіндустріальних принципів суспільного розвитку, підвищенням ролі інтелектуального капіталу та менеджменту, соціальних і гуманітарних чинників економічного прогресу, утвердженням пріоритетності базових засад сталого розвитку.

Від стану освіти і науки та від ефективності державної політики у цих сферах залежить вирішення завдання консолідації українського суспільства, формування єдиного гуманітарного, інтелектуального, інформаційного і культурного просторів, а також залежить те, чи зможе Україна посісти гідне місце в сучасному світі. Одним із найважливіших стратегічних завдань на сучасному етапі

модернізації системи вищої освіти України є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог.

Саме тому інтегрування в європейський освітній простір, запровадження основних положень Болонського процесу передбачає врахування національних підходів до організації навчання, змісту освіти, традицій у підготовці майбутніх фахівців.

У програмних європейських документах щодо розвитку вищої освіти зазначається, що університети значною мірою повинні зберігати свої власні традиції, надбання, школи. Тому мова не йде про пряме запровадження закордонного досвіду в навчальний процес українських університетів.

Період з 2010 до 2020 року повинен стати ключовим у реалізації довготермінових стратегій щодо визнання вищої освіти України в європейському і світовому освітньому просторі.

Інтеграція в європейський освітній простір потребує вироблення і впровадження нових механізмів, серед яких:

- запозичення досвіду сусідніх з Україною держав-членів ЄС;
- адаптування законодавства України до вимог Болонського процесу;
- спільна підготовка фахівців у європейських вузах та обмін випускниками;
- вирішення проблем юридичного визнання дипломів українських вузів у країнах ЄС;
- створення умов для закріплення фахівців, що закінчують навчання;
- недопущення «відтоку мізків» з нашої держави;
- підготовка фахівців, спроможних захистити інтереси України у жорстких умовах світової конкуренції, враховуючи членство в СОТ тощо.

Наведені принципові положення є базовими для Ужгородського національного університету при розробленні Концепції та Стратегії інтеграції в європейський освітній та науковий простір.

Станом на 31.12.2014 року УжНУ складається з 22 факультетів, 109 кафедр, природничо-гуманітарного коледжу. У складі університету діє 21 науково-дослідний інститут та центр, 4 навчально-наукові інститути та центри. Університет має найбільшу в області бібліотеку (у ній зберігаються більше 1,7 млн. примірників документів та книг).

В УжНУ та природничо-гуманітарному коледжі навчається 13552 особи, які здобувають освіту за ОКР молодшого спеціаліста за 8-ма спеціальностями; бакалавра – за 43-ма напрямками підготовки; спеціаліста – за 48-ма спеціальностями; магістра – за 42-ма спеціальностями. На денній формі навчається 9522 особи, на заочній – 4030. Важливим показником діяльності університету є кількість осіб, які вперше виявили бажання навчатися в ньому. За підсумками вступної кампанії 2014 року у виш було зараховано 5021 студент, серед яких близько 100 іноземців.

Навчальний процес в університеті забезпечують 1152 науково-педагогічні працівники, серед яких 130 докторів наук, професорів та 673 кандидати наук, доценти. За сумісництвом на посадах науково-педагогічних працівників перебувають 153 особи, зокрема 23 доктори наук, професори, 82 кандидати наук, доценти. Частка докторів наук, професорів становить 11,7 %, кандидатів наук, доцентів – 57,9 %.

Зростання кадрового потенціалу вишу забезпечує професійний ріст його співробітників. У 2014 році захистили дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук 6 осіб, кандидата наук – 37 осіб з числа штатних працівників університету. Окрім того, 40 працівникам присвоєно вчене звання доцента, 6 – професора.

УжНУ, згідно з показниками минулого року Рейтингу прозорості національних університетів, укладеного Аналітичним центром CEDOS, піднявся на 24 позиції (з 42 на 18 місце). Університет і надалі працюватиме прозоро і чесно, забезпечуватиме вільний доступ до всіх видів інформації стосовно діяльності університету. Так, над щоденним наповненням офіційного сайту університету, факультетів, медіацентру УжНУ працюють і фахові спеціалісти, і студенти відділення журналістики, і відповідальні працівники кожного з факультетів та структурних підрозділів. Слід також відмітити, що й ректорат відкритий до студентів, громадськості та ЗМІ. Ужгородський національний університет за комплексом освітніх та наукових показників одразу на понад 10 позицій підвищив своє становище у Консолідованому рейтингу українських вишів 2015 року, вперше за всю історію посівши досить високу 30-у позицію з-поміж 286-ти вищих навчальних закладів.

За результатами рейтингу, згідно з наукометричною базою даних SCOPUS, ДВНЗ «УжНУ» серед вищих навчальних закладів України займає 13 місце за індексом Гірша, 12 місце – за кількістю публікацій і 10 місце – за індексом цитувань; у рейтингу веб-ресурсів українських вишів, що його пропонує портал i.ua, офіційний сайт УжНУ – на першому місці. Відповідно до рейтингу Webometrics університет за рік піднявся з 125 на 95 місце.

Зрозуміло, що розвиток Ужгородського національного університету залежить від майбутньої науково-освітньої, соціальної та громадської самореалізації його співробітників та студентів. **Сьогодні у центрі моделі розвитку університету повинна бути людина – студент, педагог, науковець, адміністративний працівник, абітурієнт – з її потребами та інтересами.** Така філософія, а також об'єктивні реалії, що склалися в Україні: бюджетні обмеження щодо фінансування освіти, задекларована зміна за-

конодавства у науково-освітній сфері, децентралізація влади, включно з розширенням автономії вишів, визначають очікувані результати реалізації цієї програми, а саме високі показники:

➤ *людського капіталу університету*, зокрема завдяки створенню умов для його освітнього, наукового та громадсько-культурного розвитку, підвищення рівня правової і соціальної захищеності, існування механізмів впливу членів колективу на прийняття управлінських рішень;

➤ *якості освітніх послуг*, що надаються українським та іноземним громадянам у форматі різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, сертифікованих програм, короткострокових курсів підвищення кваліфікації, факультативів, неформальної освіти;

➤ *наукових розробок та технологічних інновацій* міжнародного рівня, яких потребує суспільство та креативна економіка;

➤ *синергії у трикутнику «освіта – наука – ресурси»*, яка передбачає залежність освітніх і науково-технологічних результатів від людських та інших ресурсів, добровільну підтримку університету бізнесом, меценатами, міжнародними організаціями, враховуючи потенціал послуг та інновацій, що пропонуються;

➤ *якості культурного і громадського життя* колективу вишу, відкритості до нових ідей та задумів, але водночас незалежності від політичної кон'юнктури;

➤ *іміджу УжНУ* як одного з кращих університетів Карпатського регіону та України.

Досягнення цих результатів є можливим через реалізацію таких пріоритетів і завдань:

Пріоритет 1. Демократичне та ефективне управління

Самореалізація студентів і співробітників університету є справжньою лише в атмосфері демократії, належного

управління його ресурсами, включно майна, бюджетних і позабюджетних надходжень, врахування професійних, демографічних, соціальних інтересів різних груп, з яких складається колектив вишу, можливостей, які відкриваються перед УжНУ в співпраці з бізнесом, державою, місцевим самоврядуванням, міжнародними організаціями.

Пріоритет 2. Модернізація і конкурентоспроможність освіти

У центрі навчального процесу повинен бути студент і викладач. Студентом потрібно опікуватися від статусу абітурієнта до часу його працевлаштування як фахівця, який матиме бажання повернутися до вишу для отримання другої освіти чи підвищення кваліфікації. Викладач повинен бути захищений не лише соціально, але й від паперотворчості, забезпечений доступом до інформації, мати можливість публікувати свої навчально-методичні досягнення коштом університету. Водночас УжНУ має гарантувати роботодавцям, що його випускники володіють знаннями і навичками, яких потребує сучасне суспільство та економіка.

Пріоритет 3. Наука та інновації

Науковець повинен мати кілька варіантів підтримки своїх досліджень у рамках державного фінансування, приватного чи міжнародного. Цьому, без сумніву, сприятиме набуття УжНУ статусу **дослідницького університету**, що залишається стратегічною метою колективу. Водночас, очікуючи оновлення Міністерством освіти і науки України критеріїв визнання дослідницької ролі вишів, необхідно брати до уваги сучасні реалії наукового прогресу, притаманні європейському простору. Це означає потребу:

- сформувавати в рамках Стратегії розвитку УжНУ механізми підтримки прикладних досліджень, розробки інноваційних технологій у форматах, що є у європейській практиці (інноваційні лабораторії, майданчики, наукові парки, мережі);

- виробити механізми взаємодії УжНУ з агентствами із залучення інвестицій, структурами регіонального та місцевого розвитку, які підтримують прикладні дослідження;
- залучити науковців, студентів УжНУ до участі у європейській рамковій програмі «Горизонт», що підвищить мобільність науковців у сфері міжнародної співпраці, реформувати діяльність науково-дослідної частини;
- запровадити систему технічного супроводу грантових ідей співробітників вузу, що означатиме у перспективі перехід цього підрозділу на засади самоокупності та інші.

Основні етапи і механізми інтегрування науки та освіти сформульовані в Законі України «Про вищу освіту» та проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. Саме тому в Законі України «Про вищу освіту» посилена *інноваційна складова* діяльності вищих навчальних закладів. У статтях 65, 66, 67, 68 визначено організаційно-правові форми впровадження інновацій, внесено зміни щодо фінансової самостійності вищого навчального закладу.

Відомо, що освітні інновації – це: по-перше, створені, вдосконалені або застосовані компоненти, що суттєво поліпшують результати освітньої діяльності, максимально наближених до професійного рівня майбутнього фахівця, спроможного захистити інтереси країни у жорстких умовах сучасних викликів світової конкуренції на ринку праці; по-друге, вироблення такої моделі освітнього процесу, в якій оптимально поєднуються кращі вітчизняні та зарубіжні традиції підготовки кадрів, здатних до активних самостійних дій, створення динамічної мобільної конкурентоспроможної моделі освітньої системи та недопущення «відтоку мізків».

Першочерговими пріоритетами освітніх інновацій в університеті є:

- *формування* сучасного наукового кадрового потенціалу, підготовка фахівців інноваційного типу, здатних забезпечити створення і впровадження інноваційних наукових розробок;

- *модернізація* навчальних планів і програм, упровадження сучасних освітніх технологій відповідно до кращого світового досвіду, створення міжнародних університетських мереж і просування на міжнародному ринку сучасних освітніх послуг;

- *впровадження* інноваційної методики навчання та мультимедійних технологій – застосування слайд-лекцій, комп'ютерного тестування, дистанційного навчання, електронних підручників і навчальних матеріалів;

- *одержання* конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів шляхом застосування нових наукових, науково-технічних знань у процесі підготовки фахівців з вищою освітою;

- *забезпечення* функціонування обмінних програм, мобільності студентів, вивчення і використання в роботі викладачів іноземних мов, участі у міжнародних освітніх і наукових проектах та надання на належному рівні освітніх послуг іноземним студентам тощо.

Також є беззаперечною необхідність максимально використовувати умови прикордоння для започаткування проектів із європейськими партнерами в рамках міжнародних освітніх програм, що сприятиме інтеграції України в Європейський Союз.

Варто зауважити, що в Ужгородському національному університеті розпочато активну роботу з реалізації завдань і вимог, які постають у процесі формування інноваційного університету. Зокрема, реалізовується науковий проект **«Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір»** за фінансування Вишеградського фонду, підготовлений Навчально-

науковим інститутом євроінтеграційних досліджень університету.

Метою проекту є розроблення упродовж 2015-2016 років на основі аналізу європейського, зокрема країн В-4, та світового досвіду інноваційної діяльності вищої школи, шляхом співпраці з виробничими підприємствами області та науковими установами країн Вишеградської четвірки, концепції становлення інноваційного університету європейського типу на базі ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Така концепція дасть змогу в контексті транскордонного співробітництва створити і задіяти у Закарпатській області регіональну інноваційну структуру – **Науковий парк «Ужгородський національний університет»**. Це сприятиме забезпеченню ефективного використання наявного потенціалу, широкого залучення вітчизняних та закордонних науково-технічних розробок і технологій, регіональних виробничих, енергетичних, природно-сировинних, технологічних, матеріально-технічних та кадрових ресурсів.

Узагальнюючи завдання Ужгородського національного університету на перспективу, зазначимо, що їх реалізація повинна забезпечити досягнення таких цілей:

- ✓ підвищити роль університету в соціально-економічному, технологічному, освітньому й культурному розвитку Закарпатського регіону;
- ✓ запровадити ефективні системи управління університетом і якістю підготовки фахівців на основі принципів і вимог міжнародних стандартів;
- ✓ забезпечити адаптацію університету і його випускників до соціальних, економічних, культурних запитів суспільства і до глобальних змін на ринку праці;

- ✓ широко залучати в інноваційний науковий і освітній процеси науково-педагогічних працівників, аспірантів, докторантів і студентів;
- ✓ створити єдине інформаційне середовище для забезпечення освітньої, наукової та інноваційної діяльності;
- ✓ розвивати міжнародні зв'язки у сфері підготовки й перепідготовки фахівців;
- ✓ повною мірою реалізувати потенціал підписаного на конференції Меморандуму про міжнародне співробітництво УжНУ з провідними вузами країн Європейського Союзу та ін.

Отже, реалізація положень Закону України «Про вищу освіту» потребує прийняття нових ефективних рішень як щодо розвитку університету в цілому, так і активного включення в процес взаємодії з ринком праці. Вимогою часу стає підготовка фахівців нової якості, здатних творчо мислити, швидко орієнтуватися в сучасному насиченому інформаційному просторі, приймати нестандартні рішення, вчитися і розвиватися протягом усього життя, а головне – бути патріотом рідної землі. Це головні пріоритети університету на шляху інтеграції в європейський освітній і науковий простір.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД І АВТОНОМІЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У КОНЦЕПЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»

Луговий В.І.,

*доктор педагогічних наук, професор,
перший віце-президент НАПН України,
національний експерт з реформування вищої освіти
(м. Київ, Україна)*

Анотовані положення концептуального, нормативного і методичного аспектів Закону

I. Характерні зміни в сучасній освіті

Утвердження:

- Компетентнісного підходу
- Результатної парадигми

Упровадження нових інструментів:

- Європейських кваліфікаційних метарамок
- Національних рамок кваліфікацій
- ЄКТС

Базові поняття:

- Результати навчання, компетентності, кваліфікації та їхні кредити.

II. Загальні поняття: концептуальний аспект

- Рамка кваліфікацій – інструмент вимірювання кваліфікацій.
 - Кваліфікація – 1) стандартизований набір компетентностей, 2) сертифікація компетентностей.
 - Компетентності – здатності особи до успішної діяльності (її знання, уміння, цінності, комунікація тощо).
 - Якість – відповідність стандарту.

- Якість кваліфікації – відповідність стандарту кваліфікації.

- Кваліфікації та компетентності, що в основі кваліфікацій, набуваються виключно через навчання (формальне, неформальне, інформальне, випадкове – див. МСКО-2011).

- Здійсненню формального і неформального навчання слугують освітні системи (див. МСКО-2011).

- Результати навчання – вимірювані компетентності, або частіше їх компоненти, що заплановані для навчання та можуть бути безпосередньо продемонстровані й оцінені.

- Результати навчання – Компетентності – Кваліфікації.

- Кредит ЄКТС – умовна часова одиниця вимірювання трудомісткості досягнення навчальних результатів, компетентностей, кваліфікацій.

- В окремих країнах національні рамки кваліфікацій (НРК) у назві містять слова «і кредитів».

- Результати навчання (кредити) – Компетентності (кредити) – Кваліфікації (кредити)

Кваліфікації поділяють на типи:

- освітні (надаються освітянами на основі освітніх стандартів);

- професійні (надаються роботодавцями на основі професійних стандартів).

У певних випадках присудження професійних кваліфікацій може делегуватися роботодавцем освітній системі.

III. Європейські метарамки кваліфікацій

Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (РК ЄПВО):

РК ЄПВО – всеохоплююча рамка (шкала) кваліфікацій, яка розроблена для закладів вищої освіти Європи в межах Болонського процесу, прийнята на Бергенській кон-

ференції (2005 р.), описує три послідовні цикли вищої освіти, містить чотири кваліфікаційні рівні;

Для опису кваліфікаційних рівнів рамки використовуються Дублінські дескриптори, що складаються з п'яти видів (базових) компетентностей, а також кредитний вимір для першого і другого циклів.

У РК ЄПВО критеріальний набір необхідних і достатніх (базових) компетентностей для ідентифікації кваліфікацій становить:

- знання і розуміння;
- застосування знань і розуміння;
- формування суджень;
- комунікація;
- здатність до подальшого навчання, розвитку.

Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (ЄРК НВЖ):

ЄРК НВЖ - рекомендований у 2008 р. Європейським Парламентом і Радою ЄС загальний системний опис восьми кваліфікаційних рівнів, які охоплюють весь спектр кваліфікацій, здобутих у процесі формального, неформального, інформального навчання

Рамка є інструментом для поліпшення розуміння, порівняння, ідентифікації і визнання існуючих та запровадження нових кваліфікацій в різних країнах Європи.

Опис кваліфікаційних рівнів ЄРК НВЖ здійснюється в термінах:

- знань;
- умінь;
- відповідальності й автономності.

IV. Кваліфікація в концепціях Європейських метарамок кваліфікацій

Європейські кваліфікаційні метарамки (РК ЄПВО і ЄРК НПЖ) жодним чином не обмежують поняття кваліфікації її професійними ознаками.

Рамки кваліфікацій – передбачають принципову вимірюваність (визначеність) і градацію кваліфікацій.

Широке тлумачення кваліфікацій в ЄРК НВЖ (1): «кваліфікація означає офіційний результат процесу оцінювання й визнання, який отримано, коли компетентний орган встановив, що особа досягла навчального результату за заданими стандартами».

Широке тлумачення кваліфікацій в ЄРК НВЖ (2): ЄРК НВЖ охоплює всі рівні кваліфікацій, котрі можна отримати в системах як «загальної і вищої освіти, так і професійної освіти та підготовки» (для «ринку праці та громадянського суспільства»); для професійного та особистого розвитку; «для індивідуального розвитку, конкурентоздатності, зайнятості та соціальної єдності»).

За всеосяжною РК ЄПВО, коли мова йде про специфічні кваліфікації професійного спрямування застосовується уточнююче слово «професійний», яке «стосується тих характеристик, що важливі для роботи або професії ...», однак рамка не обмежена такими кваліфікаціями.

V. Кваліфікація як міра розвитку особи

Широке (не лише для ринку праці) розуміння кваліфікації дає підстави розглядати її як міру (мірило, критерій) особистісного розвитку (кваліфікована, компетентна людина).

VI. Професійні кваліфікації

Професійні кваліфікації мають поділ:

- а) галузевий (інженер, лікар, учитель, бухгалтер тощо)
- б) рівневий:
 - розряди (робітників)
 - категорії (педагогів, лікарів)
 - звання (викладачів, учених, митців, військових)
 - ранги (державних службовців)

- чини (суддів)
- класи (водіїв) тощо.

Зіставлення найвищих професійних кваліфікацій (з постанови КМУ від 25 липня 2012 р. № 680):

Державний службовець 1 рангу – генерал армії України – державний радник юстиції України і державний радник юстиції 1 класу (*органів прокуратури*) -

VII. Кваліфікація як чинник компетентнісного підходу та результатної парадигми в освіті

Зазначене розуміння кваліфікації дає змогу підвищити технологічність освіти, навчання переорієнтувати їх з процесної на результатну парадигму на основі компетентнісного підходу, що сприятиме якості навчання, освіти.

VIII. НРК України: нормативний аспект

НРК розроблена з урахуванням РК ЄПВО (2005 р.) та ЄРК НВЖ (2008 р.) і затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341.

Законом України «Про вищу освіту» НРК через зміни в Законі України «Про освіту» офіційно унормована Статтею 27.

IX. Терміни та їх визначення в НРК України і Законі України «Про вищу освіту»: нормативний аспект «Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів» (НРК, Стаття 27` Закону України «Про освіту») (Концептуально НРК – “шкала”, мірило будь-яких кваліфікацій за критерієм їх складності)

Кваліфікація — офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважений компетентний орган встановив, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) за заданими стандартами (НРК)

Кваліфікація — офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту (Закон)

Два аспекти кваліфікації (зауваження європейського експерта О. Аарни):

- стандарт компетентності (результатів навчання);
- свідчення (сертифікат) компетентності.

Компетентність/компетентності – здатність/здатності особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості (НРК) *(за проектом Тьюнінг, це – динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей)*

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (Закон)

Результати навчання – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання (НРК)

Результати навчання – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно оцінити та виміряти (Закон)

Кваліфікаційний рівень – структурна одиниця Національної рамки кваліфікацій, що визначається певною сукупністю компетентностей, які є типовими для кваліфікацій даного рівня (НРК).

Закон України «Про вищу освіту» не дає визначення кваліфікаційного рівня.

Х. НРК України: кваліфікаційні рівні

Кваліфікаційні рівні (0-9) НРК України та їх неофіційне співвіднесення з рівнями освіти (0-8) МСКО-2011:

- 0-й рівень (відповідає рівню ранньої дитячої освіти МСКО-2011);
- 1-й рівень (відповідає рівню початкової освіти МСКО-2011)
- 8-й рівень (відповідає докторському або еквівалентному рівню МСКО-2011)
- 9-й рівень (відповідає рівню постдокторської освіти).

XI. НРК України: базові (основні) компетентності

Набір базових (основних) компетентностей для опису кваліфікаційних рівнів НРК:

- знання;
- уміння;
- комунікація;
- автономність і відповідальність;
- інтегральна компетентність.

Знання – осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання поділяються на емпіричні (фактологічні) і теоретичні (концептуальні, методологічні).

Уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та розв'язання задач і проблем. Уміння поділяються на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів).

Комунікація — взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності.

Автономність і відповідальність — здатність самостійно виконувати завдання, розв'язувати задачі і проблеми та відповідати за результати своєї діяльності.

Інтегральна компетентність — узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності.

ХІІ. НРК України: приклади описів кваліфікаційних рівнів:

5-го кваліфікаційного рівня:

Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування положень і методів відповідної науки і характеризується певною невизначеністю умов.

6-го кваліфікаційного рівня:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

7-го кваліфікаційного рівня:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

8-го кваліфікаційного рівня:

Здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики.

9-го кваліфікаційного рівня:

Здатність визначати та розв'язувати соціально значущі системні проблеми у певній галузі діяльності, які є ключовими для забезпечення стійкого розвитку та вимагають створення нових системоутворювальних знань і прогресивних технологій.

ХІІІ. НРК України: що далі?

НРК створює умови для ідентифікації наявних і нових кваліфікацій, а також розроблення:

- галузевих (секторальних у термінології проекту Тюнінг) рамок кваліфікацій;
- професійних стандартів і кваліфікацій;
- освітніх стандартів і кваліфікацій;
- національної системи кваліфікацій;

Якість освіти

НРК створює умови для запровадження компетентнісного підходу/результатної парадигми в освіті, навчанні як основи забезпечення вимірюваної якості в освіті, навчанні.

Адже відкриває шлях до чіткої класифікації і стандартизації компетентностей (результатів навчання), які складають основу кваліфікацій, що набуваються шляхом освіти, навчання.

Упровадження (створення ГРК)

Приклад розроблення ГРК надано проектом Європейської комісії Тюнінг «Налаштування освітніх структур в Європі» для такої галузі, як освіта, й інших.

НРК і ЄКТС

ЄКТС – інструмент визначення трудомісткості (складності) опанування освітньої програми або її модуля та відповідної кваліфікації.

Відтак в окремих передових країнах кваліфікаційні рамки містять кредитний вимір і відображують це в назві:

- Рамка кваліфікацій і кредитів Англії, Уельсу та Північної Ірландії;
- Шотландська рамка кредитів і кваліфікацій.

XIV. НРК і рівні вищої освіти за Законом

Рівні вищої освіти (Стаття 5, пункт 1):

початковий (короткий цикл)	– 5 рівень НРК
перший (бакалаврський)	– 6 рівень НРК
другий (магістерський)	– 7 рівень НРК
третій (освітньо-науковий)	– 8 рівень НРК
науковий	– 9 рівень НРК

XV. Ступені вищої освіти за Законом

Ступені вищої освіти (Стаття 5, пункт 2):

- молодший бакалавр
- бакалавр
- магістр
- доктор філософії
- доктор наук

XVI. Ступені та освітні (наукові) програми вищої освіти й їх кредитний вимір за Законом

(Стаття 5, пункт 3):

Молодший бакалавр – освітньо-професійна програма, 90-120 кредитів ЄКТС

Бакалавр – освітньо-професійна програма, 180-240 кредитів ЄКТС

Магістр – 1) освітньо-професійна програма, 90-120 кредитів ЄКТС, 2) освітньо-наукова програма, 120 кредитів ЄКТС

Доктор філософії – освітньо-наукова програма (4 роки), освітня складова 30-60 кредитів ЄКТС

Доктор наук – наукова програма

Дослідницько-інноваційний характер вищої освіти

Характерною ознакою вищої освіти всіх її рівнів (і це відрізняє ці рівні від інших рівнів освіти) за Законом є наявність дослідницько-інноваційного компонента, що впливає із сукупної дії норм кількох статей.

Це зокрема:

стаття 1, пункт 1, підпункт 7);

стаття 28, пункт 1, підпункт 1)-3);

стаття 36, пункт 2, підпункт 11);

стаття 65, пункт 1 й інші.

Рівні, ступені та галузі, спеціальності вищої освіти

Рівнево-ступенева повноструктурність вищої освіти, її дослідницько-інноваційна основа зумовили потребу в єдиному освітньо-науковому переліку галузей і спеціальностей, наскрізному для всіх рівнів і ступенів вищої освіти.

Методологія визначення галузевої структури освіти міститься в МСКО(Г)-2013 та проекті НСКО-2013.

Закон України «Про вищу освіту» (2014)

Розділ XV. Прикінцеві та перехідні положення

«п. 5. Кабінету Міністрів України:

1) протягом трьох місяців з дня набрання чинності цим Законом забезпечити затвердження центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки **єдиного переліку галузей знань**, який повинен поєднати чинні переліки **галузей освіти та науки**, виділивши «Богослов'я» в окремому галузь знань»;

Розділ XV. Прикінцеві та перехідні положення

« п. 6. Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти зобов'язується протягом шести місяців з дня його утворення сформулювати і подати на затвердження центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки єдиний перелік спеціальностей на засадах поєднання чинного переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, з чинним переліком спеціальностей, за якими проводиться за-

хист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань, взявши за основу останній. При цьому чинні спеціальності вважати спеціалізаціями, які розробляються та затверджуються безпосередньо вищими навчальними закладами і не підлягають затвердженню державними органами».

Стан розроблення переліків галузей знань і спеціальностей:

МОН утворено робочу групу;

Пропозиції до проектів:

- галузей знань 30 (-2) (В.Луговий, Ж.Таланова, Педагогіка і психологія, № 3, 2014);

- галузей знань 26 (+1) (Ю.Рашкевич, С.Андрейчук, Педагогіка і психологія, № 1, 2013)

- спеціальностей 80+ (Сайт НАПН України), що відповідають МСКО-2013: галузі освіти та підготовки.

Застереження: орієнтація в переліку галузей знань на 11 *широких* галузей освіти МСКО(Г)-2013 зумовить у ряді випадків труднощі в створенні галузевих рамок кваліфікацій через суттєву неоднорідність цих галузей. До 2013 р. у концепції МСКО версії 1997 р. теперішні «широкі галузі» через їх певну еkleктичність узагалі називалися «групами галузей». Далекий від спорідненості предметний склад широких галузей очевидний навіть з їх назв: «02. Мистецтво та гуманітарні науки», «04. Бізнес, управління та право», «05. Природничі науки, математика та статистика», «07. Інженерія, виробництво та будівництво», «09. Здоров'я та соціальне забезпечення», не говорячи вже про невеликий ступінь їх схожості за критеріями галузевої класифікації.

МСКО: галузі освіти та підготовки

Класифікація галузей освіти базується на предметному підході.

При розробленні структури класифікації, у порядку пріоритетності застосовані п'ять критеріїв для визначення ступеня схожості предметного змісту з метою віднесення галузей освіти та підготовки до широких, вузьких і деталізованих галузей.

Критерії класифікації галузей:

1) *зміст теоретичних знань* (ідеї та поняття, їх використання для пояснення фактів і прогнозування результатів).

2) *мета навчання* (передбачуване застосування знань, умінь, компетентностей).

3) *об'єкти інтересу* (явища, проблеми, сутності, що вивчаються).

4) *методи та засоби* (процеси навчання та застосування набутих умінь і знань).

5) *інструментарій і обладнання* (прилади та інвентар, які особа навчається використовувати та експлуатувати).

«Коли основний предмет не може бути ідентифікований, оскільки програма чи кваліфікація охоплюють кілька деталізованих галузей (і навіть вузьких або широких галузей), жодна з яких не домінує, програму чи кваліфікацію слід віднести до категорії міждисциплінарних».

Фрагмент пропозицій до переліку галузей знань

№	Вузькі галузі освіти та підготовки МСКО (Г) – 2013 (29), код і назва	Галузі знань освітнього переліку (48), код і назва	Галузі наукового переліку (27), код і назва	Пропоновані галузі знань (освіти - НСКО) об'єднаного переліку (XX), код і назва
1	2	3	4	5
1	001 Базові програми та кваліфікації			001 Базові програми та кваліфікації*

1	2	3	4	5
2	002 Грамотність і кількісне мислення			002 Грамотність і кількісне мислення*
3	003 Особисті компетентності та розвиток			003 Особисті компетентності та розвиток
4	011 Освіта	0101 Педагогічна освіта 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини	13 Педагогічні науки 24 Фізичне виховання та спорт	011 Освіта
5	021 Мистецтво	0201 Культура 0202 Мистецтво	17 Мистецтвознавство 26 Культурологія	021 Мистецтво
6	022 Гуманітарні науки (крім мов)	0203 Гуманітарні науки	07 Історичні науки 09 Філософські науки	022 Гуманітарні науки (крім мов)
7	023 Мови		10 Філологічні науки	023 Мови
8	031 Соціальні й поведінкові науки	0301 Соціально-політичні науки 0302 Міжнародні відносини	19 Психологічні науки 22 Соціологічні науки 23 Політичні науки	031 Соціальні й поведінкові науки
9	032 Журналістика та інформація	0303 журналістика та інформація	27 Соціальні комунікації	032 Журналістика та інформація
10	041 Бізнес і управління	0305 Економіка та підприємництво 0306 Менеджмент і адміністрування 1501 Державне управління	08 Економічні науки 25 Державне управління	041 Бізнес, державні справи та управління
11	042 Право	0304 Право	12 Юридичні науки	042 Право

Фрагмент пропозицій до переліку спеціальностей (за проектом НСКО)

Широка галузь МСКО (Г), код і назва	Вузька галузь МСКО (Г), <u>Галузь знань</u> код і назва	Деталізована галузь МСКО (Г), <u>Спеціаль-</u> <u>ність код і назва</u>
1	2	3
00 Загальні програми та кваліфікації	001 Базові програми та кваліфікації 002 Грамотність і кількісне мислення 003 Особисті компетентності та розвиток	0011 Базові програми та кваліфікації 0021 Грамотність і кількісне мислення 0031 Особисті компетентності та розвиток
01 Освіта	011 Освіта	0111 Освітня наука 0112 Підготовка дошкільних педагогів 0113 Підготовка вчителів без предметної спеціалізації 0114 Підготовка вчителів з предметною спеціалізацією
02 Мистецтво та гуманітарні науки	021 Мистецтво	0211 Аудіовізуальні засоби та медіавиробництво 0212 Мода, інтер'єрний та промисловий дизайн 0213 Образотворче мистецтво 0214 Прикладне мистецтво 0215 Музика та виконавче мистецтво
	022 Гуманітарні науки (крім мов)	0221 Релігія й теологія 0222 Історія та археологія 0223 Філософія та етика
	023 Мови	0231 Мовне навчання 0232 Література та лінгвістика
03 Соціальні науки, журналістика та інформація	031 Соціальні й поведінкові науки	0311 Економіка 0312 Політологія й суспільство-знавство 0313 Психологія 0314 Соціологія й культурологія

	032 Журналістика та інформація	0321 Журналістика і репортаж 0322 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа
04 Бізнес, управління та право	041 Бізнес, державні справи і управління	0411 Облік і оподаткування 0412 Фінанси, банкова справа й страхування 0413 Менеджмент і управління 0414 Маркетинг і реклама 0415 Секретарська та офісна робота 0416 Оптова й роздрібна торгівля 0417 Трудові компетентності
	042 Право	0421 Право

Спеціальності та спеціалізації

Стаття 10, пункти 1 і 3:

«1. Стандарт вищої освіти ... за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності.»

«3. Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) Обсяг кредитів ЄКТС ...;
- 2) Перелік компетентностей випускника;
- 3) Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах

Освітні програми спеціалізацій у межах спеціальності мають забезпечити реалізацію:

- стандартизованих компетентностей та результатів навчання для даної спеціальності;
- додаткових компетентностей і результатів навчання спеціалізації.

Освітні програми спеціалізацій не можуть формуватися простим (механічним) додаванням (!) певних навчальних дисциплін спеціалізації до навчальних дисциплін, що

формують результати навчання та нормативні компетентності за стандартом спеціальності.

Колективна та розподілена дія дисциплін, методів і результатів навчання:

Кожну окрему компетентність визначають (формують) кілька дисциплін, методів, результатів навчання (колективна дія) і, навпаки, кожні конкретні дисципліни, методи, результати навчання визначають (формують) кілька компетентностей (розподілена дія).

Відтак кожна освітня програма спеціалізації – окрема індивідуальна композиція дисциплін, методів, результатів навчання, які в сукупності забезпечують як нормативні, так і додаткові результати навчання та компетентності випускника.

Формування освітніх програм

Із зазначеного випливає, що формування освітніх програм спеціалізацій стає колективною справою різних кафедр і викладачів автономного вищого навчального закладу.

Додатки

ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

від 15 квітня 2015 р. № 244

Про утворення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти

Відповідно до статті 17 Закону України “Про вищу освіту” Кабінет Міністрів України **постановляє**:

1. Утворити Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі — Національне агентство) як постійно діючий колегіальний орган з питань реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти.

2. Затвердити Статут Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, що додається.

3. Міністерству освіти і науки:

здійснити в установленому порядку заходи, пов'язані з утворенням Національного агентства та його державною реєстрацією;

подати на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо встановлення граничної чисельності працівників секретаріату Національного агентства;

передбачати під час складання проекту Державного бюджету України на відповідний рік видатки, необхідні для забезпечення організації роботи Національного агентства.

4. Міністерству соціальної політики подати на розгляд Кабінету Міністрів України пропозиції щодо визначення умов оплати праці Голови Національного агентства, його заступників і працівників секретаріату Національного агентства.

5. Ця постанова набирає чинності з 1 вересня 2015 року.

Прем'єр-міністр України

А. ЯЦЕНЮК

ПОСТАНОВА КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

від 29 квітня 2015 р. № 266

Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти

Відповідно до пункту 7 частини першої статті 13 Закону України "Про вищу освіту" Кабінет Міністрів України постановляє :

1. Затвердити перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, що додається.

2. Установити, що здобувачі вищої освіти, які вступили до вищих навчальних закладів до набрання чинності цією постановою, продовжують навчання відповідно до обраних напрямів підготовки та спеціальностей.

3. Визнати такими, що втратили чинність, постанови Кабінету Міністрів України згідно з переліком, що додається.

4. Ця постанова набирає чинності з 1 вересня 2015 року.

Прем'єр-міністр України

А. ЯЦЕНЮК

СЕКТОРАЛЬНІ РАМКИ КВАЛІФІКАЦІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТ УЗГОДЖЕННЯ ДЕСКРИПТОРІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МЕТА-РАМОК ТА ПОБУДОВИ ПРОФІЛІВ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

Рашкевич Ю.М.,

*доктор технічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
та міжнародних зв'язків*

Андрейчук С.К.,

*кандидат наук з державного управління, доцент
Національний університет «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

Проаналізовано концептуальні підходи до побудови європейських рамок кваліфікацій, сформульовано існуючі між ними протиріччя, описано розроблений у рамках проекту ТЮНІНГ підхід до проектування секторальних рамок, розглянуто методика їх використання для побудови профілю освітньої програми та опису результатів навчання на рівні окремих дисциплін, сформульовано завдання, які стоять перед українськими університетами в контексті запровадження цих сучасних інструментів прозорості освітніх програм.

Ключові слова: *рамка кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти, Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя, Національна рамка кваліфікацій, секторальна рамка кваліфікацій, компетентності, результати навчання, дескриптори, профіль програми.*

Вступ. Однією із найважливіших цілей Болонського процесу є прийняття системи легко зрозумілих і порівнюваних ступенів, що сприятиме глобалізації європейського освітянського ринку та його інтернаціоналізації, підвищуватиме придатність випускників до працевлаштування, усуватиме перешкоди для горизонтальної та вертикальної академічної мобільності, матиме позитивний вплив на підвищення якості у Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО). Для досягнення цієї непростой мети використовувється компетентнісний підхід у проектуванні та реалізації освітніх програм, який передбачає комплексне викорис-

тання цілої низки інструментів прозорості, найважливішими серед яких є циклова система вищої освіти, міжнародні та національні рамки кваліфікацій, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС), Додаток до диплома, Профіль програми. За допомоги цих інструментів здійснюється ієрархічний опис змісту освіти на різних рівнях та в різних предметних областях, а основними категоріями такого опису є компетентності та результати навчання. Вищезгадані інструменти розроблялися протягом останніх 15 років з ініціативи Європейської Комісії, Конференцій міністрів освіти європейських країн-членів Болонського процесу, Європейської асоціації університетів у рамках різних міжнародних програм та проектів. Це привело, з одного боку, до деякої методологічної та термінологічної неузгодженості (особливо це стосується європейських мета-рамк кваліфікацій), з іншого – до певної системної незавершеності та відсутності на сьогодні єдиної методології опису змісту освіти на різних рівнях: починаючи з найбільш загального – рамка кваліфікацій, і закінчуючи на рівні конкретної навчальної дисципліни.

Найбільший розрив виник на межі *рамка кваліфікацій – профіль освітньої програми* у зв'язку з тим, що опис на рівні рамки кваліфікацій визначає лише вимоги до певного циклу вищої освіти без прив'язки до предметної області, а профіль програми, очевидно, жорстко визначається конкретною спеціальністю. Для згладжування вказаного розриву в рамках проекту ТЮНІНГ – “Гармонізація освітніх структур в Європі” в 2007 році ініційовано нову лінію Tuning-SQF (*Sectoral Qualification Frameworks*), основним завданням робіт якої є розроблення методології проектування секторальних рамок кваліфікацій як інструментів узгодження європейських мета-рамк та основи проектування освітніх програм у конкретних секторах вищої освіти.

Метою цієї статті є системний аналіз підходів до опису кваліфікаційних вимог та змісту вищої освіти на різних рівнях, пропозиції щодо використання відповідного інструментарію для забезпечення прозорості та зрозумілості освітніх програм, а також завдань, які стоять перед українською системою вищої освіти в контексті Закону України «Про вищу освіту» та прийняття нового переліку галузей знань та спеціальностей.

I. Єдність та протиріччя європейських мета-рамоч кваліфікацій. Задекларований у Сорбонській [1] та Болонській [2] Деклараціях перехід на циклову систему вищої освіти з метою гармонізації освітніх програм відразу поставив на порядок денний питання створення загальноєвропейської кваліфікаційної рамки, за допомоги якої можливим стало б співставлення та порівнювання кваліфікацій, отриманих у різних країнах та в різних освітянських системах. Формально вперше це завдання було поставлено під час Конференції міністрів освіти європейських країн, яка відбулася у вересні 2003 року в Берліні. У Комюніке, прийнятому за результатами Конференції, країни-учасники Болонського процесу «заохочуються до створення для своїх освітянських систем рамок порівняльних та сумісних між собою кваліфікацій, які повинні описувати кваліфікації в термінах навчального навантаження, результатів навчання, компетентностей та профілів» [3]. Що стосується загальноєвропейського рівня, то Комюніке закликає до створення всеохоплюючої рамки кваліфікацій для ЄПВО.

Концентруючись виключно на навчальному навантаженні, результатах навчання, компетентностях та профілях, міністри фактично змінили парадигму вищої освіти в контексті створення та реалізації освітніх програм: перехід від того *що* вчити, до того *як* вчити, зміна акцентів від викла-

дання на навчання, від орієнтації на викладача до студентоцентрованого навчання.

Важливим внеском у створення загальноєвропейської кваліфікаційної рамки стали результати роботи неформальної мережі «Спільна ініціатива з якості» (*Joint Quality Initiative, JQI*), учасники якої протягом 2001-2004 років розробили систему дескрипторів для опису вимог щодо кваліфікацій циклів вищої освіти. Ці дескриптори, в подальшому відомі як *Дублінські дескриптори*, включають такі компетентності: знання та розуміння, застосування знань і розумінь, формування суджень, комунікація, уміння навчатися. Вони і стали основою прийнятої в 2005 р. на черговій Конференції міністрів в Бергені Рамки кваліфікацій для Європейського простору вищої освіти (*The Framework of Qualifications for European Higher Education Area, FQ-EHEA*) [4]. В цій рамці описані вимоги до кваліфікацій усіх трьох циклів вищої освіти, а також до короткого циклу в межах першого циклу, причому ці вимоги не пов'язані із предметною областю, до якої належить кваліфікація. В ЄПВО вона використовується для цілей визнання кваліфікацій, забезпечення якості та є основою для побудови студентоцентрованих освітніх програм [5].

Відразу після затвердження *FQ-EHEA* Європейська Комісія прийняла рішення розробити Європейську рамку кваліфікацій для навчання впродовж життя (*European Qualifications Framework for Life Long Learning, EQF-LLL*) [6] для поєднання результатів впровадження Болонського процесу та Копенгагенського процесу щодо професійної освіти та підготовки кадрів. Участь у розробленні цієї рамки взяли представники як вищої освіти, так і професійної, причому останні домінували. Після бурхливих дискусій було прийнято рішення будувати нову рамку на основі трьох типів дескрипторів: знання, навички, широкі компетентності. Відмінність від дескрипторів *FQ-EHEA* полягає не тільки в іншій

кількості та системі класифікації (усі дескриптори *FQ-EHEA* називаються компетентностями), а також у їх кумулятивності: дескриптори подальшого рівня (*EQF-LLL* має 8 рівнів) будуються на відповідних дескрипторах попереднього. В 2008 році Європейський Парламент та Рада Міністрів схвалили *EQF-LLL* і рекомендували країнам-членам ЄС створювати на її основі свої національні рамки кваліфікацій. Цією ж ухвалою було рекомендовано окремим секторам освіти створювати свої Секторальні рамки кваліфікацій.

Проведемо порівняння дескрипторів *FQ-EHEA* та *EQF-LLL*. Якщо дескриптор «знання» однаково розуміється в обох рамках, то з іншими дескрипторами є проблеми. «Навички» в *EQF-LLL* означають здатність застосовувати знання та використовувати *know-how* для виконання конкретних задач та вирішення проблем. Термін «компетентності» означає перевірену здатність використовувати знання, навички, а також персональні, соціальні та методологічні здатності в праці та навчанні, для професійного та особистісного розвитку. Таким чином, як і в Болонській рамці (*FQ-EHEA*), цей термін є узагальнюючим. Але в останній перед затвердженням версії *EQF-LLL* розробники вилучили додаток «широкі» перед терміном «компетентності», що в результаті привело до істотних непорозумінь. Це, до речі, визнав в 2012 році і один із основних розробників *EQF-LLL* Майк Коулз. Тому, незважаючи на усі заяви щодо повної сумісності обох мета-рамок, практики добре знають, що встановити однозначність, порівнюючи кваліфікації, описані різними типами дескрипторів, майже неможливо.

Спільним недоліком обох мета-рамок є те, що розроблені вони групами в певному сенсі «функціонерів», а не професіоналів–предметників. Тому їх пряме застосування на практиці як для процедур нострифікації (визнання) квалі-

фікацій, так і для забезпечення якості до сьогодні залишається надзвичайно обмеженим.

II. Напрацювання проекту ТЮНІНГ. Проблеми запровадження компетентнісного підходу в системі вищої освіти знаходилися в центрі уваги учасників проекту ТЮНІНГ, який фінансується з 2000 року Європейською Комісією, та основним завданням якого є вироблення стратегії й моніторингу результатів впровадження основних цілей та інструментів Болонського процесу. Саме в рамках проекту вперше чітко сформульовані базові категорії студентоцентрованого навчання – компетентності та результати навчання, запропонована методологія побудови освітньої програми, змінена концепція ЄКТС в напрямі перетворення її в систему акумулювання кредитів тощо.

Згідно із Тюнінгом [7], компетентності являють собою динамічне поєднання знань, розуміння, навичок, умінь та здатностей. Розвиток компетентностей є метою освітніх програм, вони формуються в різних навчальних дисциплінах і оцінюються на різних етапах. Саме сукупність компетентностей визначає модель фахівця, тому ключову роль у визначенні їх набору відіграють замовники: працедавці, професійні організації, випускники. Тюнінг запропонував поділ компетентностей на фахові, які власне і визначають основний профіль освітньої програми, та загальні, якими студент оволодіває в процесі виконання цієї освітньої програми, але які носять універсальний характер і зберігають свою цінність і для інших програм. Прикладами останніх є знання іноземних мов, базові комп'ютерні та комунікаційні навички, здатність критично мислити, працювати в групі тощо.

У свою чергу результати навчання – це формулювання того, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент після завершення на-

вчання. Можуть відноситися до окремого модуля курсу, або також до періоду навчання (програми першого, другого чи третього циклів), вони визначають вимоги до присудження кредиту. При цьому «те, що, як очікується, повинен знати, розуміти, бути здатним продемонструвати студент» формулюється в термінах компетентностей, тобто – знань, розумінь, навичок, умінь і здатностей.

Тюнінг визначає основну відмінність між результатами навчання та компетентностями в тому, що перші формулюються викладачами на рівні освітньої програми, а також на рівні окремої дисципліни, а компетентності набуваються особами, які навчаються. Ще однією особливістю результатів навчання є те, що на відміну від компетентностей вони повинні бути чітко вимірюваними. Але оскільки формулюються результати навчання та компетентності однією мовою, то на практиці їх непросто розрізнити між собою без розуміння контексту, у якому вони сформульовані. Тому дуже часто в європейських освітянських документах (наприклад, в *FQ-EHEA*) ці два поняття зливаються воедино, або використовується лише одне з них (частіше – це результати навчання).

Вищезазначені базові категорії логічно вмонтовані у розроблену в рамках проекту Тюнінг методологію побудови освітньої програми, яка включає 10 етапів [8], першими трьома із яких є:

- визначення потреби в освітній програмі та її потенціалу шляхом консультацій із працедавцями та іншими стейкхолдерами;
- визначення профілю програми та програмних компетентностей випускника;
- формулювання програмних результатів навчання.

Стосовно проблеми прозорості та зрозумілості кваліфікацій, то уже на перших етапах реалізації Тюнінгом зроблено висновок щодо необхідності розроблення для ко-

жної предметної області/галузі узгоджених на міжнародному рівні опорних точок (*reference points*), на основі яких відбуватиметься порівняння освітніх програм. Загалом у проекті розроблені системи опорних точок для 42 предметних областей. Відзначимо, що аналогічні роботи проводилися у Великобританії під координуванням Агенції забезпечення якості (*Quality Assurance Agency, QAA*), перші результати під назвою предметні стандарти (*subject benchmark statements*) були опубліковані в 2002 році, а сьогодні на сайті *QAA* розміщені відповідні описи для 58 програм бакалавра та 13 програм рівня магістра.

Запропонована Тюнінгом система опорних точок базується на розділенні усіх компетентностей на фахові та загальні, причому особлива увага приділена аналізу останніх, на необхідності розвитку яких у студентів особливо наголошується з боку працедавців. Проведені у 2008 році соціологічні дослідження серед працедавців, викладачів, випускників та студентів (понад 7000 опитаних) засвідчили, що в числі найважливіших загальних компетентностей є:

- здатність до абстрактного та аналітичного мислення та синтезу нових ідей;
- здатність застосовувати знання на практиці;
- знання та розуміння в предметній області та обраній професії;
- здатність визначати, формулювати та розв'язувати проблеми;
- здатність до самостійного навчання.

Таким чином, концептуально в контексті розуміння компетентностей ідеологія Тюнінг співпадає із підходом *JQI*, використаним при побудові *FQ-EHEA*. Адже серед Дублінських дескрипторів (системи компетентностей) є навички самонавчання, комунікаційні компетентності, знання та розуміння, їх застосування на практиці. Тобто підхід Тюнінга легко може застосовуватись до структури

FQ-EHEA, а дескриптори *JQI* та дескриптори рівня програми та її опорні точки, розроблені в проекті Тьюнінг, можуть і повинні в сукупності використовуватись для побудови конкретних освітніх програм.

III. Концепція секторальних рамок кваліфікацій.

Як відзначено вище, незважаючи на усі заяви, включаючи впливову Групу супроводу Болонського процесу, щодо сумісності двох європейських мета-рамок кваліфікацій, між ними є істотні протиріччя [9]:

1. *FQ-EHEA* є заснованою на кредитах ЄКТС, а *EQF-LLL* – ні.
2. *FQ-EHEA* використовує незалежні рівневі дескриптори, а *EQF-LLL* – кумулятивні.
3. Істотними є відмінності в системах дескрипторів.

З іншого боку, освітні програми та кваліфікації, що присвоюються на їх основі, повинні достатньо чітко позиціонуватися в кожній із європейських мета-рамок (рівнева класифікація), в іншому разі – виникатимуть проблеми із їх зрозумілістю та взаємовизнанням. Не менш важливим для кожної освітньої програми є її міжнародне позиціонування у відповідній галузі освіти і науки (галузева класифікація), особливо у контексті майбутнього працевлаштування на конкретній посаді в конкретному секторі економіки.

Очевидно, що помічними тут є напрацьовані в рамках проекту Тьюнінг та *QAA* системи опорних точок, але між ними також є деякі неузгодженості, оскільки працювали різні робочі групи, в різних країнах та із різними підходами. Тобто актуальною є задача розроблення певного інструменту, який дозволив би поєднати в цілісну систему рамки кваліфікацій та освітні програми, забезпечивши для останніх позиціонування як за рівнями/циклами підготовки, так і за предметними областями/дисциплінами. Тому логічним є початок в 2007 році в рамках проекту Тьюнінг

робіт над проектуванням секторальних рамок кваліфікацій (СРК). При цьому сектор розглядається як поєднання суміжних галузей/дисциплін із більш-менш порівняльними профілями освітніх програм.

Тюнінг виділяє 5-6 основних секторів: гуманітарні науки, творчі та виконавські дисципліни (як 1-2 сектори); інженерія; природничі науки; науки про здоров'я; соціальні науки.

Перші результати досягнуто протягом 2008-2010 років, коли була розроблена СРК для сектора соціальних наук, який охоплював такі предметні області: науки про бізнес, європейські студії, освіта, соціальна робота, право, психологія, міжнародні відносини. Рамка охоплювала не тільки 5-8 рівні освіти за *EQF-LLL*, що відповідають вищій освіті, але й 3 та 4 рівні, як рівні доступу до вищої освіти. Важливим результатом також стало розроблення методики побудови секторальних рамок, яка із певними модифікаціями використовується і сьогодні.

У 2010 році в рамках проекту *Tuning SQF HUMART* розпочалися роботи зі створення рамки для широкого сектора гуманітарних наук, творчих та виконавських дисциплін (*Humanities and the Performing and Creative Arts*). На відміну від попередньої рамки, побудованої на кумулятивних дескрипторах, в основу цієї були покладені незалежні рівневі дескриптори. Робота здійснювалася в три етапи:

1. Аналіз, перефразування та упорядкування існуючих для трьох Болонських циклів наборів опису предметних областей з метою узгодження їх описів із описами рамки *EQF-LLL*. Це в першу чергу стосувалося історії, образотворчого та виконавчого мистецтва, музики та архітектури, для яких уже були розроблені описи на основі *FQ-EHEA*.
2. Порівняння дескрипторів суміжних предметних областей з метою виявлення можливості вклю-

чення їх в один сектор. Власне за результатами цих порівнянь стало зрозуміло, що слід робити не одну, а дві секторальні рамки: окремо для гуманітарних наук, окремо – для творчих та виконавських дисциплін.

3. Проектування СРК.

Важливим завданням на заключному етапі стала побудова профілів кожного із виділених двох секторів у вигляді основної характеристики профілю та додаткових вимірів (ознак), що деталізують основні аспекти відповідного сектора, і для яких формулюються вимоги до знань, навичок і широких компетентностей (дескрипторів *EQF-LLL*).

Для сектора творчих та виконавських дисциплін основною характеристикою є «Творчість та креативність», а додатковими вимірами – «Творення, виконання, проектування та концептуалізація», «Переосмислення, пізнання та інтерпретація людини», «Експериментування, інноваційність та дослідження», «Теорії, історії та культури», «Технічні, екологічні та контекстуальні аспекти», «Комунікація, співпраця та міждисциплінарність», «Ініціатива та діловитість». Для сектора гуманітарних наук основною характеристикою визначено «Гуманізм в культурі та суспільстві», а додатковими мірами – «Людська істота», «Культури та суспільства», «Тексти та контексти», «Теорії та концепції», «Міждисциплінарність», «Комунікативність», «Ініціативність та креативність», «Професійний розвиток».

Наступним кроком є формулювання вимог до кваліфікацій для кожного виміру, зокрема в розрізі дескрипторів рамки. Наприклад, для 6 рівня *EQF-LLL* встановлює такі загальні вимоги:

- Дескриптор «Знання» – високий рівень знань у галузі роботи чи навчання, включаючи розуміння теорій і принципів.

- Дескриптор «Навички» – високий рівень навичок, що демонструють майстерність та інноваційність, необхідні для розв’язання складних та непередбачуваних задач у галузі спеціалізації (робота чи навчання).
- Дескриптор «Компетентності» (широкі):
 - менеджмент складної технічної або професійної діяльності чи проектів, відповідальність за прийняття рішень у непрогнозованих контекстах роботи або навчання;
 - відповідальність за професійний розвиток індивідів або груп.

У контексті виміру «Людська істота» СРК гуманітарних наук містить такі формулювання:

- Дескриптор «Знання» – розуміння людської природи, досвіду та вираження у різних формах і середовищах.
- Дескриптор «Навички» – здатність використовувати дисциплінарні знання з метою розуміння та інтерпретації соціальних змін.
- Дескриптор «Компетентності» (широкі) – здатність розуміти та поважати людину-індивіда в її особистісному, культурному та соціальному вимірі.

Для порівняння наведемо формулювання виміру «Культури та суспільства».

- Дескриптор «Знання» – знання та критичний погляд на те, як людська поведінка, установи та форми вираження з’являються та взаємодіють з ідеями, віруваннями та цінностями.
- Дескриптор «Навички» – здатність «витягувати» знання відповідної галузі, щоб ідентифікувати та визначати важливі задачі та області дослідження відповідно до соціальної та культурної взаємодії.
- Дескриптор «Компетентності» (широкі) – обізнаність з роллю гуманітарних наук та гуманістичною перспективою в суспільстві; демонстрація етичного зо-

бов'язання їх використання для досягнення соціальної зв'язності та цілісності.

Таким чином, СРК на відміну від одновимірних мета-рамок *EQF-LLL* та *FQ-EHEA* є двовимірною: секторальні додаткові виміри подані рядками матриці, а дескриптори – стовбцями. При цьому ще раз зауважимо, що дескрипторами СРК є дескриптори *EQF-LLL*, але дескриптор СРК «Компетентності» використовується в дещо ширшому, ніж просто автономність та відповідальність, значенні.

Тепер розглянемо, яким чином СРК може використовуватись для поєднання дескрипторів мета-рамок *EQF-LLL* та *FQ-EHEA*. Використаємо тут одновимірність мета-рамок та двовимірність СРК.

Для цього «вмонтуємо» СРК у матрицю, стовбцями якої є дескриптори *EQF-LLL*, а рядками – дескриптори *FQ-EHEA*. При цьому, враховуючи, що дескриптор *FQ-EHEA* «Застосування знань та розумінь» практично ідентичний дескриптору «Навички» *EQF-LLL*. Тому він не виступає в матриці другим рядком, а об'єднується з навичками в другому стовбці. Таким чином, зовнішня матриця має 4 рядки (дескриптори 1,3-5 *FQ-EHEA*) та три стовбці (дескриптори *EQF-LLL*) із вищевказаною модифікацією у другому стовбці. В роботі [9] наведено таку матрицю поєднання дескрипторів мета-рамок на прикладі магістерського курсу програми Еразмус-Мундус «Єврокультура: Європа в широкому світі» (табл. 1).

Таким чином, підсумовуючи розгляд принципів побудови, структури та використання СРК, можна відзначити:

1. Оскільки СРК відображає суть сектора (предметної області, широкої галузі), то будуватися вона повинна викладачами – професіоналами, а не «функціонерами», як це було із мета-рамками.

2. СРК повинна базуватися на чітко визначеній характеристиці профілю та додаткових вимірах, характерних для нього.

3. СРК описується самостійними (не кумулятивними) результатами навчання.

4. СРК повинна формулюватися зрозумілою для практичного запровадження мовою, рекомендований обсяг – 1 сторінка для кожного рівня освіти.

Сьогодні в Європейському просторі вищої освіти роботи зі створення СРК тільки розпочались. Але, оскільки методика їх побудови розроблена, будуються СРК незалежними командами фахівців, то слід очікувати нових секторальних рамок за визначеними секторами вже найближчим часом.

IV. Український порядок денний. Для української системи вищої освіти комплексне запровадження компетентнісного підходу в контексті побудови та реалізації освітніх програм, розбудови нової системи стандартизації та акредитації, імплементації європейських стандартів і рекомендацій, забезпечення якості вищої освіти є серйозним викликом. Причиною є не тільки недостатня ознайомленість широкої університетської спільноти та керівництва із новою парадигмою вищої освіти, але й певні особливості нашого законодавства та уже прийняті документи.

Почнемо із останнього – Національної рамки кваліфікацій (НРК). Формально вона затверджена постановою Кабінету Міністрів України ще 23 листопада 2011 року №1341 [10], але реально не працює досі. Її особливістю є відмінний як від *EQF-LLL*, так і від *FQ-EHEA* набір дескрипторів.

Таблиця 1

**Програмні результати навчання освітньої програми
«Єврокультура: Європа в широкому світі» (відповідно до концепції побудови ЄРК)**

<p><i>FQ-ENEA</i> Дескриптори 1, 3-5 рівнів другого циклу</p>	<p>ЄРК гуманітарних наук. Додаткові виміри 7 рівень</p>	<p>EQF-LLL – дескриптор «Знання» 7 рівень</p>	<p>EQF-LLL – дескриптор «Навички» EQ-ENEA – компетентність «Застосування знань та розуміння»</p>	<p>EQF-LLL - дескриптор «Компетентність» (широко) 7 рівень</p>
1	2	3	4	5
<p>Особливості ступеневої програми</p>	<p>1. Людська істота.</p>	<p><i>Глибоке розуміння європейської ідентичності, громадянськості, поточний процес уніфікації, його динаміка та культурні наслідки для громадян та світу</i></p>	<p><i>Ідентифікація та проблематизація того, що Європа та ЄС представляють для своїх громадян та світу</i></p>	<p><i>Аналіз та інтерпретація поточних задач щодо вирішення проблем багатокультурного суспільства та знаходження реалістичного вирішення, передача цих знань відповідній аудиторії</i></p>
<p>Процесування знання та розуміння ...</p>	<p>2. Культури та суспільства. 3. Тексти та контексти.</p>	<p>● детальне знання та розуміння феномену багатокультурності, національної та європейської ідентичності, поточного політичного управління та розвиток соціально-політичних процесів на основі 4 концепцій: спілкування, співпраця, мобільність громадян та активне громадянство; ● детальне (історичне) розуміння європейського інтеграційного процесу в глобальній перспективі шляхом вивчення найбільш відповідних текстів та контекстів.</p>	<p>● високий рівень аналізу та синтезу для ідентифікації та визначення питань, пов'язаних з між-трансе - та багатокультурністю; ● здатність локалізувати, вибирати з джерел та керувати інформацією, необхідною для роботи з ключовими задачами, такими, як ідентичність та громадянськість.</p>	<p>● застосування теоретичних знань на практиці шляхом знаходження оптимальних та прийнятних підходів з високою обізнаністю проблематики; ● використання відповідних менеджерських навиків, таких як лідерство, прийняття рішень, ефективна мотивація до роботи в багатокультурному /міжнаціональному середовищі;</p>

<p>1</p> <p>Здатний інтегрувати знання та вирішувати складні завдання, формувати суверенні суспільства ...</p>	<p>2</p> <p>4. Теорії та концепції. 5. Ініціативність та креативність. 6. Міждисциплінарність.</p>	<p>3</p> <ul style="list-style-type: none"> глибокі знання та розуміння теоретичних та методологічних підходів, зокрема порівняння та конструктивізму, необхідних для незалежного дослідження у академічній галузі; кваліфіковані знання та розуміння різного регіонального та національного сприйняття європейського інтеграційного процесу з врахуванням культурно-соціальної перспективи, включаючи знання фактору «crisis and pull» у процесі формування європейської ідентичності та стосовно країн третього світу; високий рівень сприйняття на основі знань та розуміння культурно-соціальних відмінностей та порівняння на груповому, локальному, регіональному, національному, європейському та світовому рівнях. 	<p>4</p> <ul style="list-style-type: none"> формуувати судження шляхом послання складних (конфліктних та недостатніх) даних для національного вирішення ідентифікованих проблем; визначати теми рефлексивним чином у публічних дебатах з акцентом на соціально-культурному; незалежна підготовка та написання проектних завдань шляхом визначення вкладу проекту до вже існуючих знань та досвіду; найбільш ефективний підхід та його структура, рентабельність, відповідна аудиторія/бенефіціари проекту. 	<p>5</p> <ul style="list-style-type: none"> формуувати судження шляхом послання складних (конфліктних та недостатніх) даних для національного вирішення ідентифікованих проблем; визначати теми рефлексивним чином у публічних дебатах з акцентом на соціально-культурному; незалежна підготовка та написання проектних завдань шляхом визначення вкладу проекту до вже існуючих знань та досвіду; найбільш ефективний підхід та його структура, рентабельність, відповідна аудиторія/бенефіціари проекту.
<p>Може комунікувати ІЗ ...</p>	<p>7. Креативність.</p>	<p>Досягнення та презентація результатів (в усній та письмовій формах) незалежного дослідження шляхом ефективного використання первинних та вторинних джерел (наприклад, бібліотек, комп'ютеризованого та бібліографічного матеріалу).</p>	<p>Комунікація та передача політичної інформації в усній та письмовій формі до різних адресатів/аудиторій рідною мовою, та прийнятною одною іноземною мовою, крім англійської, майже на рівні рідної.</p>	<p>Результативна участь в груповій роботі, інколи провідна роль; готовування на дебатах та дискусіях у міжародній/багатій культурній групі.</p>
<p>Мас навички до навчання ...</p>	<p>8. Професійний розвиток.</p>	<p>Знання власних слабких та сильних сторін, здатностей, методів навчання, необхідних для вибраної професії чи переліку професій.</p>	<p>Здатність використання методів та стратегій навчання до різних завдань та провладання незалежного навчання.</p>	<p>Здатність враховувати неочікувані результати та відповідати непередбачуваним, використовуючи це для розробки необхідних стратегій.</p>

Розробники НРК визначили такий набір компетентностей: знання, уміння, комунікація, автономність і відповідальність [11]. Для кожного рівня освіти також визначена певна інтегральна компетентність. Наприклад, для 6-го рівня (бакалавр) нею є “здатність розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов”. Якщо проаналізувати у порівнянні із *EQF-LLL* та *FQ-EHEA* зміст дескрипторів НРК, то можна зробити такі висновки:

- компетентність «Знання» в основному відповідає аналогічній компетентності *FQ-EHEA*, оскільки (на відміну від дескриптора *EQF-LLL*) сформульована самостійними результатами навчання;

- компетентність «Уміння», а особливо у поєднанні з інтегральною аналогічно відповідає компетентності «Застосування знань та розумінь» Болонської рамки;

- тотожною із своїм аналогом в *FQ-EHEA* є компетентність «Комунікація»; що стосується *EQF-LLL*, то ця компетентність є складовою дескриптора «Компетентності» (широкі);

- компетентність «Автономність і відповідальність» відповідає вузькому розумінню дескриптора «Компетентності», тобто також є його складовою.

Можна зробити висновок, що не повинно виникати жодних проблем із зрозумілістю наших кваліфікацій, описаних на основі НРК, при їх аналізі в контексті європейських мета-рамок.

Особливістю нашого законодавства про вищу освіту [12] є наявність двох рівнів класифікації освіти: за галузями та за спеціальностями. Такого, як правило, нема в інших країнах ЄСВО: там або взагалі відсутня державна класифі-

кація освіти, або вона є однорівневою (у більшості випадків – за першим або другим рівнем Міжнародної стандартної класифікації освіти, МСКО). Очевидно, однорівневими також є опрацьовані в Європі системи предметних опорних точок та точок прив'язки. Крім того, Закон України «Про вищу освіту» передбачає наявність стандартів вищої освіти за окремою спеціальністю для кожного рівня. Про певну галузеву стандартизацію освітніх програм в Законі не йдеться взагалі, тобто це питання залишається відкритим.

Таким чином, перед системою вищої освіти України в контексті академічної компоненти процесу імплементації нового законодавства є кілька завдань:

1. Реальне використання НРК у процесах розроблення, оцінювання та визнання освітніх програм.

2. Визначення механізмів відображення специфіки галузі знань у стандарті вищої освіти спеціальності.

3. Розроблення методики позиціонування наших освітніх програм на європейській та світовій картах вищої освіти.

4. Опрацювання інструментів проектування освітніх програм (як на рівні програми в цілому, так і на рівні окремої навчальної дисципліни) на основі інтегрованого компетентнісного підходу.

Ці завдання пов'язані між собою, більше того, вирішення 2-4 завдань автоматично реалізує перше завдання. Тому аналіз та формулювання пропозиції почнемо з другого.

Оприлюднені концепція та проект (можливо до моменту опублікування цієї статті він буде затверджений Кабінетом Міністрів України) нового переліку галузей знань та спеціальностей підготовки фахівців вищої освіти в цілому відповідають МСКО: галузі знань – вузьким галузям МСКО (2-й рівень), а спеціальності – деталізованим (3-й рівень). У свою чергу, широкі галузі МСКО є основою переліку секторальних рамок, які зараз розробляються в ЄП-

ВО. Таким чином, доцільно стандарти вищої освіти робити дворівневими (перший рівень – спільні програмні результати навчання для усіх спеціальностей галузі знань; другий рівень – програмні результати навчання, індивідуальні для відповідної спеціальності).

Додатковими перевагами такого підходу є [5]:

- Забезпечення цілісності та єдності спеціальностей у межах галузі знань, що сприятиме горизонтальній мобільності студентів, забезпечить їм більш широкі можливості щодо вибору траєкторій навчання.

- Полегшення позиціонування наших галузей знань та спеціальностей на європейській і світовій картах освітніх програм.

- Сприяння координації діяльності науково-методичних комісій Міністерства освіти та науки України та експертних рад Національного агентства із забезпечення якості при розробленні стандартів вищої освіти.

- Можливість прийняття за основу методики створення міждисциплінарних освітніх програм, що особливо важливо для освітньо-наукових програм третього циклу вищої освіти.

- Упорядкування процесів створення власних експериментальних освітніх програм дослідницькими та національними університетами, передбачених четвертим пунктом Статті 29 «Національний вищий навчальний заклад» Закону України «Про вищу освіту»: наприклад, в експериментальну програму необхідно закласти програмні результати навчання відповідної галузі знань, а програмні результати другого рівня університет визначає самостійно.

Використовуючи такий підхід до стандартизації освіти, інструментом позиціонування наших освітніх програм на європейській та світовій картах вищої освіти можуть стати наші галузеві рамки кваліфікацій (ГРК), побудовані

за схемою та із використанням європейських напрацювань щодо СРК. Тут можливі три варіанти:

1. Галузева рамка будується так, щоб можна було безпосередньо співставляти наші галузеві результати навчання із відповідними дескрипторами обох мета-рамок. У цьому випадку ГРК повинна бути тривимірною, що суттєво зменшує її читабельність.

2. ГРК будується за схемою, поданою в таблиці 1, у двох варіантах: для співставлення із *FQ-EHEA* та для *EQF-LLL*.

3. ГРК будується за схемою таблиці 1 з метою співставлення лише з *EQF-LLL*.

Останній варіант виглядає найбільш привабливим, оскільки ймовірно, що саме СРК стануть основою для нострифікації закордонних кваліфікацій в ЄПВО [13], тобто структура нашої ГРК може виглядати таким чином (табл.2).

Таблиця 2

Пропонована структура української галузевої рамки кваліфікацій

<i>НРК України</i> Дескриптори 1, 3,4 X-рівень	ГРК певної галузі знань. Додаткові виміри X- рівень	<i>EQF-LLL</i> Дескриптор «Знання»»X-рівень	<i>EQF-LLL</i> Дескриптор «Навички» <i>НРК України</i> – компетентність «Уміння» X- рівень	<i>EQF-LLL</i> Дескриптор «Компетентності» (широкі) X- рівень
Інтегральна компетентність				
1. Знання				
2. Комунікація				
3. Автономність і відповідальність				

У контексті розроблення сукупності національних ГРК важливим є питання використання вже згаданих напрацьованих вище в проекті Тюнінг [14] та Британською QAA [15] наборів опорних точок/предметних стандартів. Враховуючи ступінь деталізації предметних областей цих наборів, а також загальні параметри українського нового Переліку галузей знань і спеціальностей (порядку 26 галузей і 110 спеціальностей), набори опорних точок/предметних стандартів можуть використовуватись частково як для галузевої частини стандарту, так і для частини, яка стосується спеціальності. Це доцільно робити не тільки з метою економії часу для розроблення стандартів та використання міжнародно визнаних напрацювань, але й для полегшення нострифікації в майбутньому наших документів про вищу освіту та позиціонування українських освітніх програм на європейській і світовій картах вищої освіти.

Стосовно інструментів проектування освітніх програм на основі інтегрованого компетентнісного підходу, то позитивним прикладом є запропонований професором Анджеєм Красьневські [16] матричний спосіб представлення взаємозв'язків (відповідності) між результатами навчання різних рівнів опису: сектора освіти і науки, напряму навчання, окремої навчальної дисципліни (модуля). За браком місця ми не розглядаємо деталі цієї методики в цій статті, але рекомендуємо розробникам освітніх програм вивчити та використовувати на практиці цю апробовану вищими навчальними закладами Польщі технологію.

Висновки. Питання розроблення інструментарію для запровадження компетентнісного підходу до розроблення та реалізації освітніх програм є надзвичайно актуальним як в ЄПВО, так і в Україні зокрема. Запропонована в проекті Тюнінг концепція секторальних рамок кваліфікацій може і повинна використовуватись у системі вищої освіти України, оскільки:

- концепція нової класифікації нашої вищої освіти (галузь знань, спеціальність) природно передбачає врахування галузевих (секторальних) особливостей, які відображаються як у відповідній рамці кваліфікацій, так і у державних стандартах вищої освіти;
- запровадження галузевих рамок кваліфікацій вищої освіти України сприятиме коректному позиціонуванню наших освітніх програм і полегшить визнання кваліфікацій за кордоном;
- розроблення ГРК сприятиме налагодженню тіснішої співпраці між закладами вищої освіти та працедавцями, їх професійними асоціаціями та випускниками, що підвищить якість освітніх програм і збільшить працевлаштування випускників;
- адаптація міжнародних інструментів прозорості освітніх програм, одними з яких є СРК, сприятиме інтернаціоналізації нашої системи вищої освіти, притоку студентів, поглибленню міжнародних освітянських та наукових контактів.

Список використаних джерел

1. Harmonization of the architecture of the European higher education system (Sorbonne Declaration). Paris, Sorbonne, 25 May 1998 [Електронний ресурс].– Режим доступу:http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/SORBONNE_DECLARATION1.pdf.
2. The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education (Bologna Declaration). Bologna, Italy, 19 June 1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ehea.info/Uploads/about/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ehea.info/Uploads/about/Berlin_Communique1.pdf

4. The framework of qualifications for the European Higher Education Area [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ehea.info/Uploads/QF/050520_Framework_qualifications.pdf
5. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія/Ю.М.Рашкевич. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
6. European Qualifications Framework for Life Long Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/news/EQF_EN.pdf
7. Вступне слово до проекту Тюнінг – гармонізація освітніх структур у Європі. Внесок університетів у Болонський процес// Європейська комісія: Дирекція з освіти і культури, 2008 – 108 с.
8. J. Lokhoff et al. (Eds.), A Tuning Guide to Formulating Degree Programme Profiles Including Programme Competences and Programme Learning Outcomes, Tuning Association, 2010. - 96 pp. [Електронний ресурс].– Режим доступу:<http://core-project.eu/documents/Tuning%20G%20Formulating%20Degree%20PR4.pdf>
9. Columbus' Egg? Qualification Frameworks, Sectoral Profiles and Degree Programme Profile in Higher Education/ Robert Wagenaar. – Tuning Journal for Higher Education, Issue No.1, 2013. – 71-103.
10. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341.
11. Правові засади реалізації Болонського процесу в Україні: монографія /[авт. кол: В. Бугров, А. Гожиц, К. Жданова і ін.]; за заг. ред. В. Лугового, С. Калашнікової. – К.: ДП “НВЦ “Пріоритети” , 2014. – 156 с.

12. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014р. № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>
13. Convention on the Recognition of Qualifications concerning Higher Education in the European Region The European Treaty Series, No. 165, Council of Europe – UNESCO Joint convention. Lisbon, 11 April 1997[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=165&CL=ENG>
14. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unideusto.org/tuningeu/competences/specific.html>
15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qaa.ac.uk/assuring-standards-and-quality/the-quality-code/subject-benchmark-statements>
16. Andrzej Kraśniewski. Jak przygotowywać programy kształcenia zgodnie z wymaganiami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego? // Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Warszawa, 2011. – 100 s. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.procesbolonski.uw.edu.pl/dane/publikacja_MNISW_AK_111103.pdf

НАУКОВІ ЗДОБУТКИ ДЕРЖАВНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Студеняк І.П.,

*доктор фізико-математичних наук, професор,
проректор з наукової роботи*

Грабова І.А.,

*кандидат фізико-математичних наук,
начальник науково-дослідної частини
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Розглянуто наукові здобутки ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за 2014 рік. Наведено основні показники науково-дослідних робіт та проведено порівняння з показниками 2013 року. Приділено увагу науковим здобуткам студентів, молодих вчених, університетської наукової бібліотеки та відділу аспірантури і докторантури.

Ключові слова: *пріоритетні напрями, наукові проекти, конференції, виставки, публікації.*

Протягом 70 років існування Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» завжди славився не тільки своєю освітньою діяльністю, але і вагомими здобутками науковців. Вони проводять дослідження в рамках таких пріоритетних напрямів, як:

- фундаментальні проблеми сучасного матеріалознавства;
- найважливіші проблеми фізико-математичних і технічних наук;
- фундаментальні проблеми наук про життя та розвиток біотехнологій;
- фундаментальні дослідження з актуальних проблем суспільних та гуманітарних наук;

- технології моделювання та прогнозування стану навколишнього середовища;

- цільові дослідження з питань гармонізації системи «людина-світ» та створення новітніх технологій поліпшення якості життя;

- конструювання та технології створення нових лікарських засобів на основі спрямованого дизайну біологічно активних речовин та використання наноматеріалів;

- цільові дослідження щодо отримання нових матеріалів, їх поєднання і оброблення.

Відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки у 2014 році в університеті виконувалося 26 наукових проектів за рахунок коштів державного бюджету з річним обсягом фінансування 3 млн 701,6 тис. грн (18 фундаментальних проектів – 2 млн 707,2 тис. грн, 8 прикладних проектів – 907, 8 тис. грн, Національний контактний пункт – 86,6 тис. грн). Слід зазначити, що загальний обсяг фінансування у 2014 році за рахунок коштів державного бюджету збільшився на 9,3% у порівнянні з 2013 роком. Обсяг фінансування науково-дослідних робіт за рахунок виконання госпдоговірних робіт та грантів складав 1 млн 535,7 тис. грн (41,5% від обсягів загального фонду держбюджету).

Виконання науково-дослідних робіт забезпечувалося штатними науково-педагогічними працівниками університету, чисельність яких у 2013-2014 навчальному році становила 1152, з них – 130 докторів та 673 кандидатів наук. У 2014 році кількість штатних науково-педагогічних працівників університету зросла на 1,6% у порівнянні з 2013 роком. До наукової роботи, в тому числі в межах другої половини робочого дня, у 2014 році було залучено понад 1300 працівників професорсько-викладацького складу, з яких 157 докторів і 781 кандидати наук, які працювали на 22 факультетах університету.

Результати наукових досліджень працівників університету відображені у монографіях, наукових статтях, навчальних посібниках і підручниках. У 2014 році науково-педагогічними працівниками університету у вітчизняних і закордонних виданнях опубліковано 1661 наукову статтю, 36 монографій, видано 6 підручників з грифом МОН, 55 навчальних посібників, отримано 57 патентів на винаходи України, 27 матеріалів наукових конференцій, з яких 7 матеріалів конференцій студентів та молодих учених, 25 «Наукових вісників УжНУ» із серій: «Економіка», «Хімія», «Фізика», «Історія», «Політологія. Соціологія. Філософія», «Математика і інформатика», «Медицина», «Педагогіка, соціальна робота», «Філологія», «Право», «Географія. Землеустрій. Природокористування».

Крім того, у 2014 році викладачами університету в межах другої половини робочого дня виконувалося 9 тем науково-дослідних робіт, зареєстрованих в УкрІНТЕІ, та 109 кафедральних наукових тем.

З метою забезпечення інтеграції вітчизняного сектору наукових досліджень у європейський дослідницький простір і підтримки реалізації Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт–2020», а також на виконання вимог постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1197 у 2014 році в УжНУ створено Національний контактний пункт. Протягом 2014 року співробітниками виконувалися такі міжнародні проекти та гранти:

– «Інноваційні лабораторії: використання відкритих інноваційних навчальних платформ та дослідницької діяльності в освіті для підприємств з метою розширення участі та використання інноваційного потенціалу університетів у постсоціалістичних суспільствах»;

– «Сприяння трикутнику знань в Білорусі, Україні і Молдові – FKTBUM»;

- «Європейсько-азійський міжнародний консорціум із соціальних інновацій»;
- «PI@NETour – створення науково-туристичного продукту та мережевої інфраструктури для наукового туризму в прикордонних регіонах Марамуреш та Закарпаття»;
- «Впровадження новітніх можливостей щодо забезпечення кращого догляду за хворими на муковісцидоз у Закарпатській області»;
- «Адміністративна реформа в Україні: словацькі та польські уроки»;
- «English for V4 Countries Heritage Promotion (Англійська мова для вивчення культурної спадщини)»;
- «Система космічного захисту від надзвичайних ситуацій – транскордонна система для передбачення надзвичайних природних явищ на основі використання супутникових технологій в Угорщині, Словаччині, Румунії та Україні».

Протягом 2014 року науковці Ужгородського національного університету активно займалися винахідницькою діяльністю. Так, у 2014 році університет одержав 57 вітчизняних патентів на винаходи і корисні моделі, з яких 24 – на винахід, 33 – на корисну модель, а також отримано 3 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір. У Державний департамент інтелектуальної власності направлено 59 заявок на видачу патентів України на винахід і корисну модель (винахід – 25, корисну модель – 34), подано 5 раціоналізаторських пропозицій. Крім того, у 2014 році УжНУ отримав ліцензію № 1366 від 25.11.2014 р. на використання патенту України № 86764 «Спосіб лікування ацетонемічного синдрому у дітей» (О.В. Русановська, Ужгородський міський центр первинної медико-санітарної допомоги).

У 2014 році в УжНУ функціонували 6 спеціалізованих вчених рад: з фізико-математичних, хімічних, економічних, історичних, медичних та юридичних наук. Дві спеціалізовані вчені ради (з фізико-математичних та історичних наук) мали право проводити захист дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук та кандидата наук; чотири спеціалізовані вчені ради (з хімічних, економічних, медичних та юридичних наук) – на здобуття наукового ступеня кандидата наук:

- фізико-математичні науки (01.04.04 – фізична електроніка; 01.04.10 – фізика напівпровідників і діелектриків);
- хімічні науки (02.00.01 – неорганічна хімія; 02.00.02 – аналітична хімія);

- історичні науки (07.00.01 – історія України; 07.00.02 – всесвітня історія);

- економічні науки (08.00.03 – економіка та управління національним господарством; 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності));

- юридичні науки (12.00.02 – конституційне право; муніципальне право; 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право);

- медичні науки (14.01.02 – внутрішні хвороби; 14.01.38 – загальна практика – сімейна медицина).

У 2014 році відкрито дві нові спеціальності в аспірантурі: 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка; 12.00.03 – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право та одну спеціальність у докторантурі: 12.00.07 – Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Спеціалізованими вченими радами університету проведено захист 1 докторської та 41 кандидатської дисертації, прийнято до захисту 7 кандидатських дисертацій.

У 2014 році співробітниками університету захищено 37 кандидатських дисертацій та 6 докторських (М.В. Савчин, В.В. Химинець, М.М. Палінчак, Н.І. Каблак, Є.Я. Костенко, О.Р. Пулик), вчене звання доцента отримали 40 викладачів, вчене звання професора – 6 (П.О. Болдіжар, Ю.Ю. Жигуц, Р.М. Міцода, О.І. Савіна, І.І. Хаца, Н.Ю. Кубіній).

План прийому до аспірантури за 2014 рік виконаний повністю як за галузями наук, так і за окремими спеціальностями. До аспірантури в 2014 році за держзамовленням зараховано 72 особи, із них 42 – з відривом від виробництва, 30 – без відриву від виробництва. Також 9 осіб зараховано в аспірантуру УжНУ за контрактом: 4 – з відривом від виробництва, 5 – без відриву від виробництва. Водночас навчання в аспірантурі завершили 70 осіб, із них 45 – із відривом від виробництва та 25 – без відриву від виробництва. У 2014 році 8 випускників своєчасно захистили дисертації; наукові дослідження 11 випускників аспірантури рекомендовано до захисту. Таким чином, показник ефективності роботи аспірантури у 2014 році становив 27,5 %.

На виконання Указу Президента України «Про Програму роботи з обдарованою молоддю» в університеті було реалізовано низку заходів із вдосконалення роботи Ради молодих вчених ДВНЗ «УжНУ», яка здійснює інформаційне та організаційне забезпечення участі молодих науковців і аспірантів у грантах, наукових стажуваннях, конкурсах наукових робіт, конференціях різних рівнів. Протягом року молоді вчені та аспіранти брали участь у міжнародних та всеукраїнських конференціях.

У 2014 році оновлено склад Ради молодих вчених ДВНЗ «УжНУ», головою призначено старшого наукового співробітника НДІ ФХТТ, кандидата хімічних наук Малаховську Тетяну Олександрівну. Згідно із Законом України «Про вищу освіту» було розроблено Положення про Раду

молодих вчених ДВНЗ «УжНУ». Протягом минулого року п'ять молодих вчених отримали стипендії Кабінету Міністрів України:

відповідно до постанови Президії Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки від 13.02.2014 р. №1 – Т.О. Малаховська – старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту фізики та хімії твердого тіла та В.В. Калій – завідувач кафедри хірургічної стоматології, щелепно-лицевої хірургії та онкостоматології;

відповідно до постанови Президії Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки від 01.10.2014 р. №4: А.А. Козьма – к.х.н., старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту фізики і хімії твердого тіла, В.В. Пантьо – к.б.н., асистент кафедри мікробіології, вірусології та імунології) та І.М. Зимомря – д.філ.н., доцент, в.о. завідувача кафедри теорії та практики перекладу Інституту економіки та міжнародних відносин.

Вченою радою ДВНЗ «УжНУ» від 23.12.2014 року рекомендовано дві наукові роботи К.А. Шейдик (за цикл наукових праць «Селекційна цінність генофонду тютюну за насінневою продуктивністю») та Т.О. Малаховської, М.Й. Філепа, А.І. Погодіна (за цикл наукових праць «Стратегія оптимізації функціональних параметрів халькогенідних та галогенхалькогенідних матеріалів») на здобуття премії Президента України для молодих учених.

Протягом 2014 року до науково-дослідної роботи було залучено 4604 студенти 3-5 курсів, які займалися в 110 студентських КБ, наукових гуртках, проблемних групах. Студенти УжНУ отримували академічні стипендії: Президента України – 4, Кабінету Міністрів України – 1, Верховної Ради України – 4, імені В.М. Чорновола – 1, імені М.С. Грушевського – 1, стипендії Закарпатської облдержадміністрації – 22.

За важливі досягнення у науковій роботі рішенням Вченої ради УжНУ 180 студентів отримали премії в розмірі 730 грн. Серед них:

Т.В. Чутора (5 курс) – за активну наукову роботу та здобуття 2-го місця на Всеукраїнському конкурсі студентських наукових робіт в галузі «Електроніка» (ХНТУ, 27-28 березня 2014 року);

М.В. Костик (4 курс) – за перемогу в II етапі Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Англійська мова та література».

Під час VIII Всеукраїнського конкурсу наукових робіт «Новітній інтелект України», організатором якого виступила Аналітична агенція «Українська марка», I місце в третій віковій категорії (аспіранти, викладачі, дослідники-практики, вік яких не перевищує 35 років), а також у тематичній номінації «Економіка демократії: плюси і мінуси демократичного врядування для економічного розвитку» виборів аспірант кафедри фінансів і банківської справи І. Майдич.

Третій рік поспіль студенти-політологи Ужгородського університету беруть участь у Всеукраїнському турнірі «Дебати зі сталого місцевого розвитку», що проводяться з ініціативи Проекту ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду». У 2014 році закарпатська команда «Модерна політика» посіла перше місце в рейтингу.

Слід також згадати індивідуальні здобутки студентів і аспірантів. Випускниця медичного факультету Х. Щубелка разом з трьома іншими ужгородськими студентами перемогла в національному конкурсі наукових проектів «Завтра. UA». Аспірант факультету європейського права та правознавства В. Дацюк був запрошений на Міжнародний форум «Майбутнє вищої освіти в країнах Східного партнерства» (м. Київ) як автор однієї з кращих письмових робіт на тему вищої освіти.

У Тунісі у 2014 році відбулася 63-я Генеральна асамблея Міжнародної федерації студентських медичних асоціацій. Українську асоціацію студентів-медиків представляв студент медфаку УжНУ В. Смоланка.

Серед переможців Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з природничих, технічних та гуманітарних наук у 2013/2014 навчальному році були представники Ужгородського національного університету: П. Данилюк (диплом II ступеня), фізичний факультет, кафедра твердотільної електроніки; Т. Чутора (диплом III ступеня), фізичний факультет, кафедра фізики напівпровідників; Ю. Скрипинець (диплом III ступеня), медичний факультет, кафедра анатомії людини та гістології.

Протягом 2014 р. студенти УжНУ взяли активну участь у Всеукраїнських студентських олімпіадах, I етап яких проводився на всіх факультетах УжНУ. Переможцями II Всеукраїнського етапу змагань стали: М.Костик – студентка 5 курсу факультету іноземної філології, яка здобула 1-ше місце; З.Баркасі – студент 5 курсу біологічного факультету, який посів 3-є місце.

На базі університету у квітні 2014 року був проведений II етап Всеукраїнської студентської олімпіади зі спеціальності «Російська мова і література», в якому взяли участь студенти 15 різних вищих навчальних закладів України. У 2014 році в університеті проведено I етап Всеукраїнської студентської олімпіади з програмування серед вищів Закарпаття та фінальний етап XIII Всеукраїнського турніру юних інформатиків, у якому взяло участь 8 команд з різних куточків України.

Підсумовуючи 2014 рік, можна стверджувати, що він став для університету показовим у галузі інформаційних технологій. Одна з трьох команд нашого університету у півфіналі міжнародної олімпіади з програмування серед 74-х команд Південно-Східної Європи посіла третє місце, випе-

редивши представників Болгарії, Греції, Сербії, Туреччини та інших країн. Команда студентів УжНУ увійшла до сотні кращих команд світу з алгоритмічного програмування за версією Top Coder, зайнявши 54-е місце та обійшовши представників Нью-Йоркського університету, японського університету м. Осака та НТУУ «Київський політехнічний інститут». Тренером усіх названих команд нашого вишу є завідувач кафедри інформаційних управляючих систем і технологій доц. О.В. Міца.

Слід відзначити, що у 2014 році на базі університету було проведено 27 наукових конференцій, з яких 15 – міжнародні. Згідно з планом проведення наукових конференцій та семінарів з проблематики вищої освіти й науки на 2014 р., затвердженим МОН, в Ужгородському національному університеті відбулося 5 планових міжнародних конференцій:

- «Актуальні проблеми філології та журналістики»;
- «Закарпатські правові читання»;
- «Інформаційні технології як інноваційний шлях розвитку України»;
- «Науковий потенціал молоді – прогрес медицини майбутнього»;
- «Країни Центрально-Східної Європи в умовах регіоналізації: економічні, політичні та комунікаційні аспекти».

Цікавою виявилася науково-практична онлайн-конференція, присвячена Всесвітньому дню псоріазу, яка зв'язала телемостом університет з іншими ВНЗ країни. Предметом обговорення стали не тільки загальнотеоретичні відомості або ж винятково наукові підходи, але й прикладні досягнення.

III Міжнародна стоматологічна конференція студентів і молодих учених, що відбулася в УжНУ, стала одним із наймасовіших заходів в історії профільного факультету і

складовою Стоматологічного марафону-2014, що включав також проведення гігієнічних навчань і стоматологічних вистав для малят у дитячих садочках Ужгорода, конкурс професійної майстерності «Фахівець-2014», дводенний лекторій і святкування «Аполонія-фест», присвяченого Дню стоматолога.

На філологічному факультеті УжНУ відбулася Міжнародна наукова конференція «Тарас Шевченко – володар в царстві духа». Форум об'єднав науковців з різних куточків України (Дрогобича, Луцька, Києва, Полтави, Запоріжжя, Луганська) та закордону.

Крім того, науковці УжНУ у 2014 році взяли участь у 3 міжнародних і загальнонаціональних виставках:

1) 18 – 20 березня 2014 року – у П'ятій міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти–2014», де УжНУ отримав диплом за презентацію досягнень в інноваційній модернізації національної освіти.

2) 21 – 23 жовтня 2014 року (м. Київ) – на VI Міжнародному форумі-презентації «Інноватика в сучасній освіті» УжНУ відзначили за активну діяльність з інноваційного оновлення змісту національної освіти.

3) 13 – 15 листопада 2014 року (м. Київ) – у XXVI Міжнародній спеціалізованій виставці «Освіта та кар'єра – День студента 2014» УжНУ здобув найвищу нагороду – гран-прі – у номінації «Видання підручників та навчальних посібників нового покоління».

В університеті у 2014 році традиційно проходили міжнародні наукові семінари, «круглі столи», науково-практичні конференції за участі представників зарубіжних вишів, дипломатичних установ, громадських організацій та фондів, зокрема:

Науковий семінар «Імплементация європейських стандартів адміністрування для України: досвід Польщі та Словаччини», у якому взяли участь науковці з Пряшівського

університету (Словаччина) та Жешувського університету (Польща);

– Словацькі наукові читання на тему «Громадянські структури, інтелігенція, студентство в Словаччині та в Україні: історичні паралелі, сучасні ролі і взаємодія» за участі науковців Словацької академії наук;

– Міжнародна наукова конференція «Словакістика в Україні», присвячена 20-літтю словацького відділення УжНУ. Участь у форумі взяли словацькі партнери з Пряшева, Братислави, Кошиць і Трнави;

– Міжнародна наукова конференція «Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у ХХ – ХХІ століттях». На конференції виступили вчені з Варшавського гуманітарного університету імені Б.Пруса, Пряшівського університету (Словаччина);

– Міжнародна науково-практична конференція «Система соціологічного забезпечення транскордонного співробітництва» (м. Ніредьгаза, Угорщина);

– Міжнародна наукова конференція «Румунсько-українські відносини. Історія і сучасність» (м. Сату-Маре, Румунія).

Одна з об'єктивних характеристик роботи університету – його світовий рейтинг присутності в глобальній інтернет-мережі, який складається зі значної кількості показників і який визначають в автоматизованому режимі незалежні організації. Важливою й вагомою частиною при визначенні рейтингу є наявність, обсяг і вміст репозитарію наукових публікацій університету. У 2014 році виконано початковий етап із запровадження електронного репозитарію наукових публікацій Ужгородського національного університету: розгорнуто систему та виконано налаштування для роботи. Система почала функціонувати в штатному режимі: реєструються нові користувачі, автори публі-

кацій, відбувається розміщення наукових публікацій їх авторами та масове наповнення системи публікаціями з наукових вісників УжНУ.

Одним з основних напрямів діяльності бібліотеки є впровадження інноваційних технологій у практичну діяльність, створення власних інформаційних ресурсів і забезпечення доступності інтернет-ресурсів, розвиток бібліотечно-інформаційного сервісу, культурно-просвітницької роботи та формування інформаційної культури студентства, сприяння розвитку освітньої та наукової діяльності університету на основі повного задоволення інформаційних потреб науковців, викладачів і студентів.

Станом на грудень 2014 року загальний бібліотечний фонд становив 1 703 318 документів, із них:

- навчальна література – 629411 примірників;
- наукова – 844459 примірників;
- художня – 188601 примірник;
- електронні видання – 7866 примірників;
- обмінний фонд – 8754 примірники.

Поповненню фонду університету сприяли угоди про співпрацю через книгообмін із 30 вітчизняними бібліотеками. Книгообмін, окрім головної своєї функції – збільшення кількості примірників – має ще й таку важливу функцію, як пропагування доробку дослідників університету, підвищення його наукового статусу.

Упродовж 2014 року було проведено вагому роботу щодо поповнення електронного каталогу, зокрема введено 29500 записів. Із них: авторефератів – 4682; дисертаційних досліджень – 584; назв документів – 16390; а також 7844 статті зі збірників, газет і журналів. З березня 2014 р. розпочато електронне бібліотечне обслуговування в читальній залі, що створило можливість зареєструватися 950 читачам через електронні формуляри (станом на грудень 2014 р.).

З вересня 2014 року діє повністю комп'ютеризований абонемент економічної літератури, що знаходиться в центральному навчально-лабораторному корпусі університету. Книжковий фонд відділу нараховує близько 20 тисяч примірників навчальної літератури. Колектив бібліотеки вперше розпочав електронне обслуговування видачі підручників студентам усіх курсів економічного факультету, факультету міжнародних економічних відносин та факультету суспільних наук (напрями «Соціальна робота» та «Соціологія»), продовжується робота у відділі «Карпатика» та абонементу наукової й художньої літератури.

На завершення слід зазначити, що з метою впровадження результатів наукових досліджень працівників університету у виробництво Ужгородським національним університетом та департаментом освіти і науки Закарпатської ОДА у 2014 р. у відповідності з Законом України «Про наукові парки» №1563-VI від 25 червня 2009 р. була розроблена Програма створення Наукового парку «Ужгородський національний університет», державна реєстрація якого очікується у найближчому майбутньому.

The scientific achievement of Uzhhorod National University in 2014 are discussed. The main indexes of research work are presented as well as comparison with indexes in 2013 are performed. The attention was focused on scientific results of students and young scientists, university scientific library and PhD students department.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ТА НАУКОВОГО ПРОЦЕСІВ В УЖГОРОДСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ВИШУ

Лендъел М.О.,

*доктор політичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи*

Свєжєнцева О.І.,

*кандидат історичних наук,
начальник відділу міжнародного освітнього
і наукового співробітництва*

Нагоркін М.М.,

директор Центру інновацій і розвитку

Гойдаш Ю.Ю.,

*начальник відділу по роботі з іноземними студентами
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Інтернаціоналізація та модернізація освіти є ключовим вектором формування сучасної освітньої політики країн Європи та світу. Цей процес зумовлений глобалізацією сучасного світу, розвитком міжнародної співпраці, економічною, політичною, соціальною та культурною інтеграцією країн. Трансформаційні процеси, що відбуваються в українській освітній системі, спрямовані на формування глобального мислення, толерантності, навичок міжкультурної комунікації, підготовку конкурентоспроможних спеціалістів на міжнародному ринку праці.

Організаційна стратегія інтернаціоналізації освітнього простору в Ужгородському національному університеті спрямована на визначення цілей і завдань інтернаціоналізації освіти, впровадження міжнародного виміру в навчання, викладання, освітні послуги, стимулювання факультетів

щодо розвитку міжнародної діяльності на інституційному рівні тощо.

Пріоритетним напрямом інтернаціоналізації інституційного освітнього простору Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» є встановлення партнерських відносин між закладами вищої освіти. На сьогодні з метою підсилення ролі інноваційних процесів у дослідницьких розробках УжНУ активно співпрацює з 90 закордонними партнерами, з якими укладено 19 угод під час 2014–2015 навчального року. В угодах з Державним університетом м. Орегон (США), Варшавською вищою гуманітарною школою ім. Б. Пруса (Польща), Технологічним університетом у м. Брно (Чеська Республіка), Клузьким університетом ім. Бабеш-Бояї (Румунія) та іншими вищими навчальними закладами визначено основні потенційні сфери співробітництва, враховуючи сильні сторони та потреби партнерів, досягнуто домовленості про спільні дії в освітній та науковій сферах, у формуванні інновацій.

Активізація розвитку міжнародної освітньої діяльності країни зумовлюється появою нових моделей надання освітніх послуг, виникненням нових типів провайдерів наукових пропозицій, зокрема мова йде про міжнародні консорціуми, основним завданням яких є визначення стратегічних орієнтирів міжнародного співробітництва університетів, які сприймаються як центри поширення знань, навичок, формування наукових пропозицій та соціальних інновацій.

У квітні 2015 року в Ужгородському національному університеті дев'ять українських та зарубіжних вузів підписали Меморандум про створення Міжнародного консорціуму університетів. Мета створеного Консорціуму – налагодження і координація міжінституційної співпраці у сферах академічної мобільності, наукових досліджень, технологічних розробок та інновацій, підвищення конкурентоспроможності у національному та міжнародному масштабах.

Основними напрямками співпраці між сторонами-партнерами є організація спільних конференцій, симпозіумів, семінарів, інших наукових форумів; підготовка та видання спільних навчальних і наукових публікацій; академічна мобільність студентів, докторантів, викладачів; розробка спільних освітніх та освітньо-наукових програм, налагодження спільного керівництва докторантами; налагодження взаємовигідного співробітництва з органами влади, бізнесом, іншими зацікавленими сторонами; розробка, просування та реалізація спільних проєктів до національних та міжнародних донорів.

Пріоритетними напрямками міжнародної діяльності визнано забезпечення якості інтернаціоналізованої освіти, встановлення європейського партнерства, запровадження нових форм співробітництва, заохочення студентів до участі в міжнародних програмах, проєктах, науково-дослідницькій діяльності тощо.

Студенти та викладачі УжНУ беруть активну участь у різних програмах академічної мобільності за кордоном за формами: «семестрове навчання», навчально-ознайомча та виробнича практика, стажування.

Здійснюється активна співпраця між УжНУ та Поморською Академією у м. Слупську. У 2014/2015 навчальному році 40 наших студентів мали можливість безкоштовно навчатися у польському вищому навчальному закладі за різними напрямками та спеціальностями (I семестр – навчалось 29 студентів; II семестр – 11 студентів).

Успішно завершилась організаційна робота з набору на I семестр 2015/2016 н.р. 25 наших студентів зараховано на навчання до Поморської Академії у м. Слупську. У семестровій програмі беруть участь студенти математичного, інженерно-технічного факультетів, факультету інформаційних технологій, історичного, біологічного, фізичного факультетів, факультету іноземної філології, міжнародних

комунікацій та факультету міжнародної політики, менеджменту та бізнесу.

Забезпечення високої міжнародної культури навчального закладу сприяє створенню позитивного клімату, міжнародному співробітництву викладачів і студентів, підвищенню міжнародного престижу й репутації, формуванню полікультурної свідомості, глобального мислення випускників.

У 2014/2015 навчальному році УжНУ приєднався до європейської освітньої програми Erasmus+. Ця програма дозволяє забезпечити мобільність студентів та викладачів на основі стипендій, що надаються Європейським Союзом, та покриває витрати на навчання й проживання.

Відділом міжнародного освітнього та наукового співробітництва розроблено та підготовлено 15 договорів з предметними додатками із європейськими університетами. Підписані договори створили можливість для 70 бакалаврів й магістрів та для 50 викладачів безкоштовно навчатися або стажуватися у провідних європейських вишах.

У цьому напрямі розпочато серйозну роботу із забезпечення англومовних курсів та навчально-методичних комплексів для студентів іноземних країн, що навчатимуться в УжНУ за програмою Erasmus+.

Основні напрями, за якими буде здійснюватися мобільність у 2015/2016 навчальному році, такі: економіка, історія, державне управління, політологія, країнознавство, право, соціологія, біологія, стоматологія, математика, інформатика, фізика, бізнесадміністрування, сільськогосподарські науки.

Станом на 30 червня 2015 року 6 наших студентів (факультетів економіки, суспільних наук, інженерно-технічного та міжнародної політики, менеджменту та бізнесу) уже номіновані на отримання стипендій на навчання за кордоном протягом першого семестру наступного навчального року.

В університеті здійснюється організаційний супровід програм академічної мобільності: повний курс навчання, частковий курс навчання, практика, стажування. У 2014/2015 н.р. відбулося понад 300 закордонних відряджень викладачів, наукових співробітників, аспірантів та студентів.

У Будапештському університеті ім. Етвеша Лоранда (Угорщина) семестрове навчання пройшли 43 студенти гуманітарно-природничого факультету з угорською мовою навчання різних спеціальностей.

Відповідно до чинної Програми співробітництва між Міністерством освіти Словацької Республіки та Міністерством освіти і науки України про співробітництво та обміни в галузі освіти четверо викладачів факультету суспільних наук та економічного факультету пройшли наукове стажування у стінах Пряшівського університету.

За цією ж програмою 19 студентів філологічного факультету спеціальності «Словацька мова і література» пройшли семестрове навчання у Пряшівському вузі (Словаччина). В цьому ж університеті навчально-ознайомчу практику на факультеті гуманітарних та природничих наук пройшли чотири студенти фізичного факультету. Майбутні правники мали можливість практикуватись у судових та правоохоронних органах Словацької Республіки (16 студентів).

Університет імені Миколаса Ромеріса у липні 2015 року приймає на практику магістрантів спеціальності «Державна служба», а також у разі отримання ліцензії на спеціальність «Електронне врядування» розпочне роботу щодо спільної програми підготовки магістрів із цієї спеціальності. Буде розглядатися можливість підписання чотиристоронньої угоди між Міністерством внутрішніх справ Литви, Закарпатською обласною радою та двома вишами про співпрацю у сфері підготовки службовців.

Найбільш важливі вектори розвитку університету обговорюються ректором, професором В. Смоланкою під час офіційних візитів до університету відомих дипломатів і посадових осіб провідних країн: міністра зовнішньої економіки та закордонних справ Угорщини Петера Сіярто; віцепрем'єр міністра закордонних справ Словацької Республіки Мірослава Лайчека; віце-міністра оборони Литовської Республіки Маріуса Белічки; посла Канади в Україні Романа Вашука; Генеральних консулів Словаччини, Угорщини, Польщі, Румунії; керівників зарубіжних наукових та освітніх закладів; координаторів стипендіальних програм.

У контексті нашого дослідження зазначимо, що інтернаціоналізація інституційного освітнього простору зумовлюється визначенням міжнародної стратегії на рівні навчального закладу. До внутрішніх факторів відносять місію університету, повагу до його культурних та історичних традицій, оцінювання академічних програм, якість викладацького складу, організаційну структуру закладу. Зовнішні фактори охоплюють престижність і репутацію закладу на міжнародній арені, визначення тенденцій розвитку закладу й можливостей їх реалізації на міжнародному ринку, оцінювання конкурентоспроможних можливостей закладу.

Ужгородським національним університетом здійснюється підготовка до участі у Європейській Асоціації університетів, Конференції ректорів Дунайського регіону та інших міжнародних організаціях і рейтингах.

Продовжується співпраця УжНУ з вишамипартнерами щодо реалізації міжнародних проектів.

У рамках транскордонної програми «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» здійснюється співробітництво у таких проектах: «Система космічного захисту від надзвичайних ситуацій, транскордонна система для передбачення надзвичайних природних явищ на основі використання супутникових технологій в Угорщині, Словаччині,

Румунії та Україні»; «Pl@NEToug – Створення науково-туристичного продукту та мережевої інфраструктури для наукового туризму в прикордонних регіонах Марамуреш та Закарпаття» (керівник – професор І.В. Калинич); «Інтерактивна інституційна співпраця. Історія, традиції і культура без кордонів» (керівник – професор І.І. Вовканич).

За програмою TEMPUS Європейського Союзу за звітний період реалізовувалися два проекти. Мова йде про ініціативи «Інноваційні лабораторії: використання відкритих інноваційних навчальних платформ та дослідницької діяльності в освіті для підприємств з метою розширення участі та інноваційного потенціалу університетів в постсоціалістичних суспільствах» та «Сприяння трикутнику знань в Білорусі, Україні і Молдові» (керівник – проф. С.С. Слава)

У рамках функціонування Вишеградського фонду реалізовується проект «Інноваційний університет – інструмент інтеграції у європейський освітній і науковий простір» (керівник – проф. І.В. Артёмов).

Окрім того, у липні 2014 року в Ужгородському національному університеті був створений Центр інновацій і розвитку, функціональним завданням якого визначено розробку та впровадження стратегічних та інфраструктурних грантів. У період грудня 2014 – лютого 2015 року відділом міжнародного співробітництва, Центром інновацій і розвитку було розроблено та подано апікаційні заявки в рамках програми Еразмус +, а саме мова йде про ініціативу «Об'єднуючи енергію» у партнерстві з Економічним університетом Братислави (бюджет – 900 тис. євро). Також на розгляд чекають проекти «UnAUAEU - Поліпшення автономії університетів в Україні на базі досвіду ЄС» у партнерстві з Королівським технологічним університетом зі Швеції в якості заявника (бюджет 897 тис. євро), «UNISstrategy – Вивчення європейських принципів управління університетом та розвиток стратегії для українських

вищих навчальних закладів» у партнерстві з литовським Університетом Миколаса Ромеріса разом з консорціумом SOCTECH (бюджет 827 тис. євро).

У травні 2015 року Центр інновацій і розвитку сприяв залученню УжНУ як субпідрядного партнера до проекту «Модернізація та поліпшення безпеки дорожньої мережі в Україні», поданого Дармштадтським університетом прикладних наук на конкурс від Європейського Інвестиційного Банку.

У червні 2015 року в м. Будапешт представники УжНУ взяли участь у засіданні Робочої групи з реалізації Дунайської регіональної стратегії. Під час зустрічі були обговорені великі інфраструктурні проекти, які Центр інновацій і розвитку зареєстрував для участі в конкурсі в рамках транскордонної програми «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна 2014 – 2020»: «Open Access Life-science Park» – створення лабораторій відкритого доступу у сфері медичних наук; «NatuRESKUA – Enhancement of scientific and tourism infrastructure in natural reservations of Slovakia and Ukraine» – поліпшення наукової та туристичної інфраструктури природних заповідних територій.

Станом на липень 2015 р. ведеться підготовка проекту «Відкритий університет Карпатського регіону» у партнерстві з Університетом м. Жешув, Республіка Польща. Суть проекту полягає у будівництві та обладнанні сучасних приміщень в Ужгородському національному університеті та Університеті м. Жешув для проведення міжнародних конференцій, виставок, лекцій, організації дистанційного навчання.

Центром інновацій та розвитку також ведеться робота щодо підготовки документації для Наукового парку УжНУ, необхідної для його реєстрації в Міністерстві освіти та науки України.

З метою координації підготовки та виконання міжнародних грантових угод на всіх етапах проектного циклу в

УжНУ створено Грантовий комітет. До складу комітету входять проректори, фахівці юридичного відділу, бухгалтерії, відділу міжнародного освітнього та наукового співробітництва, науково-дослідної частини, Центру інновацій і розвитку; очолює цю структуру ректор університету. До основних завдань Грантового комітету належить затвердження проектів міжнародних грантових пропозицій (угод), погодження проектних пропозицій, менеджмент проектів, узгодження їх з іншою поточною діяльністю університету.

Зовнішні зв'язки й послуги, що надаються сучасним ВНЗ, передбачають експорт знань (внутрішню діяльність), а саме: залучення іноземних студентів для реалізації економічних цілей, розробку спеціальних програм прибутково-орієнтованих курсів для іноземних студентів, навчальних програм для професійної перепідготовки для міжнародного ринку праці та транснаціональну освіту (зовнішню діяльність), спрямовану на розвиток дистанційних, віртуальних програм. Ефективна діяльність передбачає розробку міжнародних проектів зв'язку із громадськими групами, поширення міжнародної та міжкультурної роботи у студентському містечку, організацію студентських клубів, асоціацій тощо.

На виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2014 року в 2014/2015 навчальному році в Ужгородський національний університет були зараховані 305 іноземних студентів в порядку переведення з Луганського державного медичного університету.

У вересні попереднього року на перший курс вишу було також зараховано 5 іноземців із Словаччини, Польщі, Австрії, Молдови та, окрім цього, упродовж серпня–листопада 2014 р. були оформлені запрошення для іноземних громадян, зокрема з Індії, Зімбабве, Нігерії для навчання у виші. Всього можливістю бути зарахованими на перший курс УжНУ скористалися 66 іноземців. А вже у

червні поточного року 54 іноземці, зокрема з числа тих, які були переведені з Луганська, отримали дипломи Ужгородського національного університету.

Весною 2015 р. успішно завершилася робота з оформлення документації для отримання ліцензії на довузівську підготовку іноземних громадян, а також було переоформлено ліцензію щодо навчання іноземних громадян у рамках акредитованих напрямів і спеціальностей.

Сучасне розуміння інтернаціоналізації освіти сприймає її як процес інтеграції міжнародного виміру у навчальний процес, планування і здійснення наукових досліджень, надання соціальних послуг навчальним закладом, а також розробку освітніх стратегій, спрямованих на формування глобального мислення молоді з урахуванням перспектив розвитку сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

2. Авшенюк Н.М. Інтернаціоналізація вищої освіти в умовах глобалізації світового освітнього простору / Н.М. Авшенюк // Педагогіка та психологія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 468. – С. 3–11.

3. Чернякова Ж. Інтернаціоналізація інституційного освітнього простору Великої Британії / Ж.Чернякова // Порівняльно-педагогічні студії. – № 1(19), 2014. – С.48-55.

4. Чирва А.С. Інтернаціоналізація змісту освіти в університетах Канади [Електронний ресурс] / А.С. Чирва // Народна освіта. Освіта за кордоном. – Електронне фахове видання. – Біла Церква, 2013. – Випуск №2 (20). – Розділ 5. – Режим доступу: [http://narodnaosvita.kiev.ua /Narodna_osvita/vupysku/20/index_20.htm](http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/20/index_20.htm)

ІННОВАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ – ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ ІНТЕГРУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ І НАУКОВИЙ ПРОСТІР

*Артьомов І.В.,
кандидат історичних наук, доцент,
директор ННІ євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Початок ХХІ століття ознаменувався безпрецедентним піднесенням значення освіти і науки як чинників забезпечення комплексного розвитку держави та кожного члена суспільства, адже від стану освіти і науки та від ефективної державної політики у цих сферах залежить вирішення завдання консолідації українського суспільства, формування єдиного гуманітарного, інтелектуального, інформаційного і культурного простору, залежить те, чи зможе Україна посісти гідне місце у сучасному світі.

В умовах серйозної світової конкуренції визначальним чинником економічного розвитку стає інноваційний процес, його швидкість, глибина, обсяг. Досвід розвинених країн (США, Німеччина, Японія) свідчить про важливу роль інноваційної інфраструктури університетів у регіональних інноваційних системах. Отриманий цими країнами досвід дозволяє проаналізувати і визначити найбільш важливі та ефективні елементи інноваційної інфраструктури, а також уникнути неефективних дій у створенні цих структур університетами України та Ужгородським національним університетом зокрема.

У розділі V(ст. 376) Угоди України з ЄС про асоціацію зазначено, що двостороннє співробітництво у сфері інновацій забезпечується шляхом:

- обміну інформацією щодо політики Сторін у сфері науки та технологій;
- участі у наступній Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020»;
- спільної реалізації наукових програм та дослідної діяльності;
- спільного дослідження діяльності, спрямованої на заохочення наукового прогресу, трансферу технологій та ноу-хау;
- навчання як реалізації програм обміну для дослідників та спеціалістів;
- організації спільних заходів щодо наукового та технологічного розвитку;
- вжиття заходів, спрямованих на розвиток сприятливих умов для проведення досліджень та впровадження нових технологій, а також належного захисту інтелектуальної власності результатів досліджень;
- активізації регіонального та іншого міжнародного співробітництва.

Сторони зобов'язуються активізувати співробітництво в галузі вищої освіти з метою:

- реформування та модернізації систем вищої освіти;
 - сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу;
 - підвищення якості та важливості вищої освіти;
 - поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами;
 - розширення можливостей вищих навчальних закладів;
 - активізації мобільності студентів та викладачів;
- увага приділятиметься співробітництву в галузі освіти з метою спрощення доступу до отримання вищої освіти [13].

Розвиваючи та деталізуючи базові принципи співпраці України з ЄС на шляху до єдиного європейського освітнього і наукового простору, в **Законі України «Про вищу**

освіту» (розділ XI, ст.66) сформульовані основні напрями інтеграції наукової, науково-технічної та *інноваційної діяльності* вищих навчальних закладів і наукових установ, зокрема:

1) участь у розробленні та виконання державних цільових програм економічного і соціального розвитку;

2) проведення спільних наукових досліджень, експериментальних та інноваційних розробок тощо, у тому числі за рахунок державного бюджету та власних надходжень;

3) участь у створенні науково-навчальних, науково-дослідних об'єднань, інноваційних структур та інших організаційних форм кооперації;

4) впровадження спільно створених інноваційних продуктів у виробництво, інші галузі економіки тощо;

5) забезпечення набуття, охорони та захисту прав інтелектуальної власності на результати наукової та науково-технічної діяльності;

6) провадження спільної видавничої та інформаційно-ресурсної діяльності та ін.

Законом передбачено також, що **наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність** у вищих навчальних закладах провадиться відповідно до законодавства про освітню, наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність. Державні органи, до сфери управління яких належать вищі навчальні заклади, формують політику наукової й інноваційної діяльності, яка здійснюється безпосередньо вищими навчальними закладами на засадах автономії.

Характерною особливістю *інноваційної діяльності* є те, що вона може провадитись вищими навчальними закладами, у тому числі через створені ними юридичні особи, предметом діяльності яких є доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності вищого навчального

закладу до стану *інноваційного продукту* та його подальша комерціалізація.

До виконання наукових і науково-технічних робіт у вищому навчальному закладі можуть залучатися наукові та педагогічні працівники, інші працівники вищих навчальних закладів, особи, які навчаються у вищому навчальному закладі, а також працівники інших організацій.

Вищі навчальні заклади, зокрема ті, які є засновниками *інноваційних структур* різних типів (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори тощо), мають право проводити спільні наукові дослідження, демонстраційні дослідження тощо, у тому числі з використанням земельних ділянок, які знаходяться в постійному користуванні вищих навчальних закладів [1].

Інноваційна система вищого навчального закладу – це організаційно-управлінський механізм з розробки та впровадження новацій для підвищення його конкурентоспроможності. Її метою є визначення і реалізація перспективних напрямів діяльності у двох відносно самостійних, проте взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих аспектах діяльності вищого навчального закладу: розробка і впровадження нових технологій освіти та удосконалення існуючого процесу освіти загалом; підвищення ефективності наукової і науково-дослідної діяльності.

Для формування *інноваційної системи* вищого навчального закладу необхідно розробити наукове підґрунтя, а саме: концепцію – зміст інноваційної політики, цілі, види, категорії, принципи, закономірності, чинники впливу на нововведення, а також методологію як сукупність організаційного, кадрового, фінансового, інформаційного забезпечення в управлінській моделі системних інновацій [6].

Що ж потрібно змінити в країні, щоб вона почала рухатися шляхом інноваційного розвитку? Відомий український вчений і організатор науки, ректор НУ «Київ-

ський політехнічний інститут» М. Згуровський вважає, що для цього потрібно здійснити п'ять кроків:

Перший. Задіяти державну політику, спрямовану на пріоритетний науково-технологічний розвиток (досі така політика лише декларувалася). Очевидно, що ця політика повинна бути серед головних програмних принципів найбільших політичних партій України, стати пріоритетною в реальних діях керівників держави і всіх рівнів державного управління.

Другий. Створити керовану інноваційну модель розвитку держави за напрямами, що відповідають природним критеріям і людським ресурсам країни, її геополітичному стану і географічному положенню. На підставі цих пріоритетів необхідно створити стратегічні програми розвитку або національні програми, які об'єднують власні наукові розробки, власний кадровий супровід, виробничий сектор, бізнес.

Третій. Доцільно здійснити комплекс заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності національної науки та освіти. З широкого спектра наукових досліджень і підготовки кадрів, традиційно здійснюваних в Україні, повинні бути виділені ті, де існують відповідні умови для створення так званих острівців прориву (потужні наукові школи, матеріальна база, лідерські позиції тощо). На цих напрямках (їх для України не більше десяти) необхідно сконцентрувати кращі людські та фінансові ресурси, забезпечити адміністративну підтримку, інтеграцію суто дослідницького та університетського сегментів для кадрового супроводу наукових програм.

Четвертий. Необхідно привести «до спільного знаменника» вимоги, що висуваються до фахівців різних рівнів кваліфікації з боку як роботодавців, так і освіти. Головними інструментами, покликаними сприяти процесу ефективної взаємодії сфер праці та освіти, є узгоджена з Євро-

пейською загальною кваліфікаційною рамкою Національна рамка кваліфікацій України, збалансоване з потребами країни державне замовлення на підготовку кадрів.

П'ятий. Необхідно завершити формування єдиного законодавчого поля інноваційної діяльності шляхом внесення доповнень у кілька десятків прийнятих раніше законів і різних відомчих документів та їх взаємного узгодження. А в цілому вже прийшов час для підготовки та прийняття Інноваційного кодексу України [2].

Відомо, що основним завданням наукової та **інноваційної діяльності** університету є здобуття наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, забезпечення інноваційного розвитку суспільства та підготовки фахівців **інноваційного типу**.

Важливо, що ДВНЗ «Ужгородський національний університет» активно працює в цьому напрямі. Розпочато реалізацію наукового проекту **«Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір»** за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду.

Метою проекту є розроблення упродовж 2015-2016 років на основі аналізу європейського, зокрема країн В-4, та світового досвіду інноваційної діяльності вищої школи, шляхом співпраці з виробничими підприємствами області та науковими установами країн Вишеградської четвірки, концепції становлення інноваційного університету європейського типу на базі ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Така концепція дасть змогу в контексті транскордонного співробітництва створити у Закарпатській області регіональну **інноваційну структуру – Науковий парк «Ужгородський національний університет»**. Його завдання – забезпечення сталого соціально-економічного розвитку об-

ласті шляхом впровадження результатів науково-технічної та інноваційної діяльності наукових установ, ефективного використання наявного наукового потенціалу, широкого залучення вітчизняних та закордонних науково-технічних розробок і технологій, регіональних виробничих, енергетичних, сировинних, технологічних, матеріально-технічних та кадрових ресурсів.

Партнерами УжНУ в реалізації проекту є:

Жешувський університет (м. Жешув, Польща), Дебреценський університет (м. Дебрецен, Угорщина), Технічний університет у м. Кошице (Словацька Республіка), ГО «Інститут транскордонного співробітництва» (м. Ужгород, Україна).

Результатом виконання наукового проекту *«Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір»* стане підготовка Концепції інноваційного розвитку УжНУ, яка після обговорення та затвердження Вченою радою університету буде базовим документом перспективного напряму функціонування навчального закладу.

У процесі виконання проекту проведено значну організаційно-аналітичну роботу. Зокрема, 23 квітня 2015 року відбувся «круглий стіл» на тему **«Імплементация Закону України «Про вищу освіту» – необхідна передумова інтегрування в європейські простори вищої освіти та наукових досліджень»** за участі розробників закону та національних експертів **В.І. Лугового** – першого віце-президента НАПН України; **Ю.М. Рашкевича** – проректора з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків НУ «Львівська політехніка», **Ж.В. Таланової** – керівника української філії програми «Еразмус+» – Україна, членів міжнародної групи експертів **Євгена Шерегія** – директора наукового центру мікроелектроніки та нанотехнологій Жешувського університету (Польща), **Олександра Кокенєші** – професора Дебреценсь-

кого університету (Угорщина), **Владіміра Лісі** – професора Технічного університету (Словаччина), а також **Янки Бу-ріанової** – Генерального консула Словаччини в м. Ужгород; **Ленки Бучкової та Катаріни Губової** – координаторів проекту Вишеградського фонду та інших.

З огляду на значний обсяг аналітичної роботи в процесі виконання зазначеного наукового проекту щодо моніторингу програм та концепцій інноваційного розвитку університетів країн Європи та Вишеградської групи зокрема, а також провідних ВНЗ Америки та Азії було створено 7 робочих груп експертів за різними складовими інноваційного розвитку університетів за напрямками:

1. Аналіз та узагальнення кращого досвіду інноваційної діяльності дослідницьких університетів України: стан, основні напрями та пріоритети.

2. Узагальнення досвіду роботи інноваційних університетів Європи, Америки, Азії:

2.1. Узагальнення досвіду країн Вишеградської четвірки з питань інноваційної діяльності університетів та розроблення механізму його впровадження в УжНУ.

2.2. Нормативно-правова основа діяльності університетів та досвід впровадження інноваційних форм і методів їх функціонування в Республіці Польща, Угорщині та Словацькій Республіці.

3. Розроблення механізму ефективної співпраці між наукою та виробництвом у рамках транскордонного співробітництва з країнами Вишеградської групи.

4. Впровадження освітніх інновацій в контексті Закону України «Про вищу освіту» – необхідна передумова інтегрування в європейський освітній та науковий простір.

5. «Науковий парк УжНУ» – ефективний механізм впровадження результатів інноваційних досліджень: інноваційні проекти університету.

6. Проблеми на шляху створення інноваційного університету: методи та механізми їх вирішення.

У процесі реалізації наукового проекту повною мірою використовуватиметься досвід роботи університетів сусідніх країн Європи, умови прикордоння, дійова співпраця в рамках виконання міжнародних освітніх програм, що сприятиме інтеграції української вищої школи в європейський освітній та науковий простір.

Зазначимо, що розвиток Ужгородського національного університету упродовж наступних років залежить від майбутньої науково-освітньої, соціальної та громадської самореалізації його співробітників і студентів. Для цього потрібно:

- **максимально використовувати** географічне положення Закарпатського регіону для започаткування проектів із європейськими партнерами в рамках міжнародних освітніх програм, що сприятиме інтеграції України в Європейський Союз;
- **планомірно впроваджувати** інновації та інформаційні технології у навчальний процес оволодіння викладацьким складом в достатній мірі *іноземними мовами*;
- **залучити** науковців, студентів УжНУ до участі в європейській рамковій програмі «Горизонт», що підвищить їхню мобільність у сфері міжнародної співпраці;
- **сформувати** в рамках Стратегії розвитку УжНУ механізми підтримки прикладних досліджень, розробки інноваційних технологій у форматах, властивих для європейської практики, – а саме: інноваційні лабораторії, платформи, наукові парки, мережі тощо;
- **розвивати** міжнародну співпрацю з ВНЗ країн Європейського Союзу, що дозволить стати повнопра-

вним учасником наукових розробок у системі інтернаціоналізації вищої освіти і науки, яка передбачає:

а) модернізацію навчальних планів і програм, упродовження сучасних освітніх технологій відповідно до кращого світового досвіду та створення міжнародних університетських мереж і просування на міжнародному ринку власних освітніх послуг;

б) залучення університетів до загальновизнаних систем міжнародної сертифікації, участь ВНЗ у програмах отримання подвійних дипломів;

в) функціонування обмінних програм, мобільності студентів, участь у міжнародних освітніх і наукових проєктах, забезпечення на належному рівні навчання іноземних студентів та інше.

Аналізуючи стан розвитку науково-інноваційної діяльності в університетах України, ми переконались в тому, що в умовах формування економіки знань необхідно усвідомлювати кардинальну потребу суспільних зрушень у напрямі інноваційного розвитку.

Згідно з рейтингом Всесвітнього економічного форуму, Україна серед 142 країн зайняла у 2011 році у сфері вищої освіти та професійної підготовки – 51 місце, у сфері формування факторів інноваційного розвитку – 74, за оснащеністю сучасними технологіями – 82, за показником якості освіти – 72, якості роботи науково-дослідних закладів (університетів) – 72 та в загальному рейтингу – 82, розмістившись між Тринідадом і Тобаго та Намібією, **що свідчить про неефективне використання власного *інноваційного потенціалу* та виникнення загрози економічній та національній безпеці, перетворення України на державу, яка експортує сировинні ресурси з незначною часткою доданої вартості.**

Результати аналізу економічного зростання країн-лідерів рейтингів конкурентоспроможності – Швейцарії, Сінгапуру, Швеції, Нідерландів, Данії, Японії та Великобританії – свідчать про необхідність формування та забезпечення розвитку національної інноваційної системи як безальтернативного шляху реалізації системної та послідовної державної політики, спрямованої на активізацію інноваційних процесів, забезпечення технологічного розвитку та оновлення національної економіки.

Важливою складовою такої системи має стати ефективна система вищої освіти, що складається з ВНЗ, науково-методичних і методичних установ, наукововиробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою, а також навчальних закладів, які проводять підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів, а також система генерації знань, що складається з наукових установ та організацій, незалежно від форми власності, які проводять наукові дослідження і розробки та створюють нові наукові знання і технології, державних наукових центрів, академічних та галузевих інститутів, наукових підрозділів університетів, наукових та конструкторських підрозділів підприємств.

Оптимальний варіант *інноваційного розвитку* України передбачає розвиток національної інноваційної системи шляхом здійснення комплексу заходів щодо збалансованого розвитку усіх підсистем національної інноваційної системи, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень і розробок, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості [12]. Бажані зрушення вимагають забезпечувати ефективну спроможність вищої

освіти випереджати ті соціальні та економічні зміни, що відбуваються, готувати молодь до праці і життя в суспільстві, формувати демократичне суспільство. Подібне складне завдання може бути виконаним, якщо освіта органічно пов'язана з усіма галузями матеріального виробництва та духовної культури, що забезпечує наслідування і відтворення соціального досвіду.

Стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в Концепції інноваційного розвитку України є:

а) забезпечення інноваційної спрямованості системи освіти шляхом: підвищення рівня комп'ютеризації вищих навчальних закладів; активізації науково-технічної та інноваційної діяльності ВНЗ та збільшення обсягу її бюджетного фінансування; утворення інноваційних структур в системі освіти; реформування системи вищої освіти з урахуванням вимог європейських стандартів і збереженням культурних та інтелектуальних національних традицій;

б) підвищення результативності вітчизняного сектору наукових досліджень і розробок з метою посилення його ролі у забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки шляхом: інтеграції університетського сектору наукових досліджень і розробок до світової інноваційної системи, сприяння розвитку міжнародного партнерства у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності; збільшення частки наукових та науково-технічних досліджень у ВНЗ, спрямованих на створення нових видів інноваційної продукції; врахування кон'юнктури світового ринку під час визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності;

в) забезпечення розширеного відтворення знань на основі інтеграції діяльності вищих навчальних закладів, академічних та галузевих наукових установ шляхом: підвищення рівня фондоозброєності державного сектору наукових досліджень і розробок; концентрації ресурсів на пріоритет-

них напрямах розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності, створенні умов для організації високотехнологічного виробництва в Україні; посилення взаємодії освіти та науки, створення університетів дослідницького типу на базі провідних ВНЗ; стимулювання процесу підвищення кваліфікації, розвиток системи дистанційного навчання.

Досвід провідних американських, британських та австралійських університетів свідчить, що так званий «академічний капіталізм» є одним із головних засобів підвищення ефективності та якості освітньої і наукової діяльності.

Загалом сучасна трансформація вищої освіти в Україні є складним нелінійним процесом, в якому можна виділити такі напрями:

– *глобалізація та європеїзація* – трансформація української освіти в контексті глобалізації сучасної освіти та формування єдиного європейського простору вищої освіти;

– *модернізація* – як зміна змісту освіти, притаманної для командно-адміністративного суспільства, так і узгодження її з сучасними вимогами. Складовими цього процесу є демократизація, інноваційні процеси у вищій школі: поява нових спеціальностей, освітніх програм, технологій та засобів навчання, поширення сучасних методів менеджменту та маркетингу вищої освіти.

Сучасна освіта, якщо орієнтуватися на останні основоположні документи ЮНЕСКО, покликана допомогти людині навчитися пізнавати, навчитися працювати, навчитися жити й навчитися жити разом. По суті, це нові глобальні компетентності. Інакше кажучи, складається парадоксальна ситуація: саме життя й висунуті ним завдання ускладнюються, а система вищої освіти спрощується. На думку академіка В. Лугового, «вища освіта, зокрема, характеризується неефективною організацією, розпорошеністю, подрібненістю, малокомплектністю, великою витратністю,

низьким інституційним потенціалом і недостатньою якістю, а отже потребує суттєвої оптимізації» [7].

Отже, стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в Україні є трансформація кількісних показників освітніх послуг у якісні. Цей процес має базуватися на таких засадах:

- по-перше, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні і примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати громадянина держави Україна, гармонійно розвинену особистість, для якої потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня асоціюється з патріотизмом;

- по-друге, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки, тобто закону розподілу праці, закону змінності праці та закону конкуренції, оскільки економічна сфера є винятково важливою у формуванні логіки суспільного розвитку. Водночас необхідно враховувати при цьому не менш важливі чинники – соціальні, політичні, духовного життя, суспільної свідомості, культури та морально-психологічних цінностей. Значна частина проблем, що накопичилася у системі вищої освіти, пов'язані насамперед з розбалансованістю комплексу зазначених чинників суспільних перетворень;

- по-третьє, розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у тому числі з урахуванням інтеграційних процесів.

В якості інтегральної оцінки нинішнього стану українських університетів можна розглядати їхнє місце у рейтингу QS World University Rankings за чотирма критеріями, які найбільше цікавлять майбутніх студентів: дослідження, викладання, працевлаштування та міжнародні перспективи.

До списку найкращих університетів планети увійшли шість українських вишів:

1. Національний університет імені Тараса Шевченка посів 421 місце.

2. Уперше в рейтингу і одразу на 481 позиції опинився Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна.

3. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» став 551.

4. Ще один новачок у рейтингу – Сумський державний університет – посів 651 місце.

5. Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» та Донецький національний університет поділили 701 сходинку у рейтингу [3].

Ще однією інтегральною оцінкою нинішнього стану провідних українських ВНЗ є їх місце в Міжнародному довіднику вищої освіти [4]. За цим рейтингом провідні ВНЗ України, програми і концепції розвитку яких ми мали можливість аналізувати, оскільки вони є у вільному доступі, займають такі позиції:

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка – *7 позиція.*
- Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна – *10 позиція.*
- Національний університет «Львівська політехніка» – *16 позиція.*
- Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана – *38 позиція.*

Якщо виходити з того, що у зазначеному Міжнародному довіднику вищої освіти аналізувалися позиції 132 вітчизняних ВНЗ, то нами для аналізу дійсно було обрано кращі університети України. Йдеться, зокрема, про інноваційну діяльність провідних університетів Украї-

ни, спробу проаналізувати основні напрями і пріоритети, що визначені у таких програмних документах:

- Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2020 року [10];
- Програма інноваційного розвитку Київського національного економічного університету імені Василя Гетьмана на 2013–2015 роки [8];
- Концепція інноваційного розвитку університету банківської справи Національного банку України на 2010–2020 роки [4];
- Програма розвитку Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2020 року [9];
- Програма розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2010–2020 роки [11];
- Концепція освітньої діяльності Національного університету оборони України імені І. Черняхівського на період до 2017 року [5].

Результати порівняльного аналізу концепцій і програм інноваційного розвитку окремих провідних університетів України відображені в таблиці 1, де акцентовано увагу на визначальних параметрах інноваційної діяльності дослідницьких університетів і проаналізовано:

- структуру документа;
- мету програми (концепції);
- стратегічні цілі та пріоритети (основні напрями діяльності);
- механізми реалізації стратегічних цілей, завдань, заходів;
- фінансову підтримку реалізації програм;
- очікувані результати.

**Порівняльний аналіз концепцій і програм інноваційного розвитку
провідних університетів України**

Назва документа	Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2020 року	Програма розвитку Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2020 року	Програма розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2010-2020 роки
1	2	3	4
Структура (зміст) документа	<p>I. Загальні положення</p> <p>1.1. Визначення термінів</p> <p>1.2. Нормативно-правова база інноваційної діяльності Університету</p> <p>II. Головна мета та принципи стратегії</p> <p>III. Основні пріоритети та ключові заходи</p> <p>3.1. Розвиток кадрового потенціалу та модернізація освітньої діяльності в Університеті</p> <p>3.2. Науково-інноваційний розвиток Університету</p> <p>Формування сучасної інноваційної інфраструктури</p> <p>3.4. Удосконалення нормативно-правової бази Університету</p> <p>3.5. Модернізація фінансово-економічного адміністрування інноваційної діяльності</p> <p>IV. Очікувані результати Програми науково-інноваційної діяльності КНУ імені Тараса Шевченка до 2020 року.</p>	<p>1. Вступ</p> <p>2. Завдання та заходи з реалізації програми розвитку Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2020 року.</p>	<p>I. Головна мета розвитку університету, механізми її реалізації, пріоритетів, напрямків діяльності</p> <p>1.1. Головна мета Програми розвитку університету на 2010–2020 рр.</p> <p>1.2. Основні механізми реалізації головної мети розвитку</p> <p>1.3. Пріоритетні напрями діяльності</p> <p>II. Підвищення результативності і якості наукових досліджень та інноваційної діяльності</p> <p>III. Підвищення якості та інтернаціоналізація навчального процесу IV. Розвиток соціокультурної та виховної функцій університету</p> <p>V. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень</p> <p>VI. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання</p> <p>VII. Посилення кадрового потенціалу університету.</p>

Продовження табл.1

1	<p>2</p> <p>Формування новітнього середовища знань та інновацій, механізмів їх утворення, збереження, використання і передачі, наслідком чого стане підвищення престижу Університету як відомого у світі науково-освітнього, дослідницького, аналітичного та міждисциплінарного центру, що робить значний теоретичний та практичний внесок у створення засад і механізмів переходу на інноваційний шлях підготовки нового типу науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, впливає на формування вектора наукових досліджень для забезпечення потреб суспільства.</p>	<p>3</p> <p>Метою програми є забезпечення поступального стійкого розвитку Національного університету «Львівська політехніка» як навчально-наукового інноваційного центру з розвиненою інфраструктурою, зорієнтованою на підготовку конкурентоспроможних фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, трансфер нових знань та новітніх технологій, розроблення інноваційної продукції світового рівня, упровадження у практику наукових досягнень, технічних, технологічних та проєктно-конструкторських розробок десяти ос-новних завдань.</p>	<p>4</p> <p>Головною метою розвитку університету на період 2010–2020 років є розкриття дослідницького потенціалу його діяльності, максимальне наближення до основних характеристик університету світового класу і створення передумов для входження до 500 кращих університетів світу за визначними університетськими рейтингами.</p>
<p>Місія ВНЗ</p>	<p>Підготовка високоінтелектуального кадрового ресурсу держави, необхідного для реалізації стратегії розвитку України, здатного оперативно реагувати на виклики сучасності та брати активну участь у реалізації програми економічних реформ на міжнародному та державному рівнях.</p>		

Продовження табл.1

1	2	3	4
<p>Стратегічні цілі та пріоритети (основні напрямки діяльності)</p>	<p>1. Розвиток кадрового потенціалу та модернізація освітньої діяльності: підготовка конкурентоспроможних кадрів нового креативного покоління для створення та розвитку нових знань, проведення сучасних фундаментальних досліджень, здатних змінити наукові пріоритети, впровадження у різні сфери діяльності результатів прикладних досліджень, створення нових систем функціонування інтелектуального капіталу та схем його формування.</p> <p>2. Науково-інноваційний розвиток Університету: виявлення та підтримка нових перспективних напрямів наукових досліджень, які узгоджуються із пріоритетними напрямами України та тенденціями розвитку науки у світі; проведення науково-дослідних та конструкторських робіт, створення програмних засобів та технологій, виконання освітніх послуг за замовленням підприємств.</p> <p>3. Формування сучасної інноваційної інфраструктури Університету: створення інноваційної системи Університету з відповідною інфраструктурою та механізмами модернізації для оцінювання показників інноваційного розвитку факультетів/інститутів, кафедр, наукових та науково-педагогічних працівників);</p> <p>4. Удосконалення нормативно-правової бази Університету: у сфері інтелектуальної власності та у сфері вдосконалення менеджменту діловодства Університету.</p> <p>5. Модернізація фінансово-економічного адміністрування інноваційної діяльності: створення на базі НДІУ Університету спеціальних фондів для підтримки інноваційного розвитку Університету з єдиною системою ідентифікації, правової охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності.</p>	<p>1. Моніторинг ринку праці, тенденції розвитку економіки держави і регіону за галузями.</p> <p>2. Удосконалення та його ор- університетом та його організаційної структури.</p> <p>3. Інноваційно-освітня діяльність.</p> <p>4. Кадрове забезпечення освітньо-наукової діяльності університету та удосконалення системи атестації науково-педагогічних працівників.</p> <p>5. Інноваційно-наукова діяльність та розвиток інноваційної структури університету.</p> <p>6. Розвиток матеріально-технічної бази університету.</p> <p>7. Інформаційне забезпечення освітньо-наукової діяльності університету.</p> <p>8. Співпраця з установами НАН, науковими установами та вищими навчальними закладами України.</p> <p>9. Міжнародна співпраця та інтеграція у міжнародний освітній і науковий простір.</p> <p>10. Молодіжна політика та студентське самоврядування.</p>	<p>1. Підвищення результативності і якості наукових досліджень та інноваційної діяльності.</p> <p>2. Підвищення якості та інтернаціоналізація навчального процесу.</p> <p>3. Розвиток соціокультурної та виховної функцій університету.</p> <p>4. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу та наукових досліджень.</p> <p>5. Розвиток соціально-економічної сфери, соціальна підтримка співробітників і осіб, які навчаються. Забезпечення безпечних і сприятливих умов праці і навчання.</p> <p>6. Посилення кадрового потенціалу університету.</p>

1	2	3	4
<p>Механізми реалізації стратегічних цілей, завдань, заходів</p>	<p>1. Розробка освітніх програм і проведення індивідуальних майстер-класів з інноваційного розвитку та комунікаційні знання науково-педагогічними працівниками Університету;</p> <p>- використання нових технологій; створення спеціалізованих аудиторій для проведення on-line лекцій, конференцій;</p> <p>- дистанційне тестування усіх бажаючих навчальців та підвищувати свою кваліфікацію;</p> <p>- створення нових програм підготовки фахівців відповідно до стратегічних пріоритетних напрямів інноваційного розвитку України;</p> <p>- запровадження освітніх програм з менеджменту інноваційної діяльності (загально-університетський курс для бакалаврів усіх спеціальностей у 8 семестрі);</p> <p>- розробка майстерських програм, які передбачають викладання курсів іноземними мовами.</p> <p>2. Розбудова та використання стратегічних інформаційних та комунікаційних технологій, комп'ютерних систем.</p> <p>3. Формування банку (баз даних) ідей, технологій, виробів, створення групи експертів, до складу якої входить представники влади та бізнес-структур, співробітники Університету, міжнародні партнери для вибору найбільш привабливих інноваційних проєктів. Формування ефективної системи комерціалізації наукових розробок на основі приватно-державного партнерства, зокрема, створення Центру трансферу технологій на базі Наукового парку.</p>	<p>1. Підтримувати позитивного іміджу університету та розвитку його діяльності як потужного регіонального освітньо-наукового центру, здатного оперативно реагувати на зміни, які відбуваються на ринку праці, і забезпечити належний освітньо-культурний рівень фахівців. Удосконалення системи непрерывної освіти, спрямованих на підвищення кваліфікації. Реалізація заходів, передбачених на підготовку випускників до майбутньої професійної діяльності, підвищення рівня їх готовності до роботи за фахом.</p> <p>2. Удосконалення організаційної структури університету як навчально-науково-інноваційного комплексу та підвищення ефективності його роботи. Оптимізація компетенцій, розмежування функцій, поновлення і відповідальності управлінських структур різного рівня та їх адаптація до нових умов діяльності, удосконалення нормативно-правового забезпечення управлінської діяльності. Розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури університету на базі сучасних інформунікаційних технологій, запровадження електронного документообігу</p> <p>3. Розроблення концепції та програм підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» та освітньо-наукового рівня «доктор філософії». Забезпечення інноваційно-дослідницького, міждисциплінарного характеру навчання, органічної єдності наукового та навчального процесів. Упровадження у навчальний процес нових інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм і методів навчання.</p> <p>4. Виконання комплексних програм підготовки кандидатів і докторів наук» на 2011–2020 рр. Збільшення кількості спеціалізованих вчених рад та спеціальностей із захисту дисертацій. Створення системи залучення молодих науковців до освітньо-наукової та інноваційної діяльності. Організація стажування працівників університету та виконання аспірантами дисертаційних робіт у провідних вітчизняних та закордонних наукових центрах.</p> <p>5. Розвиток провідних наукових шкіл. Визначення пріоритетних тематичних напрямів розвитку фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт. Створення центру фундаментальних досліджень, наукового парку та офісу трансферу технологій. Формування міжнародних науково-дослідних колективів для спільних досліджень з фундаментальних та прикладних проблем, а також творчих колективів з участю науковців, представників промислових підприємств, науково-дослідних, проєктно-конструкторських та інших організацій та установ для спільного розв'язання науково-технічних задач та впровадження наукових розробок у виробництво.</p>	<p>1. Подальша демократизація університетського життя, розширення повноважень університетської спільноти в розробці та реалізації рішень щодо функціонування та розвитку університету в цілому, факультетів, інститутів, інших підрозділів. Підвищення ролі студентського самоврядування як рівноправного партнера в управлінні університетом.</p> <p>2. Модернізація університетського менеджменту. Створення сучасної гнучкої і ефективної системи стратегічного і оперативного управління університетом у цілому та його підрозділами, запровадження сучасних інформаційних технологій документообігу, контролю управлінських рішень.</p> <p>3. Підвищення відповідальності керівників усіх рівнів за заплановані результати діяльності, за виконання управлінських рішень. Розробка, впровадження та сертифікація системи менеджменту якості.</p> <p>4. Подальше посилення кадрового потенціалу, збереження балансу досліджених і молодих викладачів і науковців, створення реальних сприятливих умов для творчого росту і просування університетської молоді. Залучення до навчального процесу провідних фахівців українських і зарубіжних університетів і наукових центрів, академічних наукових установ.</p> <p>5. Активне впровадження систем ефективного залучення викладачів та науковців за високі результати їх діяльності та спрямиannya досягнень університетом головної мети розвитку.</p> <p>6. Прозоре і раціональне використання всіх університетських ресурсів та надходжень, їх консолідація на напрямках, які сприяють досягненню університетом головної мети розвитку.</p> <p>7. Активна взаємодія і розвиток партнерських стосунків з інститутами НАН України, спільне використання унікального науково-технічного обладнання в досліджених і підготовчі фахівців.</p>

1	2	3	4
	<p>4. Набуття Університетом прав на результати інноваційної діяльності наукового парку, бізнес-інкубатора, центру трансферу технологій; супроводження патентів інтелектуальної власності та процедури передачі прав виконання результатів інтелектуальної діяльності за ліцензійними угодами, інформаційних джерел із міждисциплінарних досліджень; вирішення питань щодо розподілу прибутків від інтелектуальної власності та реалізація цього механізму на практиці.</p> <p>5. Запровадження ефективного механізму конкурсного відбору наукових проєктів, що фінансуються за кошти державного бюджету та міжнародних грантів.</p>	<p>6. Придбання сучасного високо-технологічного навчально-лабораторного обладнання та технічних засобів навчання. Розвиток потужностей видавництва Блатуєвської території. Реалізація заходів з енергозбереження. Будівництво сучасного навчально-наукового комплексу, студентського турботитку, соціального житла готельного типу, навчально-спортивного багатофункціонального комплексу.</p> <p>7. Придбання та розроблення комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання, програмного забезпечення для навчального процесу та наукових досліджень. Забезпечення студентам, викладачам та науковцям широкого доступу до світових інформаційних науково-освітніх ресурсів. Створення регіонального центру сертифікації електронних ключів. Інформаційне забезпечення дистанційного навчання. Створення електронних навчальних видань.</p> <p>8. Створення нових науково-навчальних комплексів, розроблення і реалізація освітніх програми підготовки докторів філософії спільно з установами НАН України і вищими навчальними закладами України. Збільшення кількості студентів, викладачів та науковців, які проходять навчання, стажування та підвищення кваліфікації у провідних вітчизняних університетах та наукових установах.</p> <p>9. Реалізація програми інтеграції університету в загальноєвропейську систему освіти. Збільшення кількості освітніх програм, розроблених за участю і на основі досвіду провідних закордонних університетів. Збільшення кількості іноземних студентів, а також студентів, викладачів та науковців, які проходять навчання, стажування та підвищення кваліфікації у провідних закордонних університетах. Створення інфраструктури міжнародної наукової співпраці.</p> <p>10. Реалізація молодіжної політики в університеті та її нормативно-правове забезпечення. Розвиток студентського самоврядування. Участь студентської молоді в управлінні університетом та у громадському житті.</p>	<p>8. Участь університету у створенні міжрегіональних, міжвладомочних виробничо-технологічних і науково-технологічних кластерів, що охоплюють практично всі сфери економіки, у тому числі в промисловості (нових матеріалів, альтернативних джерел енергії, машино- та приладобудування, паливно-енергетичного, віськово-промислового, аерокосмічного та біомедичного комплексів), в аграрній сфері, у сфері освіти, забезпеченні інформаційно-комунікаційних послуг та в інших сферах.</p> <p>9. Активне і взаємовигідне партнерство із закордонними університетами, науковцями і промисловими організаціями та компаніями. Розгорнута участь у міжнародних наукових програмах, які фінансуються організаціями Європейського Союзу та іншими.</p> <p>10. Активна й наполеглива взаємодія з місцевою владою, Міністерством освіти і науки України, Кабінетом Міністрів України, Адміністрацією Президента України з метою підтримки університетських програм, спрямованих на досягнення головної мети розвитку.</p>

1	2	3	4
<p>Очікувані результати</p>	<p>Підвищення авторитету Університету в Україні та світі, його міжнародне визнання як сучасного класичного дослідницького навчального закладу.</p> <p>Випереджальна підготовка елітних наукових і педагогічних кадрів з метою виконання масштабних між-дисциплінарних досліджень і довгострокових наукових та освітніх програм.</p> <p>Формування системи багатоканального фінансування через комерціалізацію результатів наукової та інноваційної діяльності. Експорт створених в Університеті високих технологій як важлива складова економіки освітянської діяльності.</p>	<p>1. Перетворення університету на потужний освітньо-науковий, інноваційний, конкурентоспроможний на світовому рівні центр, здатний оперативного реагувати на освітянські, наукові, культурні та соціальні запити суспільства.</p> <p>2. Створення сучасної системи підготовки висококваліфікованих фахівців, які на основі глибоких фундаментальних знань та спеціалізованої практичної підготовки можуть зробити вагомий внесок у розвиток промисловості, науки, освіти та культури української держави.</p> <p>3. Максимальне розширення спектру та підвищення якості освітніх послуг.</p> <p>4. Створення інноваційної інфраструктури та ефективної системи комерціалізації наукових розробок та трансферу технологій.</p> <p>5. Забезпечення інтеграції університету в європейський освітній та науковий простір.</p> <p>6. Ефективне та оперативне задоволення соціальних потреб працівників і студентів університету.</p> <p>7. Удосконалення молодіжної політики та студентського самоврядування.</p>	

В узагальненому вигляді стратегія розвитку ВНЗ, на наш погляд, повинна дати відповіді на три головні запитання:

- Яким є університет сьогодні, в чому його сила і в чому слабкість?

- Яким університет має стати в прогнозованому майбутньому, в умовах, заданих горизонтом управління (2020 роком), тобто якою є цільова модель майбутнього університету?

- Які нові види діяльності треба освоїти, і, відповідно, які організаційні зміни необхідно здійснити, щоб перейти в обраний цільовий стан?

Сучасний конкурентоспроможний на світовому рівні університет – це інноваційний, а значить, підприємницький ВНЗ. Хоча поняття інноваційного університету як університету, що реалізує триєдину функцію: освіти, наукових досліджень та інноваційної діяльності («трикутник знань») – можна вважати загально визнаним і вже досить сталим, проте низка аспектів цієї моделі ВНЗ вимагає більш широкого аналізу. *Перш за все мова йде про принципову неможливість навіть для визнаних інноваційних світових університетів бути конкурентоспроможними з високотехнологічними корпораціями в питанні виробництва інновацій.*

В моделі університету як «трикутника знань» відсутній основний об'єкт діяльності ВНЗ – студент. Тим часом в останні роки у світі виникло розуміння, що суспільству потрібен не вузький спеціаліст, а фахівець нового типу, який не тільки отримав певну суму знань і навичок творчої діяльності, а й готовий до комерціалізації наукових результатів. Необхідним є стимулювання молодих вчених для їх «розвороту» в бік інноваційної діяльності.

Отже, як бачать моделі свого розвитку кращі університети України в майбутньому (до 2020р.)?

КНУ ім. Т.Г. Шевченка:

Відомий у світі науково-освітній, дослідницький, аналітичний та міждисциплінарний центр, що робить значний теоретичний та практичний внесок у створення засад і механізмів переходу на інноваційний шлях підготовки нового типу науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, впливає на формування вектора наукових досліджень для забезпечення потреб суспільства.

Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна визначає своїм завданням розкриття дослідницького потенціалу діяльності, максимальне наближення до основних характеристик університету світового класу і створення передумов для входження до 500 кращих університетів світу за визнаними університетськими рейтингами.

Національний університет «Львівська політехніка»:

Навчально-науковий інноваційний центр з розвиненою інфраструктурою, зорієнтованою на підготовку конкурентоспроможних фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, трансфер нових знань та новітніх технологій, розроблення інноваційної продукції світового рівня, упровадження у практику наукових досягнень, технічних, технологічних та проектно-конструкторських розробок.

Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана визначає свою місію як вагомий внесок у суспільний розвиток через дослідження, генерування нових знань, їх поширення та підготовку конкурентних фахівців і креативних особистостей.

Університет банківської справи НБ України визначає місію університету як забезпечення лідерства в галузі підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів для фінансово-кредитної сфери України, що реалізується шляхом гармонійного поєднання фундаментальності та фаховості освіти, наукових досліджень і вихован-

ня, інтеграції в європейське освітнє, наукове і економічне співробітництво.

У концепціях і програмах інноваційного розвитку важливим моментом є опис тих нових видів діяльності, в які повинен включитися університет, тих організаційних перетворень, які він повинен здійснити, щоб реалізувати цільову модель. **Зокрема, КНУ ім. Т.Г. Шевченка серед стратегічних цілей і пріоритетів зазначає:**

- Науково-інноваційний розвиток університету: виявлення та підтримка нових перспективних напрямів наукових досліджень, які узгоджуються із пріоритетними напрямками України та тенденціями розвитку науки у світі; проведення науково-дослідних та конструкторських робіт, створення програмних засобів та технологій, виконання освітніх послуг за замовленням підприємств.

- Формування сучасної інноваційної інфраструктури університету: створення інноваційної системи Університету з відповідною інфраструктурою та механізмами модернізації для оцінювання показників інноваційного розвитку факультетів/інститутів, кафедр, наукових та науково-педагогічних працівників.

Серед стратегічних цілей і пріоритетів КНЕУ ім. Гетьмана:

- *утвердження університету як провідного національного та міжнародного науково-дослідницького центру;*
- *забезпечення особистісного та професійного зростання студентів шляхом формування сучасних компетенцій у національному та світовому вимірах;*
- *усебічний розвиток креативного ресурсу професорсько-викладацького корпусу дослідницького університету;*

- *формування міжнародного іміджу Університету як глобально орієнтованого освітньо-наукового центру;*
- *інтеграція інтелектуального ресурсу університету з вітчизняним бізнес-середовищем;*
- *створення сучасної інфраструктури та системи керування, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності дослідницького університету.*

Аналізовані програмні документи містять опис і функції інноваційного університету. Серед них для аналізу ми використали такі, як:

- генерація наукових досліджень;
- комерціалізація наукових розробок;
- модернізація освітньої діяльності програми підприємницької освіти;
- патентування та ліцензування технологій;
- взаємодія із зарубіжним і вітчизняним освітянським і науковим інноваційним середовищем;
- сприяння регіональному розвитку.

Зазначимо, що в новому Законі України «Про вищу освіту» ключовою є **інноваційна складова** діяльності вищих навчальних закладів. Зокрема, у статтях 65,66,67,68 визначено організаційно-правові форми впровадження інновацій, внесено зміни щодо фінансової самостійності вищого навчального закладу [1]. Імплементация закону сприятиме інтегруванню України до єдиного освітнього простору, без якого неможливо порушувати питання про визнання у світі українських дипломів, продовження навчання студентів, аспірантів у зарубіжних університетах.

Підписання Угоди про Асоціацію України з ЄС свідчить про можливість інтегруватися в європейське співтовариство, а провідним університетам України – в європейський освітній та науковий простори.

Структурні зміни в організації вищої освіти і науки, що передбачені Законом України «Про вищу освіту» та проектом Концепції розвитку вищої освіти на період 2015–2025 рр. – свідчення чіткого бачення перспектив і напрямів модернізації вищої освіти відповідно до геополітичних змін та вимог сьогодення.

Разом з тим відзначимо, що для успішного вирішення існуючих проблем на шляху формування інноваційного університету необхідно:

- ❖ радикально переглянути систему державного замовлення на підготовку фахівців із приведенням її у відповідність до реальних потреб національної економіки та широким використанням ринкових механізмів (кредитування, співпраця з підприємствами приватного сектору, зовнішньоекономічна діяльність);
- ❖ продовжити роботу з оптимізації інституційної структури вищої освіти з метою посилення її зв'язку з наукою та виробництвом за рахунок суттєвої оптимізації існуючої мережі ВНЗ і виділення провідних ВНЗ (5–10% від сьогоденної загальної кількості), що ведуть активну наукову й інноваційну діяльність;
- ❖ створити умови для організації університетами, установами НАНУ та галузевими академіями наук спільних навчально-наукових центрів, спільного виконання ними важливих наукових програм, зокрема міжнародних, супроводження інноваційних проектів;
- ❖ передбачити для наукових колективів можливість створення підприємств у спрощеному порядку для комерціалізації результатів наукової діяльності з урахуванням інтересів держави, відповідних наукових чи навчальних установ;

- ❖ для посилення дослідницького та інноваційного компонентів українським університетам надано реальну автономію як в академічному та дослідницькому, так і в господарському планах, передусім у сенсі вільного розпорядження залученими коштами без значних обмежень щодо провадження наукової, освітньої та інноваційної діяльності.

Слід зауважити, що шляхи і напрями реалізації цих складових інноваційного розвитку університетів чітко виписані в Законі України «Про вищу освіту».

На підставі викладеного вище можемо зробити припущення, що успішне завершення наукового проекту *«Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір»* за фінансової підтримки Вишеградського фонду, що виконується Навчально-науковим інститутом євроінтеграційних досліджень університету, сприятиме виробленню Стратегії інноваційного розвитку ДВНЗ «Ужгородський національний університет». **Це стане суттєвим внеском в імплементацію Закону України «Про вищу освіту», положень щодо інноваційного розвитку вітчизняних освіти і науки, що передбачені Угодою про Асоціацію України з Європейським Союзом.**

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Згуровский М.З. Университетская модель инновационного развития Украины [Електронний ресурс] / М.З. Згуровский. – Режим доступу: <http://startup.kpi.ua/sikorsky/files/2012/12/%D0%A3%D0%BD%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F%D0%BC%>

D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B.pdf

3. До рейтингу найкращих університетів світу потрапили 6 українських ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/do-reytingu-naykraschih-universitetiv-svitu-potrapili-6-ukrayinskih-vnz-infografika-428385.html>

4. Концепція інноваційного розвитку університету банківської справи Національного банку України на 2010–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ubs.gov.ua/files/8_files_1/conceptcia\[1\].doc_](http://www.ubs.gov.ua/files/8_files_1/conceptcia[1].doc_)

5. Концепція освітньої діяльності Національного університету оборони України імені І. Черняховського на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fnuou.org.ua%2Fjdownloads%2Fosvita%2Fconcept.doc&ei=HfWUVZTXPMSZygOgjoHQBw&usg=AFQjCNHYlx5hW3HJr20gfD9SFISS4STSHw>

6. Корольова Т.С. Складові інноваційної системи вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2160/1/%D0%A1%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B8%D1%85%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%B>

D%D0%B8%D1%85%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%96%D0%B2.pdf

7. Луговий В.І. Економічно-організаційні засади освіти в Україні та світі: порівняльний аналіз / В. Луговий, Ж. Таланова //Педагогіка і психологія. – 2012. – № 1. – С. 64–70.

8. Програма інноваційного розвитку Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана на 2013–2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBwQFjAA&url=https%3A%2F%2Fkneu.edu.ua%2Fuserfiles%2Fnorm_doc%2Fprog2015.doc&ei=KvOUVan_KKiAzAPRh7K4Ag&usq=AFQjCNFcv_n1mDwVoCMGKKkGp6ODEfm40w&bvm=bv.96952980,d.bGg

9. Програма Національного університету «Львівська політехніка» на період до 2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nauka.lp.edu.ua/fileadmin/nauka/files/Konferenciji/2015/berezen/programa_konferenciji_1_1.pdf

10. Програма розвитку науково-інноваційної діяльності Київського національного університету імені Тараса Шевченка на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://science.univ.kiev.ua/documents/normative_base/strategichna-programa-naukovo-innovatsiynoyi-diyal%60nosti-kyyivs%60kogo-natsional%60noguniversitytetu-ime/

11. Програма розвитку Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна на 2010–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.kharkov.ua/docs/polozhennya/program2010-2020nw.pdf>

12. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.06.2009 № 680-р «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» [Електронний ресурс].

– Режим доступу: <http://ovu.com.ua/articles/1625-pro-shvalennya-kontseptsiyi-rozvitku-atsionalnoyi>.

13. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/ru/publish/article?art_id=246581344

14. Universities in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.4icu.org/ua/>

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ТА ВХОДЖЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Гаращук О.В.,

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач сектору взаємодії з громадськістю та ЗМІ
і міжнародного співробітництва відділу
організаційно-інформаційного забезпечення
та роботи з персоналом
Державна інспекція навчальних закладів України
(м. Київ, Україна)*

Розкрито важливість вищої освіти для забезпечення конкурентоздатності країни, її економіки. Аналізуються чинники, що впливають на конкурентоздатність вищої освіти в умовах глобалізації та євроінтеграції. Виявлені основні проблеми, притаманні нинішньому стану функціонування вищої освіти в Україні. Досліджується зарубіжний досвід щодо розвитку вищої освіти, формування науково-освітнього середовища, ресурсного забезпечення якісної підготовки фахівців. Значна увага приділена пошуку інструментів, що сприяють інтернаціоналізації освіти та підвищенню якості підготовки кадрів, відповідності її європейським стандартам.

Ключові слова: вища освіта, зарубіжний досвід, інтернаціоналізація, якість, науково-освітній простір.

*«Міжнародні виміри вищої освіти: обмін знаннями,
створення інтерактивних мереж, мобільність викладачів
і учнів, міжнародні науково-дослідницькі проекти та
врахування національних культурних цінностей і умов»
ЮНЕСКО, Париж, 1988*

Актуальність дослідження. Вища освіта України, як і в цілому світі, набуває характеру інтернаціоналізації. Це, зокрема, підкреслюється в Декларації всесвітньої конференції «Вища освіта в XXI столітті», проведеної ЮНЕСКО, і дозволяє використовувати досвід різних країн для підвищення якості української освіти. Нині вже всі зрозуміли,

що назріла реальна необхідність якісних змін у вищій освіті. Про це багато пишуть, зокрема В. Андрущенко, О. Вигран, К. Ворсноп, В. Гур, О. Константинова, В. Корженко, А. Короченська, В. Кремень, О. Локшина, Н. Мальтюхова, О. Мартякова, В. Монастирський, Г. Одінцова, В. Олійник, С. Пензон, В. Полупан, Дж. Пондженте, І. Розер, Л. Усенко, О. Шелюк та багато інших. Проте аналіз наявних літературних джерел дозволив виявити відсутність єдиного підходу до визначення траєкторії щодо входження освіти України в європейський науково-освітній простір. Тому метою нашого дослідження є: на основі використання досвіду інших країн у цьому контексті прискорити процес входження вищої освіти України в єдиний європейський науково-освітній простір.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні вища освіта України переживає складний процес переходу до ринкової економіки. Від того, як швидко буде подолано розрив у якості продукції вищої освіти, відповідних послуг між Україною і розвинутими країнами, залежатимуть перспективи розвитку не тільки вищої освіти, а й України в цілому. Адже вища освіта належить до тих сфер економічної діяльності, які беруть участь у наповненні бюджетів різного рівня. За підрахунками фахівців, у світі освіта щорічно приносить до бюджетів різних країн у середньому 2 трлн дол. США. Це забезпечується перш за все за рахунок підготовки висококваліфікованих, конкурентоздатних фахівців.

До речі, у доповіді про глобальну конкурентоздатність, щорічно опублікованої економічним форумом, який проходить у Давосі, зазначається, що конкурентоздатність – це сукупність інститутів, стратегій і факторів, які визначають рівень продуктивності країни. Цей показник, у свою чергу, задає той рівень життя населення, який здатний забезпечити економіка країни. Конкурентоздатність визначає

також ефективність інвестицій в економіку, що виступають фундаментальним драйвером економічного зростання [16]. Іншими словами, чим більш конкурентоздатною є економіка, тим з більшою вірогідністю вона здатна підтримувати розвиток освіти в цілому і вищої освіти зокрема.

У вищезазначеному документі підкреслюється, що конкурентоздатність визначається перш за все станом таких показників:

- інфраструктури в цілому і соціальної зокрема;
- макроекономічної стабільності;
- здоров'я та початкової освіти;
- вищої освіти та професійної підготовки;
- ефективності ринку праці, товарів і послуг;
- інноваційного потенціалу країни в цілому тощо [16].

Конкурентоздатність вищої освіти – це її здатність пристосовуватись до змінюваних умов конкуренції у певному сегменті ринку за допомоги підвищення ефективності своєї діяльності і високого ступеня задоволення попиту споживачів на випускників та окремі послуги вишів, які за своїми якостями та вартісними характеристиками більш привабливі, ніж освітні продукти конкурентів. До конкурентних показників ВНЗ можуть бути віднесені:

- фінансово-економічні;
- маркетингові;
- матеріально-технічного (інфраструктурного) стану;
- кадрового забезпечення тощо.

Серед чинників, які забезпечують конкурентоздатність країни, економіки чи окремих її сфер, важливе місце посідає освітній, між ними існує пряма кореляційна залежність. Чим якіснішою є освіта, тим більший її вплив на конкурентоздатність. Для забезпечення стабільності цього процесу необхідно постійно підвищувати якість освіти та підготовки кадрів. Із цією метою й налагоджується міжна-

родна співпраця в освітній сфері, здійснюється адаптація навчальних програм до вимог інноваційної економіки, посилюється вивчення іноземної мови, здійснюється стажування студентів, викладачів за кордоном тощо.

Такий підхід особливо на часі для України, де далеко не всі вищі навчальні заклади готують фахівців, знання яких є затребуваними на ринках праці. А це означає, що в роботі вишів спостерігається неузгодженість між попитом на робочу силу та її пропозицією на ринку праці, так зване «перевиробництво» фахівців з вищою освітою. Останнє, на наш погляд, зумовлює необхідність окремих випускників ВНЗ працювати на робочих місцях, які не потребують їх рівня підготовки.

Недостатній рівень підготовки фахівців вищими навчальними закладами проявляється у:

- зниженні вимог до знань, умінь, навичок студентів з метою збереження контингенту студентів, від якого залежить штатне забезпечення науково-педагогічними працівниками освітнього закладу;
- погіршенні реальної якості професорсько-викладацького та науково-педагогічного складу викладачів;
- відсутності достатньої мотивації викладачів вищої школи в підвищенні рівня свого професіоналізму та якості підготовки кадрів;
- посиленні залежності викладачів від адміністрації у трудових відносинах, що обмежує чи зовсім нівелює їх принципovu позицію;
- в адекватній оцінці знань, умінь і навичок студентів;
- віртуалізації, формалізації й бюрократизації навчального процесу;
- дистанціюванні навчального процесу від соціокультурного середовища вищого освітнього закладу;
- подрібненні комплексних навчальних курсів на неінституційні, інколи надумані навчальні дисципліни, що су-

проводжується зростанням міждисциплінарних бар'єрів і фрагментарних знань та ускладнює їх систематизоване як викладання, так і вивчення та засвоєння;

- зниженні в цілому фундаментальності й системності навчального процесу;

- витісненні живого діалогу з навчального процесу вищої школи;

- виставленні «на замовлення» оцінок студентам;

- написанні на замовлення студентів рефератів, курсових, бакалаврських, магістерських робіт і проектів;

- систематичному запобіганні студентів до плагіату й компіляції при виконанні робіт, за якими робиться оцінка самостійності їхньої роботи;

- проблемі актуалізації особистості студента відповідно до дійового фактора розвитку вітчизняної вищої школи [13].

Ці проблеми пов'язані з недостатнім рівнем забезпеченості вищих навчальних закладів сучасною виробничою базою для практичних занять студентів; навчальних стендів. Українське повільно оновлюється навчально-лабораторне обладнання вищих навчальних закладів, фонд наукових бібліотек, навчально-методичних кабінетів. А це означає, що вища освіта України потребує трансформації та модернізації, здійснення яких практично неможливе без значних ресурсів.

За цих умов для забезпечення оптимізації державного замовлення для вищих навчальних закладів, їх модернізації, розширення форм їх фінансування, оновлення матеріально-технічної бази тощо необхідно максимально використати досвід інших країн, зокрема тих, які досягли суттєвих зрушень у забезпеченні «вільного доступу до якісної освіти».

Українська вища школа активно поширює контакти із зарубіжними партнерами. В їх числі – виконання спіль-

них угод, програм і проектів у сфері освіти. Найбільш ефективним для нашої країни є співробітництво з країнами Європейського Союзу, ЮНЕСКО, Інформаційною службою СІЛА, Британською Радою, Німецькою службою обмінів, Інститутом Гете та фондом.

Досліджуючи системи освіти окремих провідних країн світу, можна стверджувати, що вони, маючи певні схожі принципи в управлінні, все ж досить сильно відрізняються в реалізації суб'єктно-об'єктних відносин, організованому механізмі функціонування всіх ланок освіти, підходах до розподілу повноважень, сфер компетенції, суб'єктів управління освітою. Іншими словами, дослідження світового досвіду управління освітою є основою інтеграційних процесів й зміцнення позицій України на світовому освітньому ринку.

Зарубіжний досвід підказує необхідність дотримання певного комплексу принципів в управлінні освітою, дає багато прикладів формування та розвитку суб'єктно-об'єктних відносин у цій сфері, прийнятних і для України, зокрема відносно шляхів ресурсного забезпечення розвитку освіти. Так, у багатьох країнах світу, у тому числі й країнах Європейського Союзу, здійснюється кредитування з боку держави. Приміром, у Німеччині усім бажаючим отримати вищу освіту надається кредит на 25 років. Відсоткова ставка коливається в межах 5,95–8,38 %. У разі неповернення кредиту Банк розвитку Німеччини бере на себе цей ризик. Окрім того, від повернення кредиту звільняється випускник вищого навчального закладу, в якого впродовж першого року після закінчення вишу народилася дитина. Цікаво, що в цій країні надається фінансова допомога батькам, діти яких навчаються у середніх навчальних закладах. Так звані «дитячі гроші» можуть отримувати всі батьки, які мають дітей віком до 25 років.

Кредит на освіту мають право отримувати студенти й у інших країнах. Наразі ця система діє й у Великобританії. Поверненню підлягає кредит у розмірі 9% після закінчення навчання (відсоткова ставка кредиту залежить від рівня інфляції), коли доходи боржника перевищують встановлений пороговий рівень.

У Швеції, де отримання освіти є безкоштовним, державні кредити на освіту видають такі, що покривають сукупні видатки на освіту. Розмір кредиту коливається в межах 17–23 тис. дол. США під 1,5–2 %. Термін повернення кредиту тут не обмежується. Проте передбачається, що воно (повернення) відбувається після закінчення вищого навчального закладу.

А в сусідній Данії, де процентна ставка освітнього кредиту встановлюється в обсязі 4 %, а після закінчення терміну його дії вона дорівнює процентній ставці Центрального банку країни, він (кредит) видається на 7–15 років.

У цілому в практиці країн ЄС існує три форми державної підтримки системи освітнього кредитування:

- держава виступає гарантом процентних виплат і повернення суми кредиту кредитору із фінансового сектора, який надає освітні кредити тому, хто навчається, на комерційній ставці процента (Норвегія);
- держава здійснює субсидування частини процентної ставки шляхом установа пільгових ставок на весь період виплат чи на фіксований період (Бельгія, Данія, Люксембург, Швеція, Ліхтенштейн);
- держава виплачує всю суму процентних виплат по кредиту або ж коректує їх на індекс споживчих цін (Німеччина, Франція, Великобританія) [9].

На відміну від вищезазначених країн, у США існують різні види позик, якими може скористатись молодь для отримання вищої освіти. Серед останніх заслуговують на увагу такі: студентська позика; батьківська позика; приват-

на позика; об'єднана позика. Середня відсоткова ставка на всі види коливається від 2 % до 9%, а за незабезпечених сімей зазначені відсотки сплачує уряд країни [8].

У нашій країні також існує пільгове кредитування на отримання вищої освіти. За цією програмою першочергове право на отримання кредиту мають діти-сироти, діти, позбавлені батьківської опіки, інваліди 1-2 груп, діти багатодітних і малозабезпечених родин. Цільовий характер кредитування забезпечується за рахунок перерахування коштів з рахунку клієнта на рахунок вищого навчального закладу після того, як студент укладе контракт на навчання з ВНЗ, а потім із банком, який виступає умовою для кредитування.

Не менш важливим є і досвід інших країн щодо диверсифікації фінансового забезпечення розвитку освітньої сфери в цілому і кожного навчального закладу зокрема, а також їх ефективного використання. Приміром, у США досить поширене менторство (наставництво), функціонування шкіл професійного розвитку. Останнє являє собою спільний проект загальноосвітніх шкіл і вищих навчальних закладів, який сприяє забезпеченню тісної взаємодії, взаємозв'язку освітньої теорії та практики, здійсненню професійної підготовки фахівців високої якості, що служить важливою передумовою достойного місця цієї країни на міжнародному ринку освітніх послуг. Достатньо зазначити, що у торговому балансі США освіта є п'ятою за обсягом експорту послуг (12 млрд дол. прибутку за рік). США мають чи не найбільший потенціал і для подальшого зростання. Тобто тут, як, до речі, і в таких країнах, як Нова Зеландія, Австралія, освіта належить до найприбутковіших експортних послуг [1].

Особливе місце посідає використання зарубіжного досвіду для вирішення таких завдань вищої освіти України, як підвищення її якості, досягнення європейських стандар-

тів, рівноправне членство у європейському науково-освітньому просторі.

Як відомо, у 2010 р. в Європі було оголошено про створення Європейського простору вищої освіти. Прискоренню входження в нього вищої освіти України сприяє реалізація закону України про вищу освіту шляхом:

- демократизації управління нею;
- автономізації вищих навчальних закладів;
- поширення академічної свободи викладачів і студентів;
- впровадження незалежного оцінювання якості вищої освіти;
- розвитку науково-дослідницької діяльності у вищих навчальних закладах;
- базування вищої освіти на новітніх наукових результатах тощо [3].

Велика заслуга у досягненні цього належатиме кадрам, зокрема професорсько-викладацькому складу вищих навчальних закладів. У підготовці останніх заслуговує, на наш погляд, уваги досвід США, де якість підготовки досягається за умов:

- визнання попереднього досвіду роботи та неформального навчання;
- піднесення ролі викладача як експерта у сфері управління знаннями та керівника навчально-виховного процесу;
- застосування методів педагогічного дослідження та проблемно-орієнтованого навчання;
- розвитку навичок співробітництва та командної взаємодії;
- використання в навчальному процесі новітніх наукових досягнень;

– посилення партнерських зв'язків між вищими навчальними закладами, агенціями з працевлаштування та професійними спілками тощо [3].

Підвищенню якості професорсько-викладацького складу ВНЗ сприяє посилення зв'язку освіти та науки. Кадри для вищої школи в Україні готуються в аспірантурі та докторантурі. Щоправда, падіння престижу статусу науковця зумовило те, що в аспірантуру та докторантуру йде не найкраща частина випускників вишів, при вступі практично відсутня конкуренція. Звідси й відсутність бажаних результатів у соціально-економічному розвитку. Адже саме освіта та наука виступають важливим інструментом переорієнтації національної економіки на інноваційну траєкторію розвитку. Статистика свідчить, що значно вищі ці показники в країнах, де на високому рівні розвитку знаходяться освіта та наука: Швейцарія, Сінгапур, Фінляндія, Німеччина, США. У звіті Всесвітнього економічного форуму з глобальної конкурентоспроможності за 2012 р. Україна із 144 країн світу посіла, на жаль, лише 70 місце.

В основі високої якості підготовки кадрів перш за все лежать модернізація освіти, активне впровадження в освітній процес наукоємних технологій. Наразі основою економіки є не матеріальне виробництво, адже вирішальну роль тут відіграють нематеріальні активи, організаційні та інтелектуальні ресурси – патенти, кадри, послуги тощо. Світовий досвід свідчить, що знання, як правило, породжують мультиплікативний ефект. Тож не дивно, що уже сьогодні, за даними Світового банку, національне багатство високорозвинутих країн складають: 5 % – природні ресурси; 18 % – капітал; 88 % – знання та вміння [11].

У цих країнах спостерігається тенденція динамічного зростання витрат на науку (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка витрат на розвиток науки

Країна	Всього, млрд дол. США		У % до ВВП		У розрахунку на душу населення, дол. США		У розрахунку на одного дослідника, тис. дол. США	
	2000	2011	2000	2011	2000	2011	2000	2011
США	269,5	429,1	2,62	2,76	954,4	1375,3	4,1	342,5
Японія	98,7	148,4	3,00	3,39	778,0	1160,8	152,5	226,0
Німеччина	52,4	97,0	2,47	2,89	637,7	1185,8	203,2	286,4
Франція	33,0	53,3	2,15	2,25	543,4	818,7	191,8	214,0
Великобританія	27,9	39,2	1,79	1,78	473,1	625,1	163,5	156,0
Китай	27,0	207,9	0,90	1,84	21,3	154,2	38,8	57,6

Джерело: [11].

Як видно із табл. 1, загальний обсяг фінансування наукової сфери та його частка до ВВП, а також кошти у розрахунку на одного працюючого в цій сфері постійно зростають. Не дивно, що й економіка в цих країнах теж зростає, у тому числі й за рахунок науково-технічного прогресу, розвиток якого корелює з формуванням науково-освітнього середовища. Підтвердженням цього є хоча б частка країни на світовому ринку інноваційних послуг. США на ньому належить 12 % світового показника, Фінляндії – 20, Німеччині – 7–8%, тоді як Україні – менше 0,3%. Можна сказати, що науково-освітнє середовище сприяє трансформуванню всіх сфер суспільного прогресу, забезпечує примноження людського капіталу, конкурентоспроможності держави.

Висока якість науково-освітнього середовища, як і сприятливий інвестиційний клімат та сучасні технології,

націлена на практичне впровадження наукових розробок* . Наразі, на жаль, Україна знаходиться в кінці сотні країн щодо використання інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ) в навчальному процесі. У наших вишах нині не вистачає хімічних реактивів, обладнання, зокрема комп'ютерів. В Україні один комп'ютер припадає на 24 учнів, тоді як, приміром, в Австралії кожному учню дають ноутбук для кращого засвоєння навчального матеріалу. І це за умов, коли ХХІ століття оголошено століттям інновацій, що передбачає необхідність створення умов для інтенсивного зростання знань, розвитку та модернізації науково-освітнього середовища, підвищення інтелектуального потенціалу.

Тому відтепер необхідно у розвитку вищої освіти особливу увагу звернути на:

- застосування інструментів розвитку ресурсного потенціалу вищої школи;
- виявлення ключових компетенцій майбутнього фахівця та формування стратегій, що базуються на цих компетенціях;
- застосування нових інструментів формування іміджу навчального закладу, аналізу та управління невизначеністю та ризиками;
- використання нових інструментів інформаційної підтримки діяльності навчального закладу та формування єдиного інформаційного простору з партнерами та споживачами освітніх послуг;
- пошук нових фінансових механізмів функціонування навчальних закладів і забезпечення доступності

* У 20 найкращих вищих навчальних закладів світу увійшли виші США, Японії, Канади, Сінгапуру, Китаю, Австралії, Південної Кореї, Гонконгу, Нідерландів, Німеччини, Туреччини, Швеції, Тайваню, Бразилії, Франції, Бельгії, Ізраїлю. У 2013 р. Київський університет ім. Тараса Шевченка посів 501 місце, Київський політехнічний і Донецький національний університет розділили 601 місце.

освітніх послуг, а також формування інтегрованих систем у суспільному секторі.

Все це має поліпшити фінансово-економічний стан навчального закладу, практичну комп'ютеризацію вищих навчальних закладів. Комп'ютеризація відкриває величезні можливості для ознайомлення професійно-викладацького складу з тим, що нового відбулося в царині вищої освіти в нашій країні й за кордоном. Це сприятиме зростанню професійної майстерності освітян завдяки доступу до новітньої науково-педагогічної та методичної думки. З комп'ютеризацією пов'язана й дистанційна форма навчання, яка відіграє важливу роль у модернізації вищої освіти, дозволяє знизити витрати на проведення аудиторних занять, підвищити якість навчання, створити інноваційне середовище.

Існують різні підходи щодо дистанційного навчання. Першими університетами, які впровадили цю форму навчання, були вищі США (Берклі, Мічиганський, Колумбійський університети). Сьогодні таку систему підготовки кадрів застосовують практично в усіх країнах світу. Скажімо розвиток гнучкого дистанційного навчання з використанням електронних технологій поширений не лише в США, але й у Південній Кореї, Великобританії. Все це здійснюється у контексті лібералізації з подачі Генеральної угоди з торгівлі послугами, що сприяє збільшенню ресурсів для ВНЗ і зниженню їх витрат.

Останнім часом базовим принципом багатьох країн світу у сфері освіти став «рівний доступ молоді до якісної вищої освіти», незалежно від їх рівня матеріального забезпечення. Реалізації цього принципу сприяє впровадження онлайн-відео відкритого доступу через Інтернет до кращих наукових центрів шляхом створення університетських електронних архівів відкритого доступу ОА (open access) – депозитаріїв сприяння поліпшенню через більш повне ін-

формаційне забезпечення користувачів університетських бібліотек, підвищує конкурентоздатність кожного вищого навчального закладу, прискорює вхід вишу в європейський науково-освітній простір.

Як зазначає Білл Гейтс, он-лайн-навчання – це рушійна сила революції у вищій освіті. Така форма навчання передбачає необхідність розробки викладачами відеолекцій із субтитрами; тестові конспекти; домашні завдання; тести тощо. Студенти спілкуються між собою на форумах, обмінюються інформацією. Он-лайн-навчання дає змогу молоді безкоштовно отримувати сучасні знання, що допомагає їй у пошуку бажаної роботи. Тобто он-лайн-освіта має величезний потенціал впливу на життя людей. Головна перевага цієї системи освіти полягає у вільному доступі до навчання, незалежно від їх статків, місця проживання та стану здоров'я, у підготовці фахівця до виконання завдань науково-технічного, інноваційного та управлінського напрямів.

Перші такі види навчання, як свідчать офіційні дані, з'явилися у дослідницьких університетах. Концепція такого вишу у США, приміром, ґрунтується на тісній інтеграції освіти та науки у межах університету, включаючи використання досліджень студентів. Дослідницький університет враховує:

- обсяг коштів на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, які надходять від бізнесу й державного та місцевого бюджетів;
- залучений університетом для його розвитку приватний капітал як у попередні роки, так і в поточному році;
- представництво членів професорсько-викладацького складу в Національній академії наук, Національній академії технічних наук, в інститутах медицини США;

– кількість присуджених університетом ступенів PhD за рік;

– чисельність працюючих в університеті фахівців зі ступенем PhD, які підвищують свою наукову кваліфікацію шляхом виконання науково-дослідних робіт чи навчання. Для викладачів дослідницьких університетів головним показником їх успіху є наукові здобутки. У США тут зосереджені фахівці найвищої кваліфікації [5].

Для дослідницьких університетів США характерною є багатоканальність фінансування: федеральні і місцеві бюджети, благодійні фонди, доходи від навчальної, дослідницької та консультаційної діяльності. Тобто сучасний дослідницький університет – це потужний економічний суб'єкт, який має високу самостійність, нерідко виступаючи інтегратором освіти, науки та виробництва. Приміром, Массачусетський технологічний інститут має тісний зв'язок із 300 корпораціями.

Сьогодні, коли Україні вкрай потрібна взаємодія реальної економіки, освіти та науки, важливо формувати оптимальну мережу дослідницьких університетів. Нині в нашій країні їх функціонує 14. Відповідно до Положення про дослідницький університет – це національний вищий навчальний заклад, який здійснює дослідницьку та інноваційну діяльність, забезпечує інтеграцію освіти та науки з виробництвом, бере участь в реалізації міжнародних проектів і програм [4]. У цьому контексті заслуговує на увагу дослідницький Національний університет біоресурсів і природокористування, який має тісні контакти з провідними університетами Західної Європи, Північної Америки, країн Азії. В ньому нині працює 3 тис. наукових і науково-педагогічних кадрів, з яких – 15 академіків, 21 чл.-кор. НАН України та НААН України, 350 докторів наук і професорів, 1400 кандидатів наук і доцентів. Університет бере активну участь у міжнародних програмах. Тут функціонує

19 спеціалізованих учених рад за 46 науковими спеціальностями [10]. Такий ресурс позитивно впливає на імідж вишу, на якість підготовки фахівців.

Практика багатьох європейських країн свідчить, що на якість підготовки кадрів позитивно впливає й впровадження програм «подвійного диплому», що дозволяє студентам і випускникам таких вищих навчальних закладів працевлаштовуватись у європейських країнах; встановлювати партнерські відносини між ВНЗ різних країн, здійснювати співробітництво між вишами України та іноземними компаніями. Скажімо, співробітництво українських ВНЗ з компанією «Erend.Event.Organizasyon» (Туреччина) дозволяє українським студентам пройти стажування в турецьких готелях у якості аніматорів (на літній період), отримавши при цьому зарубіжний досвід у сфері туризму тощо.

Висновки. Відтепер одним із головних завдань вищої освіти України є підвищення її якості, досягнення необхідних позицій у глобальних університетських рейтингах*.

В умовах глобалізації вищої освіти належить стати засобом створення новацій для потреб динамічно змінюваного світу, що можливо за умов:

- гармонійного поєднання фундаментальності та фаховості у вищій освіті;
- забезпечення здійснення у ВНЗ наукових досліджень і виховання;
- інтеграції української вищої освіти у наукове та освітнє середовище (співтовариство);

* У відповідності з новим законом України про вищу освіту, для контролю за якістю освіти створено національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, завданням якого є: аналіз якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів; ліцензійна експертиза; формування єдиної бази спеціальностей; затвердження стандартів вищої освіти; акредитація спеціальностей.

- впровадження ефективного процесоорієнтованого управління вищою освітою;
- практикування щорічних рейтингів студентів і викладачів;
- адаптація управлінських стандартів вищої освіти до європейських;
- сприяння налагодженню активної співпраці між бізнесом і вищою освітою.

Все це, на наше глибоке переконання, сприятиме не лише входженню вищої освіти України в європейський науково-освітній простір, а й її інтернаціоналізації.

Список використаних джерел

1. Бак М. Вартість ресурсів для забезпечення університетської освіти / М. Бак // Вища освіта України. – 2014. – №4. – С. 82-83.
2. Вигран О.Ф. Знайомтесь: Сполучені Штати Америки / О.Ф. Вигран, О.М. Константинова. – К.: Форум, 2002. – С. 137–154.
3. Гриневич Л. Освітня революція / Л. Гриневич // Золотий резерв. – 2014. – №6. – С. 23.
4. Деякі питання надання вищим навчальним закладам статусу самоврядного (автономного) дослідницького національного університету: постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 №76 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/list>.
5. Згуровський М. Дослідницькі університети: шанс для Європи / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2006. – №39(618) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3800?547631>.
6. Зінченко В.В. Соціально-філософський аспект сучасних західних концепцій суспільної інституціоналіза-

- ції освіти / В.В. Зінченко // Філософія освіти. –2009. – №1-2(8). – С. 206–236.
7. Исаева Е.М. Институциональная динамика региональных научно-образовательных систем / Е.М. Исаева, Л.М. Никитина // Вестник ВГУ. Серия: Экономика и управление. – 2013. – №4. – С. 63–71.
 8. Козлов Д. Формування управлінської компетентності майбутнього викладача вищої школи: зарубіжний досвід / Д. Козлов // Вища освіта України. – 2014. – №4. – С. 56–57.
 9. Крутова И.Н. Теория человеческого капитала через призму финансового обеспечения образования Финляндии / И.Н. Крутова // Региональная экономика: теория и практика. – 2013. – №42. – С. 62.
 10. Ніколаєнко С. Дослідницькі університети у системі освіти та науки України / С. Ніколаєнко // Вища школа. – 2014. – №7. – С. 12-13.
 11. Пашинцева Н.И. Наука и образование в национальной экономике: статистический анализ / Н.И. Пашинцева, И.В. Зиновьева // Вопросы статистики. – 2014. – №10. – С. 64.
 12. Рябченко В. Фальсифікація вищої освіти в Україні як суспільна проблема: світоглядно-компетентнісний аспект / В. Рябченко // Вища освіта України. – 2014. – №4. – С. 17-18.
 13. Тарасенко Т.В. Удосконалення державної підтримки отримання вищої освіти членами домогосподарств / Т.В. Тарасенко // Наука і економіка. – 2014. – №3. – С. 25–29.
 14. Тенденції та перспективи європейської інтеграції: державно-управлінські виміри / В.В. Корженко, Н.М. Мельтюхова, Г.С. Одінцова та ін.; за заг. ред. В.В. Корженка, Н.М. Мельтюхової; Нац. акад. держ.

упр. при Президентіві України. Харк. регіон. ін-т держ. упр. – Х.: Магістр, 2007. – 267 с.

15. Global Competitiveness Report 2012-2013 – Режим доступу: /Available at:www.weforum.org / issues /

Раскрыта важность высшего образования для обеспечения конкурентоспособности страны, ее экономики. Анализируются факторы, которые влияют на конкурентоспособность высшего образования в условиях глобализации и евроинтеграции. Выявлены основные проблемы, присущие нынешнему состоянию функционирования высшего образования в Украине. Исследуется зарубежный опыт относительно развития высшего образования, формирования научно-образовательной среды, ресурсного обеспечения качественной подготовки специалистов. Значительное внимание уделено поиску инструментов, которые способствуют интернационализации образования и повышению качества подготовки кадров, соответствия ее европейским стандартам.

Ключевые слова: *высшее образование, зарубежный опыт, интернационализация, качество, научно-образовательное пространство.*

Revealed the importance of higher education to ensure the competitiveness of the country and its economy. The factors that affect the competitiveness of higher education in the context of globalization and European integration. The basic problems inherent in the current state of the functioning of higher education in Ukraine. We study the international experience on the development of higher education, the formation of scientific and educational environment, resource provision of high quality training. Considerable attention is paid to finding tools that contribute to the internationalization of education and improving the quality of training, its compliance with European standards.

Keywords: *higher education, international experience, internationalization, quality, scientific and educational space.*

**ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Л.Н. ГУМИЛЁВА:
ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОЕ РАЗВИТИЕ
В КОНТЕКСТЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ СВЯЗЕЙ**

Талтенов А.А.,

*проректор Евразийского национального
университета им. Л.Н. Гумилёва, профессор*

Токар П.В.,

*директор Украинского центра науки
и культуры при Посольстве Украины в РК,
зарубежный профессор ЕНУ им. Л.Н Гумилёва
(г. Астана, Казахстан)*

К моменту провозглашения независимости Казахстана и Украины наши двусторонние отношения характеризовались как динамичные, разносторонние и по тогдашним меркам относились к категории высокоактивных партнёрских связей в экономике, науке, образовании и культуре, куда, в том числе, были задействованы все механизмы народной дипломатии и украинской диаспоры. Этому есть много объяснений. О некоторых из них напомнить будет не лишним. Наши народы соединены миллионами нитей истории со времён становления двух государств: Киевской Руси и Золотой Орды. Великая степь от Алтайских до Карпатских гор, от Иртыша до Днепра и Дуная издревле служила связующим мостом между народами Азии и Европы. С востока на запад и с запада на восток перекачивались через славянские, кыпчакские и половецкие степи племена и народы: скифы, сарматы, гунны. Все они были вскормлены этими землями, оставляя свой уникальный след на наших территориях. Общие страницы нашей истории дополнились в новое время, когда с 1768 года на территорию нынешнего Казахстана стали высылать участников гайдамац-

кого национально-освободительного движения против Российской империи и многих других.

После уничтожения Запорожской Сечи казахстанская земля стала второй родиной для многих тысяч гонимых и преследуемых по указаниям российских императоров украинских казаков, предки которых живут в Казахстане и поныне. А Тарас Шевченко, прославивший на весь мир Украину, достойно почитается в Казахстане как народный акын Тарази (народный поэт Тарас), в судьбе и творчестве которого таинственная земля Мангистау сыграла ключевую роль. Очень похожи судьбы украинцев и казахов как минимум в последние 350 лет, когда они находились под давлением Российской, Австро-Венгерской и других империй.

В 20-м веке Украина и Казахстан практически одновременно приняли на себя целенаправленные тяжелейшие удары Голодомора и репрессий против наших народов, организованных сталинским политическим режимом. Казахстанцы бережно хранят память о депортированных сюда почти 500 тысячах украинцев, а также сотнях тысяч немцев, поляков, литовцев, крымских татар, словаков, корейцев и других народов. Мы помним о том, что тысячи казахов, в основном состоятельные баи, были также переселены в украинские степи, многие из них сохранили свою этническую идентичность поныне. Прежде всего потому, что эти нити сегодня переплетены узами дружбы и взаимопонимания. Результатом всей истории стали дружеские и бесконфликтные партнерские двусторонние межгосударственные отношения, которые в новейшее время, несмотря на глобальные вызовы, успешно развиваются.

Так исторически сложилось, что обе страны в силу объективных географических, политических, экономических, демографических факторов занимают ключевые позиции в своих регионах. Из этого закономерно вытекает сходство геополитических интересов наших государств: Казахстан

стремится укрепить свои позиции в европейском регионе, а Украина – расширить своё присутствие в Центральной Азии. Стать звеньями одной цепи, которая бы соединяла Европу и Азию, входит в намерения и Украины, и Казахстана.

Дух Великой степи и сейчас продолжает жить в наших народах. Этот дух на подсознательном уровне роднит наших людей и вызывает неизменное взаимное расположение. Главная задача политиков, предпринимателей, дипломатов, научно-образовательной и культурной интеллигенции двух стран – помочь всепроникающему велению духа Великой степи реализоваться в реальных делах.

В 1991 году между Украинской Советской Социалистической Республикой и Казахской Советской Социалистической Республикой был подписан Договор, в котором определялся формат отношений между сторонами как сотрудничество. Одним из первых государств, которое сразу после провозглашения Республикой Казахстан независимости (16 декабря 1991 г.) признало его независимость, была Украина. Дипломатические отношения между странами были установлены 23 июля 1992 года. С этой даты сотрудничество между обеими странами динамично развивается и укрепляется во всех сферах жизнедеятельности. С каждым годом находится все больше и больше точек соприкосновения, расширяется поле активного взаимодействия. Это касается и политики, и экономики, и гуманитарных отношений во всем их разнообразии. Важным этапом развития договорно-правовой базы стали 1994–1997 годы, когда в рамках взаимных визитов президентов наших государств в целом было подписано более 30 двусторонних документов, то есть почти половина из числа ныне действующих. Именно в этот период нарабатывались основные концептуальные аспекты сотрудничества между Украиной и Казахстаном, определялись приоритеты взаимодействия, разрабатывалась законодательная база двусторонних от-

ношений, а в Алматы и в Киеве на взаимной основе открылись дипломатические миссии. С мая 1994 года в Казахстане действует Посольство Украины в Алматы (с 2001 г. в Астане), а с декабря 1994 – Посольство Республики Казахстан в Киеве. Кроме этого, в г. Алматы было открыто Генеральное консульство Украины (2001–2014), а затем и офисы Почётных консулов в г. Львов (2008), г. Костанай (2004), г. Караганда (2012).

После обретения независимости руководство молодой Украины изначально выбрало курс на европейскую и евроатлантическую интеграцию, но пыталось максимально поддерживать связи с ключевым партнёром в Центральной Азии – Республикой Казахстан, избравшего многовекторную внешнюю политику, главным из которых, явился вектор экономических связей со странами ЕС. В течение многих лет сотрудничество с Украиной для РК происходило в рамках СНГ. Основными направлениями сотрудничества для Украины с Казахстаном являются: вопросы энергетической политики, развития новых энерготранспортных коридоров, расширение своего присутствия на казахстанском рынке, участие в разработке нефтегазовых месторождений на территории Казахстана, привлечение казахстанских инвестиций в экономику государства, поддержка многочисленной украинской диаспоры в Казахстане и расширение культурно-гуманитарных связей, ключевую роль в чем играют наука и образование. Отношения между нашими странами развивались динамично. Однако к началу кризисного периода 2009 года эта динамика была потеряна и связи между нашими странами по разным причинам начали терять темп, затем благодаря главным образом председательству наших стран в ОБСЕ (2010–2013) активизировались, но после 2013 года снова пошли на убыль во всех сферах деятельности. Сегодня эти отношения поддерживаются в основном за счёт традиционно сложившихся истори-

ческих связей народной дипломатии и украинской диаспоры, миролюбивой политики Президента Казахстана, отдельных инициатив политиков и предпринимателей и совместной деятельности вузов в сфере науки и образования.

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилёва основан Указом Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева от 23 мая 1996 года на основе объединения двух вузов – Целиноградского инженерно-строительного института (ЦИСИ) и Целиноградского педагогического института. В 2000 году Постановлением Правительства Республики Казахстан Евразийский университет имени Л.Н. Гумилёва путём слияния с Дипломатической академией Министерства иностранных дел Республики Казахстан преобразован в Евразийский государственный университет (ЕГУ) имени Л.Н. Гумилёва. В соответствии с Указом Президента Республики Казахстан от 5 июля 2001 года «О предоставлении особого статуса отдельным государственным высшим учебным заведениям», вузу был предоставлен особый статус национального университета, «учитывая значительный вклад в формирование, развитие и профессиональное становление личности на основе национальных и общечеловеческих ценностей, достижений науки и техники». Постановлением Правительства Республики Казахстан от 29 июня 2001 года «О переименовании отдельных государственных высших учебных заведений» университет переименован в Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилёва. С 2000 года ЕНУ считается вузом международного уровня. В августе 2001 г. университет прошел государственную аккредитацию, в апреле 2003 и 2008 гг. – государственную аттестацию. Университет входит в Международную академию наук высшей школы, Евразийскую ассоциацию университетов и Ассоциацию международных исследований стран СНГ и Балтии, Международную ассоциацию университе-

тов и Европейскую ассоциацию высших учебных заведений. В 2005 году вуз подписал Великую хартию университетов Европы в г. Болонья (Италия).

В 2004 году за успехи в интеграционной деятельности Международным фондом при поддержке правительства Швейцарии коллективу университета были вручены золотые медали «За безупречную деловую репутацию» и «За высокое качество в деловой практике». В 2005 году в Оксфордском университете ЕНУ им.Л.Н. Гумилёва был удостоен престижной международной медали «Объединенная Европа». В 2006 году был отмечен Международной наградой имени Сократа за вклад в интеллектуальное развитие современного общества (Оксфорд). В 2007 году награжден золотой звездой «Лучшая компания СНГ». 7 декабря 2014 года в Брюсселе получен сертификат качества победителя турнира, который проводился на базе Модели совершенствования Европейского фонда управления качеством и вхождения в клуб успешных организаций Центральной и Восточной Европы. Первым из казахстанских вузов вошел в топ-500 лучших университетов мира по данным рейтингового агентства QS World Universities в 2010 году. В 2012 году вуз занял в рейтинге 369 место. В 2013 году ЕНУ занял 303-ю позицию в списке широко признанных университетов мира, поднявшись на 66 позиций в сравнении с показателями 2012 года. Стал лауреатом премии Президента Казахстана «Алтын сапа» (2012 г.).

Международное сотрудничество осуществляется на основе 116 договоров с зарубежными вузами, научными центрами и другими научными организациями стран Евросоюза, Америки и Океании, Азии и Африки, стран СНГ, международными научно-образовательными фондами, посольствами и представительствами в Казахстане. В 2001 году на базе ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва открыт Казахстанский филиал МГУ им. М.В. Ломоносова.

4 декабря в рамках визита в Астану ректора Ужгородского национального университета Владимира Смоланки состоялась встреча с проректором ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва Абзалом Талтеновым, в рамках которой подписан договор между вузами о стимулировании и многосторонней поддержке сотрудничества, направленного на развитие совместных учебных и исследовательских проектов. Реализация договора послужила поводом для участия делегации ЕНУ в работе научной конференции и вступления в международный консорциум университетов Европы.

Международное сотрудничество. Членство ЕНУ:

- Magna Charta Observatory;
- Евразийская Ассоциация Университетов;
- IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence;
- Ассоциация университетов Центральной Азии.

Позиция сайта www.enu.kz в рейтинге Webometrics

ЕНУ демонстрирует устойчивую динамику развития: согласно результатам международного рейтинга QS World University Rankings:

2011 г. – «Топ 401-450»,

2012 г. - 369 место;

2013 г. – 303 место,

2014 г. – 324 место;

Занял 32 (2013 г.) и 38 (2014) место в Топ-50 молодых университетов мира в новом рейтинге “QS Top Universities Under 50”;

В настоящее время ЕНУ – один из ведущих классических университетов Казахстана. Образовательная деятельность в ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва ведётся по трехуровневой системе подготовки кадров: бакалавриат – магистратура – докторантура PhD на русском и казахском языках только по очной форме, что позволяет обеспечить высокое качество образования. Прием в ЕНУ осуществляется на основе государственных образовательных грантов и на договорной основе.

В состав университета входят 13 факультетов: механико-математический, информационных технологий, исторический, архитектурно-строительный, естественных наук, социальных наук, юридический, филологический, экономический, международных отношений, физико-технический, журналистики и политологии и транспортно-энергетический. Функционирует военная кафедра, осуществляющая подготовку по двум военно-учётным специальностям.

В соответствии с современными требованиями, для научного руководства подготовки магистров и докторов

PhD привлекаются ведущие учёные Казахстана в партнёрстве с известными зарубежными учёными из научных центров и университетов мира. ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва первым в Казахстане начал реализацию дудипломного образования в рамках Сетевого университета СНГ и Университета ШОС по специальностям: международное право, филология, география, экология, экономика, менеджмент, юриспруденция, наноматериалы и нанотехнологии.

Образовательная деятельность в ЕНУ

- Около 16 000 студентов;
- ППС – около 3000;
- 13 факультетов;
- 65 программ бакалавриата;
- 65 программ магистратуры;
- 33 PhD программы;
- 80 % аккредитованных программ национальными агентствами;
- 20 % аккредитованных программ международными агентствами;
- 186 курсов на английском языке.

На сегодняшний день в составе университета функционируют 28 научных подразделений, в которых ведутся научные исследования по естественно-техническим и социально-гуманитарным направлениям. Основным направлением научно-исследовательской деятельности является участие в решении вопросов фундаментальной науки, а также приоритетных направлений социально-экономического развития Республики Казахстан.

Ежегодно в университете проводятся порядка 100 международных и республиканских научно-теоретических и научно-практических конференций, форумов, семинаров, «круглых столов» по различным направлениям естествен-

но-технических и социально-гуманитарных наук, многие из них – в Украинском центре науки и культуры при Посольстве Украины в Республике Казахстан, созданном на базе ЕНУ в сентябре 2011 года.

Научная деятельность

- European Union projects;
- «Tempus», «Erasmus Mundus»;
- Educational center «Bilim- Central Asia»;
- The International Research and Exchanges Council IREX;
- Representative «Goethe Institute German Center»;
- German Academic Exchange;
- Service DAAD;
- British Council;
- Korea International Cooperation Agency KOICA.

Более 1100 приглашенных профессоров из ведущих вузов мира, занятых в образовательном и научном процессах. В среднем ежегодно: 31 из РФ, 51 из Европы, 18 из Азии (Япония, Южная Корея, Сингапур), 19 из Северной Америки (Канада, США и др.), а также из Украины.

Ежегодные лекции Нобелевских лауреатов:

John Forbes Nash - Nobel Prize for Economics;

Sir James Alexander Mirrlees - Nobel Prize for Economic;

Zhores I. Alferov - Nobel Prize for Physics;

Finn E. Kydland - Nobel Prize for Economics;

Edward C. Presscott - Nobel Prize for Economics;

Robert Aumann - Nobel Prize for Economics;

Roger D. Kornberg - Nobel Prize for in Chemistry;

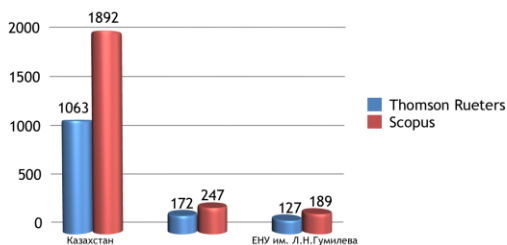
Christopher A. Pissarides - Nobel Prize for Economics.

23 сентября 2014 года в ходе форума «Elsevier – Казахстан: превосходство в исследовательской деятельности» Евразийский математический журнал получил свидетельство-плакет о вхождении в библиометрическую базу Scopus.

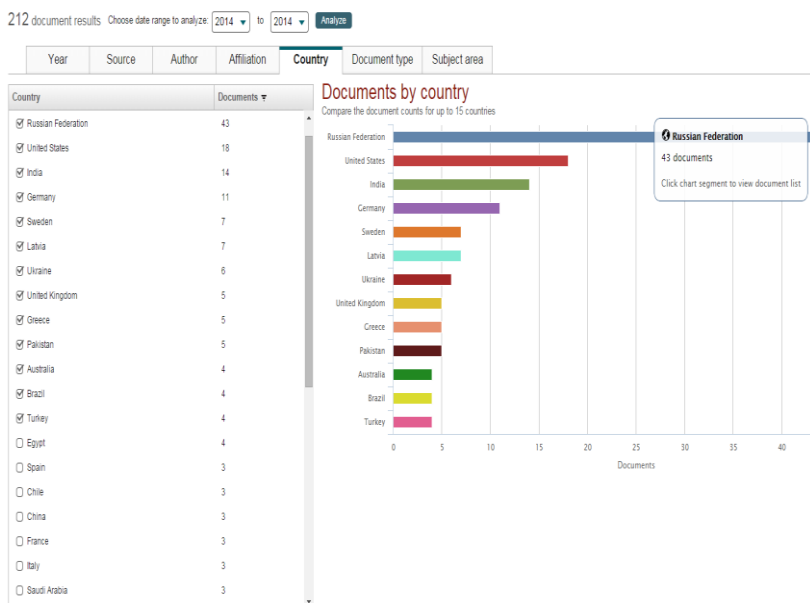
Динамика поступления казахстанских публикаций в БД Thomson Reuters и Scopus за 2014 г.

(на 19 февраля 2015г.)

За последние 4 года университетом выплачено материальное вознаграждение по 273 публикациям: 2011 г. – 36, 2012 г. - 79, 2013 г. – 78, 2014 г. – 80.

В структуре университета функционируют 33 научные подразделения, из них научно-исследовательских институтов – 18, научно-исследовательских лабораторий – 6, научно-исследовательских центров – 8 и Инновационный парк. На данный момент на экспертизе в Национальном институте интеллектуальной собственности находится 73 заявки. В 2013 году почётное звание «Заслуженный изобретатель РК» получила Директор НИИ «Биоорганическая химия» профессор ЕНУ Рахмадиева Слукен Бигалиевна.

Страны – научные партнеры ЕНУ за 2014 г. по базе Scopus

Большое внимание уделяется национально-культурному, духовно-нравственному, эстетическому и патриотическому воспитанию студенческой молодёжи. ЕНУ посещают гости из Казахстана, ближнего и дальнего зарубежья. При этом руководство, студенческая общественность, профессорско-преподавательский состав вуза имеют возможность обсуждать с ними проблемы в сфере политики и экономики, образования и науки, культуры и искусства и т.д.

Ежегодно с участием студентов ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва проводится большое количество мероприятий, конкурсов в университете, городе и стране. Студенты принимают участие в управлении университетом, решении различных вопросов деятельности вуза и представлении интересов обучающихся перед руководством. Создан Центр молодёжной политики, который занимается вопросами развития молодёжной политики в ЕНУ им. Л.Н. Гумилёва, социальной защиты студентов, участия в национальных и региональных молодёжных организациях - «Альянс студентов Казахстана», «Конгресс молодёжи Казахстана», «Жас Отан», «Будущее без наркотиков» и др. Созданы условия для творческого развития личности студента. Действует творческое объединение «Шабьт» по следующим направлениям: театр-студия, хореография, вокал, домбра, КВН, имидж-группа. Открыта телерадиостудия.

Уделяется особое внимание здоровому образу жизни студентов, ППС и сотрудников университета. Ежегодно проводится спартакиада преподавателей и сотрудников. Много студентов, увлечённо занимающихся в спортивных секциях, участвуют в соревнованиях международного уровня и добиваются больших успехов, принося славу родной альма-матер, столице, всей стране.

После «Революции Достоинства» первым контактом на высшем уровне была встреча Президента Украины

П.А. Порошенко с Президентом Казахстана Н.А. Назарбаевым в рамках консультаций в формате ЕС – Украина-«Евразийская тройка» (26 августа 2014 г., г. Минск). Петр Порошенко поблагодарил Нурсултана Назарбаева за поддержку Украины в борьбе за независимость и суверенитет. «Я знаю Вашу твердую принципиальную позицию. Спасибо за решительные действия и поддержку в вопросе защиты суверенитета и территориальной целостности Украины, установлении мира!», – сказал Президент Украины. Президент Казахстана отметил, что его страна настроена на развитие двустороннего сотрудничества с Украиной. Он подчеркнул, что в этом контексте «для Казахстана не является препятствием Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом». Президент Украины также отметил, что форма взаимодействия и построения модели сотрудничества между Зонай свободной торговли Украины и Европейского Союза, с одной стороны, и странами Таможенного союза, с другой, должна снять все барьеры в развитии торговых отношений. «Мы имеем значительный потенциал взаимоотношений в этом направлении», – отметил Пётр Порошенко [1].

Последняя встреча на высоком уровне состоялась 22 декабря 2014 г. во время рабочего визита Президента Казахстана в Украину. По итогам визита достигнуты принципиальные договорённости касательно активизации сотрудничества в энергетической, машиностроительной, авиастроительной, космической отраслях и углубления кооперации в военно-технической сфере. Также обсуждались вопросы сотрудничества в космической сфере, в частности объединение возможностей производств украинских КБ «Южное», «Южмаша» и «Хартрон» с возможностями казахской стороны, включая космодром «Байконур».

На сегодняшний день Нурсултан Назарбаев прикладывает усилия по продвижению процесса мирного урегу-

лирования конфликта в Луганской и Донецкой областях Украины. Так, в ходе телефонных разговоров с лидерами стран «нормандской четвёрки» было предложено провести её следующую встречу и переговоры в Астане [2]. И даже после подписания договора «Минск – 2» актуальность организации такой встречи в Астане осталась. Следует отметить, что, по данным Украинского центра экономических и политических исследований им. Разумкова, были приведены результаты общенационального опроса о том, какие страны должны стать стратегическими партнёрами страны. Казахстан в рейтинге занял пятую позицию (59,9%) [3].

В Украине высоко ценят дружественные отношения с Казахстаном – надёжным партнёром как в сфере развития двусторонних отношений, так и в совместных действиях, направленных на решение актуальных проблем международной политики, глобального и регионального развития, противостояния современным вызовам и угрозам, сохранения и поддержания мира и безопасности. Сегодня мы с уверенностью можем констатировать наличие в политике двух государств общих взглядов и подходов к ключевым вопросам современной международной жизни. Прежде всего это четкие позиции политического руководства наших стран относительно выполнения Будапештского меморандума (Меморандум о гарантиях безопасности в связи с присоединением Украины и Казахстана к Договору о нераспространении ядерного оружия [4] о гарантии неприкосновенности границ стран, отказавшихся от ядерного оружия). Эти позиции повсеместно поддерживаются Европейским Союзом и многими другими странами, желающими сохранения независимости и территориальной целостности наших государств и мира на планете.

Флагманом казахстанско-украинских отношений в научно-образовательной сфере по праву является ЕНУ имени Л.Н. Гумилёва, установивший и развивающий связи

теперь уже с семью вузами Украины и их технопарками (КПИ, ДНУ), начавший подготовку двудипломных специалистов (КНУ), имеющий совместную кафедру и выпускающий совместные учебники (ДНУ), создавший совместную научно-исследовательскую лабораторию (Харьковский институт радиофизики НАНУ).

Мы приветствуем нашего нового украинского партнёра из Ужгорода, который прокладывает всем участникам созданного недавно консорциума дорогу к новым деловым связям и знаниям, обмену опытом, организации новых совместных проектов и исследованию новых технологий на благо наших народов и государств.

Список использованных источников

1. Официальный сайт Президента Украины.
2. Официальный сайт Президента Республики Казахстан.
3. Стратегические партнеры Украины: декларации и реалии (Аналитический доклад УЦЭПИ) //Национальная безопасность и оборона. – 2000. – №12. – С. 7.
4. Меморандум о гарантиях безопасности в связи с присоединением Украины к Договору о нераспространении ядерного оружия [Электронный ресурс] // Законодательство Украины. – Режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_158

ПСИХОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Щербан Т.Д.,

*доктор психологічних наук, професор,
ректор Мукачівського державного університету
(м. Мукачево, Україна)*

Представлене дослідження присвячене теоретико-методологічним проблемам аналізу професійної діяльності, розкривається структура професійної підготовки, особливості формування професійного мислення, розглядаються труднощі професійного становлення, шляхи та умови організації рефлексивного навчання майбутніх фахівців умінню розв'язувати професійні завдання.

Виходячи з цього, досліджено психологічні засади професійної підготовки спеціалістів. Досліджуючи умови розвитку професійної компетентності фахівців, враховуються такі її складові, як: особливості професійного становлення і розвитку професійних здібностей спеціаліста, його професійне мислення, рефлексія та мистецтво вирішення професійних завдань.

***Ключові слова:** професійна діяльність, професіоналізм, психологічні засади, професійні задачі, професійне мислення, професійне завдання.*

Докорінні соціально-політичні зміни, актуалізація питань державотворення й духовного відродження нації, перехід до нових форм економічного життя висувають на чільне місце проблеми освіти, зокрема проблеми підготовки фахівців до ефективної професійної діяльності за сучасних умов. Вирішення завдань, поставлених перед системою вищої освіти України, залежить від послідовної демократизації та гуманізації взаємин усіх учасників педагогічного процесу.

Хоч би на якому етапі професійного та життєвого шляху не був спеціаліст, він ніколи не може вважати свою професійну концепцію остаточно завершеною. У цій принциповій відкритості, незавершеності відображена фундаментальна особливість розвитку особистості фахівця, формування його

індивідуального досвіду, професійної самосвідомості та категоріальних структур професійного мислення.

Очевидно, що особливу роль у цьому процесі відіграє етап професійного становлення молодого спеціаліста, коли випускник вищого навчального закладу стає суб'єктом нової для нього діяльності. Таке «входження» випускника у професію супроводжується реконструкцією професійно-ціннісних орієнтацій особистості, виробленням необхідних умінь, навичок, способів діяльності, накопиченням власного досвіду практичної діяльності тощо. Цей напрям на сьогодні залишається найменш розробленим і науково прогнозованим. Практично відсутні обґрунтовані концепції, які б уможлилювали конструктивний, реалістичний підхід до розв'язання проблеми.

Уявімо людину, яка закінчила вуз і прийшла на роботу в незнайому організацію. Вона знає програмний матеріал, має певні навички ведення професійної діяльності. Але на душі тривожно: як приймуть колеги, чи зуміє з ними налагодити контакти, чи зможе домогтись необхідних результатів. У перші дні виникає багато проблем. Знання, отримані у вузі, не завжди можуть допомогти в конкретній ситуації. В такому випадку спеціаліст, якщо він дійсно бажає стати майстром своєї справи, якщо він не лінивий душею, мобілізується як ніколи раніше.

Таким чином, під професійним самовихованням фахівця розуміють свідому роботу над удосконаленням своєї особистості як професіонала: адаптувати свої індивідуально-неповторні особливості до вимог професійної діяльності, постійно підвищувати професійну компетентність і безперервно удосконалювати ідейно-моральні та інші соціальні якості своєї особистості [4, с. 85-87].

Теоретичний аналіз праць зарубіжних і вітчизняних психологів виявив, що успіх у професійній діяльності розглядається авторами крізь призму особистісних властивостей у

процесі становлення професійної ідентичності (К. Муздибаєв, О.В. Лук'янов, З.С. Карпенко), міжособистісних стосунків (К. Бревін, Г.М. Андрєєва), ціннісних установок (Дж.М.Г. Вільямс, Д. Майерс), професійного самовизначення особистості (М.С. Пряжникова, М.І. Томчук, І.О. Корнієнко). Проте в жодному із зазначених підходів питання досягнення успіху в ході професійного навчання в умовах ВНЗ як предмет дослідження не порушувалося.

Аналіз також показує, що недосконалість існуючої програми підготовки фахівця полягає передусім у розмитості, невизначеності критеріїв еталона, на які орієнтуються вузи, інститути, готуючи фахівця. Наявність же розроблених професіографічних вимог до фахівців практично майже не справляє активного впливу на його становлення в процесі навчання.

Один з перспективних напрямів перебудови професійної підготовки спеціаліста, на наше переконання, відкриває психологічна концепція вдосконалення підготовки фахівця. Мета представленого дослідження – викласти суть і головні принципи психологічної концепції підготовки фахівця високої кваліфікації.

Методологічну та теоретичну основи дослідження склали: концепції особистості як суб'єкта власної життєвої відповідальності (К.А. Абульханова-Славська, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, Т.М. Титаренко, М.В. Самвчин); загальнопсихологічні ідеї щодо генезу й розвитку ціннісно-сміислової сфери особистості (О.О. Бодальов, Б.С. Братусь, Д.О. Леонтєв); уявлення про професійний розвиток особистості (Ж.П. Вірна, Є.І. Головаха, О.М. Лактіонов); психосеміотичний підхід до визначення успішної діяльності (Е.О. Петрова, О.О. Радіонова, О.В. Романова).

У нашій концепції ми виходимо з того, що найважливішою цінністю фахівця, яка характеризує вершину досконалості суб'єкта як творчої особистості, є професіоналізм.

Культура професіоналізму в усіх сферах життя суспільства свідчить про те, на якому рівні цивілізованості та суспільно-економічного прогресу воно перебуває.

Психологічний аналіз різних видів діяльності – процесуального та результативного її аспектів – дав можливість виокремити ті компоненти, які в своїй єдності зумовлюють високу ефективність реалізації її програм.

Було з'ясовано, що фундаментальними структурними утвореннями професіоналізму є: специфічність знань предмета діяльності і сформована на цьому ґрунті методологія професійного мислення; достатній досвід діяльності та спілкування; творчий характер включення набутого досвіду в процес пошуку оптимальних варіантів виконання завдання; наявність чіткого орієнтувального образу стратегії і тактики виконання діяльності.

На підставі виокремлених компонентів структури професіоналізму можна визначити як творчий синтез якісно своєрідних професійних знань і практичного досвіду особистості, що зумовлює вибір оптимальної стратегії і тактики діяльності й забезпечує високу ефективність її виконання.

Зростання наукового інтересу до успіху у професійній діяльності зумовлено потребою дослідження потенціалу людини. З'ясовано основні психологічні особливості атрибуції успіху в процесі професійного самовизначення. Отримані результати довели, що для переважної більшості досліджуваних властива недостатня усвідомленість професійно важливих якостей. Встановлено, що під час навчання у ВНЗ спостерігається тенденція до насиченості образу професії стереотипними уявленнями [1, с. 9-10]. Отримані дані свідчать про низький рівень сформованості низки психологічних утворень, якими забезпечується необхідна успішність професійного самовизначення. А саме:

1) зафіксовано домінування атрибуції зовнішніх обставин у процесі досягнення передбачуваних цілей.

Оскільки рівень суб'єктивного контролю міститься у зовнішній площині, то соціальна відповідальність досліджуваних орієнтована передусім на групові норми, що у свою чергу призводить до «колективної відповідальності», де успіх групи сприймається як особистісний;

2) виявлено низькі показники, що вказують на невміння студентів адекватно оцінювати ситуацію у професійному полі та виражаються в низькому прагненні суб'єкта ставити перед собою все складніші цілі. Невміння робити висновки з несприятливих ситуацій, засвоювати уроки негативних наслідків власних дій є свідченням поганої адаптації до ситуації та орієнтації на невдачу;

3) встановлено, що показником професійного самовизначення постає процес успішної реалізації стратегії поведінки протягом навчання. Одержані результати демонструють: труднощі майбутніх фахівців у виборі адекватної моделі поведінки зумовлені стереотипними уявленнями про успіх; послуговування ригідними схемами у взаємодії з професійним оточенням; використання маніпулятивно-агресивної тактики поведінки (яка виявляється у ставленні до партнерів як до засобу досягання своїх домагань). Все це призводить до появи труднощів у професійній реалізації [1, с. 11].

Результатами наших досліджень діяльності спеціалістів встановлено, що до числа основних особливостей професійного становлення особистості відносяться: освоєння функціонального змісту професійної діяльності; подолання протиріч між підготовкою і реальною діяльністю; гармонізація системи стосунків між людьми; підтримка тенденції до самоствердження; сміливість у прийнятті самостійних рішень; подолання звичайних стереотипів і уявлень про професію.

Освоєння функціонального змісту професійної діяльності. З нашого погляду, проблему професійного становлення молодих спеціалістів доцільно розглядати не лише в

аспекті наявних недоліків і прорахунків у їх вузівській підготовці (хоча вдосконалення навчально-виховного процесу у вузі відповідно до вимог сьогодення залишається актуальною проблемою), а передусім кризь призму внутрішніх суперечностей самого етапу професійного становлення, сутність якого полягає в тому, що індивід, прийнявши на себе професійну роль, лише розпочинає освоєння функціонального змісту професійної діяльності.

Протириччя між підготовкою фахівця і реальною діяльністю. Головною рушійною силою процесу професійного становлення спеціаліста є наявність певного протириччя між професійною підготовкою, одержаною ним у вузі, попередніми уявленнями про роботу, професійну працю, соціальними і соціально-психологічними сподіваннями та реальними вимогами, конкретними умовами професійної діяльності, повсякденною практикою. Набутий у навчальному закладі теоретичний потенціал молодого спеціаліста має бути реалізованим у практичній діяльності, втіленим у реальне життя. Перші ж самостійні кроки вчорашніх студентів виявляють, що реальна практика професійної діяльності багато у чому відрізняється від практики навчальної, а професійна підготовленість – річ набагато складніша, ніж хороші оцінки у дипломі.

Тенденції до самоствердження. Відповідно до сутності етапу професійного становлення можна вважати, що провідною психологічною тенденцією особистості, яка оволодіває професією, є тенденція до самоствердження у системі нових для себе стосунків. А описане вище зовнішнє протириччя цього етапу проявляється на особистісному рівні як суперечність між новим статусом та його усвідомленням фахівцем-початківцем.

Гармонізація системи стосунків між людьми. На що у зв'язку з цим слід вказати перш за все? Змінюється об'єктивний статус спеціаліста-початківця у системі його

стосунків з іншими людьми. Головним різновидом діяльності студента була навчальна, і навіть практика мала для нього передусім зміст навчальної діяльності. Все стає зовсім по-іншому, коли мова йде про молодого спеціаліста. Він уже сам має організувати і регулювати діяльність свою та інших, тобто стає суб'єктом нової для нього професійної діяльності.

Сміливість у прийнятті самостійних рішень. Зрозуміло, що потрібен деякий час для того, щоб молодий спеціаліст зміг практично освоїти свої нові функції, налагодити стосунки з підлеглими, з колегами, з керівництвом тощо. При цьому принциповим є те, що фахівець не має права бути початківцем: будучи суб'єктом професійної діяльності, він змушений приймати самостійні рішення і нести за них відповідальність – відповідальність не лише за себе, але й за інших.

Подолання звичайних стереотипів і уявлень про організацію і роботу у ній. Така зміна основного виду діяльності завжди супроводжується руйнуванням узвичаєних стереотипів і уявлень. Поширеною серед керівників організацій (і серед самих початківців) є думка про те, що труднощі у випускників вузу зумовлені передусім відсутністю у них тих чи інших практичних умінь і навичок (не вміє провести бесіду, написати звіт, заповнити відповідні документи тощо). Звичайно, у цьому є певний сенс, але гадається, що справжні причини труднощів лежать глибше: у необхідності пошуку для себе адекватної лінії поведінки у ролі фахівця, осмисленні сутності та смислу професійних явищ і фактів.

Без відповіді на останні принципові, методологічні за своєю суттю, запитання молодий спеціаліст вимушений діяти методом спроб і помилок, інтуїтивно або ж по аналогії з діями інших колег. У результаті його професійні дії часто носять ситуативний характер, що, в свою чергу, нерідко призводить до того, що початківець починає оперувати у

своїй практичній діяльності лише вузьким набором перевірених на власному досвіді професійних методів та навичок спілкування. Невипадково у професійному середовищі поширена думка, що спеціалісту достатньо добре знати свій предмет та добросовісно ставитися до роботи, і все буде гаразд без всякої психології.

Професійна діяльність – це процес розв’язання спеціалістом нескінченної низки задач професійних та задач спілкування. Професійні задачі, які має розв’язати спеціаліст у спілкуванні, мають такі предмети: ситуація, проектування, реалізація, підсумок. Названі предмети набувають своєї специфіки на кожному з етапів розв’язання професійної задачі:

1. Аналіз наявної ситуації. На цьому етапі спеціаліст має здійснювати діагностику тих «суб’єкт-об’єктивних» та «суб’єкт-суб’єктивних» стосунків, що склалися у конкретних умовах даної ситуації.

2. Проектування діяльності. Розробляється предметний зміст та форми діяльності з точки зору загальних професійних функцій. Так, підбираючи та конструюючи задачі, фахівець має передбачити, щоб вони були значущими та посилюючими для інших. Це вимагає від фахівця високого рівня практичного мислення. Центральним компонентом практичного мислення спеціаліста, в якому найбільш яскраво проявляється внутрішня єдність інтелектуальних, емоційних і вольових якостей особистості, є процес прийняття професійних рішень. Саме з того, як спеціаліст готує, приймає і реалізує професійні рішення, можна судити про реальну силу його практичного мислення.

Категоріальні структури мислення дають змогу організовувати і осмислювати одержувану інформацію, тобто здійснювати категоризацію чуттєвих даних. Тому всі конкретні знання про оточуючу дійсність набувають для людини категоріального значення.

Категоріальний (поняттєвий) апарат професійного мислення є найбільш загальною основою, що регулює процес вироблення і прийняття спеціалістом практичних рішень. При цьому слід мати на увазі, що перенесення теоретичних знань на практику є не прямим, а включає низку перехідних ланок, пов'язаних з трансформацією теоретичних знань, які інтегруються навколо певної практичної проблеми, що має цілісний і багатогранний характер, та їх «перекладом» на мову практичних дій спеціаліста.

Проблема полягає у тому, що теоретичні знання, одержані у вузі, побудовані відповідно до внутрішньої логіки окремих наукових дисциплін, визначаються предметами, цілями та завданнями останніх. Вони є результатом аналітичного розв'язання науково-теоретичних проблем, і, як наслідок, носять узагальнений і абстрактний характер. Ці знання відображають сутність і закономірності відповідних явищ, процесів і відіграють роль загальних принципів, що спрямовують педагогічну діяльність, але їх практичне використання спеціалістом залежить від конкретних умов його роботи. З іншого боку, практична діяльність фахівця будуватиметься відповідно до своїх особливих і специфічних законів.

Так, проблеми, з якими зіштовхується молодий спеціаліст, носять багатосторонній, цілісний і комплексний характер. Для їх ефективного розв'язання спеціаліст має синтезувати (інтегрувати) знання, одержані при вивченні різноманітних теоретичних дисциплін, включити їх у категоріальний апарат професійного мислення. Іншими словами, професійні знання, засвоєні випускниками вузу відповідно до логіки даних наук, не стають прямо і безпосередньо «керівництвом до дії», а проходять складний процес трансформації, включення у категоріальний апарат професійного мислення фахівця.

3. Реалізація управлінських функцій. На цьому етапі спеціаліст прямо або опосередковано мотивує діяль-

ність інших, розкриваючи теоретичну та практичну значимість знань. Основною умовою здійснення вищезазначених функцій є контакт і взаєморозуміння спеціаліста і колег (підлеглих).

4. Підсумковий аналіз результатів професійної роботи. Така оцінка має передусім мотивувати подальшу діяльність, підкріплювати їх почуття впевненості у своїх силах та можливостях.

Підставою для цього є аналіз поширених згаданих концепцій професійної діяльності. Причому професійне завдання існує тоді, коли потрібно перевести спеціалістів з одного стану в інший: залучити їх до певного знання, сформувати уміння, навички або трансформувати одну систему знань, умінь і навичок (неправильно сформовану) в іншу.

Якщо ж професійна ситуація однозначна, тобто не вимагає пошуку оптимального способу розв'язання, то вона перестає бути задачею. Професійна задача, виникає тоді, коли можливе не одне рішення і необхідно знайти кращий спосіб досягнення бажаного результату [6, с. 165].

Професійній діяльності притаманні такі характеристики, як конкретність, ситуаційність, цілісність, що вимагає від спеціаліста не лише оволодіння науково-теоретичними знаннями, а й використання останніх у практиці, творчого осмислення, трансформації у конструктивно-методичні схеми прийняття професійних рішень. Специфічною особливістю професійних задач є те, що переважна більшість з них, у принципі, не піддається алгоритмізації. Тому розв'язання таких задач є справою творчою, як і професійна діяльність у цілому. Проблема полягає у тому, що власне професійні задачі багато фахівців підміняють функціональними або проміжними і всю увагу зосереджують саме на них.

Рефлексивне ставлення фахівця до власної діяльності є однією з найбільш важливих психологічних умов її пог-

либленого усвідомлення, критичного аналізу конструктивного вдосконалення. Зазначимо суперечність, з якою зустрічається спеціаліст. Під час навчання він оволодівав переважно теоретичними знаннями, без потрібного накопичення практичного досвіду. Останнє саме і є необхідною умовою професіоналізму. Лише постійне осмислення, аналіз і узагальнення власного досвіду дають змогу спеціалісту розвиватися як професіоналу.

Компенсація недостатнього практичного досвіду може здійснюватися, як показали наші дослідження, активізацією саморефлексії як поглибленого аналізу подій, що зберігаються у людині у формі чуттєво-інтуїтивного знання. Саме рефлексія забезпечує особистості можливість виходу з повної поглиненості безпосереднім процесом, зайняти позицію над ним, поза ним для судження про нього [7, с. 105]. Здатність людини рефлексивно ставитися до самої себе та своєї діяльності є результатом оволодіння (інтеріоризації) особистістю соціальних стосунків між людьми [2, с. 125]. У професійно-педагогічній діяльності рефлексивні процеси проявляються передусім у процесі: безпосередньої практичної взаємодії; проектування професійної діяльності; самоаналізу і самооцінки спеціалістом власної діяльності та самого себе як її суб'єкта.

Рефлексивна позиція фахівця найбільш чітко проявляється саме тоді, коли він робить предметом свого аналізу ті конструктивно-методичні схеми, якими він користується у процесі розв'язання практичних задач. Показова, зокрема, наявність глибинного зв'язку між орієнтацією спеціаліста на самостійність при конструюванні різноманітних професійних рішень, рівнем сформованості його професійної рефлексії та способами відбору інформації з різних джерел. При цьому саме рефлексивне ставлення спеціалістів до самих себе як до суб'єктів професійної діяльності є

основою для розвитку у них рефлексії як необхідної умови професіоналізму.

Метою нашого дослідження було виявити у спеціалістів різного фахового рівня їхні здібності до розв'язання професійних задач. Дослідженнями було охоплено 223 спеціаліста, професійну діяльність яких оцінювали експерти. Оцінка підготовленості спеціалістів до розв'язання професійних задач здійснювалася на основі узагальнення експертних суджень. У ролі експертів виступали адміністрація, працівники з великим стажем професійної роботи. У результаті проведених досліджень встановлено, що рівні підготовленості спеціалістів до розв'язання професійних задач не зовсім залежать від стажу професійної роботи. Так наприклад, спеціаліст з малим стажем роботи розв'язував задачі більш вищого рівня і навпаки. Фахівці з великим трудовим стажем зіткнулися з труднощами при вирішенні задач нижчого кваліфікаційного рівня.

Згідно з одержаними результатами можна виділити деякі тенденції у розвитку уміння спеціалістів розв'язувати професійні задачі:

1. Зростає число спеціалістів з високим і середнім рівнем підготовленості до розв'язання професійних задач (від 32,0 % у групі зі стажем до 1 року роботи до 43,0 % у групі зі стажем від 3 до 8 років роботи). Це можна інтерпретувати як наслідок адаптації спеціалістів до професії. Слід мати на увазі ще й ту обставину, що наведені дані дещо ідеалізовані, вони виражають, як буде видно при подальшому аналізі, не стільки реальний, скільки бажаний стан речей.

2. Велика частка спеціалістів з низьким і дуже низьким рівнем підготовленості до розв'язання професійних задач (68,0 % у групі зі стажем до 1 року і 57,0 % у групі зі стажем від 3 до 8 років). Як бачимо, позитивна динаміка залежно від стажу є, але вона дуже незначна і явно не може задовольнити вимоги практики.

По суті йдеться про те, що професійна діяльність може здійснюватися на емпіричному та свідомому рівнях. Ці міркування ґрунтуються на осмисленні результатів інтерв'ю з спеціалістами та експертами.

Чуттєво-інтуїтивний рівень мислення при розв'язанні професійних задач пов'язаний з оволодінням лише зовнішнім, предметним аспектом діяльності, коли спеціалісти визначають спосіб дії на основі логіки практичних дій. При цьому випускається та обставина, що логіка практичних дій не розкриває закономірні зв'язки між окремими компонентами професійного процесу, що є компетенцією теорії. Внаслідок цього спеціалісти часто не можуть (і не бачать у цьому необхідності) обґрунтувати, які способи дії і чому саме були вибрані у даній ситуації, вони просто копіюють дії інших колег або сліпо виконують методичні поради.

Дискурсивно-логічний рівень передбачає, що зовнішній предметній діяльності передуює внутрішня, теоретична, тобто здійснюється осмислення цілей, очікуваних результатів, запланованих дій, умов їх виконання. Для підтвердження сказаного зішлемося на міркування О.М. Леонтєва. Свідома дія, підкреслює він, – це процес, підпорядкований усвідомленій меті, який приводить до прогнозованого результату [3, с. 420].

Дуже часто спостерігається неузгодження процесів оволодіння спеціалістами теоретичними знаннями та накопиченням ними практичного досвіду. Ці процеси співіснують ніби паралельно, не перетинаються, не зумовлюючи формування теоретично обґрунтованих конструктивних схем розв'язання професійних задач, у всякому випадку у тих молодих спеціалістів, чия підготовленість до розв'язання задач знаходиться на низькому або нульовому рівні.

Підсумовуючи, відмітимо: представлене дослідження присвячене теоретико-методологічним проблемам аналізу професійної діяльності, розкривається структура професій-

ної підготовки, особливості формування професійного мислення, розглядаються труднощі професійного становлення, шляхи та умови організації рефлексивного навчання майбутніх фахівців умінню розв'язувати професійні задачі. Виходячи з цього, досліджено психологічні засади професійної підготовки спеціалістів. Досліджуючи умови розвитку професійної компетентності фахівців, враховано такі її складові, як: особливості професійного становлення і розвитку професійних здібностей спеціаліста, його професійне мислення, рефлексія та мистецтво вирішення професійних завдань.

Список використаних джерел

1. Балецька Л.М. Психологічні особливості атрибуції успіху у професійному самовизначенні студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Л.М. Балецька. – Острог, 2014. – 21, [1] с.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений : в 6-ти томах / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1984. – Т. 6. – 400 с.
3. Выготский Л.С. Избранные психологические исследования / Л.С. Выготский. – М.: АНН РСФСР, 1956. – 519 с.
4. Елканов С.Б. Профессиональное самовоспитание учителя / С.Б. Елканов. – М.: Просвещение, 1985. – 143 с.
5. Кривоконь Н.І. Соціально-психологічні аспекти формування професійної самосвідомості фахівців / Н.І. Кривоконь // Проблеми загальної та педагогічної психології. – 2003. – Т. 2. – Ч. 5. – С. 188 – 190.
6. Кузьмина Н.В. Способности, одаренность, талант учителя / Н.В. Кузьмина. – Л.: ЛГУ, 1985. – 182 с.

7. Пушкин В.Н. Эвристика – наука о творческом мышлении / В.Н. Пушкин. – М.: Политиздат, 1967. – 271 с.
8. Черный Е.В. Инициирование профессиональной рефлексии у педагогов / Е.В. Черный // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 3. – С. 1–4.
9. Яценко Т.С. Проблема дослідження несвідомої сфери психіки суб'єкта / Т.С. Яценко // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 7. – С. 10–16.

Current research has been done to discuss the theoretical and methodological problems of professional analysis, revealed the structure of training, especially the formation of professional thinking, considered the difficulties of professional formation, the ways and conditions of training future professionals reflexive ability to solve professional problems. Therefore, Psychological foundations of professional training have been done. In the reaserch the conditions of professional competence of experts were considered its components such as: features professional formation and development of professional skills specialist, his professional thinking, reflection and art of solving professional problems.

Keywords: professional activity, professional, psychological principles, professional tasks, professional thinking, professional job.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРИКУТНИКА ЗНАНЬ В УКРАЇНІ

Смоланка В.І.,

доктор медичних наук, професор, ректор УжНУ

Слава С.С.,

кандидат економічних наук, доцент,

професор кафедри економіки підприємства

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

(м. Ужгород, Україна)

У статті проаналізовано світові тенденції розвитку університетів та трансформації трикутника знань, наведено результати досліджень про стан функціонування трикутника знань в Україні. На основі отриманих результатів вироблено пропозиції про рекомендовані структурні модифікації трикутника знань в Україні для забезпечення його життєздатності в умовах інтеграції з європейським освітнім та дослідним простором.

Ключові слова: *інновації, трикутник знань, університет, організаційні трансформації, структури.*

Сучасний стан процесів економічного розвитку в Україні вимагає переосмислення підходів до його формування, і безумовно – звернення до новітніших моделей просування інноваційної діяльності. У розвинених країнах світу (і не тільки) університети вважаються базовою ланкою економіки знань, отже важливо зрозуміти основні тенденції, що сприяють їх залученню в економіку як важливої продуктивної сили. Сучасна світова динаміка у контексті цього питання стосується переходу від моделі національної інноваційної системи [1], [2], [3], яка розглядає підприємство як структуру, що грає найважливішу роль в галузі інновацій, і від моделі трикутника [4], [5], в якій держава є привілейованим гравцем, до моделі потрійної спіралі [6], яка стверджує, що університет грає провідну роль в інноваційній діяльності у суспільствах, базованих на зростаючій економіці знань [7]. Безперечно, попередні системи не

зникають, а інтегруються з новими функціями у новітнішу модель. Автори [6] вважають, що концепція третьої місії університету з'явилася після Другої світової війни, але її поширення набуло значення у вигляді «другої академічної революції» після завершення холодної війни.

Нові вимоги суспільства та ринку до університетів щодо зміни їх інноваційної поведінки у свою чергу приводять до необхідності модифікації управлінських підходів та рівня самостійності університетів. Таким чином, можна стверджувати про глобальний тиск на університети, урізноманітнювати місії у їх діяльності і опанувати більш підприємницьку (а значить, самостійнішу) модель управління щодо інтелектуальної вартості, яку університет створює з метою набуття навичок працювати у все більш конкурентнішому середовищі, що приводить до виникнення так званого академічного капіталізму. Тепер вважається, що місії університету у першу чергу (!) будуються на дослідженнях, які генерують знання, на викладанні, яке передає знання, і на внеску у місцевий та регіональний добробут й економічний розвиток [7].

Концепція третьої місії не є абсолютно новою в університетах розвинених країн. Крім того, в один і той самий час існували різні типи університетів в межах однієї країни. Наприклад, в кінці 19-го століття деякі технічні університети Німеччини співіснували з Університетом Гумбольдта, де їх головна мета була присвячена третій місії [8]. Тим не менше, не може бути ніяких сумнівів у тому, що останні тридцять років характеризуються глибокою експансією співпраці університетів та підприємств у розвинених країнах та за їх межами [9]. Тому аналіз стану трикутника знань в Україні є актуальним і потребує оцінки можливих його вдосконалень з метою забезпечення його життєздатності та можливості інтеграції з європейським освітнім та дослідним простором, чому і присвячене це дослідження.

1. Стан функціонування трикутника знань в Україні

Як свідчать результати досліджень, зміна державного устрою на пострадянських теренах та занепад високотехнологічних секторів економіки призвів до вилучення бізнес-сектору з трикутника знань, і це спричинило різке зниження ефективності всіх його складових [10]. Суспільні кошти переважно використовуються на дослідження в академічних установах, більше того, суспільство через державу фінансує дослідження на підприємствах у більшому обсязі, ніж в державних університетах та інших навчальних закладах, що негативно впливає на якість підготовки фахівців. Український бізнес та зовнішні інвестори теж надають перевагу проведенню досліджень на підприємствах. При цьому українські підприємства абсолютно не схильні до придбання зовнішніх науково-дослідних робіт (далі – НДР), лише кожне десяте підприємство з технологічними інноваціями придбало зовнішні НДР [10]. Автор стверджує, що результатом є те, що хоча інновації і впроваджували понад 12 % українських підприємств, обсяг реалізованої інноваційної продукції становив лише 3,3 % (лише 1,5 % з них реалізовано за кордон).

Інше дослідження [11] засвідчило, що в Україні 22,5 % підприємств із технологічними інноваціями співпрацювали з іншими підприємствами й організаціями (університетами, державними науково-дослідними інститутами тощо). При цьому установи державного сектору знаходяться серед тих партнерів, які найменше використовуються для співробітництва, і зв'язок підприємств із державним сектором і сектором вищої освіти видається досить слабким. Наведена автором інформація [11] стверджує, що в Україні наразі створено різні умови для роботи на ринку науково-технічних послуг та високих технологій для університетів та приватних структур, і вони сформовані не на користь

університетів. Йдеться про нерівні умови оподаткування, необхідність проведення тендерів під час закупівлі матеріалів і комплектуючих, здійснення всіх розрахунків через систему Державного казначейства тощо. Зазначено, що наукові розробки повинні вирішувати конкретні завдання, а технологічні ноу-хау – отримувати підтримку від держави та виробників, а зараз наявна в державі модель виконання НДР не спрямована на досягнення готового до впровадження результату.

Важливим для зміни ситуації є формування інноваційної культури ВНЗ [12], яка відображає цілісну орієнтацію людини, закріплену в мотивах, знаннях, вміннях та навиках, а також в образах та нормах поведінки, необхідних для інноваційної діяльності, та систему взаємодії людини з новими знаннями. Рівень розвитку елементів інноваційної культури характеризуватиметься наявністю інноваційної місії ВНЗ, інноваційних цілей, підтримкою змін у всіх підсистемах управління, стимулювання безперервної освіти працівників, стимулювання нововведень, системою заохочення творчості тощо. Як зазначає автор, інноваційна культура розширює можливості ВНЗ, як і будь-якої іншої організації, в усіх сферах діяльності: в науковій сфері – активізація науково-технічної творчості та креативності, зростання чисельності прикладних досліджень; в економічній сфері – підвищення ефективності впровадження нових технологій та винаходів; у сфері управління – зниження бюрократичних тенденцій при функціонуванні інноваційних підрозділів чи структур; у навчальній діяльності – сприяння розкриттю інноваційного потенціалу особистості та його реалізації; в організаційній культурі – оптимізація співвідношення між традиціями та оновленням, різними типами та видами культур, ліквідація бар'єрів академічної умовності для наукових дискусій та вільних комунікацій; в освітньо-виховній – розробка механізму формування конструктивного ставлення до ВНЗ як до особливо значущої

особистої та суспільної цінності, формування основ для здорової конкуренції в різних сферах діяльності.

Важливим є зміщення уваги на регіональні та місцеві аспекти просування інноваційної діяльності. Зокрема, у дослідженні [13] стверджується, що регіони займають особливе місце в просторовій сфері інноваційної діяльності. З одного боку, вони мають виконувати значну частину роботи з реалізації державної інноваційної політики. З іншого боку, саме регіональний рівень влади зацікавлений в успішному впровадженні інноваційних технологій у виробництво та соціальну сферу. Маючи практичний досвід створення інноваційних структур, сприяння розвитку інноваційного підприємництва та інтеграції освіти і бізнесу, саме фахівці регіонального рівня найбільш близькі до розуміння слабких і сильних сторін системи організаційного і кадрового забезпечення інноваційної діяльності. Цей аспект досить точно перегукується з висновками європейських досліджень [7].

Інші автори наголошують на особливостях інноваційної діяльності вищої школи. Вони [14] зауважують, що науково-дослідна діяльність в умовах вищої школи має свою специфіку, яка обумовлена основним видом діяльності ВНЗ – освітнім. Саме у сукупності елементів, що містять як компонент освітню діяльність, вони вбачають природну можливість забезпечення конкурентної переваги вищої школи у сфері інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність у вищій школі традиційно розглядалася як різновид прикладної науки, й до останнього часу ВНЗ взагалі не були орієнтовані на системне одержання доходу від неї. Сутність інноваційної діяльності не обмежується одержанням прикладного науково-технічного результату. Вихід інноваційного процесу – це продукт чи технологія, які приносять дохід на постійній основі у вигляді продажів продукції та послуг; комерціалізації об'єктів інтелектуальної власно-

сті; управління пакетами цінних паперів; залучення венчурних інвестицій та іншою діяльністю, яка становить інноваційний бізнес. Таким чином, автори роблять висновок: якщо наукова діяльність у ВНЗ спрямована на одержання нових знань і науково-технічних результатів, освітня – на використання цих знань і результатів у навчальному процесі, то інноваційна діяльність повинна бути спрямована на комерціалізацію знань, тобто *на економічно вигідне використання нових знань* у науковій та освітній сферах. Інноваційна діяльність повинна забезпечувати залучення додаткових фінансових коштів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності ВНЗ на ринку наукомісткої продукції й освітніх послуг. У дослідженні стверджується [14], що *погляд, який базувався на тому, що вищий навчальний заклад може продавати лише те, що створили його вчені без урахування затребуваності ринком цієї продукції, технологій чи послуг, повністю себе вичерпав*. У сучасних умовах наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність ВНЗ повинна орієнтуватися на ринок, споживача, а не тільки на виробника (вчених і розробників ВНЗ), що тягне за собою потребу швидкої адаптації ВНЗ до нових завдань. Автор зазначає [14], що інноваційна діяльність ВНЗ передбачає серйозний перегляд напрямів його науково-дослідних робіт, які склалися десятки років назад і не мають перспектив бути реалізованими у різні нововведення в науково-технічній сфері, не мають свого споживача (за винятком важливих фундаментальних досліджень).

2. Перспективи розвитку трикутника знань в Україні

Вітчизняна наука ще зберегла свій потенціал для вирішення складних і необхідних суспільству завдань у сфері математики, механіки, інформатики, фізики, хімії, фізіології та медицини. Вона має унікальні технології з електрозварювання, радіоелектроніки, біотехнології, розробки но-

вих матеріалів, інформаційних технологій, засобів зв'язку та телекомунікацій. Україна входить до вісімки країн світу, спроможних забезпечити повний цикл проектування і виробництва космічної техніки, до п'ятірки країн світу, спроможних забезпечити повний цикл виробництва броньованих машин, та до десятки найбільших суднобудівних країн світу. У середині 2012 року Україна ввійшла до першої десятки країн Європи за кількістю інтернет-користувачів, доступ до всесвітньої павутини мають близько 15 мільйонів українців. Створено національну GRID-інфраструктуру, яка інтегрована з європейською і активно працює над вирішенням надскладних задач сучасної фізики, хімії та біології. Українські вчені брали участь у створенні найбільшого у світі прискорювача елементарних часток – Великого адронного коллайдера і наразі продовжують брати активну участь у наукових дослідженнях у цьому напрямі [15].

Разом з тим потрібно зауважити, що фактичними передумовами збереження існуючих досягнень та формування змін щодо розвитку інновацій, поліпшення інтеграції у цій сфері в Україні є те, що:

- витрати на дослідження і розробки на низькому рівні,
- база знань відносно розвинена,
- інфраструктура досліджень і розробок переважно фінансується державою,
- кооперація у сфері досліджень і розробок слабка.

Саме тому рушійною умовою підвищення інноваційності вітчизняної економіки та розвитку економіки знань стане ефективне функціонування трикутника знань.

У Законі України «Про вищу освіту» [16] стверджується, що формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються шляхом підтримки розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів та їх інтеграції з виробниц-

твом. Університети мають різні можливості інтеграції складових трикутника знань відповідно до типу університету: національного чи дослідницького. Як національний, так і дослідницький університети мають право формувати на своїй базі інноваційні структури різних типів (наукові та технологічні парки [17], бізнес-інкубатори, малі підприємства тощо) на засадах поєднання інтересів високотехнологічних компаній, науки, освіти, бізнесу та держави з метою виконання і впровадження інноваційних проєктів. Дослідницький університет має вищий рівень підготовки до проведення затребуваних сучасних досліджень, що підтверджується вимогами до створення такого університету [16].

Важливим і найновішим документом у сфері інноваційного розвитку країни є Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» [15]. У цьому документі стверджується про погіршення стану інноваційної діяльності в Україні, втрату стимулюючих чинників розвитку науки, особливо в частині реалізації прикладних розробок, їх упровадження та створення ринку інтелектуальної власності. Відсутній план заходів із запровадження Концепції розвитку національної інноваційної системи [18]. Не виконуються положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» щодо бюджетного фінансування науки на рівні 1,7 відсотка ВВП, принципи базового і конкурсного забезпечення науки та заходи зі створення сприятливих економічних умов діяльності наукових установ, відсутні стимули щодо залучення коштів приватних підприємств у проведення досліджень і розробок в університетах.

Діяльність трикутника знань залежить великою мірою від активно сформованих потреб бізнесу. Зокрема, за висновками McKinsey «Криза – рік потому», серед найважливіших структурних зрушень у галузях промисловості ке-

рівники транснаціональних корпорацій вказують на подальшу консолідацію активів (54%), інтенсивніші інновації (45%), жорсткіше регулювання (36%) і посилення конкуренції (35%) [19]. Пошук зовнішніх джерел фінансування посідає серед пріоритетів світових ТНК лише десяте місце (10%), а лобювання законодавства в інтересах компанії – останнє, 13-є місце (6%). Понад 50% респондентів вважають, що роль інновацій в економічному зростанні після кризи буде набагато істотнішою, ніж раніше.

Наявність інноваційної стратегії також є ключовим показником, за яким оцінюється ефективність діяльності Ради директорів іноземних компаній. З тих компаній, які заявили, що їхнє керівництво успішно справляється з кризою, 68 % пов'язували це саме з інноваційними стратегіями управління ризиками й пошуком нових можливостей розвитку [20]. Таким чином, підтримка інновацій та створення сприятливого інноваційного клімату має стати центральною складовою державних та регіональних антикризових програм.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що функціональне призначення трикутника знань через 5-6 років (схематичне зображення на рис.1) має на меті:

- збільшення кількості комерціалізованих винаходів,
- збільшення кількості продуктів для громади,

через

поліпшення взаємодії між складниками трикутника з посиленням мотивуючої функції для їх учасників відповідними стимулюючими інтервенціями на макро- та мезорівнях;

- формування інноваційної культури як середовища відгуку на творчі, креативні ідеї розвитку економіки та суспільства;

– вдосконалення і урізноманітнення організації трансферу знань, зокрема становлення тристоронніх зв'язків з поліпшенням інтегруючих функцій;

- підвищення рівня міждисциплінарної інтеграції між складниками трикутника для покращення якості відгуку на потреби в інноваціях;
- розширення бази впровадження інновацій через формування модифікованих і сучасніших схем взаємної відповідальності.

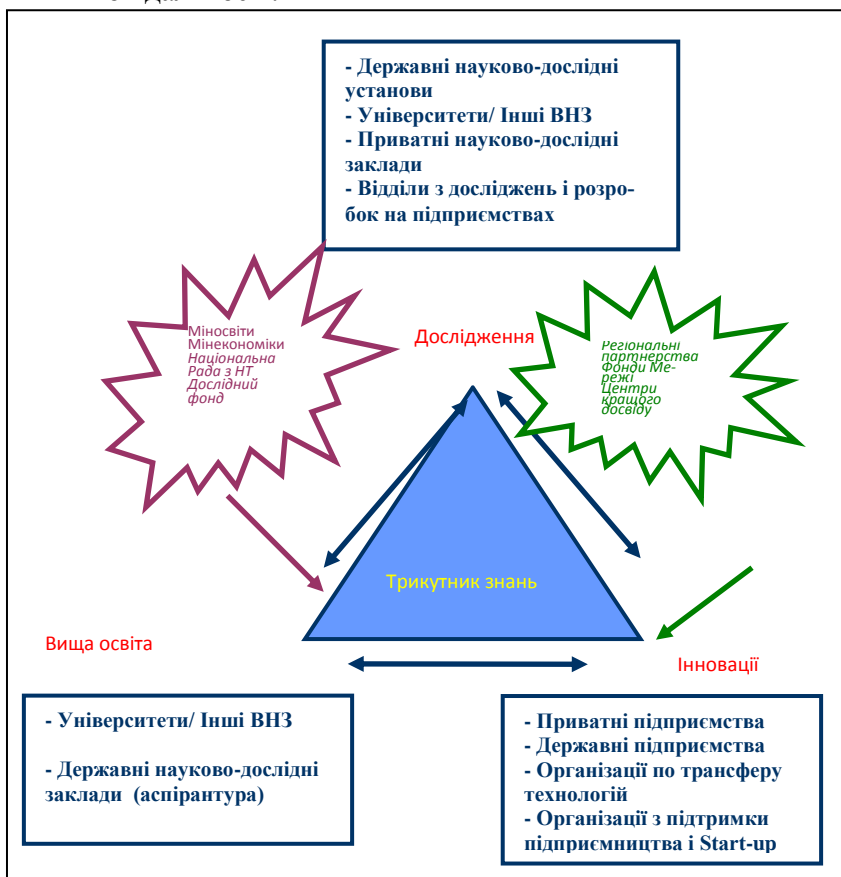

Рис. 1. Концептуальна схема трикутника знань в Україні у перспективі

Архітектура трикутника знань переважно сконцентрована в його опорних точках – вища освіта, дослідження, але не на механізмах взаємодії і не на спільній їх діяльності. Також відсутнє наповнення національної та регіональної інноваційних систем. Тому для активізації трикутника знань та отримання від цього синергетичного ефекту необхідно сконцентрувати зусилля на організаційному вдосконаленні інноваційного клімату всередині трикутника. Зокрема на макрорівні доцільно посилити роль Міністерства у контексті загального координування, формування інноваційного клімату на рівні країни. Варто залучити Міністерство до фінансування становлення продуктивних зв'язків: наука та освіта – підприємства. Також необхідно створити Національну раду України з питань науки і технологій як консультативно-дорадчий орган з формування єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності та передбачення дійових механізмів з реалізації розробленої нею політики [21], сформувати партнерський дослідний фонд за участі бізнесу для безпосереднього фінансування прикладних досліджень, як це практикується у країнах Європи [22].

На мезорівні доцільне використання партнерських рад з питань досліджень та інновацій, партнерських венчурних фондів, регіональних дослідницьких альянсів, тематичних інноваційних мереж та регіональних інноваційних мереж, які координуються університетом, дослідницьких фондів, «центрів передового досвіду» для зміцнення інформаційних зв'язків між науковими установами та промисловістю у сфері наукових досліджень [22], [23].

На мікрорівні бажано структуру трикутника знань варто формувати у складі університетів, науково-дослідних організацій, науково-дослідних парків, університетських бізнес-інкубаторів, університетських інноваційних лабораторій, підприємств, трансферних організацій, організацій

підтримки бізнесу, університетських дослідних та інженерних центрів, партнерських рад з бізнесом [24].

Висновки

Таким чином, на основі здійсненого дослідження потрібно констатувати, що в Україні, як і у світі загалом, відбувається рух від теоретико-практичних підходів до просування інноваційної діяльності у форматі національної інноваційної системи та трикутника знань, до більш вишуканих моделей у вигляді потрібної динамічної спіралі освіта – дослідження – інновації.

Для забезпечення обґрунтованого переходу до нової моделі та забезпечення її життєздатного функціонування необхідне, серед інших заходів законодавчого та мотиваційного характеру, вдосконалення її структурної архітектури як на національному, так і регіональному рівнях.

Зокрема, особливу увагу потрібно приділити інтеграційним та партнерським організаційним елементам, таким, як партнерські ради, фонди, центри кращого досвіду. Важливо розвивати організації мезорівня, адже саме регіони є найближчими до університетів та підприємств у контексті можливої допомоги у просуванні розвитку трикутника знань на певній території.

У контексті перспективних досліджень варто зосередити увагу на розробці можливих заходів та інструментів, які запропоновані організаційні модифікації у рамках трикутника знань можуть застосовувати для забезпечення якості його функціонування, полегшення інтеграції у європейський освітній та науковий простір та підвищення інноваційної діяльності у цілому.

Список використаних джерел

1. Lundvall, B.-A^o Innovation as an interactive process: from user –producer interaction to the national system of innovation./ Dosi, G. Freeman, C., Nelson, R., Silverberg,

- G., Soete, L. ŽEds., Technical Change and Economic Theory. – London: Pinter. – 1988. – Pp. 349–369.
2. Lundvall B.-A° . National Systems of Innovation. – London: Pinter. – 1992. Pp. 213–231.
 3. Nelson, R.R. National Innovation Systems: a Comparative Study. –New York: Oxford Univ. Press. –1993. Pp. 165–186.
 4. Sa´bato, J., el. Pensamiento latinoamericano en la problema´tica ciencia–tecnolog´ıa–desarrollo-dependencia.Paido´s, Buenos Aires. –1975. Pp. 143–207.
 5. Sa´bato, J. La Produccio´n de Tecnolog´ıa Auto´noma o Transnacional / Sa´bato, J., Mackenzi, M. Nueva Imagen, Mexico. – 1982. – 290 p.
 6. Etzkowitz H. The dynamics of innovation: from National Systems and «Mode 2» to a Triple Helix of university–industry–government relations/ Etzkowitz H., Leydesdorff L. Journal on Innovation and Sustainability. Research Policy. № 29 (2000). Pp. 109–123. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://revistas.pucsp.br/index.php/risus/article/view/7281/5278>
 7. Value-added partnering and innovation in a changing world/ edited by Marina van Geenhuessen.. [et al]/ International Series on Technology Policy and Innovation. – USA, West Lafayette: Purdue University Press. – 2009. – 392 p.
 8. Martin, B. The changing social contract for science and the evolution of the university, In Aldo G., Ammon J. Salter and W. Steinmueller W. (eds) Science and innovation: rethinking the rationales for funding and governance. – Cheltenham: Edward Elgar. – 2003.- Pp. 7-29.
 9. Слава С. Інноваційна практика в Україні та Білорусі: контекстне визначення потреб / С. Слава, К. Калантарідіс / Проект Програми ТЕМПУС 530429-

TEMPUS-1-2012-1-UK-TEMPUS-JPHES. – Ужгород: Патент, 2014. – 192 с.

10. Халавка Ю. Зруйнований трикутник знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usw.com.ua/profiles/blogs/2031682:BlogPost:108014>
11. Ненно І. М. Дослідження інноваційної культури ВНЗ України (за матеріалами проекту Темпус «Укріплення трикутника знань шляхом заснування інноваційних офісів в українських університетах – університети для інновацій» / Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – № 2 (27), 2012. – С. 252.
12. Немцева І.А. Фактори формування інноваційної культури вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.kpi.kharkov.ua/Vestnik/2010_7/statti/Nemtseva.pdf
13. Ржепішевська В.В. Проблеми та перспективи функціонування вищих навчальних закладів у регіональній інноваційній системі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1877>
14. Сафонова В.Є. Проблеми розвитку інноваційного потенціалу вищої школи в умовах розбудови національної інноваційної системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/viewFile/4235/4370>
15. Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» від 11 лютого 2015 року № 182-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/182-19>

16. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
17. Закон України від 26.06.2009 р. № 1563-VI «Про наукові парки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>
18. Закон України від 9 вересня 2011 р. № 3715-VI «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 19-20, ст.166 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
19. The Crisis – one year on. McKinsey Global Survey Results. September 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/sharvan316/mckinsey-the-crisis-one-year-later-sept-09>.
20. McKinsey Quarterly, February 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.mckinseyquarterly.com/Six_ways_to_make_Web_20_work_2294
21. Слава С. Інституційне забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку: український та міжнародний досвід / С. Слава, П. Сегварі, Р. Моркунайте. – Київ: К.І.С., 2008. –112 с. (книга), 106 с. (компакт-диск)
22. Summary and Key Outcomes/ Peer Learning Activity «The Regional Knowledge Triangle: linking higher education, research and innovation in support of regional development»». Krakow, 16-17 September 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/expert-groups/documents/report-regional-knowledge->
23. The Knowledge Triangle Shaping the Future of Europe. Summary report from the conference 31 August – 2 September 2009, Göteborg, Sweden. Report 2009:26 R.

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[http://www.hsv.se/
download/18.726d1204123dc555ee67ffe233/0926R.pdf](http://www.hsv.se/download/18.726d1204123dc555ee67ffe233/0926R.pdf)

24. Венесаар У. Інноваційні лабораторії в Україні та Білорусі: розробка концепції / У. Венесаар, М. Калласте, М. Кюттім, С. Слава / Проект Програми ТЕМПУС 530429-TEMPUS-1-2012-1-UK-TEMPUS-JPHES. – Ужгород: Патент, 2014. – 71 с.

The article analyzes global trends in universities' development and transforming of knowledge triangle, the results of research on the state of functioning knowledge triangle in Ukraine. Based on the results produced, the proposals are suggested for structural modifications of the knowledge triangle in Ukraine to ensure its viability in terms of integration with the European educational and research space.

Keywords: *innovation, knowledge triangle, university, organizational transformation, structure.*

НАЦІОНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ І НАУЦІ

Трачук П.А.,

*кандидат юридичних наук,
професор кафедри адміністративного, фінансового,
інформаційного та європейського публічного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Представлена стаття присвячена пошуку шляхів оптимізації процесу підготовки фахівців з урахуванням національних традицій та інновацій в сучасній освіті і науці. Акцентується увага на питаннях зовнішнього тестування та ліцензування, модульного контролю, підготовки та відтворення наукових кадрів.

Ключові слова: *Болонський процес, зовнішнє тестування, національні традиції, інновації, модульна система, наукові кадри.*

Оптимізація процесу підготовки фахівців – комплексна соціальна, політична і організаційна проблема сучасності. Вона була і залишиться складовою навчального процесу і підготовки наукових кадрів у всі часи. Але її актуальність на сучасному етапі незмірно зросла. Стратегічним напрямом її вирішення є пошук шляхів оптимізації змісту і форм організації навчального процесу, підготовки фахівців та наукових кадрів. Цей процес – складова загальної національної і глобальної проблеми удосконалення підготовки фахівців для різних галузей народного господарства. Пошук шляхів їх розв’язання – перманентний процес і у минулому і сьогодні. Але з часів Я.А. Коменського принципово в ньому мало що змінилося.

Сучасний етап вирішення освітніх проблем у нашому суспільстві дещо нагадує фабулу одного з китайських романів, герої якого висувають ідею про можливість початку і завершення освітнього процесу в один день. Висновок прямо протилежний вимогам Болонської системи про на-

вчання протягом усього життя. Не було б все це так анекдотично, якби за темою «перевиробництва фахівців», у тому числі наукових кадрів, не приховувалась тема «перевиробництва дипломів» в окремих галузях освіти і науки. Чи не тому за валом підготовлених економістів, правознавців, дипломованих фахівців і науковців багатьох інших сфер суспільство у підсумку отримує професійне дилетантство з усіма суспільними наслідками?! Адже сьогодні голоси окремих «солістів» на захист освіти, науки, охорони здоров'я на усіх рівнях владної верхівки заглушені могутнім «хором» демагогії про політичні та економічні реформи.

Мало хто звернув увагу на те, що в 60-ті роки 20 ст. Північна та Південна Корея перебували практично на одному рівні соціально-економічного розвитку. А нинішнє південнокорейське економічне «чудо» ніщо інше як продукт корінних реформ в освітній та науковій сферах [7]. Хіба не зрозуміло, що суспільство низько освічених громадян в умовах сучасних глобальних інтеграційних процесів приречене на самознищення.

Ціна цих проблем та їх вирішення в умовах сучасних процесів глобальної інтеграції, поглиблення протистояння і кризових явищ в соціально-економічній і духовній сферах – національна безпека та майбутнє суспільства. Тому не можуть не турбувати сигнали про те, що перспективи фінансування освіти, науки та охорони здоров'я невтішні. А між тим саме ці фактори визначають стан та перспективи суспільного прогресу взагалі, наше місце у світовій спільноті і стан національної безпеки в цілому. Саме освіта, наука і стан фізичного та психологічного здоров'я суспільства – визначальні фактори ефективності усього суспільного виробництва, вони визначають місце народів і держав не тільки в сучасному, але й майбутньому світі. Це робить освіту і науку тими сферами суспільного життя, розвиток яких вимагає визнання їх пріоритетними у визначенні засобів реалізації

як стратегічних, так і тактичних завдань для держав та державних союзів. У ХХІ столітті, за прогнозами ЮНЕСКО, сягнути світових стандартів національного добробуту, а значить і зайняти відповідне місце у світовій спільноті, зможуть країни, 40–50% працездатного населення яких становитимуть особи з вищою освітою [2,с.]. Україна сьогодні досягає десь половини цього показника. Тому для неї, як і для багатьох інших країн, розв'язання цієї освітньої проблеми – актуальне соціальне, економічне і політичне завдання.

Одночасне забезпечення якості освіти і науки на рівні передових європейських і світових стандартів, їх суспільної ефективності в умовах відставання за кількісними показниками ускладнює вирішення проблеми. Причини цих складнощів криються як в об'єктивних факторах – соціально-економічних можливостях суспільства, так і в суб'єктивних факторах, які кореняться в способі мислення учасників навчального і наукового процесів, способі життя всього суспільства, внутрішніх та зовнішніх економічних та політичних умовах.

Тому нарощування інноваційного потенціалу в діяльності ВНЗ України, у тому числі в рамках програми Болонського процесу, слід розглядати як першочергове завдання удосконалення навчального процесу та наукової роботи. Уявляється, що найважливішою передумовою досягнення цих цілей може виступати гармонізація національних традицій та інновацій. Досягнення формальних показників без цього критерію було б безплідним, а для суспільства не потрібним[3, с. 81].

Однією з умов досягнення успіху на цьому шляху є глибоке осмислення природи освіти як суспільного феномену, як однієї з найбільш консервативних сфер суспільного виробництва. Це вимагає звільнення суспільного мислення від застарілих стереотипів про методи і методики

навчання. Породжувані ними ілюзії про «досконалість» звичних методів – механізм гальмування прогресу у сфері освіти, науки і виховання.

Звернімо увагу тільки на окремі ключові, на нашу думку, проблеми організації освітніх послуг та наукової роботи. Задеклароване ст. 53 Конституції України право на освіту – невід'ємне право особи, а тому не може бути обмежене. Ми вже звикли до того, що «повна загальна середня освіта» є обов'язковою. Але ми чомусь довільно тлумачимо положення ст. 53 Конституції, згідно з якою держава, як мінімум, зобов'язана забезпечити загальну «доступність» «вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах». Такий підхід відповідає і умовам, за яких, як зазначено вище, країни в ХХІ столітті можуть досягти світових стандартів життя. Тому штучні бар'єри, що створюються підзаконними актами, та, ще більше, відомчими інструкціями – прямо суперечать вирішенню тих стратегічних завдань, які постають перед національною освітою і наукою в умовах сучасної глобальної конкуренції.

Умовно можна було б погодитися з певними обмеженнями прийому на навчання до ВНЗ за державним замовленням. Держава в цьому процесі виступає тільки як один із замовників підготовки певної кількості фахівців для забезпечення потреб функціонування державних підприємств, установ і організацій. Для цього вона бере на себе витрати з їх підготовки. Але обмеження державою права на отримання вищої освіти з обраного фаху особам за власний рахунок, або за рахунок юридичних осіб, на наш погляд, повністю суперечить конституційній нормі.

У правовій демократичній державі право на освіту, вибір виду діяльності належить вільній особі і не може визначатися державою. Умовами для обмеження цього права, на нашу думку, можуть бути тільки дві: відсутність кадрового потенціалу і матеріальної бази для надання відповід-

них освітніх послуг бажаним навчатись за свій рахунок. Однак логіка застосування цих критеріїв часто не зрозуміла, а в основу рішення про обсяг ліцензованого набору і надання права на здійснення освітньої діяльності кладуться надумані критерії. Одним з них можна вважати жорстку вимогу наявності докторів наук, від якої цивілізований світ уже практично відмовився. Практика вирішення цих питань справляє враження, що за цим стоять очевидні намагання монополізації цього права уже сформованими потужними центрами у великих містах. Результатом такої політики є бюрократичні перепони та штучні обмеження, які породжують небажані наслідки... У підсумку – штучне обмеження конституційного принципу права на здобуття вищої освіти.

Зовнішнє тестування та питання ліцензування і право на вищу освіту. Перехід до системи зовнішнього тестування вносить правову колізію у питання про право на здобуття вищої освіти, зокрема на платній (контрактній) основі. Встановленням додаткового бар'єру у формі зовнішнього незалежного тестування частині випускників середніх навчальних закладів закривається можливість брати участь у конкурсі на право здобуття професії у ВНЗ. Як мінімум, у цій системі є елемент недовіри до тих, хто видав Атестат зрілості – єдиний документ, що є правовою підставою продовжувати навчання та здобувати вищу освіту за обраною спеціальністю. Тут слід чітко розмежовувати право особи на вибір і державну політику заохочення до здобуття певної спеціальності. Але позбавляти особу такого права і можливості – антиконституційна дія. Перехід на загальнообов'язкове зовнішнє, так зване «незалежне тестування» як умову, що дає право продовжувати навчання і здобувати освітню кваліфікацію за обраним фахом, повністю нівелює державне значення Атеста зрілості і навіть засвідчує відсутність потреби в ньому. Державний доку-

мент про середню освіту, який дає право продовжувати навчання у ВНЗ, практично втрачає своє юридичне значення. Якщо так, то давайте відкрито скажемо про це.

Із застосуванням методів тестування можна б погодитися, якщо виходити з умови, що це – засіб якісного відбору претендентів. Але його формальні результати, *по-перше*, не гарантують тим, хто набрав позитивну суму балів, можливості бути зарахованим на навчання у ВНЗ; *по-друге*, система зовнішнього тестування неспроможна виконати функцію індикатора у виявленні природно обдарованих претендентів на здобуття відповідного фаху. Вона реально відводить провідну роль репетитору. Він може навчити (навіть ведмедя), але розуму нікому не додасть. У результаті професіоналізм репетиторів-методистів у підготовці до тестування робить їх ключовими фігурами відбору претендентів. У зв'язку з цим виникає запитання про те, кому вони доступні? Як подолати соціальну нерівність між можливостями батьків, дітей з елітних шкіл окремих міст, столиці, далеких провінцій, продуктів «класних» репетиторів і самородків? Вихід – природний відбір. Але в чинному варіанті його можливості обмежені як соціальними факторами, так і політикою (механізмами) держави. Тому сама по собі система зовнішнього тестування як один з антикорупційних і об'єктивних механізмів породжує великі сумніви.

Тому далеко не всі, хто успішно проходить тестування, отримують можливість здобувати професійну підготовку у вищій школі не тільки за державним замовленням, але й за власний рахунок та за замовленням недержавних юридичних осіб (за контрактом). А це вже прямо суперечить конституційній нормі. Чимало аспектів цієї системи, на нашу думку, висвітлить тільки практичний процес її реалізації.

Постає риторичне запитання про мету інновації. Чи її методи та методика забезпечують бажану ефективність якісного відбору молоді для здобуття вищої освіти, а також

для системи так званого «навчання» в аспірантурі. Останнього, нам здається, просто не існує.

Чомусь ми слабо використовуємо зарубіжний досвід, що заслуговує на увагу. Головна його мета – забезпечити конкурентний відбір здібної від природи молоді з відповідними схильностями і справжнім бажанням вчитися і здобувати фах з обраної спеціальності. Умовою забезпечення такої мети є незалежний статус викладача і, звичайно, його моральні якості. А це пов'язано із соціально-правовим статусом викладача. Не можна погодитися з поширеною думкою, що так звані «корупційні діяння» (побори) викладачів – неподолані. Але рівень заробітної плати – відкрите підштовхування до цього. А в підсумку – дипломи, а не фахівці. Звичною практикою європейських вузів є природний відсів (селекція) в процесі навчання. Кількість випускників відносно кількості прийнятих може досягати 20% і майже не прив'язана до ліцензованого набору. І сьогодні, за свідченням викладачів Карлового університету в Празі, ліцензований набір на юридичний факультет (усі за державним замовленням) – 600 чоловік. Але програму першого курсу успішно долає і переходить на другий курс тільки половина з них. В наступні роки щорічний відсів відбувається приблизно в межах 10%. Центральною і визначальною фігурою в цьому процесі виступає викладач з його моральними критеріями та матеріальним статусом. Українська ж система підготовки фахівців у ВНЗ відтворює колективістську радянську систему 20–30 рр. 20 ст. (в умовах майже повної відсутності радянських кадрів), коли вступ означав закінчення. Цьому сприяє і навчання за контрактом, на потребу якого ВНЗ штовхає держава [4,с.17-21].

Національні традиції та інновації в навчальному процесі. Національні традиції – набуток системи, яка складалася протягом всього історичного минулого. Вони є надто консервативними, але не застиглими. Під впливом соці-

альних умов розвитку суспільства самі учасники навчального процесу постійно вносили в цю систему елементи новизни. Тобто інновації – це, в першу чергу, продукт поточної творчої діяльності учасників навчально-виховної та наукової роботи, що носить перманентний характер. Без цього навчальний процес і наукова робота немислимі. Між тим інноваційні процеси в сучасних умовах часто носять характер механічних запозичень зовнішнього досвіду. Такий підхід також не повинен викликати абсолютного заперечення. Але саме він викликає найбільше дискусій. Сьогодні предмет його обговорення охоплюється дискусіями про впровадження Болонської системи як механізму інтеграції України в єдиний європейський освітній і науковий простір та використання переваг цієї «кооперації» з метою інтенсифікації та піднесення ефективності і якості навчальної та наукової роботи [11]. Але ставлення європейської і української науково-педагогічної громадськості до цього процесу неоднозначні – від повного схвалення до повного заперечення. Кожен з цих підходів має свої «за» і «проти», але через крайність позицій не може бути сприйнятим у чистому виді.

Модульна система контролю. На нашу думку, її ідея є продуктивною і практично підтверджує ефективність її застосування. Спостереження викладачів засвідчують, що як мінімум вона сприяє «приверненню» студентів до активної участі в аудиторних – лекційних, практичних, лабораторних заняттях, активізації їх самостійної навчальної і наукової роботи, участі в роботі наукових гуртків, конференціях, конкурсах, позааудиторній роботі тощо. Її запровадження справляє помітний позитивний вплив на зменшення кількості пропусків аудиторних занять без поважних причин. Механізм рейтингової шкали ECTS створює для викладача можливість диференційованої оцінки якості знань студента на основі 100-бальної системи, яка в межах

традиційної 4-бальної (національної) системи, значно нівельована [3]. Наслідки цієї системи уже засвідчує і позитивна динаміка успішності студентів, у тому числі й на спеціальностях, які традиційно розглядалися як «важкі» (математичні, фізичні тощо). Можна сподіватися, що цей формальний показник віддзеркалює не тільки організаційні наслідки, але й механізм внутрішньої мотивації ставлення студента до навчання.

З іншого боку, спостереження дають підстави говорити про те, що і в межах цього механізму контролю небезпека проявів лібералізму в оцінці знань студентів залишається. Вона є наслідком переважно об'єктивних чинників. Перш за все, ВНЗ об'єктивно зацікавлені в збереженні контингенту студентів, які навчається за контрактом. І вони цього не приховують. Друга обставина: європейська 100-бальна система ECTS з семиступеневою градацією успішності передбачає і найнижчий рівень (наприклад, до 40 балів) оцінки якості знань студента, за яким він має право на перескладання тільки після повторного вивчення цього навчального предмета. Але формально така особа залишається студентом. Однак нормативна база не передбачає можливості повторного вивчення за рахунок студента. Чинна нормативна база передбачає єдине і виключне правило – відрахування з числа студентів, у тому числі і після третього невдалого комісійного перескладання.

У цьому контексті здається несумісним з принципами Болонської системи обов'язкове складання студентом усіх предметів навчальної програми суворо у послідовності, визначеній нинішніми навчальними планами за етапами (у відповідному семестрі, на відповідному курсі). Логічнішим було б надання студентам права складати курсові екзамени та заліки за індивідуальним планом у міру підготовленості.

Болонська система передбачає можливість повторно-го вивчення цього предмета, але – за рахунок студента.

Практично в жодному з варіантів ці правила не діють – ні старі, ні нові. За старими – повинно наставати відрахування. Але воно має місце хіба що у випадку повної втрати зв'язку студента з навчальним закладом протягом тривалого часу, або у разі невиконання умов контракту (несплати за навчання). ВНЗ не зацікавлені у відрахуванні контрактників і всіляко сприяють їх переведенню з курсу на курс. У цьому процесі втрачає значення принцип вимогливості. Неподоланою залишилася стара (радянська) технологія діяльності вищої школи, в умовах якої кількість вступників дорівнювала кількості випускників. У матеріальному виробництві результатом використання неякісної сировини була продукція відповідного сорту.

Сьогодні недоцільно робити акценти на кількості виданих дипломів. Треба думати про якісну підготовку фахівців, яких шукає кожна фірма, установа, організація. Здобувачі дипломів певних престижних спеціальностей (наприклад, економічних, юридичних) вирішують переважно не професійні інтереси, а право обіймати престижні посади, перш за все, у сфері державної влади і управління. Зайве говорити про те, як вони їх здобувають. Але за такої системи їх професіоналізм викликає сумніви. А при використанні владних важелів вони вносять суттєву плутанину у відповідні сфери знань, науки і соціальної практики, дискредитують звання професіонала. Яку наукову підготовку проходять бізнесмени, народні депутати, інші високопосадовці різних рівнів у сфері державної влади і управління, здобуваючи «заочно» дипломи фахівців і наукові звання кандидатів і докторів наук?!?

Ні організаційно, ні нормативно це питання не врегульоване, а тому сам принцип дискредитується. Але якщо для студентів 2-х і наступних курсів відрахування з числа студентів повністю не закриває можливості продовження їх навчання (після поновлення), то стосовно студентів пер-

ших курсів – воно просто жорстоке і, на нашу думку, несправедливе. Відрахованому залишається тільки можливість повторної участі в конкурсі, який для учасника, при всій досконалості, залишається проблемним. У багатьох європейських країнах поширена практика «плану» набору на навчання у ВНЗ з розрахунку імовірного успішного закінчення у визначені терміни навчання не більше 20–25% від кількості тих, що поступають. Таким чином, певна частина студентів залишається «на плаву» значно триваліший час, або реалізує своє право на повторне вивчення окремих курсів за власний рахунок. У США рівень кваліфікації випускників ВНЗ залежить не тільки від переліку прослуханих предметів, але й від кількості годин (кредитів) окремих курсів, вартість яких суттєво відрізняється. Тобто «ціна», а відповідно і якість одного й того ж за назвою курсу можуть суттєво відрізнятись. І вони породжують для слухачів, які оплачують вартість цих навчальних курсів, різні наслідки при оцінці кваліфікації випускника. А щодо повторного вивчення неналежно засвоєних курсів, то ці питання не викликають жодних дискусій і є нормальною практикою [6,с.28-32].

Слід відзначити й те, що модульна система контролю за поточним процесом засвоєння навчального матеріалу викликала чималу зацікавленість і у студентів. Його видима, позитивна мотивація очевидна. Але мало хто звернув увагу на певну самозаспокоєність частини студентів досягнутими балами (отримати позитивну оцінку) без претензій на можливість їх поліпшення у період так званої екзаменаційної сесії. Відомо, що напружена інтенсивна робота студента в період так званих екзаменаційних сесій, сам процес екзамену, навіть емоційна напруга, яка його супроводжує – ефективні засоби поглиблення і закріплення набутих знань. Тому частина студентів схиляється до використання результатів модульного контролю з метою отримати так зва-

ний «автомат» і цим продовжити час зимових канікул та тривалості літніх канікул замість двох до трьох місяців.

Насторожує спроба формалізувати процес контролю з використанням тестів та комп'ютерної техніки. Формалізм веде до практичного вилучення з цього процесу викладача, відмови від усних і письмових форм, від курсових та дипломних робіт. Для окремих циклів дисциплін, зокрема філософських, гуманітарних, правознавчих, зловживання комп'ютерними методиками уявляється просто шкідливим.

Привертає до себе увагу і психологічна установка (реакція) студентів на формалізацію поточного (модульного) і підсумкового контролю знань з використанням комп'ютерної техніки. Перехід до цієї системи первинно викликав певний опір як з боку студентів, так і з боку викладачів. Але викладачі досить швидко побачили в застосуванні цієї методики раціональне зерно. Основною проблемою для них була і є проблема підготовки тестів. Вимога надати студентам тестові запитання зразу ж негативно позначилася на відвідуванні занять студентами. Вони віддали перевагу самостійній роботі над тестами. Але окремі (на нашу думку, кращі) студенти побачили в цьому небезпеку. Вони заявляють, що формальне вирішення тестів знижує рівень їх логічного мислення і пізнання закономірностей науки. На нашу думку, це особливо негативно може позначитися на засвоєнні дисциплін теоретичного, філософського, гуманітарного, історичного циклів. Адекватною реакцією на ці явища стала зміна вищими навчальними закладами співвідношення рейтингових балів за виконання модульних контрольних завдань у бік збільшення «бонусних» балів за активність у процесі лекцій, семінарів, науковій роботі тощо.

Окремим аспектом проблеми комп'ютерного тестування є проблема централізації і практичного відлучення від планування та здійснення цього процесу кафедр і ви-

кладачів. Така небезпека проглядається. У ряді випадків студент сьогодні відлучений від можливості відстояти власну позицію при визначенні відповідей на тестові запитання, які мають надто формалізований характер. Він не може перевірити свої відповіді, а за потреби – апелювати до автора тесту у спірних випадках, виходячи з характеру науки та наявності альтернативних точок зору. Ми переконані, що тестування – прогресивна методика, вимагає поширення і вдосконалення, але має бути допоміжним засобом у діяльності викладача.

Хотілось би привернути увагу ще до одного важливого психологічного аспекту проблеми тестування. Вони мало вивчені. В країнах, де ця система уже давно застосовується, отримані певні результати наукових досліджень, які явно застерігають. Проведені в університеті Майямі дослідження (психолог Шин Бейлок) засвідчили, що люди з великим обсягом «оперативної» пам'яті, яка в нормі дозволяє їм випереджати інших, під тиском екстремальних обставин «неспроможні реалізувати» себе (розколюються). Тобто «на экзаменах вони виконують завдання гірше, ніж у вільній, звичайній ситуації». Тому в екстремальній (тестовій) ситуації краще реалізують себе особи з невеликою «оперативною» пам'яттю, які «засвоюють» курс «за ніч» за принципом – «запам'ятали (а може і просто вгадали) – здали – забули». Результати цього дослідження ставлять під сумнів здатність і ефективність застосування спеціальних тестів для перевірки розумових здібностей, реальної оцінки можливостей людини у стресових ситуаціях [5, с.110]. Тому використання тестових методів контролю за поточною та підсумковою успішністю студентів повинно розглядатися тільки як один з допоміжних засобів, бути методично і психологічно обґрунтованим. Масова заміна традиційних форм контролю тестами не може бути виправдана.

Питання підготовки та відтворення наукових кадрів. Єдності думки щодо позитиву національних традицій не існує. Представники європейських країн, які уже відмовилися від системи «кандидат наук – доктор наук», стверджують, що відмова від ступеня доктора наук не привела до зниження якості підготовки наукових кадрів.

Заперечувати кваліфікацію докторів наук було б некоректно. Але поширеною є думка, що ця категорія фахівців найвищої кваліфікації перетворилася на корпорацію «олігархічного» типу, яка монополізувала контроль за процесом підготовки кадрів вищої кваліфікації і перетворюється в його гальмо. На жаль, об'єктивна статистика вказує на те, що віковий ценз цієї категорії в Україні далеко за 60, що не є позитивом. Правда, існує досвід. Але його можна реалізувати не тільки через механізм контролю за інакодумцями, а ще гірше – неугодними, а власною науковою продуктивністю. Цим шляхом пішло багато розвинених країн.

Добре відомо, що здобуття статусу доктора наук – не просто надто складний і штучно бюрократизований, але й іноді нікому не потрібний процес «ходіння по муках». І часто важким виявляється не тільки творчий, але й бюрократичний процес. Як не дивно, але доводиться чути нарікання на те, що вирішальним на цьому шляху є не стільки відстоювання наукових принципів, скільки ритуали поклоніння, ритуал «авторитетів». Тому можна піддати сумніву ефективність затрат людського потенціалу на проходження цього процесу, узгодження, погодження тощо. Його використання можна було б замінити творчими здобутками без зайвого поклоніння авторитетам, що в науковому плані могло б принести куди більше користі суспільству.

Разом з тим більшість тих, хто пройшов цей шлях і увійшов у цю корпорацію, свідомо чи несвідомо відстоюють цю традиційну, консервативну в своїй основі систему.

Відомі і штучні стримування приливу «свіжої крові» в ці ряди, заяви на зразок «поки я там, ти туди не пройдеш», адміністративні засоби «пропуску», через які окремим непокірним і небажаним у цю когорту не пробитися. У той же час боязко звучать голоси протесту проти масового заповнення корпорації кандидатів і докторів «науковцями» бюрократичної та бізнесової сфери, депутатського корпусу високого рівня тощо.

Але це – суб'єктивний бік справи. Об'єктивність же зводиться до питання про те, чи виправдані затрати суспільства на підтримання цих традицій. У цьому контексті воістину парадоксальними є ситуації, коли навіть оплата праці запрошених для наукової роботи Нобелівських лауреатів не може бути оцінена навіть нарівні з нашими кандидатами наук, не говорячи про докторів.

Окремо хочеться сказати про проблему державних стандартів для підготовки юридичних кадрів. Важко зрозуміти, чому правознавчі школи України, зокрема Київська, Харківська, Одеська, Львівська, протягом десятка років не можуть дати юридичним навчальним закладам вимог єдиних державних стандартів для підготовки юристів. Ця проблема обростає домислами, які треба прибрати з нашого шляху, бо це шкодить загальній суспільній справі.

Традиції в житті суспільства – явище настільки ж позитивне, наскільки може бути і негативним. Але для того, щоб оцінити і своєчасно відмовитись від негативів, потрібні мужність і воля, а не тримання за своє тільки тому, що воно своє. І в цій ситуації слід добре осмислити заклик Тараса Шевченка: свого не цуратися, але й чужому научатися.

Список використаних джерел

1. Пенська І.О. Якість підготовки фахівців в умовах модернізації системи освіти / І.О.Пенська // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Уж-

- город–Сніна, 12–15 квітня 2005 р. – Ужгород, 2005.– С.76–84.
2. Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні: Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 13 травня 2004 р. – Київ: Парламентське видавництво, 2004.– 184 с. – С. 23.
 3. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник / за ред.. В.Г.Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004.– 381с.
 4. Копиленко О.Л. Проблеми юридичної освіти в Україні в контексті Болонського процесу/ О.Л.Копиленко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Сніна, 12 – 15 квітня 2005 р. – Ужгород, 2005. – С.17 – 21.
 5. Журавський В. С. Болонський процес: головні принципи входжень в Європейський простір вищої освіти / В.С.Журавський, М.З Згуровський .–К.: ІВЦ Політехніка, 2003. – 200 с.
 6. Сидоренко М.Д. Впровадження кредитно-модульної системи навчання як відображення гуманістичної парадигми сучасної освіти / М.Д.Сидоренко //Матеріали міжнародної науково- практичної конференції, Ужгород–Сніна, 12–15 квітня 2005 р. – С. 28 – 32.
 7. Яблонський В. Вища освіта України на рубежі тисячоліття. Проблеми глобалізації та інтернаціоналізації / В.Яблонський. – Київ,1998. – 227 с.
 8. Корсак К.В. Світова вища освіта. Порівняння і визнання закордонних кваліфікацій і дипломів; за заг. ред. проф. Г.В.Щокіна: монографія. – К.: МАУП – МКА, 1997. – 208 с.
 9. Товажнянський Л.Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити /Л.Л.Товажнянський, Є.І.Сокол, Б.В.Клименко. – Харків: НТУ ХПІ, 2004. – 144 с.

10. Болонський процес у фактах і документах / упоряд. М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубіянко, І.І. Бабин. – Київ. – Тернопіль: Вид-во МДПУ ім. В.Гнатюка, 2003. – 52 с.
11. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.); за ред. В.Г.Кременя. – Київ. – Тернопіль: Вид-во МДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с.

The article is devoted to the consideration of national traditions and innovation in modern education and science specialist training optimization. Attention is focused on the issues of external testing and licensing, control module, scientist's personnel training.

Keywords: *Bologna process, external testing, national traditions, innovations, modular system, scientists.*

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОБІЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Кляп М.І.,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора Навчально-наукового
інституту євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

**«Вживає не найсильніший і не найрозумніший,
а той, що краще інших відгукується на зміни»
Чарльз Дарвін**

Мета статті - дати узагальнену характеристику освітніх інновацій, уточнити сутність та особливості інноваційних методів навчання майбутніх фахівців

Поняття «**інновація**» хоча й використовується у науковій літературі понад сто років, але актуалізувалося в кінці ХХ та на початку ХХІ століття.

- ▶ Великий тлумачний словник сучасної української мови пояснює слово «інновація» як «нововведення».
- ▶ Вікіпедія трактує термін «інновація» як нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду; кінцевий результат інноваційної діяльності.
- ▶ Глосарій Європейського фонду освіти пояснює, що інновації - це вперше впроваджена новизна, однак більшість інновацій пов'язана з перенесенням існуючих підходів у нові умови шляхом їх адаптації або із внесенням поступових змін до існуючих систем.

Інновація освіти - введення нового в цілі, зміст, методи і форми навчання і виховання

До сучасних психолого-педагогічних інновацій у вітчизняній системі освіти, в тому числі вищої, належать реалізовані нововведення у:

- ▶ зміст, методи, прийоми і форми навчальної діяльності та виховання особистості (методики і технології);
- ▶ зміст і форми організації управління освітньою системою, а також в організаційну структуру закладів освіти;
- ▶ засоби навчання і виховання;
- ▶ особистісні установки викладача, оскільки навчальний процес має бути діалогом особистостей викладача і студента, що суттєво поліпшує мотивацію студентів до навчання.

Таким чином, основний критерій інноваційності освіти - зміна цілей, тобто змісту освіти та його результатів як основних складових діяльності педагога і того, хто навчається:

Характерною ознакою інноваційної освіти є особистісно-орієнтоване навчання, яке підпорядковане таким закономірностям:

- ▶ 1. Навчальна дисципліна є не фрагментом змісту освіти, а подією в житті особистості, що дає цілісний життєвий досвід, в якому отримані знання є його елементом, частиною.
- ▶ 2. Проектування навчального процесу є предметом сумісної діяльності викладача і студента, способом їх життєдіяльності як суб'єктів освіти.
- ▶ 3. Навчальний процес набуває вигляду дослідження, пошуку, навчальної гри, що стають джерелом досвіду.
- ▶ 4. Змінюються функції міжособистісного спілкування між викладачем та студентами: педагог стає фасилітатором (особою, що забезпечує успішну групову комунікацію) навчально-пізнавальної діяльності студентів, одним із джерел інформації.
- ▶ 5. Розвиток «Я-концепції» суб'єктів навчальної діяльності здійснюється через усвідомлення цілісної життєдіяльності, що передбачає імітаційно-рольове відтворення життєвих ролей і ситуацій.

Інтернаціоналізація

Впровадження інноваційних методів у навчальний процес ВНЗ є одним з кроків у процесі інтернаціоналізації вищої школи України.

Інтернаціоналізація постає як побудова взаємозв'язків між двома або більшою кількістю країн, пов'язаних спільною метою, наприклад, формування єдиного освітнього простору.

Інтернаціоналізація освіти спрямована на реалізацію низки завдань, серед яких:

- ▶ диверсифікація і зростання фінансових надходжень через залучення іноземних студентів на платне навчання;
- ▶ навчання своїх студентів у зарубіжних ВНЗ-партнерах;
- ▶ підвищення якості освіти і досліджень за рахунок участі студентів та викладачів у міжнародному процесі обміну знаннями.

Однією з форм інтернаціоналізації вищої освіти є **мобільність професорсько-викладацького складу**, що обумовлена спільними науковими дослідженнями та обміном досвідом роботи.

У науково-методичній літературі є різні підходи до класифікації інноваційних методів навчання:

- ▶ **Морозов В.** поділяє їх на проектні, лабораторні та інтегровані.
- ▶ **Чернілевський Д.В. та Луцький І.М.** під інноваційними технологіями розуміють технології активного, модульного та проблемного навчання, дидактичні ігри.
- ▶ **Гончаров С.М.** відносить до інтерактивних технологій навчання кооперативне, колективно-групове, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань.
- ▶ **Туркот Т.І.** аналізує кредитно-модульну і модульно-рейтингову технології як інноваційні, а групову роботу студентів, групові тренінги, «мозкову атаку», дидактичні ігри, кейс-метод, мікрвикладання, метод «Ток-шоу», «Коло ідей», «Акваріум» вважає інноваційними методами.
- ▶ **Кочубей А.В.** вважає інтерактивними методами підготовки майбутніх інженерів імітаційні, мотиваційні, пізнавальні та регулятивні, які ґрунтуються на діалогічній взаємодії та «заставляють трудитися інтелект і душу».
- ▶ **Луговий В.І.** На основі реалізації програми Тьюнінг «Настроювання освітніх структур в Європі» в Україні, Національного освітнього глосарію: вища освіта, МСКО-2011,-2013 чітко узгоджує поняттєво-термінологічний апарат щодо інноваційних видів навчальної діяльності в контексті компетентнісного підходу.

Інтерактивне навчання («inter» - взаємний, «act» - діяти) - це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що передбачає створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність

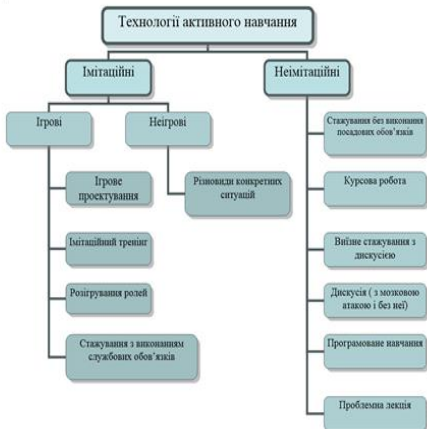
Найпоширенішими серед таких методів є :

- ▶ метод проектів;
- ▶ групові обговорення;
- ▶ «мозковий штурм»;
- ▶ ділові та рольові ігри;
- ▶ баскет-метод (метод навчання на основі імітації ситуації);
- ▶ тренінг-навчання;
- ▶ практичний.

«Піраміда методів навчання» - залежність якості засвоєння знань від методів навчання

Класифікація технологій активного навчання

Деякі інтерактивні технології навчання

Інтерактивні технології	Технологічні методи і прийоми	Суть застосування
Кооперативне навчання	Робота в парах	Для засвоєння, закріплення та перевірки знань
	Ротаційні трійки	Трійки утворюють коло. Кожна трійка отримує своє запитання для відповіді за чергою
	«Карусель»	Розміщення у два кола. Ефективно для обговорення дискусійних питань
	Робота в малих групах	Оптимально для проблем, що потребують колективного розуму - 5 студентів: спікер - секретар - посередник - доповідач - слухач

Інтерактивні технології	Технологічні методи і прийоми	Суть застосування
Колективно-групове навчання	«Мікрофон»	Швидкі відповіді на запитання за чергою з предметом, який виконує функції мікрофона
	Незакінчене речення	Для порівняння власних ідей з іншими: -«Це дозволяє зробити висновок, що ...» -«Це рішення було прийнято тому, що ...»
	Мозковий штурм	Для розробки альтернативних рішень щодо вирішення конкретної проблеми з вільним висловленням власної думки
	Кейс-метод (аналіз ситуацій)	Індивідуально, в парах, групах або колі

Інтерактивні технології	Технологічні методи і прийоми	Суть застосування
Ситуативного моделювання	Симуляційні (імітаційні ігри)	Відтворення певних подій, імітація явища, ситуації, проблеми у вигляді рольових ігор
	Спрощене судове слухання, педагогічний консиліум, батьківські збори	Розігрування судового процесу з конкретної справи, обговорення конкретної педагогічної проблеми
	Громадські слухання	Моделювання суспільної думки за допомогою стимуляційної гри
Опрацювання дискусійних питань	Метод ПРЕС (від англ. Position - Reason - Explanation or Example - Summery), позиція - обґрунтування - приклад - висновок	Для навчання умінь дискутувати: -«Я вважаю, що...» -Наприклад, ...» -«Таким чином, ...»
	Займи позицію	Використання протилежних думок «так» або «ні»
	Зміни позицію	Уміння прийняти точку зору іншої людини, використовуючи аргументи і мотиви
	Дискусія	Публічне обговорення спільного питання
	Дебати	Спроба переконати опонентів змінити свою позицію

Переваги і недоліки методу кейсів

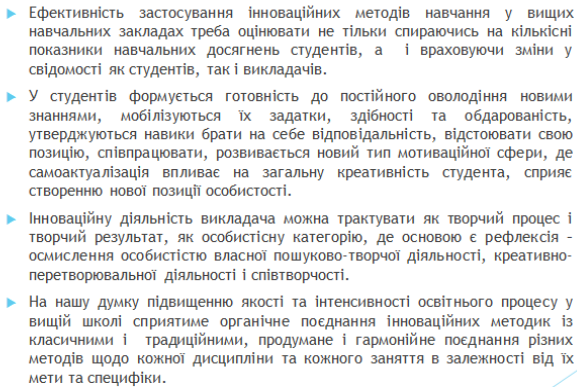
Переваги	Недоліки
1. Можливість виявляти, аналізувати та прораховувати кожний крок значною мірою доповнює теоретичні аспекти розгляду проблеми	1. У аналогічній реальній ситуації молодий фахівець без підтримки групи навряд чи зможе швидко пригадати отриманий досвід. Це може привести до розчарування у подальшому
2. Створюється унікальна можливість вивчити складні професійні питання в емоційно сприятливій атмосфері навчального процесу	2. Часові обмеження можуть не дати можливості групі виробити об'єктивні та ефективні шляхи вирішення проблеми. Це може привести до незадоволення методом
3. Комунікативна природа методу надає можливості при наявності відповідних знань здійснити швидко, але ґрунтовну оцінку обговорюваних питань та запропонованих рішень	3. Низька активність студентів приводить до зниження ефективності методу. Студенти можуть відчувати дискомфорт, якщо не відчують підтримки викладача чи однокурсників

Дидактичні цілі заняття та відповідні їм методи навчання

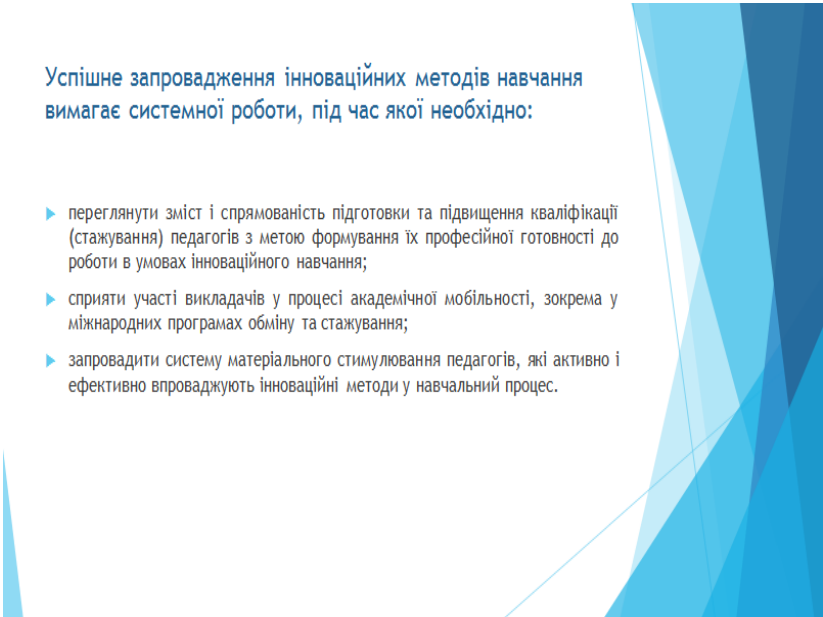
Дидактичні цілі	Методи навчання
Узагальнення раніше вивченого матеріалу	Групова дискусія, «мозковий штурм»
Продуктивний виклад великого за обсягом матеріалу	«мозковий штурм», ділова гра
Розвиток вмінь та навичок самонавчання	Ділова або рольова гра, аналіз практичних ситуацій
Підвищення мотивації навчання	Ділова або рольова гра
Закріплення та систематизація вивченого матеріалу	тренінг
Застосування знань, умінь та навичок	Баскет-метод (метод навчання на основі імітації ситуації)
Опора на досвід студентів під час викладу нового матеріалу	Групова дискусія
Моделювання майбутньої професійної діяльності	Ділова або рольова гра, аналіз практичної ситуації
Освоєння та закріплення навичок особистісного спілкування	Ділова або рольова гра
Ефективне створення творчого проекту	Метод проектів
Розвиток навичок роботи в групі	Метод проектів
Набуття вмінь діяти в стресовій ситуації	Баскет-метод
Розвиток навичок прийняття рішень	Аналіз практичних ситуацій, баскет-метод
Розвиток навичок активного слухання	Групова дискусія

Висновки

- ▶ Головний вектор розвитку сучасної вищої освіти України визначається загальним спрямуванням на процес входження вітчизняної вищої школи до європейського та світового освітнього простору.
- ▶ Пріоритетом національної концепції реформування і модернізації вищої освіти є створення інноваційного освітнього середовища у вищих навчальних закладах через сприяння прогресивним нововведенням, у тому числі впровадження інноваційних методів навчання.
- ▶ Саме застосування широкого діапазону новітніх методів навчання стане однією з ознак інноваційних університетів і започаткує процес інтернаціоналізації вищої школи України.

-
- ▶ Ефективність застосування інноваційних методів навчання у вищих навчальних закладах треба оцінювати не тільки спираючись на кількісні показники навчальних досягнень студентів, а і враховуючи зміни у свідомості як студентів, так і викладачів.
 - ▶ У студентів формується готовність до постійного оволодіння новими знаннями, мобілізуються їх задатки, здібності та обдарованість, утверджуються навички брати на себе відповідальність, відстоювати свою позицію, співпрацювати, розвивається новий тип мотиваційної сфери, де самоактуалізація впливає на загальну креативність студента, сприяє створенню нової позиції особистості.
 - ▶ Інноваційну діяльність викладача можна трактувати як творчий процес і творчий результат, як особистісну категорію, де основою є рефлексія - осмислення особистістю власної пошуково-творчої діяльності, креативно-перетворювальної діяльності і співтворчості.
 - ▶ На нашу думку підвищенню якості та інтенсивності освітнього процесу у вищій школі сприятиме органічне поєднання інноваційних методик із класичними і традиційними, продумане і гармонійне поєднання різних методів щодо кожної дисципліни та кожного заняття в залежності від їх мети та специфіки.

Успішне запровадження інноваційних методів навчання вимагає системної роботи, під час якої необхідно:

-
- ▶ переглянути зміст і спрямованість підготовки та підвищення кваліфікації (стажування) педагогів з метою формування їх професійної готовності до роботи в умовах інноваційного навчання;
 - ▶ сприяти участі викладачів у процесі академічної мобільності, зокрема у міжнародних програмах обміну та стажування;
 - ▶ запровадити систему матеріального стимулювання педагогів, які активно і ефективно впроваджують інноваційні методи у навчальний процес.

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО САМООЦІНКИ ЯКОСТІ МІЖНАРОДНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

*Шеренговський Д.В.,
кандидат політичних наук,
керівник відділу міжнародних академічних зв'язків
Українського католицького університету
(м. Львів, Україна)*

Інтеграція освіти України в Європейський освітній простір є одним із ключових елементів сучасної євроінтеграційної політики нашої держави. Цей процес супроводжується низкою викликів, пов'язаних із забезпеченням якості, інноваційності та привабливості національної освіти, що сприятиме конкурентоспроможності національних навчальних закладів. Міжнародна академічна мобільність як елемент системи вищої освіти покликана сприяти зростанню компетенцій та знань її учасників, а також виявленню кращих практик управління системою освіти, що можуть бути запровадженні в Україні.

Водночас вкрай необхідним є запровадження європейських та світових стандартів якості академічної мобільності задля забезпечення виконання стратегій інтернаціоналізації українських навчальних закладів. Одним із ефективних методів моніторингу якості міжнародної академічної мобільності справедливо вважається процес самоаналізу, що розглядається у цій статті. Автор зосереджується на порівняльному аналізі міжнародних та європейських стандартів якості міжнародної академічної мобільності вищих навчальних закладів, визначенні методів та критеріїв її самооцінки.

***Ключові слова:** міжнародна академічна мобільність, стандарти якості, самооцінка якості міжнародної академічної мобільності, європейський освітній простір.*

Вступ. Міжнародна академічна мобільність як елемент системи вищої освіти

Сучасні процеси глобалізації та інтеграції ставлять низку викликів до різних сфер соціального життя. Не винятком є сфера освіти, яка завдяки формуванню механізмів багатонаціонального співробітництва на регіональному та світовому рівнях винесла питання якості освіти із виключно національного поля. Процеси конструювання Європейського освітнього простору поряд із Болонським процесом однозна-

чно свідчать про головну мету – запровадити якісну і конкурентоспроможну освіту в європейських країнах, створити ефективні механізми та стандарти її розвитку і моніторингу.

Підтримка якісної мобільності студентів, молодих дослідників, викладачів та інших співробітників у галузі вищої освіти була головною метою Болонського процесу з самого початку. Висока якість мобільності сприяє розширенню і поліпшенню академічного співробітництва, поширенню інновацій та знань, подальшій інтернаціоналізації системи вищої освіти та навчальних закладів. Не дивно, що у Комюніке у Лювені/Лювен-ла-Неві європейські університети запропонували окрему стратегію мобільності до 2020 року. Вона передбачає, що принаймні 20 % із тих, хто закінчив навчальний заклад Європейського простору вищої освіти, повинні мати досвід навчання або підвищення кваліфікації за кордоном [11, с.1].

Вільна мобільність студентів, персоналу і викладачів є необхідною умовою існування Європейського простору вищої освіти. Європейські університети широко використовують існуючі інструменти забезпечення мобільності (ECTS, Лісабонська конвенція, Паспорт мобільності, міжнародні договори про академічне партнерство, Еразмус+, Горизонт 2020 тощо). З огляду на переваги наявності викладацького складу з широким мультинаціональним досвідом, багато університетів використовують академічну мобільність як засіб на шляху усунення національних перешкод, забезпечуючи високу академічну репутацію в Європі [4, с. 2-3].

Українське законодавство визначає академічну мобільність як можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому вищому навчальному закладі (науковій установі) на території України чи поза її межами [3].

Окрім того, міжнародна академічна мобільність розуміється як [1]:

а) важлива складова процесу інтеграції вищих навчальних закладів у міжнародний освітній простір;

б) період навчання, стажування чи викладання студента чи викладача в країні, громадянином якої він не є;

в) можливість обрання найкращих варіантів навчання задля підготовки сучасного фахівця.

Загальноприйнятими типами міжнародної академічної мобільності традиційно вважаються:

1) міжнародна академічна мобільність студентів;

2) міжнародна академічна мобільність професорсько-викладацького складу.

Іноді окремо виділяють третій тип академічної мобільності – мобільність адміністративного персоналу.

Важливо наголосити, що донедавна не існувало офіційної статистики щодо кількості українців, які беруть участь у програмах мобільності чи здобувають освіту за кордоном, та інформації, скільки з них повертається в Україну. Найбільш актуальні дані запропоновані незалежним аналітичним центром «CEDOS» 20 квітня 2015 р., однак в них не відображається інформація про власне академічну мобільність. Так, загальна кількість українців на студіях в іноземних університетах станом на 2013/2014 навчальний рік становила 40996 осіб (оцінюється до 46 тис. осіб загалом) [10]. До цієї цифри не входять дані з Росії, Греції, Туреччини та Хорватії, оскільки підрахунки у цих країнах ще тривають. Серед найбільш бажаних для навчання країн були Польща, Німеччина, Росія, Канада, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Австралія, Великобританія.

Показовим є те, що без врахування Росії, динаміка зростання з 2009 по 2014 роки складає 82 %. Якщо порівнювати два останні роки, то цей приріст становить 19 % або ж 6501 особу. Більше, ніж 4/5 цього приросту склали

українці, які навчаються в польських університетах (з 9620 до 15123 осіб) [10].

За даними Голови Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти Л. Гриневич, за міжурядовими та міжвідомчими угодами щорічно їде вчитися за кордон близько 200 осіб. У рамках прямих угод між українськими та закордонними ВНЗ щорічно близько 4 тис. осіб відряджається за кордон [5]. Фактично лише тисячні частки одного відсотка від загальної кількості українських студентів користуються цим шляхом академічної мобільності. Проте ця статистика не відображає реального стану міжнародної мобільності студентів. Наголосимо про відсутність у наведених даних інформації про академічну мобільність професорсько-викладацького складу та адміністративного персоналу.

Характерним є те, що міжнародна академічна мобільність розвивається в Україні дуже повільно. Поїздки за кордон українське студентство здійснює коштом батьків, спонсорів, закордонних благодійних фондів тощо. Закордонне навчання й стажування за рахунок ВНЗ або держави становить менше 10 % від офіційно оголошеної кількості «мобільних українських студентів» [5]. Більшість академічних обмінів студентів відбувається шляхом укладення двосторонніх договорів між університетами України та Європи.

Ситуація з міжнародною академічною мобільністю викладачів ще гірша: стажування викладачів українських вищих навчальних закладів у провідних європейських університетах мало координується і фінансується українськими ВНЗ або державою. Укладання міжуніверситетських двосторонніх договорів про обмін кадрами відбувається епізодично й часто має односторонній характер, оскільки іноземні університети можуть профінансувати перебування своїх фахівців за кордоном, а вітчизняні намагаються здійснювати це «за рахунок приймаючої сторони».

Вагомий внесок у врегулювання цих проблем очікується від програм Європейської Комісії «Еразмус+» та «Горизонт 2020», інструменти яких, починаючи з 2014 р. стали більш відкритими для використання українськими ВНЗ.

Стандарти якості в сфері міжнародної академічної мобільності

Сучасний етап розвитку міжнародної освіти, включно із національними процесами інтеграції в Європейський простір вищої освіти ставить однозначне завдання запровадити систему менеджменту якості (QMS – Quality Management System) в життя університету. На сьогоднішній день є низка підходів, що дозволяють визначити стандарти оцінки якості міжнародної мобільності. Серед них:

- Стандарт ISO для освітнього сектору – IWA: ISO/IWA 2: Quality Management Systems – Guidelines for the application of ISO 9001:2000 in education

- Стандарти Міжнародної групи якості Ради акредитації вищої освіти (англ. – Council for Higher Education Accreditation's International Quality Group – CIQG)

- Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (англ. – Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area – ESG).

Окрім того, питання якості в сфері академічної мобільності були підняті в Стратегії мобільності–2020 Європейського простору вищої освіти на конференції в м. Бухарест у 2012 р. Так, прозорість структур й інструментів та взаємна довіра в сфері вищої освіти всіх країн європейського простору обґрунтовується як необхідна передумова для забезпечення мобільності [11, с. 4].

Показовим є використання на загальноєвропейському рівні Паспорта мобільності (Europass Mobility) – стандартного європейського документа, який містить детальні записи про період часу, який людина будь-якого віку, освітньо-

го рівня та професійного статусу витратила в освітніх цілях в інших європейських країнах (системно вказується досвід міжнародного навчання): Євросоюз (UE) / Європейська Вільна торговельна зона (European Free Trade Area – EFTA) / Європейська Економічна Зона (European Economic Area – EEA) [8]. Кожен запис Europass Mobility відображає зміст і результати професійної перепідготовки в термінах компетенції та навичок, достатніх для здійснення цього виду професійної діяльності, або зміст і результати в термінах академічних досягнень (після завершення освітньої програми).

Широке використання українськими університетами Europass Mobility значно сприяло б стандартизації та уніфікації підходів у забезпеченні моніторингу міжнародної мобільності.

Для забезпечення виконання зазначених вище стандартів поряд із загальнодержавним рівнем вкрай важливою є самостійна діяльність університетів. Необхідно наголосити, що забезпечення якості – це комплекс регулярних заходів, які гарантують, що цільове призначення цих заходів і їх результат відповідають запланованим цілям [7, с.154]. Таким чином можна виділити чотири ключові ознаки процесу забезпечення якості: 1) регулярність заходів (процесів), 2) комплексність/системність, 3) спланованість, 4) результативність.

У процесуальному вимірі забезпечення якості можна розділити на кілька етапів:

формування відповідної адміністративної структури із забезпечення та моніторингу якості;

формування бачення університетської діяльності та стратегії у відповідності з місією університету як публічної інституції вищої освіти та наукового центру;

формування відповідної системи документації (звітів) та системи процесів, де будуть чітко відображені елементи забезпечення якості та залучені необхідні ресурси.

Самооцінка міжнародної академічної мобільності

Самооцінка виступає одним із основних елементів у системі забезпечення якості вищої освіти. У функціональному сенсі вона дозволяє виконати низку завдань стратегічного і поточного характеру: визначення існуючих показників діяльності університету; порівняння власних характеристик із характеристиками інших університетів, враховуючи міжнародні та національні стандарти; постановка цілей та формування необхідних стратегій для їх досягнення; визначення існуючих труднощів і шляхів їхнього подолання; формування системи управління процесами та контролю виконання поставлених цілей тощо.

Окрім того, самооцінка становить своєрідний внутрішній вимір процедури оцінки інституції, використовуючи методи бізнес-процесу *due diligence* - DDG (укр. – процедура детальної незалежної перевірки організації). Цю перевірку все частіше проводять іноземні інвестори, фундації, роботодавці та партнери для визначення спроможності університету виконати умови співпраці, контракту, тендеру, проєкту тощо.

Загалом існує кілька видів процедур DDG: загальна оцінка, фінансова, податкова, юридична, операційна тощо [9, с. 45-46]. Загалом університети можуть піддаватися загальній експертизі. Сучасні тенденції розвитку освітнього простору як на глобальному, так і на європейському рівнях свідчать, що дедалі більша кількість університетів, особливо приватних, піддається оцінці та застосовує механізми DDG для оцінки своїх партнерів. Безсумнівно, ця процедура набуватиме більшого поширення в Україні, особливо щодо «трикутника знань», доступу до міжнародних академічних грантів, тендерів тощо.

Більшість ВНЗ, особливо в суспільствах, що трансформуються, мало знайомі з процедурою DDG, що викликає низку труднощів і в контексті підбору партнерів, і в контексті

оцінки власної організації. Потенційними загрозами останнього є можливість виявлення низки «проблемних питань», на які університети не звертали достатньої уваги, в результаті чого можливості співробітництва можуть бути обмежені. Майже звичною для українських університетів є практика своєрідного «приховування негативних процесів та явищ», що небажано впливає як на відкритість, так і на репутацію ВНЗ. У той же час закордонні університети гостро усвідомлюють необхідність мати повну довіру до академічної репутації партнерів та їхньої спроможності забезпечити якісне партнерство. Таким чином, самооцінка є першочерговим кроком підготовки власного університету до незалежної експертизи.

У питанні використання самооцінки до сфери академічної мобільності як частини стратегії інтернаціоналізації необхідно розглянути ті показники, що можуть становити її кількісні характеристики. До них відносяться [2, с. 145]:

- пропорції університету;
- кількість міжнародних угод про партнерство, що передбачають програми мобільності;
- диверсифікація програм мобільності, в яких беруть участь студенти та професорсько-викладацький склад;
- пропорційність національних студентів, що навчаються на програмах мобільності за кордоном;
- пропорційність міжнародних студентів, що навчаються на програмах мобільності в університеті;
- пропорційність професорсько-викладацького складу, що викладають/стажуються на програмах мобільності за кордоном;
- пропорційність міжнародних представників професорсько-викладацького складу, що викладають/стажуються на програмах мобільності в університеті;
- відсоток випускників, які продовжують навчання на вищих рівнях за кордоном;

- відсоток національних студентів, що володіють іноземними мовами на рівні B2;
- відсоток навчальних курсів іноземними мовами в навчальному закладі;
- відсоток міжнародних конференцій та публікацій в міжнародних наукових виданнях.

Окрім того, самооцінка повинна враховувати якісні індикатори, серед яких:

- місія, цілі та профіль університету;
- географія та динаміка міжнародних угод про партнерство, в яких передбачена мобільність;
- наявність процедур внутрішнього забезпечення якості міжнародної академічної мобільності;
- критерії ухвалення рішень щодо мобільності;
- відповідність заходів і процесів поставленим стратегічним цілям;
- механізми звітування і прозорість;
- залучення стейкхолдерів, зокрема студентів та працевлагодівців у процес самооцінки якості мобільності;
- успішність навчання студентів на програмах мобільності (здобуті кредити, оцінки, відгуки та рекомендації, соціальна активність тощо);
- успішність викладання/стажування професорсько-викладацького складу (відгуки та рекомендації, продовження співпраці, опубліковані матеріали, ініційовані спільні проекти тощо);
- вплив мобільності на професійне і кар'єрне зростання.

Важливо наголосити, що цей перелік індикаторів не є вичерпний і може доповнюватися додатковими критеріями.

Завдяки участі консорціумів українських та закордонних університетів у програмі TEMPUS, зокрема проект 144882-TEMPUS-2008-DE-JPGR «Quality Assurance Tools for the Management of Internationalization – QATMI» та

516935-TEMPUS-1-FITEMPUS-SMGR «Towards Trust in Quality Assurance Systems - TRUST», було розроблено низку критеріїв оцінки якості міжнародної академічної мобільності, які можуть бути використані українськими вищими навчальними закладами для самооцінки.

Базуючись на цих напрацюваннях [6; 12], запропоновано порівняльний аналіз національних та європейських підходів до оцінки міжнародної академічної мобільності (Таблиця 1) і модель самооцінки міжнародної академічної мобільності в Українському католицькому університеті (Таблиця 2).

Таблиця 1

Порівняння національних та європейських підходів до оцінки міжнародної академічної мобільності

№	Критерії оцінки діяльності	Назва діяльності	Український підхід	Європейський підхід	
				IMHE & ESG	QATMI & TRUST
1.1	Міжнародне партнерство	Міжнародні партнерства (угоди)	К-сть та географія		К-сть та географія щорічно
1.2		Участь в міжнародних асоціаціях	К-сть		К-сть, профілі
2	Міжнародні заходи	Міжнародні конференції та семінари, прийом іноземних делегацій	К-сть щорічно		К-сть, географія щорічно
3.1	Студентська мобільність	Національні студенти за обміном	К-сть, географія	К-сть, географія, тривалість, пропорційність, динаміка	
3.2		Міжнародні студенти за обміном	К-сть, географія	К-сть, географія, тривалість, пропорційність, динаміка	
3.3		Національні студенти-здобувачі ступеня	К-сть, географія	К-сть, географія, тривалість, пропорційність, динаміка, успішність	
3.4		Міжнародні студенти-здобувачі ступеня	К-сть, географія	К-сть, географія, тривалість, пропорційність, динаміка, успішність	

4.1	Мобільність професорсько-викладацького складу	Міжнародні викладачі	К-сть, географія, тривалість	К-сть, географія, тривалість, пропорційність, динаміка	
4.2		Національні викладачі	К-сть, географія, тривалість	К-сть, географія, тривалість, пропорційність, динаміка	
5.1	Ресурси	Університетський бюджет	Видатки на мобільність	Видатки на мобільність, залучення коштів третіх сторін, пропорційність витрат	
5.2		Прибутки університету	Надходження з програм мобільності		Надходження з програм мобільності, джерела, пропорційність
5.3		Студентські кошти			Джерела
5.4		Кошти викладачів			Джерела
6.1	Навчальні програми	Курси іноземними мовами			К-сть
6.2		Міжнародна сертифікація програми			Так/ні
6.3		Спільні дипломи	Так/ні	Пропорційність	Так/ні
7	Процедури забезпечення якості	Структури прийняття та моніторингу рішень щодо мобільності			Так/ні

Таблиця 2

Самооцінка міжнародної академічної мобільності в УКУ

	Критерії оцінки діяльності	Назва діяльності	Стратегія інтернаціоналізації	Цілі якості	Самооцінка
1.1	Міжнародне партнерство	Міжнародні партнерства (угоди)	Збільшення кількості партнерств	Активність партнерств	Щорічна пропорційність, аналіз активності
1.2		Участь в міжнародних асоціаціях	Розширення участі	Ефективність участі	Щорічна пропорційність, профілі, аналіз проектів
2	Міжнародні заходи	Міжнародні конференції та семінари, прийом іноземних делегацій			К-сть, географія
3.1	Студентська мобільність	Національні студенти за обміном	Збільшення кількості	Збільшення пропорційності, успішності, стипендій	К-сть, пропорційність, географія, фін. джерела
3.2		Міжнародні студенти за обміном	Збільшення кількості	Збільшення пропорційності, успішності, рекомендації	К-сть, пропорційність, географія, фін. надходження, сервіси
3.3		Національні студенти-здобувачі ступеню			К-сть, пропорційність, географія, фін. джерела
3.4		Міжнародні студенти-здобувачі ступеню			К-сть, пропорційність, географія, фін. джерела
4.1	Мобільність професорсько-викладацького складу	Міжнародні викладачі	Збільшення кількості та кваліфікації	Збільшення пропорційності, рекомендації	К-сть, пропорційність, географія, фін. джерела, рекомендації, подальша співпраця

		Національні викладачі	Збільшення кількості та кваліфікації	Збільшення пропорційності, рекомендації	К-сть, пропорційність, географія, фін. джерела, рекомендації, подальша співпраця
5.1	Ресурси	Університетський бюджет	Зменшення витрат	Збільшення зовнішнього фінансування	Бюджетні затрати, гранти та стипендії
5.2		Прибутки університету	Зростання надходжень	Збільшення зовнішнього фінансування	Аналіз надходжень програм мобільності
5.3		Студентські кошти			Джерела
5.4		Кошти викладачів			
6.1	Навчальні програми	Курси іноземними мовами			Пропорційність, рівень знання мови B2
6.2		Міжнародна сертифікація програми			Так/ні
6.3		Спільні дипломи			Так/ні, сфери
7	Процедури забезпечення якості	Структури прийняття та моніторингу рішень щодо мобільності	Управління системою якості	Належне звітування та управління процесами	Прозорість процесів, відгуки стейкхолдерів

Висновки

Міжнародна академічна мобільність є вагомим елементом освітнього процесу. Розвиток академічної мобільності уможливить прискорення інтеграції країни до Європейського освітнього простору, вдосконалення освітніх технологій, вихід якості української освіти на світовий рівень,

інноваційний розвиток університетської науки та інтеграцію її з працедавцями в системі «трикутника знань».

Важливим елементом забезпечення ефективності міжнародної академічної мобільності є використання механізмів самооцінки якості. Самооцінка дозволяє визначити існуючі характеристики університету у порівнянні із характеристиками інших університетів, сформувані довгострокові цілі та шляхи їх досягнення, оцінити труднощі та засоби їх подолання. Низка світових та європейських стандартів сприяє визначенню тих критеріїв самооцінки, що можуть використовуватися вищими навчальними закладами для формування власної моделі. Водночас зростання можливостей використання європейських програм академічної мобільності вимагає від українських університетів постійної і системної роботи щодо самовдосконалення задля досягнення високого рівня конкурентоспроможності в Європейському просторі вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Гурч Л. Мобільність студентів та професорсько-викладацького складу як фактор підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України в європейському просторі [Електронний ресурс] // Персонал. – №7. – 2005. – Режим доступу: <http://personal.in.ua/article.php?id=53> – 20.04.2015
2. Джеджора О. Зовнішні процедури забезпечення якості у «трикутнику знань» // О. Джеджора / Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту: навч. посіб. / за ред. Т. Добка, М. Головянко та ін. – Львів: Вид-во «Компанія Манускрипт», 2014. – С. 143–156.
3. Закон України «Про вищу освіту», п. 1.2. ст. 1. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України, 2015. –

Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

4. Звернення Саламанкського з'їзду європейських закладів вищої освіти «Формування європейського простору вищої освіти», 29-30 березня 2001 року [Електронний ресурс] // Міжнародний фонд досліджень освітньої політики, 2013. – Режим доступу: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention\(2001\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Salamanca_Convention(2001).pdf)
5. Здіорук С. І. Академічна мобільність як фактор інтеграції України у світовий науково-освітній простір: аналітична записка / С.І. Здіорук, І.В. Богачевська [Електронний ресурс] // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України, 2012. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1421/>
6. Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту: навч. посіб. / за ред. Т. Добка, М. Головянко, та ін. – Львів: Вид-во «Компанія Манускрипт», 2014. – 572 с.
7. Копієвська О. Процедура менеджменту академічної мережі / О. Копієвська// Від контролю до культури якості: перезавантаження процесів забезпечення якості в українській вищій школі: практ. посіб. / за ред. С. Гришко, Т. Добка та ін. – Львів: Вид-во «Компанія Манускрипт», 2014. – С. 154–166.
8. Паспорт мобільності та акредитації [Електронний ресурс] // Всеукраїнська академічна спілка, 2015. – Режим доступу: <http://aunion.info/uk/pasport-mob%D1%96lnost%D1%96-taakreditats%D1%96ya>
9. Система вищої освіти у Великій Британії та міжнародні університетські зв'язки: довідник для університетів світу. – Міжнародне управління з питань європейської політики в інтересах вищої освіти Сполученого

- Королівства. – Серія досліджень /9. – Липень 2011 р. – 51 с.
10. Стадний Є. Кількість студентів-українців за кордоном [Електронний ресурс] // Аналітичний центр “CEDOS”, 2015. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/kilkist-studentiv-ukraintsiv-za-kordonom>
 11. Mobility for Better Learning: Mobility strategy 2020 for the European Higher Education Area (EHEA) [Electronic Source] // European Higher Education Area Ministerial Conference, Bucharest 2012. – p. 4. – Access: [http://www.ehea.info/Uploads/\(1\)/2012%20EHEA%20Mobility%20Strategy.pdf](http://www.ehea.info/Uploads/(1)/2012%20EHEA%20Mobility%20Strategy.pdf)
 12. Quality Assurance Tools for the Management of Internationalization. - Mohyliv-Podilskyi – Kyiv: Hoverla-CEL, 2011. – 200 p.

Integration of Ukrainian education into the European educational space is one of the key elements of modern European integration policy of our country. This process is accompanied by a number of challenges associated with ensuring quality, innovation and attractiveness of national education to facilitate the competitiveness of national HEIs. International academic mobility as part of higher education is designed to promote the growth of knowledge and competence of its participants, and to identify the best practices of management of education that can be applied Ukraine.

However, the introduction of European and world standards of academic mobility to ensure compliance strategies of internationalization in Ukrainian HEIs is essential task. The process of self-assessment, which is subject of this article, is one of the effective methods of monitoring the quality of international academic mobility. The author focuses on the comparative analysis of international and European standards of quality assuring of international academic mobility and defining the methods and criteria for self-assessment.

Keywords: *international academic mobility, quality standards, self-assessment of international academic mobility, European educational space.*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ КАДРІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ

Гарашук О.В.,

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач сектору взаємодії з громадськістю
та ЗМІ і міжнародного
співробітництва відділу організаційно-інформаційного
забезпечення та роботи з персоналом
Державної інспекції навчальних закладів України*

Куценко В.І.,

*доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник
ДУ «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»
(м. Київ, Україна)*

Розкрито важливість інноваційного підходу до підготовки кадрів, їх компетентності. Наведено алгоритм інноваційних процесів. Подано складові моделі інноваційної діяльності ВНЗ. Показані чинники, що впливають на інноваційний розвиток. Наводяться складові інноваційної інфраструктури освітньої сфери, їх вплив на підготовку конкурентоспроможних кадрів, обґрунтовуються шляхи посилення інноваційної діяльності в освітній сфері, інтеграції освіти, науки і виробництва.

***Ключові слова:** інноваційні технології, інноваційна діяльність, освітня сфера, професійні компетенції.*

*«Ще ніколи в історії інновацій
не обіцяли так багато і так швидко».*

Білл Гейтс

Актуальність дослідження. Сьогодні уже всім зрозуміло, що майбутнє країни визначають знання та вміння громадян. При цьому важливо, щоб професійна підготовка дозволяла кожному з них окремо і суспільству в цілому

ставити перед собою цілі та досягти їх. Розвиток інноваційних процесів у всіх сферах економіки потребує й інноваційного підходу до підготовки кадрів. Проте, як свідчить статистика, інноваційна складова ресурсного забезпечення підготовки кадрів має досить низький показник. Вагомий внесок у дослідження питань інновацій (нововведень) у сфері підготовки кадрів зробили Т. Ачкасова, І. Баженова, О. Бейдик, І. Бех, С. Біла, С. Бондар, Т. Булах, Т. Вилегжаніна, М. Глущенко, І. Гнибіденко, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, І. Зязюн, М. Каллас, І. Кінаш, О. Клокар, В. Кремень, О. Любіцева, В. Мадзігон, М. Мальська, В. Олійник, В. Рубан, Т. Ткаченко, Л. Янковська та інші.

Однак наукові напрацювання цих фахівців не заперечують необхідності подальших як теоретичних, так і практичних досліджень, пов'язаних із упровадженням інноваційних технологій як в економічну сферу в цілому, так і в кожен її ланку. Україні сьогодні вкрай необхідний інноваційний прорив, який забезпечив би суттєве підвищення продуктивності праці, ефективності економіки. Тому метою нашого дослідження є пошук шляхів підвищення конкурентоспроможності підготовки кадрів шляхом упровадження в навчальний процес інновацій.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні технології у сфері підготовки кадрів розглядаються нами як об'єкт дослідження і як складова його інструментарію. Дослідження інноваційних процесів відбуваються за таким алгоритмом: підготовчий етап, який включає підготовку нормативно-правової бази інноваційного процесу; проектний, у тому числі проектування інноваційної інфраструктури та формування системи державно-приватного партнерства у сфері підготовки кадрів; розроблення механізмів залучення та адаптація провідних освітніх технологій, передачі технологічних рішень для різних категорій вищих навчальних закладів при придбанні технологічних платформ; започат-

кування та активізація громадських ініціатив, що забезпечують інноваційний розвиток тощо; аналіз сучасного стану інноваційних процесів у сфері підготовки кадрів, а також оцінка його інноваційного потенціалу; виявлення закономірностей розвитку цих процесів і чинників, які їх зумовлюють, зокрема силу впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ на кількісні та якісні параметри, на забезпечення підготовки кадрів на інноваційній основі. Наразі змінюються вимоги до результатів системи освіти, зростає попит на масовість креативних компетентностей і готовність до перенавчання на інноваційній основі (рис. 1).

Рис. 1. Основні складові моделі інноваційної діяльності ВНЗ

Україна володіє широкою мережею вищих навчальних закладів*. Проте далеко не всі із них активно впроваджують у своїй діяльності інноваційні технології. Зрозуміло, що кращими умовами для інноваційної діяльності володіють великі навчальні заклади. Тому подальше вдосконалення мережі ВНЗ, їх укрупнення сприятиме поліпшенню технологічної структури розвитку. Разом з тим такі вищі навчальні заклади більш успішно виконують й інші функції. Сучасний період розвитку системи освіти в значній мірі пов'язаний з переорієнтацією активності навчальних закладів на внутрішній світ людини, який сприяє формуванню духовно-моральної культури студентської молоді. Українській державі потрібні не лише фахівці, а й соціально активні громадяни, відповідальні за те, що робиться в навчальному закладі, в державі в цілому.

На інноваційний розвиток освітньої сфери впливають: ринкове середовище, загальні технологічні можливості, притаманні освітній, науковій, виробничій сферам. Освітня сфера останнім часом характеризується активним використанням інновацій, націлених на створення нових комерційних можливостей шляхом спільного виведення на ринок нових видів продуктів і послуг за рахунок використання комплементарних знань різних інституцій. Цьому сприяють технологічні платформи, технопарки, технополіси, стратегічні альянси, компанії, створені на базі вищих навчальних закладів, що дозволяє успішно використовувати наявне сучасне наукове обладнання тощо [5]. У зв'язку з комп'ютеризацією вища школа активно підключається до Інтернету. Значна частина її об'єктів має постійно функціонуючі сторінки в мережі Інтернет. Це перш за все притаманно закладам освіти. Щоправда, основними інноваторами ринку освітніх послуг є вищі навчальні заклади, зацікавлені в

* На 1 млн. населення вищих навчальних закладів в Італії функціонує 3, Ізраїлі – 4, Японії та Білорусі – по 5, в Росії – 9, у США – 10, а в Україні – 20 [8].

підготовці конкурентоспроможних компетентних кадрів, необхідних для реальної економіки.

Тобто підготовка фахівців, які передбачають зміни у своїй діяльності, мотивовані до самостійної освіти, має забезпечити компетентнісний підхід. Компетенції, по-перше, мають діяльнісний характер, посиляються на систему узагальнених умінь у поєднанні з предметними вміннями та знаннями в конкретних галузях (ситуаціях); по-друге, вони проявляються в умінні здійснювати вибір, виходячи із адекватної оцінки себе в конкретній ситуації [16]. До речі, сучасний компетентнісно-орієнтований освітній процес будується у відповідності з певними вимогами, в числі яких:

- посилення уваги до інтересів особистості студента;
- розвиток його здібностей;
- орієнтація навчання на максимально повне врахування особливостей та індивідуальних можливостей кожного студента;
- поєднання інтересів особистості, суспільства, держави.

Формуванню компетентнісних, конкурентоспроможних фахівців велика увага приділяється практично в усіх високорозвинених країнах, які нині контролюють понад 90% світового наукового потенціалу і 80% глобального ринку високих технологій, що оцінюються приблизно 3 трлн дол. США і перевищують вартість сировинних та енергетичних ресурсів [7]. Щоправда кожна країна має свої особливості. Скажімо, у США компетентність розглядають з позицій розвитку здібностей, мотивів, відносин, переконань, цінностей, необхідних для компетентного виконання своїх функцій, для набуття знань основ наук, умінь, навиків, необхідних для виконання професійних ролей. Нинішні навчальні заклади у цьому контексті передбачають підготовку фахівців до формування інтелектуального, відповідального ставлення кожного до самого себе, оточуючих людей і природи, позитивну соціальну поведінку. Компетентнісний

підхід в освітній сфері розглядається як один із важливих концептуальних підходів до оновлення змісту освіти. Він передбачає переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважно трансляції знань на створення умов для оволодіння студентами комплексом компетенцій, що визначають інтелектуальний і трудовий потенціал. Компетентнісно-орієнтований процес вищої освіти – це об'єктивне явище, зумовлене соціально-економічними передумовами.

Франція, приміром, у контексті компетентнісного підходу виділяє: знання навчальних дисциплін; управління навчанням, знаннями освітньої системи та її оточення. У цій країні превалує модель професіоналізму. Виділяються такі складові компетентності: здатність аналізувати свою практичну діяльність; вирішувати проблеми, визначати стратегію. На думку французьких дослідників, компетенція – це сукупність можливих вчинків (емоційних, пізнавальних, психомоторних), що дозволяють індивіду здійснювати свою діяльність [2].

На формування компетенції у ВНЗ Великобританії впливають: нормативні вимоги; вдосконалення структури та змісту професійного розвитку фахівця; розробка рекомендацій початкуючим фахівцям; вивчення взаємовідносин фахівця з підлеглими. Тобто розвиток компетенції у процесі фахової підготовки являє собою складне й багатопланове завдання, розв'язання якого потребує глибокого теоретичного осмислення та узагальнення практичного досвіду. Професійні компетенції мають бути зорієнтовані не стільки на виконання заданих зразків, скільки на професійне і творче розв'язання виникаючих виробничих проблем.

Досить вагомим чинником у розвитку інновацій у сфері підготовки кадрів є формування дослідницьких університетів, які все активніше стають центрами інноваційного розвитку не лише вищої освіти, а й економіки в цілому, кожної її складової через механізми трансферу техно-

логій тощо. В дослідницькому ВНЗ забезпечується втілення інноваційних розробок у товар. А це значить, що у нас формується суспільство інноваційних освітніх закладів. Останньому сприяє поява у вищій школі висококваліфікованих менеджерів. Щоправда, такі вищі навчальні заклади ефективно працюють лише за умови, коли вони володіють необхідним обладнанням і фахівцями-дослідниками.

Розвиток інновацій в освітній сфері пов'язаний не лише з Інтернетом і комп'ютером, а і з мобільним телефоном, флеш-пам'яттю, електронною поштою, банкоматом, мультимедійними засобами, які суттєво підвищують роль Інтернету в розвитку освітньої сфери та інформаційних ресурсів. Використання останніх стимулює високий рівень самостійності працівників освітньої сфери. Вкладаючи кошти в її інноваційний розвиток, суспільство фактично інвестує власне майбутнє. У сфері освіти, приміром, у цих умовах трансляційна функція викладача змінюється на керівництво навчальною діяльністю студентів й організацію освітньо-наукового середовища.

Перехід освітньої системи на інноваційний шлях розвитку тісно пов'язаний з потребою зміни якості, а також структури підготовки кадрів. Практика свідчить, що ознакою інновації у вищому навчальному закладі є наявність структурного підрозділу інноваційного характеру, який характеризується об'єктивною новизною і не має прямих аналогів в інших вищих навчальних закладах. При цьому надзвичайно важливим є те, щоб у розробку та реалізацію інновацій включались співробітники, студенти усіх підрозділів, щоб відбувалось освоєння новацій всіма суб'єктами освітньої діяльності. Такий підхід, як свідчить досвід, дозволяє привести якість освіти у відповідність з сучасними вимогами та забезпечити конкурентоспроможність фахівців, які мають володіти такими якостями: професіоналізм, підприємливість, цілеспрямованість, комунікабельність, вміння пра-

цювати відповідально та шукати нестандартні підходи до розв'язання виробничих проблем.

Підготовка таких кадрів передбачає організацію освітнього процесу у ВНЗ у режимі інтенсивного інноваційного розвитку. При цьому перехід освітньої системи з одного рівня функціонування в інший, більш високий, здійснюється за рахунок реалізації багатьох проектів. У вищих навчальних закладах інновації мають бути притаманні наступним їх складовим: кадрам, навчальним технологіям (комп'ютерним, мультимедійним), науково-методичному супроводу освітнього процесу, внутрішньовишівському управлінню, дистанційному навчанню, інформаційному супроводу управлінської та освітньої діяльності; творчій діяльності суб'єктів освіти в освітньому середовищі тощо. Разом із тим слід відмітити, що в освітній сфері ще недостатньо використовуються управлінські технології. Водночас, як свідчить статистика, у рамках франшизи або контрактів на управління ними привносяться технології, сучасніші порівняно з іншими сферами економічної діяльності, а їх вищий і середній менеджмент має якісно новий рівень освіти, що також означає володіння певними технологіями.

В умовах переходу на інноваційну економіку важливо забезпечити не лише інтеграцію освіти, науки і виробництва, але й:

- активне залучення молоді у сферу освіти, науки, високих технологій;
- випереджаючий рівень підготовки кадрів для високотехнологічних секторів економіки;
- концентрацію матеріальних й інтелектуальних ресурсів вишів на розв'язанні завдань пріоритетних напрямів науки і техніки та досягненні на цій основі результатів світового рівня;
- створення умов для комерціалізації результатів наукомістких розробок ВНЗ.

Реалізація таких підходів має спрямовуватись на активізацію науково-дослідних розробок у вищих навчальних закладах. Статистика свідчить, що значних успіхів у інноваційному розвитку в освітній сфері досягли ті країни, де значна увага приділяється дослідницьким розробкам (рис. 2).

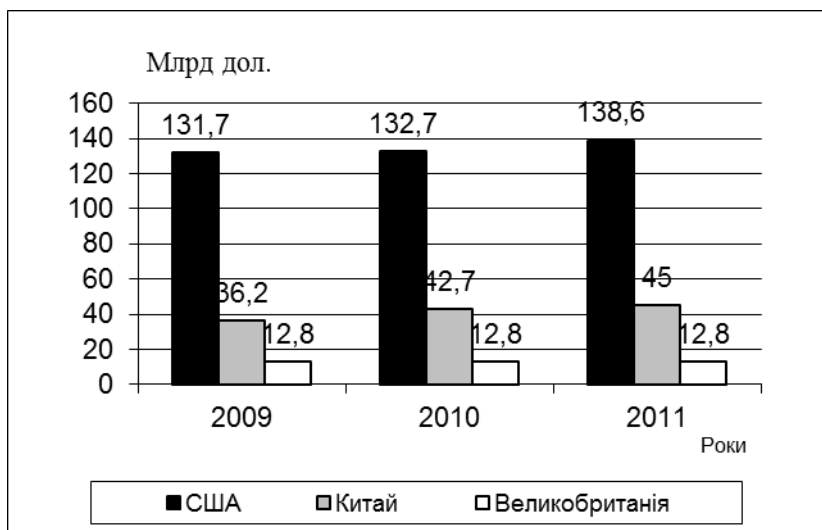

Рис. 2. Динаміка державних витрат на дослідницькі розробки низки країн, млрд дол. у рік, у розрахунку по ПКС

Як видно із рис. 2, досить значні витрати державних коштів на дослідницькі розробки виділяються у США. В Німеччині, приміром, на дослідницьку діяльність у вищих навчальних закладах витрачаються кошти федерального і земельного урядів, призначені на підтримку науки. Виділяються вони на конкурсній основі великим національним об'єднанням (Асоціації Гельмгольца, об'єднанню Макса Планка, Фраунгофера, Асоціації Лейбніца), а ті, в свою чергу, влаштовують внутрішні конкурси між своїми інститутами для розподілу отриманих ресурсів. Це дозволяє цим

країнам розвивати не лише інновації в освітній сфері, а й в економіці в цілому.

В Україні приватний бізнес має потребу у висококваліфікованих кадрах, які володіють інноваційним потенціалом. Адже від цього значною мірою залежить успіх бізнесу. Проте, на жаль, бізнесові структури не бажають оплачувати підготовку кадрів, практично не зацікавлені у підтримці розвитку інноваційної освіти, у впровадженні інноваційних освітніх технологій. В цих умовах важливо посилити зв'язок вищих навчальних закладів із науководослідними інститутами, використовуючи їх інноваційну інфраструктуру. Значних успіхів у забезпеченні інноваційного розвитку освітньої сфери високорозвинені країни досягають і завдяки дотриманню таких принципів:

- визначення умов і засобів, які забезпечують розвиток соціальної сфери;

- активне залучення співробітників до створення нового, підтримка у цьому контексті ініціатив;

- сприяння самореалізації колективу підприємств, організацій, що дозволяє їм вести соціально корисну діяльність тощо. Інноваційні процеси в освітній сфері пов'язані з активізацією креативних процесів, що передбачає альтернативність і різноманіття різних підходів щодо діяльності в освітньому середовищі.

Ситуація з розвитком інновацій в освітній сфері пов'язана із забезпеченням гармонізації законодавчої бази, інноваційно-інвестиційних процесів і державного партнерства щодо створення інноваційної інфраструктури, в першу чергу, в освітніх і наукових центрах. На це має бути спрямована і вся система управління розвитком освітньої сфери, формування інноваційно-творчого процесу, що відповідає умовам пошуку нового, оригінального, оптимального. Адже інновація і в освітній сфері є продуктом процесу творчого пошуку, результатом розробки нової ідеї, а сам процес

можна назвати інноваційним лише тоді, коли йдеться про освоєння та поширення інновацій у практиці.

Особливо важливо забезпечити інноваційні підходи в усіх ланках освіти, а також в усіх структурних елементах. При цьому надзвичайно важливою є необхідність забезпечення управління всією навчально-освітньою діяльністю, що має включати:

- внутрішньовишівські систему управління якістю освіти та традиції;
- систему неперервної підготовки кадрів;
- аспірантуру та докторантуру;
- викладацький склад;
- систему самоуправління;
- систему традицій вищого навчального закладу;
- інформаційний супровід управлінської діяльності;
- нормативно-правовий супровід освітньої діяльності;
- моніторинг управління тощо.

Все це говорить про те, що інноваційним процесом на всіх рівнях освітньої діяльності необхідно управляти. Про це свідчить досвід вищих навчальних закладів, які активно у своїй діяльності впроваджують інновації, забезпечують оптимальне використання ресурсів для розвитку освітніх систем, максимально задіюють і розвивають творчий потенціал як педагогічного, так і студентського колективів. І дуже важливо, щоб професорсько-викладацький склад активно працював над підвищенням своєї кваліфікації, тобто займався самоосвітою, яка є досить ефективною формою саморозвитку на основі постійного підключення до розв'язання інноваційних проектів. У таких ВНЗ панує взаємодопомога, підтримка, взаєморозуміння, співтворчість, суттєво зростає рівень творчих досягнень і викладачів, і студентів.

Нині освітня сфера активізує інноваційну діяльність шляхом реалізації середньострокових пріоритетних напря-

мів інноваційної діяльності у сфері освіти, які МОН України затвердило ще в 2003 році і які включають:

- інноваційні технології навчання;
- інтерактивні методи навчання з використанням інформаційних технологій;
- створення комп'ютерно-орієнтованих методів системи навчання з різних навчальних дисциплін;
- розроблення та впровадження новітніх дидактичних моделей й технологій профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах;
- розроблення програмних засобів навчального та наукового призначення новітніх програм, підручників, посібників і методичних матеріалів нового покоління, у тому числі – електронних.

Положення «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» передбачає таку структуру організації цієї діяльності:

- розроблення інновацій у системі освіти та суб'єкти інноваційної ініціативи;
- ухвалення рішення про організацію та проведення експерименту, безпосередньо етапи його здійснення;
- ухвалення рішення про розширення бази, внесення змін у програму дослідно-експериментальної роботи, припинення, завершення експерименту;
- поширення застосування інновацій в системі освіти;
- виявлення передумов щодо проведення апробації, прийняття рішень щодо масового поширення інновацій у системі освіти та джерела фінансування інноваційної освітньої діяльності, а також науково-дослідницьких розробок.

Активна наукова діяльність у вищих навчальних закладах, яка формує у майбутніх фахівців дослідницьку компетен-

тність^{*}, потребує висококваліфікованого професорсько-викладацького складу, необхідного матеріально-технічного оснащення, а також сучасного навчально-методичного забезпечення, що має створити вищим навчальним закладам умови для здійснення цілеспрямованої роботи з формування та розвитку культури. Тобто за такої ресурсної бази навчальний процес спрямований на формування у студентів не лише фахових, а й дослідницьких компетенцій, тобто на підготовку грамотного, творчого, динамічного фахівця, здатного самостійно засвоювати нові технології.

Саме за таких умов наукова діяльність має завершуватись інноваціями і водночас поліпшуватись система підготовки кадрів. Адже сучасний фахівець повинен бути конкурентоспроможним, самостійно, швидко та економно знаходити й використовувати нові наукові дані, організувати нові дослідження, користуватися сучасними джерелами інформації. Нинішній студент має працювати в нових умовах, мати справи з технологіями, які нині ще відсутні. А тому, щоб підготувати конкурентоспроможного фахівця, у кожному ВНЗ мають бути створені необхідні умови для розвитку особистості студента, його індивідуальних і творчих здібностей, сформувані у нього потреби вчитись протягом усього життя.

Нині суспільством висуваються підвищені вимоги до освіти. Відповіддю на ці виклики мають стати: інформаційне забезпечення, відкритість у світових масштабах, інтегрованість з фундаментальними та науковими дослідженнями. Вищі навчальні заклади все більш активно стають учасниками економічного розвитку. Їх функції, зокрема в ринкових умовах, розширюються. Сьогодні вони є

* Дослідницька компетентність – це така сукупність знань, дослідницьких умінь, навиків і способів діяльності, яка дозволяє студенту займати позицію дослідника. Майбутній фахівець не може успішно опанувати дослідницькі компетенції, не маючи для цього знань про наукові дослідження і професійних знань, без яких неможлива цілеспрямована і продуктивна наукова діяльність.

суб'єктами генерації інтелектуальної власності; сприяють формуванню інноваційної інфраструктури; активно володіють різними формами взаємодії науки та бізнесу; сприяють організації наукомістких підприємств; здійснюють підготовку кадрів для інноваційної діяльності; формують інноваційну культуру в бізнес-середовищі. Для забезпечення цього вища освіта повинна:

- постійно підвищувати якість освітнього процесу;
- залучати й закріплювати молодь у сфері освіти та науки;
- активізувати взаємодію вищих навчальних закладів із підприємницьким середовищем, прискорити передачу технологій у реальний сектор економіки;
- підвищувати ефективність використання бюджетних коштів, кадрових, інформаційних ресурсів як при проведенні досліджень, так і при підготовці кадрів.

У відповідності з Рекомендаціями Європейської Комісії щодо надання доступу до наукової інформації передбачається:

- відкрити доступ до наукових публікацій, до даних наукових досліджень та їх результатів;
- зберігати та повторно використовувати наукову інформацію;
- сформувати відповідну інфраструктуру;
- сприяти багатосторонньому діалогу щодо розвитку відкритого доступу та збереження наукової інформації, просування цих принципів на національному, європейському та міжнародному рівнях;
- державам-членам ЄС створити національні точки для координації заходів, зазначених у цих рекомендаціях;
- здійснювати аналіз виконання цих рекомендацій та кожні два роки надавати звіти до Європейської Комісії [10].

Реалізація таких підходів, на наш погляд, дозволить суттєво підняти рівень використання інновацій в освітній

сфері в цілому та в її складових, підвищити її ефективність. Досвід діяльності низки ВНЗ свідчить, що останньому сприяє:

- розробка стратегічної програми розвитку вищих навчальних закладів і персональної відповідальності керівників за їх реалізацію;

- включення перш за все всіх учасників навчальної діяльності в розробку інноваційних проектів, направлених на реалізацію стратегічної програми розвитку вищого навчального закладу;

- навчання викладачів, студентів технологіям здійснення інноваційної діяльності;

- запровадження моніторингу інноваційної діяльності, впровадження новацій у практичну діяльність;

- постійне ознайомлення суб'єктів освітнього процесу з творчими досягненнями колег по роботі;

- постійна робота керівників вищих навчальних закладів із обдарованими викладачами, матеріальна, організаційна й інформаційна їх підтримка [14].

Висновок. Таким чином, впровадження інновацій в освітню сферу сприяє її модернізації, яка стосується всіх її складових: освітньої, виховної, соціально-культурної, методичної, видавничої, архітектурно-будівельної, дизайнерсько-оформлювальної, технічної, комерційної тощо. У перспективі в Україні має бути сформована модель вищої освіти, зорієнтована на активне впровадження інновацій у навчальний процес. Практика свідчить, що випускники вищих навчальних закладів, які досягли значних успіхів у впровадженні інновацій, значно краще підготовлені та затребувані економікою. Майбутнє вищої освіти пов'язане з роботодавцями. Понад 90% опитаних роботодавців упевнені, що встановлення більш тісних контактів між підприємством і ВНЗ полегшить роботодавцям пошук працівників необхідної кваліфікації, скоротить їх витрати на підго-

товку кадрів. Освіта поступово повертається обличчям до реальної економіки. Про це свідчать дані щодо збільшення інноваційних програм у системі підготовки кадрів, орієнтованих на запит ринків праці, збільшена кількість договорів, укладених із роботодавцями на цільове навчання та підвищення кваліфікації кадрів, тобто на формування конкурентоспроможного фахівця.

Список використаних джерел

1. Абасов З.А. Понятийно-терминологический аппарат инновационной педагогической деятельности / З.А. Абасов // Философия образования. – 2006. – №1(15). – С. 56–62.
2. Бондаренко Е.Н. Воззрения на профессиональные компетенции современного учителя в различных странах мира / Е.Н. Бондаренко // Высшее образование сегодня. – 2009. – №1. – С. 42–44.
3. Буркова Л.В. Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму управління інноваційним процесом в освіті / Л.В. Буркова // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: збірник наукових праць / ред. кол. Л.І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2000. – С. 231–238.
4. Викторова Л.В. Инновационные процессы в образовании / Л.В. Викторова // Инновации в образовании. – 2002. – №2. – С. 6.
5. Гросфельд Т. Логика открытых инноваций / Т. Гросфельд // Форсайт. – 2008. – №1. – С. 24–29.
6. Даниленко Л.І. Управління процесом здійснення інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти / Л.І. Даниленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2003. – №3. – С. 70–74.
7. Казаренко Л.В. Державно-приватне партнерство як інструмент фінансового регулювання розвитку люд-

- ського потенціалу / Л.В. Казаренко // Фінанси України. – 2014. – №2. – С. 84.
8. Освіта України – 2013.–№9. – 4 березня.
 9. Остапчук О. Методологія інноваційних процесів – крок до розуміння сутності / О. Остапчук // Рідна школа. – 2004. – Листопад. – С. 3–6.
 10. Писаренко Т.В. Механізми розвитку інформаційного суспільства: європейський досвід / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша // Проблеми науки. – 2015. – №1. – С. 37–45.
 11. Пулина А.А. Менеджмент образовательных инноваций как одно из основных направлений деятельности городского методического центра / А.А. Пулина // Инновации в образовании. – 2007. – №3. – С. 30-38.
 12. Сафіулін В.І. Інноваційний пошук нових технологій навчання / В.І. Сафіулін // Інноваційні пошуки в сучасній освіті /за ред. Л.І. Даниленко, В.Ф. Паламарчук. – К.: Логос, 2004. – С. 56–64.
 13. Черней С. Інноваційні засоби навчання як об'єкт проектно-методологічної роботи в педагогіці / С. Черней // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: збірник наукових праць / ред. кол. Л.І. Даниленко та ін. – К.: Логос, 2000. – С. 195–199.
 14. Шварев Е.В. Развитие вуза в режиме инноваций / Е.В. Шварев, П.Е. Решетников // Высшее образование сегодня. – 2009. – №1. – С. 1–17.
 15. Шилов К.В. Классификация инноваций / К.В. Шилов // Инновации в образовании. – 2007. – №3. – С. 52–58.
 16. Kiviniemi K. The reality of teaching work as a challenge to teacher training. Report №14 // English Summary. Helsinki: National Board of Education, 2004. – P. 237.

ІННОВАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Гусь А.В.,

аспірант 4-го року навчання

*Інституту економіко-правових досліджень НАН України
(м. Київ, Україна)*

В статті обґрунтовано необхідність реформування вітчизняної системи вищої освіти шляхом створення інноваційних структур нового «європейського» типу – інноваційних університетів. Розглянуті основні напрями діяльності сучасних наукових установ у сфері комерціалізації та запропоновані шляхи їх вдосконалення. Автором розглянуті види нематеріальних активів ДВНЗ – чинників конкурентоспроможності закладів.

***Ключові слова:** комерціалізація знань, інноваційний університет, державний вищий навчальний заклад, інноваційний цикл, нематеріальні активи, права інтелектуальної власності.*

Соціально-економічні зміни, що відбуваються впродовж останніх двох десятиліть у Європі й Північній Америці, значно активізують трансформації освітньо-наукових систем відповідних країн. Визначальними чинниками цих змін у Європі та, дещо меншою мірою, у США є демографічна ситуація (старіння населення, зменшення частки молоді в суспільстві) та зміщення акценту в економічній діяльності традиційно індустріальних країн з промислового виробництва на сферу послуг. Внаслідок дії цих та інших чинників змінюється місце і роль вищих навчальних закладів та наукових установ у суспільстві. Перед освітньо-науковими системами багатьох країн стоїть завдання зближення усіх вершин «трикутника знань» – вищої освіти, наукових досліджень та економічно і суспільно значущих інновацій. Вітчизняна освітньо-наукова система, попри наявність серйозних специфічно українських і пострадянських проблем, в цілому розвивається відповідно до загальноєвропейських тенденцій і має вирішувати ті самі завдання.

Однією із сфер економіки, в якій частка українських суб'єктів господарювання, кількість та обсяги вітчизняних матеріальних і фінансових ресурсів значно переважають іноземні, є сфера освіти. Але і тут не все однозначно. Відсутність повноцінного державного фінансування більшості державних вищих навчальних закладів (далі – ДВНЗ) не дає їм можливості оновлювати матеріальну базу, у зв'язку з чим вони втрачають конкурентні переваги. Це зумовлює створення нової структури вищого навчального закладу, який постійно розвивається і який гармонійно задовольняє мінливі потреби усіх зацікавлених сторін, враховуючи їх пріоритети у розвитку та доступні ресурси, а саме – інноваційного університету. Сьогодні такі заклади поширені в Європі та виступають активними учасниками ринкового конкурентного середовища. У 1996 році був заснований Європейський консорціум інноваційних університетів із секретаріатом у м. Глазго¹.

Сучасний стан розвитку вітчизняної освіти в контексті інноваційного розвитку держави окреслений низкою нагальних проблем, головними з яких є невідповідність структури та змісту освіти потребам ринкової економіки та недостатній обсяг фінансування наукової та науково-технічної діяльності. Без вирішення найактуальніших питань сучасного розвитку вищої освіти науково-освітня спільнота України не може ефективно працювати, тому першочерговим завданням сьогодні є перехід на інноваційний тип освіти з подальшим впровадженням новітніх інформаційних технологій та досягненням високої якості освіти [1, с. 343]. Приміром, Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [2] передбачає реформування організаційно-функціональної структури науки, розвиток інноваційних структур шляхом створення наукових та науково-технічних центрів. Разом з тим механізм запровадження ін-

¹ <http://www.edu.web.ua.pt>

новаційної складової у діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання, у тому числі доведення інновацій до споживача, недостатньо опрацьований як теоретично, так і практично. Тому для вирішення окреслених завдань необхідно, перш за все, реформувати чинне законодавство України у сфері освітньої діяльності та гармонізувати його із законодавством Європейського Союзу.

Закон України «Про вищу освіту» [3] у попередній редакції не передбачав серед основних завдань ДВНЗ здійснення інноваційної діяльності. Законодавчо обмежувалась реалізація природної функції освітнього закладу із здійснення наукової та науково-технічної діяльності, яка є ключовим ланцюгом у процесі розроблення інноваційного продукту. Такий стан речей є дегративним і не відповідає вимогам сьогодення, а значно гальмує процес залучення ДВНЗ до європейського та світового освітнього простору.

Основні засади реформування системи освіти та її перехід на інноваційний шлях розвитку був закріплений Національною стратегією розвитку освіти України на 2012–2021 рр. [4]. Ця Стратегія передбачає, зокрема, підтримку наукової та інноваційної діяльності. Разом з тим така підтримка обмежується лише пропозиціями теоретичного характеру, які взагалі стосуються лише організації навчального процесу. Вирішення ж наріжної проблеми переходу вищої школи на інноваційний шлях потребує конкретних дій: створення розвиненої інноваційної структури, яка відповідає європейським та світовим стандартам.

Свого часу О.В. Куцурубова-Шевченко визначила перший етап у вирішенні цієї проблеми – конкретизувати основні завдання для ВНЗ IV рівня акредитації, додавши інноваційну функцію та обов'язковий показник результатів їх діяльності – участь в інноваційних відносинах, яка може бути реалізована шляхом створення відокремлених наукових підрозділів з правом здійснення комерційної інноваційно-

господарської діяльності, малих інноваційних підприємств, наукового парку тощо [5, с. 14]. Схожої думки дійшли й автори Закону України «Про вищу освіту» [6], який набрав чинності 06.09.2014 р. Так, він не лише виділяє серед провідних видів діяльності інноваційну, але й пропонує основні форми її здійснення національним вищим навчальним закладом через формування на своїй базі інноваційних структур різних типів (наукові та технологічні парки, бізнес-інкубатори, малі підприємства тощо) на засадах поєднання інтересів високотехнологічних компаній, науки, освіти, бізнесу та держави з метою виконання і впровадження інноваційних проектів.

Загальновідомо, що діяльність ДВНЗ багато в чому заснована на нематеріальній базі, що включає в себе знання, досвід професорсько-викладацького складу, розроблене ними навчально-методичне забезпечення навчального процесу, наукові розробки, патенти, ліцензії та інше, що, поряд з матеріально-технічною базою, становить головні активи закладів освіти. Разом з тим сьогодні з боку науковців не приділено достатньої уваги питанню правового режиму нематеріальних активів у складі майна ДВНЗ. Тож з'ясуємо, з чого складається майно ДВНЗ.

Законодавством України визначена можливість ДВНЗ, незважаючи на некомерційну природу їх діяльності, бути повноправними учасниками господарських відносин, що передбачають отримання прибутку. Разом з тим сьогодні законодавець оминув увагою механізми та порядок використання результатів діяльності ДВНЗ, зокрема можливість комерціалізації результатів інтелектуальної власності як об'єкта нематеріальних активів. Доктрина господарського права виходить з того, що некомерційна господарська діяльність може здійснюватися суб'єктами господарювання на основі права власності або права оперативного управління.

ДВНЗ сьогодні виступає головним учасником відносин у сфері економіки знань, тому його діяльність безпосередньо пов'язана з інтелектуальною діяльністю і, як наслідок, із її основним продуктом – об'єктами права інтелектуальної власності. На основі аналізу положень актів, що регулюють відносини інтелектуальної власності, та здобутків вітчизняних і зарубіжних фахівців у цій сфері нами було встановлено, що до критеріїв виникнення прав на об'єкти права інтелектуальної власності можна віднести:

1. Властивості об'єктів права інтелектуальної власності.

2. Правовий статус суб'єкта права інтелектуальної власності.

Враховуючи специфіку функціонування ДВНЗ, яка безпосередньо пов'язана з інтелектуальною, творчою діяльністю саме: створенням та використанням об'єктів права інтелектуальної власності, із розпорядженням майновими правами щодо них, а також здійснюючи аналіз наявних нематеріальних активів у складі його майна, перш за все, необхідно звернути увагу на ті його компоненти, котрі стосуються основного елемента діяльності, а саме – знань. З економічної точки зору такий блок у структурі нематеріальних активів має назву інтелектуальний капітал, що набуває дедалі більшого значення як один з основних ресурсів додаткового фінансування ДВНЗ.

Характерними рисами сучасного ДВНЗ є розвиток та розширення комунікації в системі освіти, зокрема в освітньому сегменті Інтернет-простору. Ці тенденції обумовлені активним розвитком інформаційних ресурсів, зростаючою доступністю нових каналів поширення інформації, впровадженням в освітні установи локальних комп'ютерних мереж та організацією доступу до Інтернету [7]. При цьому веб-сайт ВНЗ одночасно є: комунікаційним середовищем функціонування, збереження та поширення електронної навчальної документації та комунікаційним кана-

лом, що презентує ВНЗ в інформаційно-освітньому Інтернет-просторі [8, с. 5]. Яскравим прикладом впровадження електронного сегменту у освітню діяльність є діяльність Навчально-наукового інституту інформаційно-комунікаційних технологій ДВНЗ «УжНУ», основні дослідження якого спрямовані на розробку комплексних проблем інтеграції дистанційних та е-технологій у навчальний процес як способу створення єдиного освітнього простору, реалізації Національної програми інформатизації України та Програми розвитку системи дистанційного навчання. За останній час ННІ ІКТ у рамках розвитку процесу інформатизації здійснювалось розроблення та підтримка інформаційних систем для потреб організації навчально-методичної роботи, роботи приймальної комісії та адміністративного персоналу, а саме:

- ✓ АС «Абітурієнт-ЄДЕБО»;
- ✓ АС «Електронний документообіг»;
- ✓ АС тестування знань BrainTester – модульний, поточний і підсумковий контроль знань студентів;
- ✓ АС «Університет» – автоматизація та впровадження інноваційних технологій у адміністративні та навчальні процеси вищого навчального закладу;
- ✓ офіційний веб-сайт університету;
- ✓ середовище електронного навчання Moodle та ін.

Вони дійсно відображаються на балансі УжНУ в якості об'єктів авторського права. Взагалі сьогодні практика бухгалтерського обліку доводить, що саме права на комп'ютерні програми є найбільш поширеним видом нематеріальних активів, що відображаються на балансі суб'єкта господарювання.

Окремої уваги у діяльності ДВНЗ також потребують збірники наукових праць, обробки фольклору, енциклопедії та антології, інші твори. Ужгородський національний університет має дуже потужний досвід у створенні таких

об'єктів: Науковий вісник УжНУ (11 серій), вісім фахових видань та інші збірники наукових праць, зокрема за результатами науково-практичних конференцій². У науковій роботі такого профілю цікавий досвід набуто Навчально-науковим інститутом євроінтеграційних досліджень, який має у своєму доробку серію видань «Євроінтеграція: український вимір» та 2 періодичних видання – збірники наукових праць «Геополітика України: історія і сучасність» і «Міжнародний науковий вісник», окремі з номерів яких дублюються англійською мовою та мають міжнародний стандартний номер ISSN [9, с. 4].

Відповідно до П(С)БО, твори науки або навчальні твори мають приносити економічну вигоду у майбутньому, тобто використовуватись для управлінських потреб організації чи для діяльності, спрямованої на досягнення цілей створення некомерційної організації. Практика засвідчує, що усі спроби з постановки творів на баланс ДВНЗ матимуть сенс лише за наявності реального покупця.

Наступним елементом у структурі права інтелектуальної власності виступає торгова марка, яку доволі часто ідентифікують з категорією «бренд». Разом з тим нами було доведено, що, на відміну від бренду, торгова марка відповідає ознакам ідентифікованого нематеріального активу. На ринку освітніх послуг торговою маркою виступає назва навчального закладу, а брендом – набір уявлень споживача про послуги, які надає цей заклад. Водночас поняття «бренд» є більш широким, оскільки в нього включається не лише назва ДВНЗ, а весь набір характеристик та очікувань, асоціацій та обіцянок тих чи інших переваг в отриманні освітніх послуг та інтелектуальних продуктів [10, с. 278]. Тобто він цілком відповідає ознакам неідентифікованого

² У 2013 році в УжНУ проведено 25 наукових конференцій, у тому числі 18 міжнародних.

нематеріального активу, який може бути частиною гудвілу ДВНЗ, мова про який піде нижче.

Далі спробуємо з'ясувати, чи є сенс в отриманні ДВНЗ свідоцтва на товарний знак – легалізацію його логотипу. Якщо розглядати правове положення ДВНЗ у вузькому розумінні як некомерційного суб'єкта господарювання, то виходить, що потреба у такій формалізації відсутня. Тим не менше, конкуренція між освітніми закладами України за абітурієнта з кожним роком зростає, фінансування за рахунок державних коштів зменшується [11]³, що не дає можливості ДВНЗ формувати достатні для свого розвитку бюджети, а змушує його функціонувати на принципах «утримання» та «виживання» [12, С. 94]. Все це створює передумови для ефективного використання результатів інтелектуальної власності для свого розвитку. Тому гадаємо, що створення власної торгової марки університету – це цілком правомірна відповідь на виклики сучасних реалій конкурентного середовища. Основними функціями торгових марок є:

- 1) функція вирізнення товару або послуг серед інших подібних, що перебувають у цивільному обігу;
- 2) функція інформування про походження товару або послуг;
- 3) функція інформування про певну якість товарів і послуг;
- 4) функція реклами певного товару і послуг [13].

Тобто визнання власної торгової марки університету – це перший шлях до змін у самофінансуванні за рахунок комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. На підтвердження ефективності цього механізму можна навести досвід Національного університету біоресурсів і природокористування України (далі НУБіП України). Навесні 2011

³ На розвиток вітчизняної науки в бюджеті на 2014 рік було закладено найменше грошей за всі роки незалежності – менше 0,3% ВВП.

року студентською організацією університету був ініційований конкурс інтелектуально-творчих робіт «Торговельна марка продукції НУБіП України», основною метою якого було створення торгової марки продовольчої продукції, яку виробляють НДГ НУБіП України [14]. Крім того, НУБіП України у своїй діяльності використовує здобутки відомих на весь світ ВНЗ, таких, як Оксфордський, Гарвардський, Кембриджський та інші університети, – створення магазинів, які дозволяють усім бажаючим придбати речі з символікою цих закладів. Самі засновники визначають мету проєкту таким чином: «Створення студентською організацією для Національного університету біоресурсів і природокористування України власного представництва інтернет-магазину сувенірної та поліграфічної продукції «Капрізік.ком», де студенти, викладачі, співробітники та просто шанувальники університету могли придбати різну продукцію з символікою нашого улюбленого навчального закладу» [15]. На наш погляд, такий інструмент дозволить використовувати торгову марку ДВНЗ для поширення інформації про нього серед іноземних студентів, викладачів, що дає підстави стверджувати, що торгова марка є невід’ємною складовою нематеріальних активів у складі майна ДВНЗ, а практика її реєстрації має бути узагальнена і впроваджена.

У практиці ДВНЗ «УжНУ» теж є відповідні здобутки щодо використання логотипу вишу на створеній продукції. Так, наприклад, на виданнях Навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень, що вийшли у серії «Євроінтеграція: український вимір», у верхньому правому кутку обкладинки примірника розміщений оригінальний знак університету.

Одним з головних чинників інноваційного розвитку вищого навчального закладу виступає процес комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності, що забезпечує досягнення конкурентних переваг при введенні отри-

маних результатів у господарський обіг в якості нового продукту або нової технології [16, с. 111].

Найбільш складними під час здійснення на практиці комерціалізації інтелектуальної власності є проблеми формування ринкових відносин її комерційного використання. Розвинені країни і ті, що розвиваються, вже довели ефективність інноваційної діяльності в контексті загальноекономічного розвитку держави, основним суб'єктом якої є вищі навчальні заклади як приватної, так і державної форми власності. Сьогодні в їх структурі створені спеціальні компетентні органи, які відповідають за процес залучення навчального закладу до бізнесу.

В узагальненому вигляді під комерціалізацією прав на об'єкти інтелектуальної власності можна розуміти процес формування інтелектуального продукту з можливістю його подальшого відчуження на ринку нематеріальних активів з метою отримання прибутку, необхідного для виконання статутних завдань. Особливу роль у процесі комерціалізації відіграє держава, і це не випадково, адже більшість наукомістких об'єктів розробляються в системі ДВНЗ та Національної академії наук України та її структурних підрозділах.

Відповідно до ЗУ «Про інноваційну діяльність» [17], основними видами інноваційного підприємства є: інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор, об'єднання підприємств тощо. Тобто перелік може бути доповнений підприємствами будь-якої організаційно-правової форми, метою діяльності яких є доведення результатів наукової і науково-технічної діяльності вищого навчального закладу до стану інноваційного продукту та його подальша комерціалізація.

З наведеного вище бачимо, що в сучасному конкурентному середовищі сформувалась необхідність реформування структури вітчизняних вищих навчальних закладів шляхом

перетворення їх на структури інноваційного типу. На вирішення саме цього завдання спрямована реалізація міжнародного наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній та науковий простір» під егідою Міжнародного Вишеградського фонду [18], що його виконуватиме впродовж наступних двох років Навчально-науковий інститут євроінтеграційних досліджень УжНУ за підтримки партнерів – університетів у м. Кошице (Словаччина), Дебрецен (Угорщина), Жешув (Польща) та Інституту транскордонного співробітництва (Україна).

Список використаних джерел

1. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с.
2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів // [Електронний ресурс] / Комітет з питань науки і освіти. – Режим доступу: http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920.
3. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. [Електронний ресурс] / «МОН України» [сайт]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
5. Куцурубова-Шевченко О.В. Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів : автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 / О.В. Куцурубова-Шевченко. Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2012. – 21 с.

6. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.
7. Аноприенко А.Я. Информационное обеспечение деятельности университета в условиях открытого общества / А.Я. Аноприенко, Е.А.Башков, А.А. Минаев // Донбасс-2020: наука и техника производству: материалы II науч.-практ. конф. (Донецк, 30-31 мая 2006 г.). – Донецк: ДонНТУ, 2006. – С. 34–37.
8. Шелестова А. М. Веб-сайт ВНЗ як комунікаційне середовище функціонування електронної навчальної документації / А. М. Шелестова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія, 2011. – Т. № 4. – С. 47–53.
9. Видання Навчально-наукового інституту євроінтеграційних досліджень Ужгородського національного університету: довідник / уклад.: І.В. Артьомов. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – 120 с.
10. Студінський В.А. Бренд в сфері освіти: міфи та реальності /В.А. Студінський // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку», 22-24 квітня 2010 року. Донецьк: ДРУК-ІНФО, 2010. – С. 279–281.
11. Українська наука отримає найменшу суму із бюджету за всі роки незалежності [Електронний ресурс] / Голос Інфо [сайт]. – Режим доступу: // <http://golos-info.com.ua/?p=5962>.
12. Бенедик Ю.Ю. Вплив бренду державного вищого навчального закладу України на його фінансову стійкість / Ю.Ю. Бенедик // Фінансова система України. Збірник наукових праць, 2010. – № 14. – С. 94–101.
13. Значення функції використання товарних знаків (торгових марок) [Електронний ресурс] / Патентний пові-

- рений [сайт]. – Режим доступу: //http://www.tm24.com.ua/ua/details/page_131/
14. Торгова марка продукції НУБіП України / [Електронний ресурс] / Студентство НУБіП [сайт]. – Режим доступу: // http://studnubip.com/projects/tm/
 15. Проект: толстовки, футболки, чашки с символикой НУБіП України / [Електронний ресурс] / Атрибутика НУБіП України [сайт]. – Режим доступу: // http://store.studnubip.com/project/
 16. Майкова С.Э. Коммерциализация результатов научно-исследовательской деятельности как основной фактор инновационного развития национального исследовательского университета / С.Э. Майкова, И.А. Головушкин // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. – № 4 (24). – 2012. – С. 110–117.
 17. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV //Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – Ст. 266.
 18. В УжНУ розроблять першу в Україні концепцію інноваційного університету [Електронний ресурс] / ДВНЗ «УжНУ». – Режим доступу: http://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/v-uzhnu-rozroblyat-pershу-v-ukrajini-kontseptsiyu-innouniv.htm.

The article deals with the substantiation of reform of the national higher education system by creating new "European" type innovative structures – innovative University. The basic directions of modern scientific institutions in the commercialization and the ways to improve it. Also, the author considers types of intangible assets SHEI – competitiveness factors institution.

Keywords: *commercialization of knowledge, innovative University, State University, innovation cycle, intangible assets, intellectual property rights.*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Моца А. А.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
факультету міжнародних відносин,
провідний спеціаліст Навчально-наукового інституту
євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Розглянуто теоретико-методологічний аспект інноваційного розвитку вищої освіти України. Подано аналіз концептуальних засад інноваційного розвитку вищої освіти України.

***Ключові слова:** інновація, інноваційна діяльність, парадигма інноваційного розвитку, стратегічні пріоритети, вища освіта.*

Пріоритетними напрямками державної політики України у сфері вищої освіти є її реформування відповідно до європейських та світових стандартів, створення умов для утвердження принципів демократизації і гуманізації, відродження національних традицій. Європейська інтеграція як основний вектор зовнішньої політики України, співробітництво з міжнародними організаціями сприяють розробці ефективних національних стратегій і програм у сфері вищої освіти, демократизації освітньо-наукових інститутів, активній участі українського суспільства у освітніх інноваційних процесах [1]. Нині цей процес отримав визначене законодавче забезпечення: прийнято Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.) [2], на державному рівні Указом Президента України затверджено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013 р.) [3], проходить громадське обговорення у демократичному форматі «Проекту

Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років» [4].

З огляду на те, що сучасна концепція розвитку вищої освіти в Україні втілює ідею її модернізації відповідно до європейських освітніх стандартів, одним із основних завдань наукової, навчально-виховної та інноваційної діяльності ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (надалі – УжНУ) є вивчення і впровадження світового, зокрема європейського, досвіду з формування інноваційного освітнього середовища шляхом проведення наукових досліджень і розробок, спрямованих на підготовку фахівців, здатних до створення і застосування конкурентоспроможних технологій, забезпечення інноваційного розвитку суспільства.

Зокрема, спільно з Жешувським університетом (Польща), Дебреценським університетом (Угорщина), Технічним університетом у Кошицях (Словацька Республіка), ГО «Інститут транскордонного співробітництва» (м. Ужгород, Україна) УжНУ за рахунок фінансування Вишеградського фонду успішно реалізує науковий проект «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір» [5].

Для започаткування та реалізації інших проектів із європейськими партнерами в рамках транскордонного співробітництва, міжнародних освітніх програм, зокрема участі науковців і студентів УжНУ у європейській рамковій програмі «Горизонт 2020», максимально використовуються умови прикордоння [6]. По суті рамкова програма ЄС «Горизонт 2020» [7], що об'єднує Рамкову програму з досліджень та інноваційного розвитку, Рамкову програму конкурентоспроможності та інновацій, а також програму Європейського інституту інновацій та технологій, є сьогодні надзвичайно актуальною у сфері освіти. Участь УжНУ в міжнародних грантах і програмах дасть можливість

сформувати в рамках Стратегії розвитку вишу механізми підтримки прикладних досліджень, розробки інноваційних технологій у форматах, властивих для європейської практики. Це, в свою чергу, вимагає забезпечення ефективної спроможності вищої освіти випереджати ті соціальні й економічні зміни, що відбуваються в державі та потребують широкого застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій навчання [8].

Стратегія розвитку УжНУ передбачає розробку програм розвитку науки, систем неперервної освіти, дистанційної освіти, подальших заходів інформатизації закладу, міжнародного співробітництва, маркетингу освітніх послуг тощо. Університет дотримується курсу на всебічний розвиток самоврядування, демократизації у всіх сферах діяльності, розширення повноважень і підвищення відповідальності всіх структурних підрозділів та їх керівників за якість підготовки висококваліфікованих фахівців.

Метою публікації є аналіз концептуальних засад інноваційного розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу.

Вважаємо, що основним пріоритетом діяльності ВНЗ в умовах розвитку інформаційно-комунікаційної сфери суспільства повинно стати формування *інноваційного освітнього середовища з відповідним інноваційним кліматом* [9], який сприятиме забезпеченню потреб держави та ринку праці у кваліфікованих фахівцях, здатних вирішувати складні професійні завдання, продукувати знання інноваційного характеру, приймати креативні антикризові рішення, здійснювати проектування і прогнозування у всіх сферах суспільного життя.

Перспективні напрями діяльності організаційно-управлінського механізму інноваційної системи та механізм реалізації інноваційної діяльності ВНЗ описано в [10].

Інновації у вищій освіті завжди дають нові вирішення актуальних науково-педагогічних проблем, що в кінцевому результаті приводить до якісно нових досягнень у освітній діяльності, а їх впровадження – до якісних змін інших складових єдиної системи вищої освіти.

Парадигма інноваційного розвитку вищої освіти передбачає такий спосіб організації діяльності вищого навчального закладу, який забезпечує досягнення цілей та завдань його інноваційного розвитку. Основним елементом цієї парадигми є, як і раніше, знання. А відмінністю є те, що новий підхід робить акцент на способі продукування знань, а не на способі їх передавання студенту. З огляду на це, інноваційний вищий навчальний заклад як в управлінні, так і в організації навчально-виховного процесу потребує нових підходів.

Модернізація системи вищої освіти переносить акцент з процесу навчання на його результати, змінюючи роль викладача через особистісний підхід до студента шляхом забезпечення його продуктивної пізнавальної діяльності. Отже, мова йде про практичну реалізацію нової освітньої парадигми, а саме про перехід до нового типу навчання і виховання, забезпечення кожним ВНЗ України відповідної якості освіти випускників.

Для успішного вирішення завдань, що постають у процесі модернізації ВНЗ, передбачається перехід навчального закладу в режим інноваційного розвитку, який забезпечуватиме якісну підготовку конкурентоспроможних спеціалістів [11].

Проте, для переходу в режим інноваційного розвитку як стратегічної мети, необхідно реалізувати певні проміжні цілі: формування єдиного навчально-освітнього й наукового простору ВНЗ; створення ефективної компетентісно-контекстної педагогічної моделі підготовки бакалавра і магістра; залучення колективу ВНЗ до інноваційного процесу та системної модернізації освітньої діяльності; встановлен-

ня ділових зв'язків з органами державної влади, іншими установами освіти і науки, роботодавцями, громадськими організаціями; здійснення програм координації з українськими ВНЗ – партнерами з інноваційного розвитку; розширення програм міжнародної співпраці.

Теоретико-методологічну основу інноваційного розвитку вищої освіти складають: культуроцентристська парадигма; компетентнісний підхід; психолого-педагогічна теорія контекстного навчання [11].

Інноваційний розвиток вищої освіти – це процес удосконалення освіти за рахунок створення, розповсюдження і впровадження інновацій. Це циклічний процес [10], який проходить наступні стадії:

- виявлення потреб у зміні (виявлення проблеми);
- розробки ідей для вирішення проблеми;
- розробки способів вирішення проблеми (нововведення);
- апробації і експертизи нововведення;
- засвоєння нововведення;
- інституалізації нововведення.

Аналізуючи сучасні інноваційні теорії, вчені виявили поліструктурність інновацій і схиляються до того, що інновація в освіті в цілому і у вищій освіті зокрема – це система, яка розвиваючись проходить усі стадії життєвого циклу: зародження, активний розвиток, перетворення.

Підтвердженням цієї точки зору є описана М.М. Поташніком [11] ієрархія структур інноваційного процесу в галузі вищої освіти. Структури ці взаємопов'язані. Цей факт дає можливість говорити про інноваційний процес у галузі вищої освіти як про цілісну систему. Отже, методологічний аналіз інноваційної діяльності розкриває специфіку інновацій у вищій освіті, обґрунтовує парадигму його інноваційного розвитку, концептуальну основу якої складають: культуроцентристський і компетентнісний підходи та теорія контекстного навчання.

З часом стає більш переконливою необхідність у підготовці довгострокової програми структурної трансформації національної освітньої політики, її удосконалення відповідно до нових міжнародних умов, суттєвої її «європеїзації».

Зауважимо, що трансформація вищої освіти в Україні стикається з низкою проблем, як конкретно-економічних, так і загально цивілізаційних. По-перше, зростає інтернаціоналізація освітньої діяльності. Поява інтернаціональних форм організації та фінансування освіти, посилення необхідності вирішення проблем стандартизації освіти зумовлюють необхідність у підвищенні якості освітніх послуг в умовах зростаючої інтеграції. Внаслідок цього відбувається загострення конкуренції в глобальному масштабі. Ось чому національна система освіти вимушена орієнтуватися не просто на підготовку кваліфікованих кадрів для розвитку своєї економіки, а і на підготовку таких кадрів, які забезпечуватимуть конкурентоспроможність економіки країни в сучасному глобальному середовищі.

Друга проблема пов'язана з тим, що визначальна роль освіти і науки в суспільному розвитку потребує потужного диверсифікованого механізму їх функціонування та фінансового забезпечення. В Україні протягом трансформаційного періоду мають місце процеси диверсифікації: і стосовно джерел фінансування, і стосовно форм організації освітньої діяльності, змісту та технологій навчального процесу. Проте, досвід передових країн світу доводить, що для належного використання можливостей освіти і науки в суспільстві економічні механізми можуть бути більш ефективними, дієвими, спрямованими на конкретні результати [8], ніж проста зміна форм системи освіти.

Узагальнення викладеного дає підстави для формулювання висновків щодо теоретико-методологічного аспекту інноваційного розвитку вищої освіти України.

На нашу думку, продуктивними є такі положення та ідеї:

- підвищення академічної й професійної мобільності студентів і викладачів ВНЗ, що узгоджується та співзвучно з тематикою Міжнародної науково-практичної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» (квітень 2015 року, м. Ужгород);

- сприяння комплексним науковим дослідженням та запровадженню інновацій за гарантій державної підтримки;

- посилення партнерської міжуніверситетської взаємодії;

- формування готовності освітян і суспільства загалом до інновацій у системі вищої освіти країни.

Отже, стає все більш очевидним, що в системі вищої освіти України необхідні розробки:

1) довгострокової національної Програми структурної трансформації освітньої політики відповідно до нових міжнародних умов, найбільш значущими серед яких є суттєва «європеїзація» вітчизняної освіти;

2) національного Плану дій оптимізації мережі ВНЗ України всіх форм власності у рамках імплементації Закону України «Про вищу освіту», який би за формами, програмами, термінами навчання і обґрунтованими джерелами фінансування відповідав би інтересам особи і громадянина.

Стратегічними пріоритетами розвитку вищої освіти в Україні залишається перетворення кількісних показників освітніх послуг у якісні.

Отже, стратегія розвитку УжНУ передбачає інноваційний прорив на якісно новий рівень навчання і досліджень, що полягає у перспективі функціонування УжНУ як дослідницького університету на основі: постійного поглиблення нерозривного зв'язку передових методів навчання та наукових досліджень; збереження і посилення провідної ролі УжНУ в національній класичній університетській освіті, враховуючи освітні запити представників національних меншин, що компактно проживають на території Закарпат-

тя; відкритості УжНУ, його активній інтеграції до світового інформаційного простору; повноправній участі УжНУ в Болонському процесі, входження до єдиного Європейського освітнього та наукового простору; втілення на всіх ділянках діяльності ВНЗ гуманістичної ідеї та забезпечення статусу УжНУ як вищого навчального закладу, покликано-го виховувати громадянина Держави Україна, для якого потреба у фундаментальних знаннях, підвищенні загально-освітнього і професійного рівня асоціюється з патріотизмом; збереження і примноження національних освітніх традицій розвитку вищої освіти, що підпорядковуються законам ринкової економіки та закону конкуренції, з урахуванням євроінтеграційних процесів України.

Список використаних джерел

1. Лебедева Я.В. Перспективи інтеграції України до європейського союзу в контексті політики мультикультуралізму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
2. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/gol1556-18>.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на періоді до 2021 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
4. Проект Концепції розвитку освіти на період 2015-2025 років. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
5. «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір» (№ 21470150) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/projects-innovative_univ.
6. Смоланка В.І. Передмова. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць/ ред.кол.

- І.В. Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «Уж-НУ», 2014. – Вип. 2(9). – С.5-6.
7. Рамкова програма ЄС «Горизонт 2020». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.khnu.km.ua/root/dept/interdept/horizon-2020.
 8. Куклін О.В. Концептуальні засади інноваційного розвитку вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1186.
 9. Бобрицька В.І. Технологія формування інноваційного освітнього середовища у вищих навчальних закладах Швейцарії. Уроки для України. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць / ред.кол. І.В. Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «Уж-НУ», 2014. – Вип. 2(9). – С.7–17.
 10. Моца А.А. Впровадження інноваційних технологій – основа модернізації вищої школи України. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць / ред. кол. І.В. Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 2(9). – С.267-274.
 11. Клімова Г.П. Інноваційний розвиток вищої освіти України: методологічний аспект аналізу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2013/04/Klimova.pdf.
 12. Міжнародна науково-практична конференція «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.acadmobility.uzhnu.edu.ua>.

Theoretical and methodological aspects of innovative development of higher education in Ukraine are considered. The analysis of conceptual basis of innovative development of higher education in Ukraine is presented.

Keywords: *innovation, innovative activity, development paradigm, strategic priorities, higher education.*

ПРО СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТУ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ УНІВЕРСИТЕТУ

Медведь М.М.,
кандидат філологічних наук,
директор Наукової бібліотеки
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)

У статті розглянуто процес впровадження інноваційних бібліотечних технологій у роботу бібліотеки Ужгородського національного університету за період 2013–2015 років.

Ключові слова: *інновації в бібліотеці, комп'ютеризація бібліотечних процесів, електронна бібліотека, ресурси вільного доступу, бібліотечна програма.*

Книгозбірня Ужгородського національного університету є найбільшою та найунікальнішою в краї, вона в переліку найбільших вузівських бібліотек не лише західного регіону, а й всієї України. Визнанням державою її значення стало надання бібліотеці статусу наукової. Та незважаючи на багатство та унікальність фонду, що підтверджено як відділом стародруків, так і колекцією рідкісних періодичних видань, бібліотека із значним запізненням розпочала процеси інноваційних змін у своїй роботі і це суттєво вплинуло на її рейтинг серед вузівських бібліотек. Об'єктивно оцінивши ситуацію, в якій опинилася Наукова бібліотека, її колектив знайшов гідну відповідь на виклик доби – інтенсивне впровадження інновацій, що дало можливість істотно розширити надання бібліотечних послуг користувачам відповідно до вимог сьогодення.

Процес запровадження комп'ютерних технологій у роботу бібліотеки розпочався ще в 2002 році з вибору українського програмного бібліотечного забезпечення, рекомендованого Міністерством освіти та науки України –

УФД/Бібліотека. Та попри це лише період з 2013 р. став переломним у роботі Наукової бібліотеки УжНУ. На цей час електронні засоби вже впевнено увійшли у бібліотечні технології і не були новинкою для багатьох бібліотек, адже удосконалення сервісної роботи дало можливість розширити як коло бібліотечних послуг, так і коло користувачів. Статистика несподіваного зменшення відвідування та книговидачі бібліотеки стала найвагомим аргументом для книго

збірні – долучити до класичних методів бібліотечного обслуговування інформатизацію, не втрачаючи при цьому основних традиційних прийомів роботи з книгою.

Без знання основ комп'ютерної грамотності бібліотекарям впроваджувати інновації годі було й розпочинати, тому першим кроком в освоєнні бібліотечної програми стали своєрідні тренінги-навчання. Маючи переважно великий досвід традиційної бібліотечної роботи (майже 40% співробітників працюють в стінах університетської бібліотеки понад 20 років), колектив вперше розпочав освоювати роботу в комп'ютерній бібліотечній програмі. Було створено три групи для навчання бібліотекарів, навички закріплювались практичними заняттями, тому результати нововведення не забарилися.

Система «УФД/Бібліотека» призначена для автоматизації всіх основних виробничих циклів бібліотеки:

- комплектування бібліотечного фонду (визначення потреб, замовлення літератури, оформлення надходжень, облік і аналіз фонду, списання);
- обробка документів (складання бібліографічного опису документа, класифікація, створення каталогів тем);
- бібліографія (складання аналітичних описів, підготовка бібліографічних довідок);

- обслуговування читачів (пошук і замовлення документів, комплектування замовлень, видача та повернення документів).

Роботу бібліотечної програми забезпечує комп'ютерна мережа на площі бібліотеки у понад дві тисячі м/кв., яка підтримується завдяки потужному серверу.

На початок 2013 року комп'ютерний парк бібліотеки становив лише 10 комп'ютерів, тобто лише кожен 8-й працівник бібліотеки мав можливість працювати в програмі. Сьогодні комп'ютерний парк бібліотеки нараховує 42 комп'ютери, а це – кожне друге робоче місце. Поетапне впровадження комп'ютеризації дало можливість виявити її пріоритет. Нині повністю комп'ютеризовані основні структурні відділи бібліотеки: відділ комплектування фондів бібліотеки (який відповідає за весь традиційний та комп'ютеризований супровід книги, від бухгалтерського відображення балансової вартості книги до її зняття з інвентарного обліку при списанні); відділ наукової обробки (електронне визначення систематизації та шифру розміщення книги, ведення традиційного та електронного каталогу). Кожен із відділів бібліотеки має свою специфіку впровадження комп'ютерних технологій з власними повноваженнями. До прикладу, відділ «Карпатика» (в якому зібрано літературу з історії, культури, економіки, науки краю) завдяки комп'ютеризації пропонує вільний доступ до електронного каталогу дисертаційних досліджень, що були захищені науковцями за всі роки існування вузу. Програма дозволяє робити пошук дисертаційних досліджень відповідно до теми запиту, галузі дослідження, ключових слів у назві, авторства тощо. Введення в комп'ютерну базу даних про кожну книгу чи часопис з фонду краєзнавчої літератури повертається вдячністю відвідувачів за економію часу на складний пошук, його вичерпність. Така інновація високо оцінена не лише науковцями нашого вузу, а й дослідника-

ми, які приїжджають до бібліотеки за можливістю доступу до джерел свого дослідження з різних міст України, та й зарубіжжя.

Повністю змінена робота з обслуговування читачів у центральній читальній залі бібліотеки по вул. Університетській, 14. Саме цей відділ першим серед інших впровадив й запропонував користувачеві повне комп'ютерне обслуговування: від пошуку до видачі та повернення книги. Півроку – це час, протягом якого 35 тисяч примірників найактуальніших книг ввійшли в електронну базу та отримали етикеткову ідентифікацію, яка зчитується сканером та передається в електронний формуляр читача. Інтерес до такої форми обслуговування підтверджується значною кількістю читачів, які віддали перевагу саме електронному обслуговуванню.

У чому ж переваги електронного обслуговування? Це перш за все:

- швидкий перегляд традиційних каталогів бібліотеки;
- інформація про місцезнаходження й доступність примірника в будь-який момент часу;
- електронна добірка фонду;
- електронна видача та повернення книги;
- електронне замовлення й бронювання книги;
- електронний облік фонду;
- статистичний облік обслуговування;
- рейтингова оцінка.

Зручність використання програми підтверджена тим, що з 12 тисяч користувачів бібліотеки близько 5 тисяч перейшли на електронне обслуговування. Добровільність користування бібліотечною програмою засвідчується угодою між користувачем та бібліотекою.

Електронне обслуговування здійснюється за допомоги сканування звичайного студентського квитка: автоматично відкривається електронний формуляр, а власний пін-код

читача підтверджує отримання книги і попереджає будь-яку помилку, наприклад, видачу книги сторонній особі. Бібліотека володіє можливістю виготовлення власного електронного читацького квитка та, врахувавши фінансові затрати, без особливих сумнівів обрала використання єдиного документа – студентського квитка.

Успішність навчання колективу, праця в новому форматі засвідчили, що немає нічого неможливого, а бажання змін – це рушійна сила прогресу, в цьому випадку – в бібліотечних технологіях. Категорично не погоджуючись з поглядами деяких колег-песимістів стосовно того, що комп'ютеризувати бібліотечний фонд у майже 2 мільйони примірників – справа неможлива, ми переконались, що запровадження нових комп'ютерних технологій себе виправдало. Рівно рік тому бібліотека розпочала електронне обслуговування, і переваги такої послуги відчули як співробітники бібліотеки, так і її користувачі.

Подальшим кроком комп'ютеризації бібліотеки став період літніх канікул 2014 року. Саме в цей час підручники повертаються до бібліотеки від користувачів. Тому за нововведення взявся ще один вагомий підрозділ бібліотеки – абонемент економічної літератури, призначений для видачі підручників студентам усіх курсів факультетів: економічного, міжнародних економічних відносин та факультету суспільних наук (напряму «Соціальна робота» та «Соціологія»). За період майже два місяці в електронну базу бібліотечної програми було внесено понад 20 тисяч підручників. Навантаження на працівників бібліотеки були чималі, бо співпали з періодом відпусток, та попри все 1 вересня 2014 року студенти прийшли до повністю комп'ютеризованого відділу бібліотеки.

Наступною інновацією стала інформатизація новоствореного відділу авторефератів. Його метою став швидкий доступу до бази авторефератів дисертаційних досліджень. І

хоча, на жаль, всі автореферати, датовані до 2000 року, знаходяться в підвальному приміщенні книгосховища по вул. Капітульній, 9, електронний каталог авторефератів поповнюється щоденно і на сьогоднішній день налічує понад 50 тисяч назв.

Робота з комп'ютеризації бібліотеки нелегка, крім наповнення електронної бази фонду, бібліотекарі продовжують традиційно формувати паперові каталоги, організувати виставки книг, культурні заходи, опрацьовувати періодичні видання, перевозити літературу, проводити інвентаризацію тощо. Суміщення інновацій та традиційних методів бібліотечної роботи стало нормою, продиктованою часом.

Незабаром бібліотека відкриє доступ до електронного каталогу художніх видань, серед яких найбільша частка програмних творів, електронної бази довідкової літератури відділу бібліографії, на черзі філологічна навчальна література та деякі галузеві розділи літератури книгосховища, щоденно розширюється електронний каталог назвами книг з колекції Олени Рудловчак.

Електронний каталог бібліотеки нараховує 187487 записів, з них:

- 112 230 – описи книг;
- 16 750 – описи статей;
- 3 919 – описи періодичних видань;
- 165 – описи електронних документів;
- 752 – описи дисертаційних досліджень;
- 50 363 – описи авторефератів.

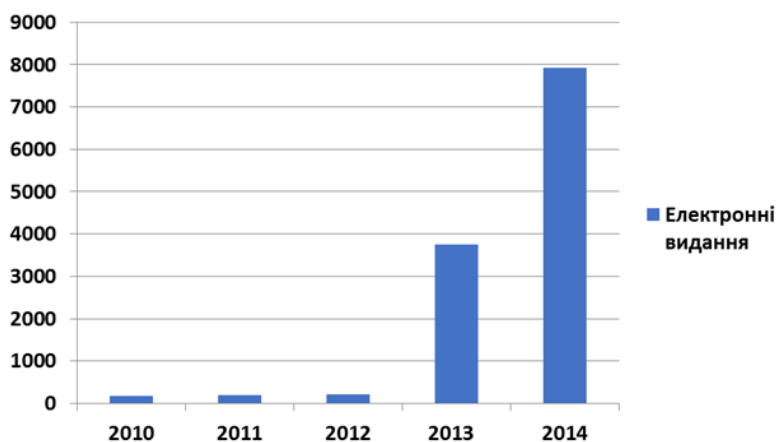
Вагомою інновацією книгозбірні є створення електронної бібліотеки Ужгородського національного університету, головною метою якої стала сконцентрованість в електронній базі навчальних, методичних та наукових здобутків університету та оперативність доступу до них.

Створення електронної бібліотеки УжНУ регламентовано наказом ректора університету, в якому чітко визначено механізм передачі до бібліотеки як друкованих, так і електронних варіантів підручників, монографій, методичних посібників. Ця процедура передбачає авторську угоду між вузом і автором, де бібліотека стала посередником і несе повну відповідальність за порушення авторського права. Лише автор твору має право вирішити питання доступу до власного твору, навіть право на електронне копіювання.

Фонд електронної бібліотеки УжНУ формується з 2013 року і складається з таких електронних колекцій:

- Електронний архів Наукових вісників університету;
- Науковий електронний архів статей науковців УжНУ (університетський електронний репозитарій);
- Повнотекстові версії підручників, монографій, навчально-методичних посібників;
- Інформаційні продукти бібліотеки (електронні версії бібліографічних покажчиків).

Формування електронної бібліотеки відображено на рис.1, на якому представлена Динаміка поповнення бібліотеки електронними виданнями.

Комп'ютеризація бібліотеки торкнулася також відділу контролю над фондами, який відслідковує місце знаходження кожної книги у півтора мільйонному фонді бібліотеки. Саме бібліотечна програма тепер надає вичерпну інформацію про книжковий рух у бібліотеці. Вже сьогодні кожен викладач за кілька хвилин може отримати вичерпну інформацію про перелік навчальної та наукової літератури зі свого предмета, про кількість книг та використати цю інформацію для рекомендацій студентам.

Впровадження нових сучасних форм обслуговування у роботу Наукової бібліотеки неможливе без практичних навчків, які отримують бібліотечні працівники під час участі у конференціях та семінарах на базі провідних бібліотек України. Завдяки фінансовому сприянню ректорату бібліотечні працівники отримали можливість пройти таке навчання. Останнім прикладом цього є участь у II Міжнародному науково-практичному семінарі «Оцифроване надбання: збереження, доступ, репрезентація» 16-17 грудня 2014 року на базі Державного політехнічного музею при НТТУ «КПІ».

Значна робота проводиться університетською бібліотекою в контексті пропагування наукового надбання свого вузу та власних бібліотечних фондів через сайт бібліотеки (рис. 2.).

Підвищилась активність відвідування сайту бібліотеки. Адже протягом останніх двох років сайт наповнюється новими рубриками, найактивнішою з яких є рубрика «Електронні ресурси». Вона відкриває вільний доступ до електронного архіву Наукових вісників УжНУ, відповідно до серії чи номера часопису.

Сучасний користувач бібліотеки потребує орієнтирів у пошуку необхідної йому інформації. Саме тому бібліотека через власний сайт відкриває доступ до повнотекстових баз публікацій на безкоштовній основі. Це рубрика «Ресурси вільного доступу», яка включає в себе такі підрубрики:

- Українські електронні ресурси вільного доступу
- Іноземні електронні ресурси вільного доступу
- Російські електронні ресурси вільного доступу
- Публікації науковців УжНУ в наукометричній базі

Scopus

- Інформаційні ресурси порталу POLPRED

Окремо хочеться відзначити долучення бібліотеки до створення університетського електронного репозитарію. Масове наповнення репозитарію Науковими вісниками університету – трудомісткий процес, який взяла на себе Наукова бібліотека. На сьогодні робота із системою DSpace не викликає труднощів у бібліотечних працівників, бо до електронного сховища завантажено понад тисячу статей науковців УжНУ. Процес оцифрування вісників розпочато з 1947 року.

Університетська бібліотека як структурний підрозділ вузу проводить власні наукові дослідження, результатом яких є низка бібліографічних покажчиків. Протягом лише 2012–2014 років бібліотекою підготовлено три бібліографічні покажчики, кожен з яких є у вільному доступі на сайті бібліотеки. Розпочато кропітку роботу над бібліографічним покажчиком до 70-річчя вузу «Основні праці науковців Ужгородського університету за період 1991–2015 рр.».

який відобразить науковий доробок університету за період незалежності України.

Поєднання комп'ютеризації та збереження традиційного доступу до друкованих видань – ось зв'язок бібліотеки з читацьким загалом. Саме так бібліотека спроможна вирішувати всі сучасні вимоги її користувачів. Наступний інноваційний крок колектив бібліотеки вбачає в розвитку корпоративності і взаємодії бібліотек, у створенні зведеного каталогу інформаційних ресурсів регіону.

On the state of implementation of innovative technologies in scientific libraries Uzhgorod National University.

The article deals with the process of implementing innovative technologies in library work Uzhgorod National University for the period 2013-2015.

Keywords: *innovation in library computerization of library processes, electronic library resources free access library program.*

**НАУЧНЫЙ ПАРК
«УЖГОРОДСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ» – БАЗОВАЯ ИННОВАЦИОННАЯ
СТРУКТУРА В РЕГИОНЕ**

Студеняк И.П.,

*доктор физико-математических наук,
проректор по научной работе УжНУ*

Головач И.И.,

*кандидат физико-математических наук, доцент,
директор НИИ средств аналитической техники
Ужгородский национальный университет
(г. Ужгород, Украина)*

Проблема обеспечения устойчивого развития экономики регионов и Украины в целом требует разработки инновационной модели развития национальной экономики, целенаправленного формирования интеллекта и интеллектуального потенциала нации. Опыт высокоразвитых стран показывает, что только инновационное развитие национальной экономики и эффективное использование новых технологий способны обеспечить долговременный экономический рост государства.

Особое значение инновационное развитие приобретает для стран с трансформационной экономикой, в частности для Украины. Развивающиеся рыночные отношения остро освещают наследство административно-командной системы: очень затратное, неэффективное хозяйствование, что в условиях жесткой международной конкуренции и установления уравновешенных цен ставит большинство существующих предприятий перед фактом банкротства. Преодоление этого состояния возможно только путем мощного инновационного перераспределения ресурсов общества в пользу конкурентоспособных наукоемких производств.

В связи с этим понятно, что Украина может претендовать на надлежащее ей по потенциалу место в Европе и мире только при условии выбора инновационного пути развития.

Составляющим направлением эффективной региональной политики выступает инновационная политика экономного и рационального использования местных ресурсов, широкого применения малоотходных и безотходных производств, энерго- и ресурсосберегающих технологий, а также форм организации производства с ориентацией на конечный наукоемкий высокотехнологичный продукт. Проводимая в Украине политика регионализации обуславливает усиление ответственности регионов за состояние и развитие инновационного потенциала и привлечение его к решению региональных социально-экономических проблем. Именно инновационный потенциал региона играет важную роль в обосновании государственной инновационной политики, комплекса научно-технических и инновационных программ, деятельности создаваемых адекватных рыночным условиям хозяйствования инновационных структур и институтов, призванных обеспечить прохождение научных идей от их зарождения до практического использования конечным потребителем.

Крайне актуальной в Украине становится проблема поиска наиболее эффективных путей решения существующих проблем развития инновационной структуры, в том числе путем создания научных парков.

Научный парк – это научно-производственный комплекс, включающий исследовательский центр и производственную базу, на которой размещены инновационные малые и средние предприятия (МСП) на арендных или иных условиях. Научный парк является основой треугольника знаний «ОБРАЗОВАНИЕ–НАУКА–ПРОИЗВОДСТВО».

В УжНУ завершается процесс создания научного парка в соответствии с:

- Законом Украины «О научных парках»;
- распоряжением председателя Закарпатской областной государственной администрации от 04.11.2010 № 747 «О программе поддержки малого предпринимательства области на 2011-2012 гг.»;
- распоряжением председателя Закарпатской областной государственной администрации от 21.03.2013 № 683 «О Программе создания научного парка «Ужгородский национальный университет».

Деятельность Научного парка направлена на внедрение инноваций как одной из важнейших стратегических составляющих государственной политики социально-экономического развития Закарпатья в частности и страны в целом. Приоритетные направления деятельности НП «УжНУ» формируются в соответствии с Законом Украины «О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине» (433-15) и направлениями научной деятельности УжНУ и участников НП с учетом первоочередных потребностей региона и страны.

Целью создания НП «УжНУ» является:

1. Стимулирование инновационной деятельности в УжНУ, других вузах и научно-исследовательских организациях, направленной на активизацию структурной перестройки экономики региона.
2. Предоставление благоприятных стартовых условий ученым, аспирантам, студентам и молодым специалистам для создания предпринимательских структур (малых и средних предприятий – МСП) с

направлением деятельности в сфере наукоёмких производств и высоких технологий.

3. Поддержание благоприятных условий для существующих и создаваемых МСП, заинтересованных во взаимовыгодном сотрудничестве с научно-образовательными организациями с целью использования их научного и кадрового потенциалов.
4. Формирование инновационной инфраструктуры, обеспечивающей:
 - деловые отношения администрации НП с органами государственной и региональной власти, финансовыми, производственными и бизнесовыми структурами, необходимые для поиска источников финансирования инновационных проектов, производителей и потребителей высокотехнологичной наукоёмкой продукции;
 - подготовка и экспертиза (предварительная, техническая и коммерческая) инновационных предложений и проектов;
 - сопровождение инновационных предложений, проектов, а также технической и технологической документации на этапах разработки, внедрения и серийного производства;
 - сервисные услуги, необходимые для эффективного выполнения инновационных проектов, а именно: ведение бухгалтерского учета, аудита, проведение маркетинговых исследований, предоставление юридических услуг и т.п.;
 - создание инфраструктуры, состоящей из зданий и сооружений, коммуникаций и других систем для создаваемых и действующих высокотехнологичных наукоёмких МСП – участников НП;

- содействие международным научно-техническим связям высокотехнологичных МСП в научной и инновационной деятельности;
- создание новых рабочих мест в наукоемкой и высокотехнологичной сферах.

Приоритетные направления инновационной деятельности Научного парка определены в соответствии с законами Украины «О приоритетных направлениях развития науки и техники» (2623-14) и «О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине» (433-15). Они направлены на реализацию «Региональной стратегии развития Закарпатской области до 2015 г.», принятой сессией областного совета (решение № 26 от 26 декабря 2006 г.) и реализуются в следующих направлениях:

- освоение новых технологий транспортировки энергии, внедрение энергоэффективных, ресурсосберегающих технологий, освоение альтернативных источников энергии;
- машиностроение и приборостроение как основа высокотехнологичного обновления всех отраслей производства;
- освоение новых технологий производства материалов, их обработки и соединения, создание индустрии наноматериалов и нанотехнологий;
- широкое применение технологий более чистого производства и охраны окружающей среды;
- технологическое обновление и развитие агропромышленного комплекса;
- внедрение новых технологий и оборудования для высококачественного медицинского обслуживания, лечения, фармацевтики.

Структура Научного парка «УжНУ» представлена на рис. 1.

СТРУКТУРА НАУЧНОГО ПАРКА «УЖГОРОДСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

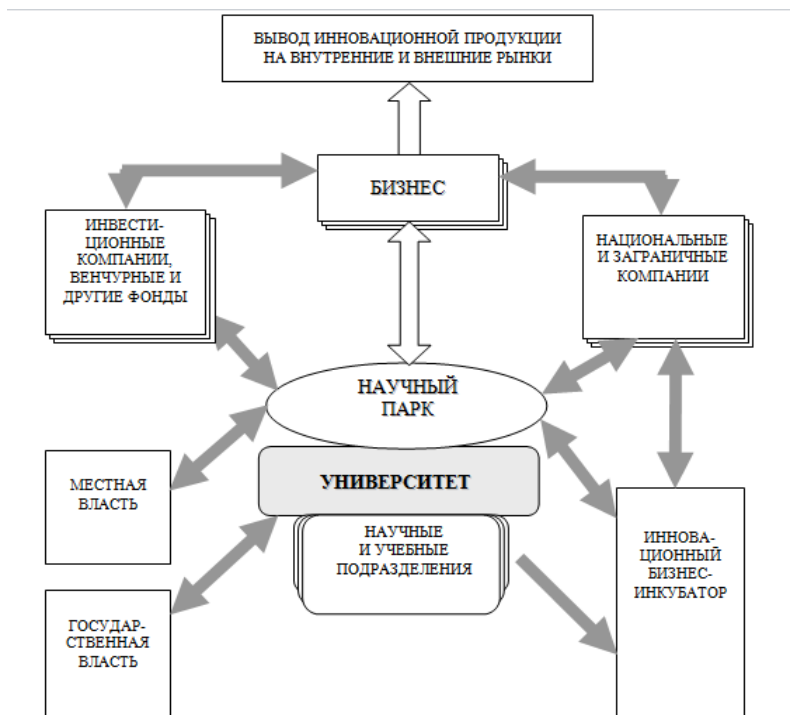

Рис. 1. Структура Научного парка

Ужгородский национальный университет является основателем Научного парка и осуществляет координирующие функции при взаимодействии НП с органами государственной и региональной власти, выступает гарантом при предоставлении физической инфраструктуры участникам Научного парка, обеспечивает передачу в рамках дей-

ствующего законодательства имеющихся научно-технических разработок и ноу-хау для их реализации в рамках ЧП, осуществляет подготовку кадров.

Администрация Научного парка осуществляет связь с органами государственной и местной власти, финансовыми и инвестиционными структурами, бизнесом, обеспечивающим производство научно-технического продукта и его продвижение на внутренний и внешний рынки.

Инновационный бизнес-инкубатор обеспечивает реализацию новых научно-технических разработок, их коммерциализацию, организацию мелкосерийного производства, организацию новых и поддержку действующих МСП, осуществляющих коммерциализацию научно-технических разработок университета, проводит мероприятия по защите интеллектуальной собственности и ее капитализации.

Государственная власть осуществляет политическую поддержку деятельности НП путем создания необходимой законодательной базы и контроля за ее выполнением, определение приоритетных направлений развития страны, для выполнения которых может привлекаться НП, осуществляет финансовую поддержку путем размещения государственных заказов на разработку и внедрение научно-технической продукции.

Местная власть использует деятельность НП в качестве инновационной инфраструктуры, направленной на улучшение социально-экономического развития региона, использование местного научно-технического, кадрового и сырьевого потенциала, осуществляет финансовую поддержку инновационных проектов, реализация которых имеет первостепенное значение для улучшения жизненного уровня населения.

Разработана инновационная программа Научного парка «УжНУ», направленная на обеспечение устойчивого улучшения социально-экономической сбалансированности

развития области путем внедрения новых эффективных форм инновационно-инвестиционного сотрудничества научно-технической элиты, бизнес-финансовых кругов, региональных властей и местных общин с использованием собственных энергетических, природно-сырьевых, технологических, материально-технических и кадровых ресурсов, а также научно-технического потенциала участников Научного парка.

Вопросы развития энергетики и внедрения энергоэффективных, ресурсосберегающих технологий и альтернативных источников энергии будут решаться одновременно по нескольким направлениям. При этом предполагается реализация проектов, направленных на:

- эффективное внедрение энергосберегающих технологий в народнохозяйственном, коммунальном и частном секторах Закарпатской области;

- внедрение альтернативных источников энергии;

- развитие возобновляемых источников энергии;

- внедрение экологически эффективных технологий переработки бытовых и промышленных отходов;

- внедрение технологии получения теплоизоляционных материалов на основе местных сырьевых материалов и твердых бытовых отходов.

В области машиностроения и приборостроения предусматривается выполнение комплекса работ, направленных на разработку конкурентоспособного оборудования и новейших технологий по следующим направлениям:

- объединение инженерно-конструкторского потенциала ученых и предприятий приборостроительного и машиностроительного профиля области для разработки и внедрения в серийное производство высокотехнологичной продукции и новейших технологий;

- разработка элементной базы приборо- и машиностроения (полупроводниковых газовых сенсоров, химических

сенсоров, волоконно-оптических биосенсоров, дифракционных структур и т.п.);

- создание нового поколения приборов газового анализа для медицины и обеспечения техники безопасности в промышленности и быту.

Инновационная деятельность в области медицинского обслуживания и лечения будет осуществляться по следующим направлениям:

- внедрение в Закарпатской области мероприятий для ранней диагностики, ургентного лечения, реабилитации и профилактики некоторых распространенных заболеваний (острый инфаркт миокарда, состояние после перенесенного ишемического инсульта, эпилепсия, ВИЧ-инфекция и др.);

- действенная профилактика и коррекция йододефицита, снижение йодной эндемии среди населения Закарпатья;

- профилактика эндоэкологических заболеваний в условиях паводков и других экзэкологических неблагоприятных воздействий с использованием разработанных в Ужгороде и внедрённых в практику фиточаёв очистительного, иммуностимулирующего, кардиопротекторного и общеукрепляющего действия;

- реализация концепции рациональной антибиотикотерапии в области путем быстрой (экспресс) диагностики возбудителей заболевания, их чувствительности к антибиотикам и соответственно необходимости их использования (экспресс-чипы);

- разработка технологии и внедрение в производство новых видов функциональных продуктов и напитков из различного местного сырья (и другого) с биологически активными компонентами растительного и микробного происхождения, характеризующихся способностью предупреждать (и регулировать) заболевания, связанные с нарушенным обменом веществ – прежде всего пищевые аллергии, ожирение и сердечнососудистые расстройства.

Особое внимание уделяется выполнению работ, направленных на решение вопросов Карпатского региона (охрана окружающей среды, технологическое обновление и развитие агропромышленного комплекса), в том числе по следующим направлениям:

- создание систем принятия решений в условиях возникновения техногенных и природных катастроф;

- исследование уровня загрязнения канцерогенными веществами атмосферного воздуха в городах Закарпатской области;

- изучение влияния полигонов твердых бытовых отходов и свалок на экологическое состояние объектов окружающей среды;

- борьба с образованием селевых потоков;

- улучшение экологического состояния малых рек Закарпатья;

- сохранение и воспроизведение верхней границы леса;

- борьба с распространением особо опасных небори-генных растений;

- внедрение (выпуск и реализация) разработанных в Ужгороде биопрепаратов в фермерских (государственных и частных) хозяйствах области с целью обеспечения соответствия мясной продукции по качеству соответствующим стандартам ЕС (без использования антибиотиков, гормонов – мясо улучшенного качества);

- биотехнологическая обработка сельскохозяйственного сырья для продления срока хранения без консервантов с улучшенными органолептическими качествами (кормовое производство);

- сохранение генофонда лошадей гуцульской породы;

- развитие садоводства и виноградарства.

Инновационная программа будет способствовать выявлению и началу реализации наиболее значимых проектов, имеющих первостепенное значение для улучшения

социально-экономического развития области, улучшению инновационной деятельности в промышленном комплексе региона. Уже началась работа по реализации ряда проектов, включенных в Инновационную программу Научного парка «УжНУ».

Проектом «Внедрение инновационных энергосберегающих нагревательных элементов нового поколения (проект «Конфорка») в организациях бюджетной сферы Закарпатской области», выполняемом в рамках распоряжения председателя Закарпатской областной государственной администрации от 04.11.2010 № 747 «О программе поддержки малого предпринимательства области на 2011-2012 гг.» предполагается переход на энергосберегающие нагревательные элементы в бюджетных учреждениях области (школьные и дошкольные учебные заведения, учреждения здравоохранения и социальной защиты).

В рамках выполнения Программы энергоэффективности и энергосбережения Закарпатской области на 2012–2015 гг. в Ужгородском национальном университете разработана Программа энергосбережения УжНУ. Пилотным проектом этой программы является проект по внедрению системы солнечных вакуумных коллекторов ТМ «Стар Энержи» на энергозатратных объектах УжНУ, в частности в университетском спорткомплексе «Буревестник» для подогрева воды в бассейне и поддержки системы отопления помещений спорткомплекса, окупаемость которого составит 3,5 – 4,0 года.

В заключение следует отметить, что проекты Научного парка интегрированы в образовательный процесс университета путем чтения спецкурсов, выполнения курсовых, дипломных и магистерских работ, прохождения производственной практики студентами физического, инженерно-технического, химического, биологического и экономического факультетов УжНУ.

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВІДПОВІДНО ДО ПОТРЕБ РИНКУ ПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВИЩУ ОСВІТУ»

Король І.І.,

*доктор фізико-математичних наук, професор
проректор з науково-педагогічної роботи УжНУ*

Дубів О.В.,

в.о. директора ННІ ІКТ

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Забезпечення доступу до сховища електронних навчальних матеріалів

The screenshot displays a web browser window with the URL `e-learn.uzhnu.edu.ua/course/view.php?id=513`. The page title is "Сайт електронного навчання ДВНЗ УжНУ" and the user is logged in as "Олександр Дубів". The main content area is titled "ПАЦ "Кардіологія"" and includes a navigation menu, a search bar, and a list of lessons. The first lesson is "Заняття №1: Електрофізіологічні основи ЕКГ. Формування нормальної ЕКГ.", which includes sub-items like "Електрофізіологічні основи ЕКГ.", "Лекція доц. Долгош М.Ю. Нормальна ЕКГ", "Література. Генез основних зубців на ЕКГ", "Література. ЕКГ відведення.", and "Тестовий контроль до заняття №1.". The second lesson is "Заняття №2: Аналіз ЕКГ. Алгоритм шифровки ЕКГ.", with a sub-item "Розшифровка ЕКГ.". The right sidebar contains sections for "ПОШУК У ФОРУМАХ", "ОСТАННІ НОВИНИ", "НЕЗАБАРОМ", and "ОСТАННІ ДІЇ".

Закон України «Про вищу освіту»

- формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються зокрема і шляхом розширення можливостей для здобуття вищої освіти та освіти протягом життя (Стаття 3 п.3);
- одним з основних обов'язків вищих навчальних закладів є створення необхідних умов для здобуття вищої освіти особами з особливими освітніми потребами (Стаття 32 п.3).

Активне використання мультимедіа у навчальних курсах

Діаграма залежності рівня запам'ятовування від виду сприйняття та діяльності особи під час навчання

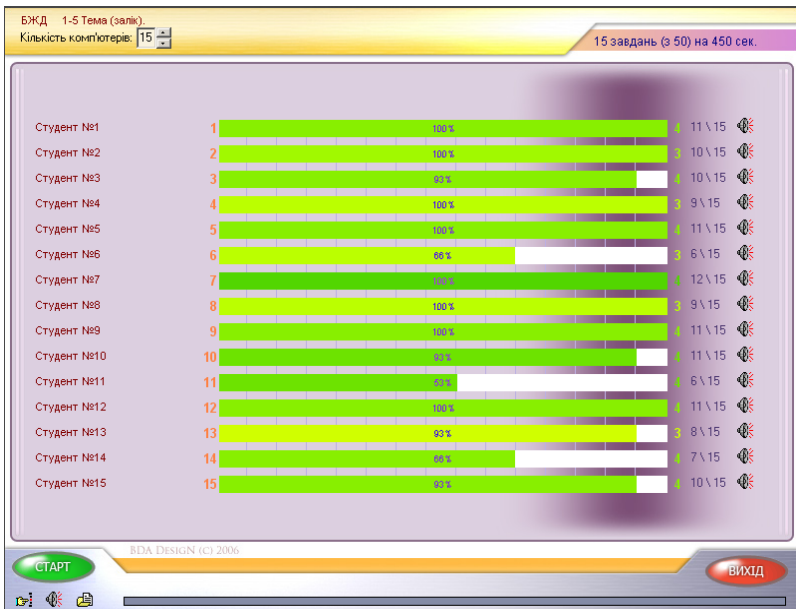
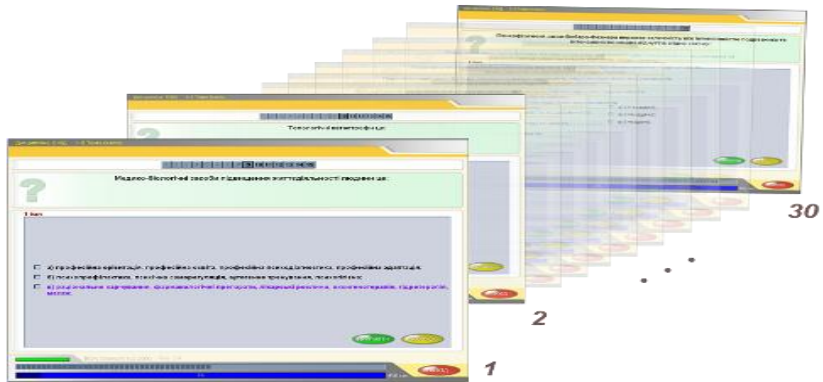
- Відеолекції (у режимі он-лайн)
- Відеолекції (попередньо записані)

Контроль засвоєння навчального матеріалу

На актуальності вирішення проблеми контролю наголошується і у новій редакції Закону України «Про вищу освіту», зокрема щодо процедур реалізації системи внутрішнього забезпечення якості шляхом щорічного оцінювання знань здобувачів вищої освіти (Стаття 16, п.2)

Автоматизована система тестування для поточного та підсумкового контролю знань студентів

Соціальне навчання

На Заході стає актуальною теорія соціального навчання, яка полягає у припущенні, що люди вчаться найбільш ефективно, коли вони взаємодіють з іншими учнями у рамках будь-якої теми чи предмета.

- Facebook, Twitter, LinkedIn, «Однокласники», «ВКонтакте»...
- Computing++, Edmodo, Life Pulp...

Масові відкриті он-лайн курси

Суть ідеї відкритої освіти полягає в тому, що знання повинні бути безкоштовними, а доступ до них вільним. Завдяки цьому можна досягти «освітньої рівності»: забезпечити доступ до університетів усім бажаючим і демократизувати саму сферу вищої освіти.

Масові відкриті он-лайн курси України:

- «Prometheus» (<http://prometheus.org.ua>)
- «Університет он-лайн» (<http://online.knu.ua>)
- «Skills Academy» (<http://skillsacademy.com.ua>)

ЦЕНТР КАР'ЄРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БАГАТОРІВНЕВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бутурлакiна Т.О.,

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів і банківської справи,

директор Центру кар'єри

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

(м. Ужгород, Україна)

У статті розкрито сучасні світові тенденції відносно успішного планування кар'єри і становлення майбутніх фахівців – студентів і випускників вищів. Визначено роль університетських кар'єрних сервісів – Центрив кар'єри – як ефективного інструменту в реалізації соціального партнерства та забезпечення багаторівневої професійної вищої освіти. На досвіді ДВНЗ «УжНУ» проаналізовано стан і можливості впровадження світових практик кар'єрного планування і підвищення професійного рівня студентів і випускників.

***Ключові слова:** кар'єра, кар'єрний коучинг, «софт скілз», кар'єрне планування, центри кар'єри.*

Світові тенденції прискореного розвитку технологій, управління людськими ресурсами, глобалізація ринків праці і, отже, посилення конкуренції обумовлюють підвищені вимоги до якісної підготовки фахівців з вищою освітою. Якість вищої освіти визначається, насамперед, якістю стандартів освіти та професійної підготовки, інфраструктурою внутрішнього і зовнішнього середовищ, рівнем управління ВНЗ в цілому і процесами зокрема, професійною підготовкою майбутніх конкурентоспроможних фахівців.

Центри кар'єри (або Кар'єрні центри, Центри розвитку кар'єри тощо) при вищих навчальних закладах – це структурні підрозділи університетів, які покликані допомагати студентам і випускникам знайти роботу або отримати додаткові знання та навички. Крім безпосереднього сприяння у працевлаштуванні випускників та студентів, все ж

основний напрям їх діяльності – профорієнтаційна робота, супровід і планування кар'єри та професійного зростання майбутніх фахівців, їх адаптація до умов глобального і локальних ринків праці.

У світі досвід створення подібних центрів дуже поширений у всіх провідних університетах. Практично кожен вуз у своїй структурі має підрозділи, що забезпечують профорієнтаційні послуги, кар'єрне планування, тренінги з додатковими професійними і особистісними навичками, яких не надає академічна університетська освіта, але які є важливими для конкурентоспроможних фахівців у всіх сферах.

Мова йде про «м'які навички» («софт скілз» / Soft skills), прояв яких складно відстежити, перевірити і наочно продемонструвати. Це особистісні навички, які дозволяють бути успішним незалежно від специфіки діяльності і напряму, в якому працює людина, і підвищити свою кваліфікацію [1]. Традиційно в психології їх відносять до числа соціальних навичок: вміння переконувати, знаходити підхід до людей, лідирувати, міжособистісне спілкування, ведення переговорних процесів, робота в команді, особистісний розвиток, управління часом, ерудованість, креативність і т.п.

При цьому жодне з перерахованих вище умінь не відноситься тільки до якоїсь конкретної спеціальності. Вони мають здатність ефективно взаємодіяти з колегами, клієнтами та широко застосовуються як на роботі, так і в житті. І часто саме вони є визначальним чинником у досягненні успіху і цілей, показником професіоналізму. Однак, на жаль, цим практичним навичкам не навчають у звичайних університетських навчальних програмах [1]. До навчання софт скілз належать тренінги з мотивацій, лідерства, менеджменту, роботи в команді, управління часом, проведення презентацій, продажів, особистого розвитку тощо.

Крім зазначених напрямів слід також окремо виділити такий напрям, як кар'єрний коучинг, який по суті призначений для конструювання кар'єрних траєкторій, в яких мінімальне відхилення у розвитку кар'єри в короткостроковій перспективі дає значне відхилення професійного шляху. Таке відхилення загрожує неефективним використанням ресурсів і втратою часу, що так важливо для сучасних молодих фахівців в умовах динамічних змін ринкової номенклатури. З іншого боку, людина іноді освоює кілька професій за життя і стає успішною в абсолютно іншій сфері діяльності [2]. І до цього також слід готувати наших випускників – орієнтуватися не лише на успіх, але й формувати вміння сприймати поразки і ризики, гнучко адаптуватися до змін.

Кар'єрний коучинг – це технологія планування кар'єри та реалізація кар'єрного потенціалу за підтримки кар'єрного коуч-консультанта. По суті коучинг дозволяє кожному виявити свій основний вектор професійного розвитку і вибудувати реальний план досягнень професійних цілей[2]. Слід також зазначити, що кар'єрний коучинг допомагає професійному розвитку на основі індивідуальних здібностей і талантів, освіти та професійного досвіду.

Вітчизняний досвід університетської роботи свідчить, що ці напрями залишаються пріоритетною і досить новою сферою діяльності, тому їх можна оцінювати як інноваційні освітні продукти. Крім усього іншого, саме ця сфера освітньої діяльності є необмеженою у формах і методах реалізації, передбачає креативний підхід, активне використання інформаційних технологій в реалізації та супроводі освітніх продуктів, співпрацю із широким колом зацікавлених осіб. Певні успіхи в цій сфері вже є – провідні ВНЗ Києва, Харкова, Дніпропетровська, Львова, Луцька та інших міст України демонструють успішні приклади роботи Центрів кар'єри вже протягом кількох років.

Досвід функціонування Центрів кар'єри на базі університетів свідчить про відповідність нашого вузу – Ужгородського національного університету – загальнонаціональним тенденціям, а також про високу ефективність такого структурного підрозділу вузу, що забезпечує його престиж і рівень як освітнього закладу і активного соціального партнера, підвищує конкурентоспроможність в освітньому просторі України.

Крім того, така структура дозволяє активізувати інтеграцію в європейське освітнє та професійне середовище, готуючи нашу молодь до стандартів і вимог зарубіжних роботодавців, інвесторів, до тенденцій і вимог сучасного глобалізованого ринку праці. Зараз це надзвичайно актуальна вимога для України.

Центр кар'єри УжНУ є прикладом успішної реалізації соціального партнерства – адже його створено за підтримки керівництва університету, Закарпатської обласної служби зайнятості, обласної влади, громадської і студентської ініціативи. Основне завдання Центру кар'єри – сприяти професійному становленню майбутнього фахівця, формувати бізнес-середовище, яке буде підтримувати активний вибір і планування професійної кар'єри студентів і випускників, а також спрямовувати майбутніх фахівців до активного пошуку роботи, надавати допомогу в працевлаштуванні. Таким чином реалізується важлива регіональна програма сталого розвитку, що одним із стратегічних пріоритетів – сприяння працевлаштування молоді краю та зменшення рівня безробіття.

Стратегічним пріоритетом такого соціального партнерства є скоординована робота між ринком праці, освітніми структурами і владою. Необхідно активізувати та скоординувати роботу всіх зацікавлених сторін, які можуть допомогти у вирішенні цієї проблеми. Сьогодні класична академічна освіта не допомагає молоді працевлаштуватися,

не забезпечує освітні програми, відповідні реальним потребам економіки.

У нашому регіоні сьогодні існує проблема слабкої поінформованості випускників та студентів про реальні потреби локального ринку праці, існує недостатній рівень або відсутність кваліфікаційних та комунікативних навичок (soft skills), слід відзначити і низьку вмотивованість самих студентів і високий рівень відтоку випускників за кордон – як високопрофесійних, так і недостатньо кваліфікованих.

Крім того, слід зазначити і присутність певного скепсису роботодавців (бізнес-структур, підприємств, організацій) щодо співпраці з університетом – як у дослідницько-інноваційній сфері, так і щодо стажування та працевлаштування студентів. Проблемою залишається незадовільний (для роботодавців) рівень їх підготовки та невідповідність актуальним вимогам ринку.

Пріоритетними напрямками діяльності Центру кар'єри УжНУ є: навчально-тренінгова робота зі студентами, покликана «озброїти» студентів практичними навичками; співпраця з роботодавцями та забезпечення контактів «студент-роботодавець»; проектна діяльність, спрямована на розробку програм і проектів за участі місцевої влади, бізнес-структур та громадських організацій у сфері працевлаштування та активізації молоді на ринку праці, в соціальній сфері, суспільній діяльності; інформаційний супровід процесу рекрутингу.

Студентам і випускникам Центр кар'єри УжНУ забезпечує: консультування щодо методів просування на ринку праці, самопрезентації, пошуку роботи (елементи кар'єрного коучингу); участь у тренінгах (у т.ч. психологічних, мотиваційних) і семінарах-тренінгах професійного спрямування; розвиток професійних і комунікативних якостей («soft skills»); участь у щорічних ярмарках вакансій; додат-

кову освіту на майстер-класах, бізнес-тренінгах, сертифікованих програмах. Крім цього, забезпечуються освітні послуги з перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців у рамках програм навчання впродовж життя («life long learning»), можливість отримання інформації про вакансії за технічної підтримки сайту служби зайнятості, підтримка в написанні резюме (в т.ч. за європейськими стандартами), які поповнять базу даних резюме студентів та випускників УжНУ; підтримка молодіжних соціальних ініціатив та волонтерської роботи; консультування психологів і юристів, фахівців служби зайнятості.

Роботодавці в Центрі кар'єри УжНУ можуть отримати інформаційну підтримку процесу рекрутингу (розмістити інформацію про вакансії, програми стажувань, взяти участь в Ярмарку кар'єри і здійснити попередній відбір персоналу для своєї компанії); отримати доступ до бази даних резюме студентів та випускників УжНУ; провести в університеті для цільової категорії презентації, майстер-класи, створити конкурсні програми, стипендіальні програми тощо; розробити концепції реалізації проектів, навчально-практичних програм і т.п., а також отримати консультації щодо оптимізації форм співробітництва.

Таким чином, Центр кар'єри УжНУ є інструментом реалізації ефективного соціального партнерства та сталого розвитку університету щодо забезпечення багаторівневої професійної вищої освіти, що надає інформацію про стан ринку праці, результати моніторингу (актуальні зміни і тенденції), вимоги роботодавців, підготовку та перепідготовку кадрів, адаптацію до соціально-економічних змін ринку праці та освітні послуги.

Центр кар'єри УжНУ – це не просто структурний підрозділ університету. Це по суті інноваційний соціальний проект – ініціатива, підтримана керівництвом вузу, молодіжним активом, що дозволяє просувати просвітницьку кампа-

нію. Щорічно до вузу приходять нове покоління студентів, тому відповідальна професійна робота з ними сьогодні є перспективою їх розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Why Soft Skills Matter. Making Sure Your Hard Skills Shine.— [Electronical source]. – Access mode: http://www.mindtools.com/pages/article/newCDV_34.htm
2. Cheeks Demetrius. 10 Things You Should Know About Career Coaching/ D. Cheeks. – [Electronicalsource]. – Access mode: <http://www.forbes.com/sites/learnvest/2013/07/09/10-things-you-should-know-about-career-coaching>

МОДУЛЬНО-ЭЛЕКТРОННАЯ СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ САМАРКАНДСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО МЕДИЦИНСКОГО ИНСТИТУТА

Шамсиев А.М.,

доктор медицинских наук, профессор, ректор СамМИ

Атакулов Ж.О.,

доктор медицинских наук, профессор

Индиаминов С.И.,

доктор медицинских наук

Юсупов Ш.А.,

кандидат медицинских наук, доцент,

Самаркандский государственный медицинский институт

(г. Самарканд, Узбекистан)

Содействие высокоэффективной мобильности студентов, молодых ученых, преподавателей сферы высшего образования является одной из важнейших задач учебного процесса в СамМИ. Она направлена на достижение образовательных целей, таких, как совершенствование компетенций, знаний и навыков вовлеченных сторон. Она способствует расширению и улучшению сотрудничества, распространению инноваций и знаний, развитию интернационализации систем и институтов высшего образования.

Ключевые слова: *Узбекистан, мобильность, модуль, инновация, образование.*

Образование представляет собой важнейшую цель общества, определяющую его функционирование и развитие, а также сферу необходимой социально-исторической практики человечества. Выступая в качестве социального института, образование обеспечивает выполнение своей главной задачи – воспроизводства социальности. Современное общество отличается сложностью своего устройства и разнообразием общественных отношений, поэтому на образование возлагается роль обеспечения воспроизводства всего многообразия социальных явлений и процессов. Оно пронизывает и концентрирует вокруг себя все сферы

общественной жизни, а также определяет перспективы и основные направления развития общества [7, 11, 12].

Наряду с этим современное общество переживает эпоху глубинных изменений во всех своих структурах – социально-экономических, политических и культурных. Эти изменения связаны с появлением особой сферы социального бытия – информационной сферы [1, 3]. По отношению к обществу, базирующемуся на производстве, обработке и использовании информации, в научной литературе используются разнообразные понятия, среди которых наиболее часто употребляемы «информационное общество» и «общество знания». В таком обществе особая роль отводится образованию и науке как сферам, обеспечивающим его жизне- и конкурентоспособность, а знание и информация становятся ведущими социальными ресурсами. В связи с этими социокультурными трансформациями изменяется и социальная структура общества, возрастает потенциал образования как фактора обеспечения социальной мобильности человека [2, 9].

Инновационная культура как социальный, экономический и политический феномен был использован в 1995 году в Зеленой книге по инновациям, выпущенной Евросоюзом. Там инновационная культура была определена как ключевое направление инновационной деятельности. В силу ряда причин не все страны смогли в полной мере реализовать эту задачу, что не замедлило сказаться на их инновационном развитии [2, 8].

Одним из условий развития инновационной культуры и реализации ее задач является организованность этого процесса. Таким образом, становится актуальной и необходимой институционализация инновационной культуры, то есть превращение ее активных проявлений в организованное учреждение, в формализованный упорядоченный процесс с определенной структурой отношений, дисциплиной,

правилами поведения, инфраструктурой и т.д. Отсюда вытекает необходимость в поддержке этих институтов. При этом показателями институционализации будут выступать эффективность деятельности учреждений (институтов), ориентация на общие смыслообразующие ценности, соответствие целей и результатов [1, 2].

Таким образом, инновационная культура – это фактически глобальное транскультурное явление как по функциям в общекультурном процессе, так и по последствиям для разных социальных групп, региональных и государственных образований. Это создает благоприятные предпосылки для диффузии элементов инновационной культуры в другие ее виды.

Таким образом, исследование современного состояния института образования и его социальных функций является достаточно сложным и многоаспектным.

Достижению поставленной цели способствует следующее:

- установление места образования в системе факторов социальной мобильности; - анализ сущности образования как фактора обеспечения социальной мобильности студента;

- описание объективных и субъективных факторов, обеспечивающих социальную мобильность студента, обусловленную образованием;

- выявление комплекса теоретических и практических условий повышения мобильностных возможностей образования в современном обществе.

Перед обществом и государством ставится принципиально новая задача – создание индустрии образования. В Узбекистане с первых шагов независимости последовательно осуществляется политика реформирования сферы образования как ключевого звена проводимого курса реформ и обновления общества, как необходимое и обязательное условие демократических преобразований в

стране, устойчивого развития экономики, интеграции республики в мировое сообщество.

Принятие двух новых государственных документов – Закона «Об образовании» и «Национальной программы по подготовке кадров» явилось главной вехой в процессе реформирования системы образования в Узбекистане.

Закон Республики Узбекистан «Об образовании» гласит: «Образование провозглашается приоритетным в сфере общественного развития Республики Узбекистан. Основными принципами государственной политики в области образования являются:

- гуманистический, демократический характер обучения и воспитания;
- непрерывность и преемственность образования;
- обязательность общего среднего, а также среднего специального, профессионального образования;
- добровольность выбора направления среднего специального, профессионального образования: академический лицей или профессиональный колледж;
- светский характер системы образования; общедоступность образования в пределах государственных образовательных стандартов;
- единство и дифференцированность подхода к выбору программ обучения;
- поощрение образованности и таланта;
- сочетание государственного и общественного управления в системе образования.

Целью Национальной программы по подготовке кадров стало формирование в обществе гармонично развитого молодого поколения, самостоятельно мыслящих личностей, готовых к осознанному и свободному выбору своего жизненного пути, чьи квалифицированность и высокий профессионализм создают в обществе «взрывной эффект», приведут к его ускоренному прогрессу.

В системе образования Узбекистана за минувшие годы произошли кардинальные изменения. Образование провозглашено приоритетным направлением политики государства.

Уровень грамотности в стране один из самых высоких в мире – 99,34%. Более 45% населения составляют дети и подростки до 18 лет.

Продолжается сотрудничество и партнерство в пределах страны, а также межгосударственное сотрудничество и партнерство. В рамках Азиатского банка развития реализован ряд проектов, в том числе созданы 85 ресурсных центров для организации дистанционного обучения. Повышение качества образования, улучшение взаимопонимания между различными народами и культурами, воспитание нового поколения, подготовленного к жизни и работе в международном информационном сообществе – это и есть цель развития программ академической мобильности.

Президент Республики Узбекистан Ислам Каримов в своей речи на IX сессии Олий Мажлиса в 1997 г., т.е. за 2 года до формирования Болонского процесса, отметил, что «Государственные образовательные стандарты и учебные программы Узбекистана должны интегрироваться и соответствовать образовательным стандартам и программам развитых государств мира, иначе ни о каком качестве образования нельзя и говорить... И только при этом возможна подготовка высококвалифицированных, конкурентоспособных кадров, соответствующих всем требованиям мировых стандартов образования и признание наших дипломов развитыми государствами мира... В образовательный процесс также необходимо внедрить модульные и дистанционные системы обучения».

Во исполнение Закона Республики Узбекистан «О Национальной программе по подготовке кадров» с целью интеграции и соответствия учебных планов и программ нашей страны программам развитых государств мира нами

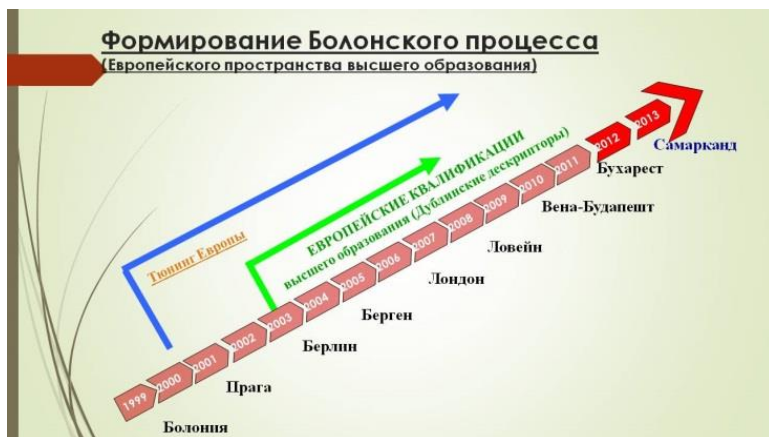
изучены и проанализированы учебные планы и программы более чем 600 медицинских университетов из 50 стран по данным международной организации развития медицинского образования FAIMER.

При этом установлена идентичность изучаемых дисциплин, однако, количество учебных часов у нас более чем в 1,5 раза выше, во всех перечисленных медицинских университетах учебный процесс организован по кредитно-модульной системе, срок обучения составляет 6 лет и по окончании университета выдается диплом доктора медицины (MD), т.е. диплом врача.

В дальнейшие указания Президента страны введены в Закон «О национальной программе по подготовке кадров» (Ведомости Олий Мажлиса Республики Узбекистан, 1997 г., № 11-12, ст. 295).

«Болонская декларация и проблема признания дипломов» обсуждалась на Коллегии Министерства высшего и среднего специального образования РУ 28 мая 2003 г.

По итогам Коллегии было принято решение о создании курсов обучения руководителей ВУЗов Республики Узбекистан по принципам и правилам Болонского процесса.

В Самаркандском государственном медицинском институте академическая мобильность предоставляет возможность студентам, аспирантам и молодым ученым продолжить образование или приобрести научный опыт за рубежом путем участия в краткосрочной образовательной или научно-исследовательской программах.

Так, в настоящее время в нашем институте реализуются академические обмены в соответствии с договорами между СамГосМИ и вузами-партнерами. Такими, как Болгарский медицинский университет, Пражский Центр развития, Корейский университет, Буковинский и Тернопольский государственные медицинские университеты, Харьковская государственная медицинская академия, Университет города Пиза (Италия), Институт Medanta the Medicitiy (Индия), Российский государственный медицинский университет, Астраханская, Ивановская, Воронежская государственные медицинские академии, Ижевский государственный медицинский институт.

Организация приема и обучения иностранных студентов осуществляется отделом международной академической мобильности, являющимся структурным подразделением управления международных связей Самаркандского медицинского института, он решает следующие задачи:

- Формирование информационной базы о фондах, программах, грантах поддержки академической мобильности.
- Разработка и реализация программ академической мобильности (информирование, отбор кандидатов, поддержка в оформлении документов).
- Реализация программ студенческой мобильности (связь с факультетами, согласование с деканатами, подготовка кандидатов, помощь в оформлении документов).

Важнейшей составляющей образовательного процесса в нашем ВУЗе является инновационная деятельность педагога.

Инновационная деятельность преподавателей имеет свою особенность. Она предполагает наличие определенной степени свободы действий у соответствующих субъектов. В силу специфики новаторской, поисковой работы она осуществляется очень часто за пределами существующего опыта и лишь частично может регулироваться и контролироваться действующими институтами. Поэтому необходимо доверять исследователю, новатору, полагая, что в процессе свободного поиска истины, новых решений и способов реализации, стоящих перед обществом задач он не предпримет действий, способных в дальнейшем нанести ущерб интересам общества. Следовательно, свобода творчества должна сочетаться с высочайшей личной ответственностью субъекта инновационного поиска.

Необходимость инновационной направленности педагогической деятельности в современных условиях развития общества, культуры и образования определяется рядом обстоятельств:

- происходящими в Узбекистане социально-экономическими преобразованиями, которые обусловили необходимость коренного обновления системы образования, методики и технологии организации учебно-воспитательного процесса в учебных заведениях различного типа. Инновационная направленность деятельности педагогов выступает средством обновления образовательной политики;

- усилением гуманитаризации содержания образования, непрерывным изменением объема, состава учебных дисциплин; введением новых учебных предметов, требующих постоянного поиска новых организационных форм, технологий обучения. В данной ситуации существенно

возрастает роль и авторитет педагогического знания в учительской среде, актуализируются задачи роста профессионального мастерства педагогов;

- изменением характера отношений педагогов к самому факту освоения и применения педагогических новшеств. В условиях жесткой регламентации содержания учебно-воспитательного процесса педагог был ограничен не только в самостоятельном выборе новых программ, учебников, но и в использовании новых приемов и способов педагогической деятельности.

Сейчас инновационная деятельность в образовании приобретает избирательный, исследовательский характер. Именно поэтому важным направлением в деятельности руководителей педагогических коллективов, методических служб учебных заведений становится анализ и оценка вводимых преподавателями педагогических инноваций, создание необходимых условий для их успешной разработки и применения; вхождением образовательных учреждений в рыночные отношения, которые формируют реальную ситуацию их конкурентоспособности.

В основе инновационных процессов лежат такие образовательные технологии и методики, как, например: применение современных информационных технологий; применение принципа интеграции содержания образования; развивающее обучение; дифференцированное обучение; проектное обучение; проблемное обучение; программированное обучение; модульное обучение.

При кредитно-модульной системе организации учебного процесса каждая дисциплина структурирована на модули. Модуль является самостоятельной, логически завершенной частью образовательной программы, отвечает за формирование определенной компетенции или группы родственных компетенций. В каждом модуле имеются смысловые модули, состоящие из нескольких конкретных

тем. При этом каждая тема имеет свою цену в рейтинговых баллах в текущем контроле, что вынуждает студента готовиться к каждому занятию и получению соответствующих баллов, т.е. студент вынужден заниматься постоянно. Изучение каждого модуля завершается итоговым модульным контролем. Кредитно-модульная система организации учебного процесса значительно облегчает интеграцию дисциплин, как по вертикали, так и по горизонтали образовательной программы.

	Европа	Узбекистан
Длительность учебного года	40 недель	40 недель
Общая трудоемкость в неделе	40–45 часов	54 академических часа (нормативная максимальная нагрузка)
Общее количество часов в учебном году	1500–1800 часов	2160–2430 часов
Официальные часовые эквиваленты	1 кредит соответствует 25–30 часам	1 ЗЕ соответствует 36 ак. часам (норматив ГОСТ высшего образования)
Количество кредитов в учебном году	60 кредит	60 ЗЕ

Преимущество внедрения кредитно-модульной системы организации учебного процесса: повышает качество высшего образования для подготовки высококвалифицированных специалистов; позволяет объективно оценивать знания студентов; обеспечивает конкурентоспособность

выпускников и престиж высшего образования Узбекистана в мировом образовательном пространстве; способствует мобильности студентов в процессе учебы и гибкости подготовки специалистов, учитывая быстросменяемые требования национального и международного рынков труда; стимулирует участников учебного процесса для достижения высокого качества высшего образования; предоставляет студенту возможность получения профессиональных квалификаций в соответствии с рынком труда; не приводит к сокращению штатных единиц и не требует дополнительных финансовых средств.

С весеннего семестра 2013/2014 учебного года в институте (по рекомендациям ректора А.М. Шамсиева) занятия начали проводиться по методике «единого дня».

С целью улучшения освоения практических навыков студенты в течение этого семестра продолжают сдачу матрикула практических навыков.

Методика «единого дня» предполагает занятия студентов в течение дня только на одной кафедре. Подготовка накануне и занятие в течение дня по одному предмету способствует лучшему усвоению студентами учебного материала, повышается качество образования.

Учебные часы в течение «единого дня» распределяются следующим образом: первые 3 академические пары – практические занятия, 4 пара – лекция:

Первая академическая пара часов – 8.30–10.05.

Перерыв – 10.05–10.20.

Вторая академическая пара часов – 10.20–11.55.

Перерыв – 11.55–12.30.

Третья академическая пара часов – 12.30– 14.05.

Перерыв – 14.05 – 14.20.

Четвертая академическая пара часов – 14.20 – 15.55.

Практические занятия в каждой группе студентов в течение учебного дня (6 академических часов) проводятся на кафедре по следующей схеме:

практическая работа – 3 академических часа;

семинарское обсуждение тем практических занятий – 2 академических часа;

контроль знаний студентов – 1 академический час.

Лекции для студентов читаются на 4-ой академической паре. Накануне лекции студенты знакомятся с материалами лекции и их презентацией в Intranet.sammi.uz и moodle.sammi.uz во время самостоятельной работы на кафедре, что позволяет повысить уровень усвоения ими лекционного материала, иметь возможность уточнить непонятные моменты. Во время лекции преподаватель объясняет и трактует материал, предоставляет самую свежую информацию по теме лекции из системы электронного образования intranet.sammi.uz и moodle.sammi.uz, демонстрирует больших, отвечает на вопросы студентов.

Выполнение практической работы в соответствии с темой занятия и методическими рекомендациями:

- работа выполняется индивидуально под контролем преподавателя;

- обеспечивается качество выполнения биологических, биохимических, морфологических и других исследований.

Оформление протокола (по форме, разработанной кафедрой):

- соответствие выводов выполненного опыта;

- надлежащее качество и полнота описания и оформления исследования.

Студенты проводят лабораторные исследования, эксперименты, изучают микро- и макропрепараты, выписывают рецепты, овладевают практическими навыками, работают в сети Intranet.sammi.uz и moodle.sammi.uz согласно

теме, которая рассматривается в этот день. Преподаватель оказывает консультативную помощь студентам при выполнении практической части занятия и оформлении протокола. По окончании практического занятия студент подает протокол преподавателю на проверку.

Преподаватель консультирует студентов, контролирует их работу, принимает практическую работу, которую студент выполняет в ходе практической части занятия.

При подготовке преподавателями кафедр материалов для подготовки студентов к практическим занятиям обязательно указываются ссылки на собственные ресурсы в intranet.sammi.uz и moodle.sammi.uz:

1. Материалы для подготовки к практическим занятиям.
2. Материалы для подготовки к лекциям.
3. Презентации лекций.
4. Видеоматериалы по теме.

Преподаватель может сам заострить внимание студентов на важных вопросах темы. Студенты могут выступить с рефератами, докладами, презентациями, темы которых преподаватель раздал на предыдущем занятии.

Преподаватели во время семинарской части занятия осуществляют тренинг студентов посредством последующего анализа тестов.

По каждой теме проводится на последнем академическом часе каждого практического занятия, основываясь на применении стандартизированных методов из электронной базы moodle.sammi.uz: тестирование, использование ситуационных задач, усвоение практических навыков, и они должны оцениваться отдельно по каждому из них.

Для ежедневного контроля теоретических знаний студента проводится тестирование с использованием 10 или 20 тестовых вопросов. Для контроля усвоения умений студента по теме решают ситуационные задачи (по каждой теме до 10–20 ситуационных задач). Для выполнения прак-

тического навыка студентом по данной теме предлагается перечень из 10 практических навыков. Затем вычисляется средняя оценка по текущему модульному контролю.

Внедрение «единого дня» предполагает значительный процент самостоятельной аудиторной работы и, как результат, не только прав, но и ответственности студента.

Требования к выполнению студентами самостоятельной аудиторной работы на кафедре:

- подготовка к последующим занятиям с использованием учебно-методических возможностей кафедр;
- освоение и сдача практических навыков.

Таким образом, итоги прошедшего семестра подтверждают, что организация учебного процесса по модульной и электронной системам образования способствует лучшему усвоению учебной программы студентами и при этом они постоянно находятся в процессе обучения.

В институте создана солидная электронная информационная база образования на платформе moodle и intranet.

Создана компьютерная основа для использования студентами информационной базы систем электронного образования (около 700 компьютеров, подключенных к сети Интернет, 1 компьютер на 4 студента).

Внедрено независимое, прозрачное, объективное оценивание знаний студентов в ИРЦ института.

Сегодня мы являемся свидетелями реализации стратегической программы развития нашего института по инициативе и под руководством ректора А.М. Шамсиева, направленной на коренное улучшение качества образования в Самаркандском медицинском институте и подготовки конкурентоспособных специалистов-врачей на рынке труда.

В итоге анализ усиления мобильностных возможностей образования строится на концептуально-методологическом уровне и предполагает первоначальное

осмысление сущности образования и его социальных функций, а затем формулирование ряда практических рекомендаций, нацеленных на оптимизацию мобильностного потенциала образования в современном обществе.

Список использованных источников

1. Адольф В.А. Инновационная деятельность в образовании: проблемы становления / В.А. Адольф, Н.Ф. Ильина // Высшее образование в России.– 2010.– №1(10). – С. 81.
2. Барановский А.И. Инновационный ВУЗ на рынке образовательных услуг /А.И. Барановский, В.Г. Вольвач/ Омск: Изд-во Омского экономического института, 2005.
3. Барулин В.С. Социально-философская антропология. Человек и общественный мир/ В.С. Барулин. – М.: Академический Проект, 2007.– 600 с.
4. Болонская декларация [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.russia.edu.ru/information/legal/law/inter/bologna/>.
5. Борисова Е.Р. Положения Болонской декларации в системе высшего образования/ Е.Р. Борисова, Ю.П. Леванов. – Чебоксары: Новое время, 2006. – 311 с.
6. Бирюков А.И. Управление знаниями и инновационный маркетинг образовательных услуг / А.И. Бирюков // Инновации в образовании: журнал / Современный гуманитарный университет. – М., 2006. – №2. – С.14–25.
7. Ерохина К.С. Социальная мобильность ученых и проблемы ее государственного регулирования/ К.С. Ерохина// Социологические исследования. 2008. – № 9. – С. 85–93.

8. Ларина В.Н. Инновационная деятельность школ в региональной системе образования / В.Н. Ларина// Педагогика: науч.-теорет. журн. – М., 2055.– №2.– С. 55–61.
9. Меньчиков Г.П. Основы антропологии: традиции и новации /Г.П. Меньчиков.– Казань: РИЦ «Школа», 2006. – 240 с.
10. Харитонов О.В. Человек и образование. О.В. Харитонов. – Санкт-Петербург. – №2 (31), 2012.– С. 41–45.
11. Сабуров Е.Ф. Инвестиционный климат в образовании / Е.Ф. Сабуров // Общественные науки и современность. – 2007. – № 1. – С. 5–16.
12. Современное состояние законодательно-правового обеспечения процессов внутренней и внешней академической мобильности студентов, аспирантов, преподавателей в Российской Федерации [Электронный ресурс]. – URL: http://www.acur.msu.ru/useful_basemobility.php
13. Рощина Я.М. Дифференциация доходов и образования в России / Я.М. Рощина // Вопросы образования, 2005. – № 4. – С. 274–298.

Promoting high mobility of students, young scientists' teachers of higher education is one of the most important tasks of the educational process in SamMI. It aims to achieve educational goals, such as improving the competencies, knowledge and skills of the parties involved. It promotes the expansion and improvement of cooperation, innovation and dissemination of knowledge, the development of the internationalization of systems and institutions of higher education

ІННОВАЦІЇ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ ЗНАНЬ «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ»

Карбованець О.І.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Коваль Г.М.,

доктор медичних наук, професор

Гасинець Я.С.,

кандидат біологічних наук, доцент,

декан біологічного факультету

Куруц Н.В.,

кандидат біологічних наук, доцент

Демчинська М.І.,

кандидат біологічних наук, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

(м. Ужгород, Україна)

У статті розглянуто інновації щодо формування та засвоєння знань студентів освітньої галузі «Природничі науки», зокрема: проектної технології навчання, яка активізує самостійну пізнавальну діяльність і є перспективною для застосування як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі студентів природничо-наукових дисциплін; моделі організації самостійної роботи, що є структурою, яка передбачає визнання студентів активними учасниками проектної діяльності; організації групової навчальної діяльності та використання її у проектній технології навчання і гуртковій науково-дослідній роботі студентів, що сприяє формуванню творчого рівня знань з огляду на розбудову національної вищої освіти.

***Ключові слова:** знання, інновації, проектна технологія, модель, групова навчальна діяльність, природничі дисципліни.*

Реформування освітньої системи в Україні спрямоване на підвищення якості підготовки фахівців відповідно до стандартів вищої освіти в усіх її напрямках, у тому числі й такій галузі знань, як «Природничі науки». Формування природничо-наукових знань при викладанні дисциплін як біологічного, так і медичного спрямування в сучасних умовах, потребує постійного удосконалення, оскільки ці

знання є затребуваними у професійній діяльності випускника вищого навчального закладу і від їх засвоєння залежить ступінь готовності до роботи в майбутньому. Відтак, питання впровадження інновацій в навчальний процес освітньої галузі знань «Природничі науки», в умовах розбудови національної вищої освіти, є особливо актуальним, оскільки інноваційна педагогічна діяльність орієнтована на зміну й розвиток навчально-виховного процесу з метою поліпшення формування знань студентів та успішного їх засвоєння.

Метою цієї статті є використання інновацій у конструюванні процесу формування знань студентів як важливого чинника в процесі підготовки нової плеяди фахівців природничо-наукових дисциплін.

Питання формування знань у теорії та методиці навчання природничих дисциплін здобули розвиток у працях таких вчених, як: Н.М. Буринська, Г.Г. Ващенко, М.М. Верзілін, О.Д. Гончар, М.П. Гузик, О.С. Заблоцька, В.Р. Ільченко, Б.Д. Комісаров, В.М. Корсунська, Т.В. Коршевнюк, В.І. Кузнєцова, Н.Є. Кузнєцова, Н.Ю. Матяш, Н.І. Міщук, І.В. Мороз, А.М. Мягкова, Н.В. Назаренко, Є.О. Неведомська, А.С. Нісімчук, О.С. Падалка, В.М. Пакулова, Т.Т. Плотнікова, Л.А. Покась, О.Ю. Руда, В.І. Староста, А.В. Степанюк, Д.І. Трайтак, А.В. Усова, О.А. Цуруль, Н.Н. Чайченко, О.О. Шишкіна, О.Т. Шпак, О.Г. Ярошенко та ін.

З точки зору педагогічних досліджень: «Знання – це перевірений практикою результат пізнання діяльності, правильне її відображення в мисленні людини у вигляді уявлень, понять, суджень» [23, с. 212]. «Знання» трактується також як «категорія, яка відображає суттєві моменти, зв'язки між пізнавальною і практичною діяльністю людини» [21, с. 64]. Т.О. Ільїна наголошує на тому, що знання є «...провідною ланкою в системі навчання, бо тільки знання

сприяють виробленню свідомого користування уміннями й навичками» [8, с. 222.].

В.Ф. Паламарчук називає знання змістовою основою мислення [17, с. 24]. Знання відображають результат пізнавальної діяльності студентів і їх формування є складним, довготривалим, цілеспрямованим процесом оволодіння знаннями, практичними уміннями й навичками в умовах спеціально організованої навчально-пізнавальної діяльності. Структура знань, які повинні засвоїти студенти природничих дисциплін, розподілена за темами, видами діяльності та змістом знань і завдань. Успішне формування й засвоєння їх студентами природничих дисциплін, як показує досвід, зумовлюється впровадженням у навчальний процес різноманітних інновацій, які розширюють можливості студентів щодо якісного формування системи знань, умінь і навичок. Застосування інновацій на практиці сприяє розвитку здібностей студентів до самонавчання, створює сприятливі умови для навчальної діяльності. Основи інновацій у дидактиці на сьогоднішній день активно розробляються і впроваджуються в практику навчання [1, 3, 5, 15, 16, 22]. Продуктами інноваційної педагогічної діяльності є нововведення, що позитивно змінюють систему освіти, визначають її розвиток і характеризуються як нові чи вдосконалені [25]. Так як однією з основних ознак підготовки випускника сучасного вищого навчального закладу є уміння самостійно здобувати й поповнювати свої знання, то практична реалізація їх може бути, на наш погляд, втілена у проектній діяльності.

Аналіз літератури з проблеми проектної діяльності (Н.В. Альохіна, І. Бем та Й. Шнейдер, С.Е. Генкал, В.С. Гершунський, С.У. Гончаренко, Дж. Дьюї, І.Г. Єрмаков, Є.В. Ільяшева, А.А. Карачев, В.Х. Кілпатрік, О.А. Козіна, В.В. Копилова, Д.Г. Левітес, Н.В. Матяш, В. Мигунов, Л.І. Палаєва, Н.Ю. Пахомова, П. Петряков, О.М. Пехота,

Є.С. Полат, О.Д. Пузіков, О. Рибіна, В.Д. Симоненко, С.О. Сисоєва, І.Ю. Соловйова, Ю.Л. Хотунцев, А.В. Хуторський, І. Чечель, Г.І. Щукіна) доводить її дієвість у контексті особистісно-орієнтованого підходу до навчання. Цінність проектів полягає в ефективності застосування їх у освітньому процесі як засобу, який впливає на формування та засвоєння знань і є основою творчої самостійної роботи. Проект – це поєднання теорії та практики, постановка певного розумового завдання і практичне його виконання. Суть методу проектів досить повно розкриває Є.С. Полат: «Метод проектів передбачає певну сукупність навчально-пізнавальних прийомів, що дозволяють вирішувати певну проблему під час самостійних дій з обов'язковою презентацією результатів» [19]. Ю.Л. Хотунцев та ін. [20] під проектом розуміють самостійну творчу роботу, тематика якої повинна бути різноманітною, розвивати творче мислення, навички дослідження, уміння інтегрувати знання.

Важлива особливість самостійної роботи над проектами полягає в тому, що дає можливість студентам створювати та реалізовувати власні освітні ідеї та задуми [13]. Проект є освітнім, оскільки містить основні характеристики навчального процесу. Освітній проект у вищій школі містить не тільки навчальний компонент, який пов'язаний із здобуттям знань, умінь й навичок, але і забезпечує можливість самореалізації та професійної підготовки. Таким чином, проект – це засіб організації самостійної роботи студентів, яка перетворює різну отриману інформацію в систему знань, у результаті якої особистість розвивається, а також самовизначається в своїй діяльності. Розробка проекту передбачає спільну роботу викладача і студента. Реалізація його вимагає самостійності, творчості та пізнавальної активності. З теоретичної точки зору робота студентів над проектами є засобом організації їх самостійної роботи, яка сприяє та розвиває внутрішню мотивацію, інтереси,

цілепокладання, потребу в знаннях, активність у пізнанні, самостійність. Тому важливим є визначення особливостей самостійної роботи студентів над проектами та розробка моделі організації самостійної роботи, яка забезпечила б розвиток і самореалізацію студентів у навчанні.

Модель (від англійського *model*, латинського *modulus* – міра, аналог, зразок) – це певний умовний образ об'єкта дослідження, що відображає характеристики його елементів, взаємозв'язків структурних і функціональних властивостей. У педагогіці «модель» – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, знакових форм або формул, фізичних конструкцій, який, будучи подібним до досліджуваного об'єкта (або явища), відображає й відтворює в простішому й огрубілому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язок і відношення між елементами цього об'єкта [4, с. 22]. Модель, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження, може змінити його так, що її вивчення надасть нову інформацію про об'єкт. Основне призначення моделі – це пізнання. Концептуальною ідеєю, створеної моделі є багатовекторність пізнання в процесі самостійної роботи студентів над проектами. Модель організації самостійної роботи студентів мікробіологічного змісту, яка пропонується студентам-медикам, ґрунтується на діяльнісно-компетентнісному та особистісно-орієнтованому підходах до навчання [2, 7, 9-11, 18] і передбачає визнання студентів активними учасниками проектної діяльності, оскільки основним організаційним принципом навчання є створення оптимальних умов для розвитку особистості. Основу моделі організації самостійної роботи студентів становлять такі складові, як: мотив, мета, інтерес, потреба, активність, самостійність, діяльність, результативність, у процесі яких формуються якісні характеристики особистості. Цінністю моделі є те, що студенти, працюючи, не задовольняються готовими знаннями, а самостійно їх набувають і викорис-

товують при цьому різноманітні джерела інформації, критично оцінюють їх та обирають особисті шляхи досягнення мети, до якої прагнуть. Формується самостійна робота внаслідок актуалізації таких складових, як мотив, мета, інтереси, потреби, діяльність, результат, які є основою створеної моделі. Особливістю моделі є узагальненість, системність і прогностичність. Використання її базується на логіці формування самостійної роботи, а саме на появі мотивів самостійної роботи. Мотив – це сила, яка приводить студента до визначення мети та її втілення [7, 12]. Мета проекту відповідає пізнавальним інтересам та потребам. Реалізація пізнавальних потреб при роботі над проектами сприяє забезпеченню розвитку особистості студента, сприйняттю мікробіологічних знань як цінності, що визначає готовність їх після закінчення вузу до роботи у різних галузях медицини [14]. Дані якісної характеристики самостійної роботи залежать від усвідомлення студентами значимості виконаного проекту. Вони є взаємопов'язаними і зумовлюють логіку формування та розвитку самостійної роботи з мікробіології. Зміст роботи над проектами розкривається через етапи їх створення – підготовчий, основний, заключний і їх складові – пошуковий, проектний, дослідницький, аналітико-корекційний, презентаційний, рефлексивний, що включають генерацію ідей, матеріалізацію, реалізацію, презентацію, коригування, перевірку доцільності проектних рішень. Компоненти, які становлять основу моделі організації самостійної роботи студентів мікробіологічного змісту і визначають її функції: організаційний, мотиваційний, цільовий, пізнавальний, змістовий, пошуковий, процесуальний, дослідницький, аналітико-корекційний, презентаційний, рефлексивний, творчий, результативно-освітній. До структури моделі входять результат і зворотний зв'язок рефлексивного та пізнавального й пошукового компонентів. Через цей зв'язок можна оцінювати стан виконання само-

стійної роботи студентами, вносити корективи або повертатися назад. Упровадження розробленої моделі в навчальний процес вищого навчального закладу сприятиме удосконаленню пізнавальної діяльності студентів у процесі самостійної роботи, допоможе якісніше оцінити її, внести корективи, чіткіше організувати, визначити та забезпечити високопрофесійну підготовку фахівця, здатного до самовдосконалення та самостійного вирішення питань, які можуть виникнути на практиці.

Таким чином, модель організації самостійної роботи студентів є структурою, якій властива багатовекторність пізнання, передбачає визнання студентів активними учасниками проектної діяльності і може служити додатковим джерелом, важливим й ефективним засобом здобуття знань.

Ефективною інноваційною технологією галузі знань «Природничі науки» є групова робота, де навчальна діяльність студентів зумовлена двосуб'єктністю та спрямуванням активності суб'єктів на пізнання. Суб'єкт діяльності може здійснювати навчальний процес індивідуально, фронтально або у складі малих навчальних груп. Малі навчальні групи соціальними психологами та педагогами (Г.С. Антипіна, О.А. Блажко, Н.В. Бочкіна, Л.С. Виготський, С.С. Вітвицька, Є.І. Головаха, Л. Десев, В.К. Дяченко, Я.Л. Коломинський, Т.В. Коршевніук, А.Н. Леонтьєв, Л. Ніколов, Е.Ф. Нор, Б.Д. Паригін, А.В. Петровський, Л.А. Покась, С.Л. Рубінштейн, Г.К. Селевко, Л.К. Тучкіна, Р.А. Хабіб, А.В. Хуторський, В.В. Шпалінський, І.С. Якиманська, О.Г. Ярошенко) розглядаються як мікросередовище особистості та як суб'єкт спільної діяльності. Зміст діяльності малих навчальних груп і викладача на різних етапах реалізації навчального проекту представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Змістово-процесуальна характеристика групової роботи на різних етапах реалізації навчального проекту

Етапи проекту	Зміст роботи	Зміст діяльності студентів та викладача
Підготовчий	<ul style="list-style-type: none"> - мета, завдання проекту та його мотивація; - висунення гіпотези; - окреслення проблеми, розв'язання якої вимагає знань 	<p><i>студенти</i> визначають тему проекту, тип, діляться на групи;</p> <p><i>викладач</i> визначає мету, мотивує, сприяє у визначенні завдань</p>
Основний	<ul style="list-style-type: none"> - планування; - структурування змістової частини проекту; - визначення предмета дослідження, завдань; - визначення об'єкта, шляхів роботи; - представлення досягнутого; - визначення критеріїв та рівнів оцінювання; - самостійна робота учасників за своїми груповими завданнями; - збір матеріалів, пошук, дослідницька діяльність; - аналіз виконаного, визначення висновків 	<p><i>студенти</i> розподіляють визначені завдання по групах, обговорюють методи дослідження, шукають інформацію, приймають творчі рішення;</p> <p><i>викладач</i> вносить корективи, деякі правки;</p> <p><i>студенти</i> спостерігають, працюють з джерелами, проводять анкетування, бесіди, досліди, експеримент, обговорюють проміжні дані в групах;</p> <p><i>викладач</i> контролює, направляє;</p> <p><i>студенти</i>: проводять аналіз зібраного, систематизують, обговорюють, зіставляють, роблять висновки, представляють результати виконаного проекту;</p> <p><i>викладач</i>: опрацьовує, вивчає, вносить корективи, дає свої пропозиції, поради.</p>
Кінцевий	<ul style="list-style-type: none"> - звіт, оформлення та презентація результатів; - захист, оцінка проекту. 	<p><i>викладач і студенти</i> колективно опановують, обговорюють, проводять експертизу представлених результатів проекту, оцінюють, визначають якість виконання та презентації;</p> <p>намічають нові проблеми дослідження.</p>

Дослідження вітчизняного вченого О.Г. Ярошенка свідчать про те, що «природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співробітництва повною мірою може бути задоволене саме завдяки груповій формі діяльності, якщо її здійснювати систематично на різних етапах процесу засвоєння знань» [24, с.42]. Під час спілкування в групах знання не тільки засвоюються, але й розвиваються. Розвиваються комунікативні складові життєво важливих компетентностей студента, які є не тільки основою, а й результатом групової форми організації навчання. Навчальна діяльність, завдяки спілкуванню, набуває колективної форми, розширюються інтереси учасників групової роботи. Головна ідея навчання у групах – це вчитися разом, а не просто щось разом виконувати, тобто «всі навчають кожного і кожний навчає всіх», проходить «взаємне навчання» [6].

Систематичне використання групової навчальної діяльності на заняттях, залучення малих навчальних груп до розробки і реалізації проектів у позааудиторний час й гурткової науково-дослідної роботи студентів, яка є традиційною формою організації предметної наукової спрямованості у вищому навчальному закладі, створює сприятливі умови для навчального спілкування як чинника формування знань студентів медико-біологічних дисциплін. Гурток об'єднує ентузіастів, які вивчають принципи, методи та прийоми ведення наукової роботи, яка сприяє формуванню творчого рівня знань студентів. Наукова спрямованість студентського гуртка – глибока розробка найважливіших питань біології, медицини загалом та окремих її напрямів за спеціалізаціями на відповідних кафедрах. Специфічною особливістю в організації роботи гуртка є спільність наукових інтересів викладачів, студентів та аспірантів. Студентський науковий гурток є першою сходинкою перетворення звичайного студента у допитливого, ерудованого спеціаліста: біолога, лікаря, стоматолога, фармацевта, наукового працівника. Участь у роботі студентських наукових гурт-

ків, де реалізація інтелектуального потенціалу майбутніх фахівців тісно пов'язана з підготовкою висококваліфікованих спеціалістів, дає можливість вирішувати не тільки виробничі, але і наукові проблеми в обраній галузі професійної діяльності.

Отже, використання в освітній галузі знань «Природничі науки» проектної технології, яка активізує самостійну пізнавальну діяльність з точки зору діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів у навчанні є перспективною та доцільною щодо застосування її як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі студентів природничо-наукових дисциплін. Моделі організації самостійної роботи, що є структурою, якій властива багатовекторність пізнання і яка передбачає визнання студентів активними учасниками проектної діяльності, може служити додатковим джерелом, важливим та ефективним засобом здобуття знань, організації групової навчальної діяльності студентів у проектній технології навчання й гуртковій науководослідній роботі, яка сприяє формуванню творчого рівня знань із огляду на розбудову національної вищої освіти у контексті євроінтеграційних процесів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в організації та впровадженні алгоритму різноманітних форм, методів та засобів у навчанні студентів інших освітніх галузей знань.

Список використаних джерел

1. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии В.П. Беспалько.– М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
3. Бех І.Д. Особистісно-орієнтоване виховання: навч.-метод. посіб. І.Д. Бех.– К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи С.С. Вітвицька. – К.: ЦНЛ, 2003. – 314 с.
5. Дахин А.Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность // Педагогика. – 2003. – №4. – С. 21–26.

6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. пос. – 2-ге вид., доповн. – К.: Академвидав, 2012. – 349 с.
7. Дьяченко В.К. Вместе и отдельно (о коллективном способе обучения) В.К. Дьяченко // Народное образование. – 1988. – №8. – С. 93–97.
8. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы Е.П. Ильин – СПб.: Питер, 2000. – 512 с.
9. Ильина Т.А. Педагогика: курс лекций Т.А. Ильина. – М.: Просвещение, 1984. – 496 с.
10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
11. Компетентність як пріоритетний напрям розвитку особистості в системі сучасної освіти / О.І. Карбованець, Н.В. Куруц, Н.П. Голуб та ін. // Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Вип. 15. – Ужгород: УжНУ, 2008. – С. 76–80.
12. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. А.Н. Леонтьев – М.: Педагогика, 1982. – 304 с.
13. Маркова А.К. Формирование мотивации учения / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. – М.: Педагогика, 1990. – 192 с.
13. Метод проектів – сучасна педагогічна технологія навчання освітніх закладів різних рівнів / О.І. Карбованець, Н.В. Куруц, Н.П. Голуб та ін. // Науковий вісник УжНУ: Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Вип. 15. – Ужгород: УжНУ, 2008. – С. 80–83.
14. Мікробіологія, вірусологія, імунологія. Програма навчальної дисципліни для студентів вищих навч. закладів III-IV рівнів акредитації; упоряд. В.Л. Широбоков]. – К., 2007. – 26 с.

15. Нісімчук А.С. Педагогічна технологія у сучасному вузі / А.С. Нісімчук, І.О. Смолюк, О.С. Падалка. – К.: ІСДО, 1994. – 124 с.
16. Освітні технології: навчально-методичний посібник / за ред. О.М. Пехоти. – К.: АСК, 2003. – 255 с.
17. Паламарчук В.Ф. Школа учит мыслить. – 2-е изд.– М.: Просвещение, 1987. – 208 с.
18. Подмазин С.И. Личностно-ориентированное образование С.И. Подзамин. – Запорожье: Просвита, 2000. – 250 с.
19. Полат Е. Метод проектов: типология и структура Е. Полат// Лучшие страницы педагогической прессы. – 2004. – №1. – С. 9–17.
20. Проекты в школьном курсе «Технология» / Ю.Л. Хотунцев, В.Д. Симоненко, О.А. Козина и др. // Школа и производство. – 1994. – № 4. – 96 с.
21. Психологічний словник / під ред. В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 216 с.
22. Технології навчання біології; упоряд. К.М. Задорожний. – Х.: Основа, 2007. – 160 с.
23. Український педагогічний словник; авт.-уклад. С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
24. Ярошенко О.Г. Групова навчальна діяльність школярів: теорія і методика / О.Г. Ярошенко – К.: Партнер, 1997. – 208 с.
25. Електронний ресурс: http://library.udpu.org.ua/library/files/psuh_pedagog_prob1/421/visnuk_7.pdf

The article examines innovation in developing and learning of students of the educational sector «Natural sciences», namely project learning technology, which activates independent cognitive activity and using in lecture-rooms and in extracurricular work of students of natural science subjects; model of self-study, which is a structure that provides for the recognition of students active participants in the project activity; organizing group training and use it in the project technology study circle and research work of students, which contributes to a creative knowledge with regard to the development of national higher education.

Keywords: *knowledge, innovation, technology design, model, group learning activities, natural disciplines.*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ МОДЕЛІ ІСТОРІЇ ЯК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Павко А.І.,

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри суспільних та політичних наук НАУ,
лауреат премії імені М.С. Грушевського НАН України,
відмінник освіти України
(м. Київ, Україна)*

У сутнісному розумінні освітня модель історії як університетської дисципліни є концентрованим виявом домінуючого у професійному співтоваристві уявлення про саму науку, що забезпечує відповідний спосіб її функціонування як соціального інституту, підтримку наступності та розвитку наукового співтовариства як цілого [2, с. 288]. В основу освітньої моделі історика університетського типу доцільно покласти співвідношення його діяльності із загальнонауковими критеріями природничого та соціогуманітарного знання. Вирішальне значення для її формування має визначення загального вектора змін парадигм, які відбуваються у історичному професійному співтоваристві наприкінці ХХ– на початку ХХІ стст. З нашої точки зору основний вектор руху парадигмальних ідей в історичній науці полягає в переході від так званої «нормальної науки», яка за термінологією Т. Куна є втіленням «високою мірою детермінованої діяльності, принципів генези та наступності традиції того чи іншого напрямку дослідження», до «екстраординарних досліджень», які гносеологічно пов'язані з феноменологічним, когнітивним характером наукового знання і розглядають продукти людської інтелектуальної діяльності як важливі джерела історичної інформації.

На думку відомого американського дослідника проблем логіки та методології науки, теорія, яку сприймають в якості

парадигми, повинна бути кращою, ніж конкуруючі з нею інші теорії, проте вона зовсім не зобов'язана пояснювати всі факти, які можуть зустрітися на її шляху [1, с. 36].

Цілком закономірно, що зміна наукової парадигми обумовлює трансформацію освітньої моделі. Питання про зміну парадигми в науці, в цьому випадку в історичній, безпосередньо пов'язане з однією із ключових проблем формування освітньої моделі – створення образу науки в освіті. Сформувати образ науки в університетській освіті означає, насамперед, здійснити моделювання пізнавального процесу того, як вказана наука отримує нові знання, яким чином дослідницькі методи і принципи допомагають досягнути передбачуваного і відносно завершеного результату пошуку. Нагадаємо, що концептуальні аспекти співвідношення зміни наукових парадигм та освітньої моделі навчання є об'єктом інтелектуальних дискусій ще з часу опублікування у 1970 р. відомої праці Т. Куна «Структура наукових революцій», в якій автор достатньо переконливо показав взаємодію когнітивного та соціально-психологічного аспектів у динаміці розвитку наукових ідей [1, с. 308].

Варто звернути увагу на те, що умови для зміни парадигм в історичній науці – від традиційної розповіді, нарративного, повсякденного знання до глибокого історичного когнітивного аналізу методологічного спрямування формувались протягом ХХ століття спонтанно, несистемно і не охоплювали свідомість професійного історичного товариства в цілому. Тому сучасна історична наука відчуває гостру потребу у всебічному та об'єктивному вивченні її власної історії, в створенні таких умов у науці та суспільстві, які дозволяють уникнути перекручень, спотворень та фальсифікації, догматизму та ідеалізації, апологетики та примітивізму, залежності від політики правлячих верхів та сучасної кон'юнктури .

Необхідно підкреслити, що нова парадигма у розвитку сучасної історичної науки передбачає вихід на більш високий рівень усвідомлення власної методології, становлення справжнього майстра «історичного ремесла», який не лише досконало володіє методологічним інструментарієм історичної науки та осмислює сутність власного творчого методу і перспективні можливості його застосування. Таким чином, стан історичної науки, прогресивний характер її розвитку тісно пов'язані зі становищем університетської освіти і передбачає включення до освітньої моделі тих дисциплін, які допомагають розкрити в контексті ретроспективних реалій теорію і методологію історичного процесу. Зауважимо, що предмет теорії історичного процесу полягає в обґрунтуванні тих загальних положень, які покладено в основу історичної науки і є методологічним орієнтиром для будь-яких історичних досліджень. Основне завдання теорії історичного процесу полягає в тому, щоб за її допомоги сформувані у історика філософські обґрунтовані, критично перевірені світогляд. Як вважає В. Хвостов, на ґрунті теорії історичного процесу історик повинен визначити ті основні передумови, які мають бути покладені в основу його подальшої діяльності.

Однією з фундаментальних проблем осмислення образу історичної науки в університетській освіті є розробка концепції оптимальної освітньої моделі, визначення її системоутворюючих чинників та параметрів. Незважаючи на значну варіативність освітніх практик різних рівнів залежно від змісту спеціальних завдань навчання, структурні елементи зберігають свою стійкість. Саме цю структурну стійкість має демонструвати та освітня модель, яка відповідає нашому уявленню про фундаментальний та універсальний характер університетської освіти.

Аналізуючи оптимальну освітню модель університетської історичної освіти, важливо, насамперед, визначити її

принципову відмінність від моделі традиційного типу. Якщо прикметною рисою традиційної освітньої моделі є трансляція вже сформованого, завершеного знання, яке у ілюстративному вигляді передається новим поколінням дослідників, то нова модель університетської історичної освіти покликана, по-перше, сформувати цілісну картину світу; по-друге, навчити професійній майстерності створення інтелектуального історичного продукту; по-третє, переконливо розкрити методологічний арсенал здобування та приросту нових знань. Цілком очевидно, що нова освітня модель університетської історичної освіти суттєво відрізняється від традиційної своєю сутністю та змістом і має чітко окреслений когнітивно-інформаційний характер, оскільки зорієнтована на діалектичний процес пізнання, а у пізнавальному процесі найбільш цінним є навчання методу та опанування методологічною рефлексією наукового пошуку.

Список використаних джерел

1. Кун Т. Структура научных революций; пер. з англ. И.З. Налетова, за ред. С.Р. Микулинского и А.А. Марковой /Т. Кун. – М.: Прогресс, 1970. – 288 с.
2. Медушевская О.М. Теория и методология когнитивной истории. – М.: РГГУ, 2008. – 358 с.
3. Хвостов В.М. Теория исторического процесса: очерки по философии и методологии истории. Курс лекций / изд. 5-е. – М.: Книжный дом «Либроком». – 2009. – 392 с.

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Дуло О.А.,

*кандидат медичних наук, доцент,
декан факультету здоров'я людини*

Мелега К.П.,

*кандидат медичних наук, доцент,
завідувач кафедри основ здоров'я людини,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

У статті розглянуто систему підготовки фахівця з фізичної реабілітації в галузі «фізичне виховання, спорт і здоров'я людини». Виділено складові підготовки фахівців, проведений аналіз побудови педагогічного процесу. Вказано на важливість внесення до навчального плану підготовки фахівців як реабілітаційних технологій, так і спортивних дисциплін. Наголошується на застосуванні загальноприйнятого міжнародного терміну «фізичний терапевт», замість прийнятої лише в Україні назви спеціальності «фахівець з фізичної реабілітації».

***Ключові слова:** професійна підготовка, фахівець з фізичної реабілітації, фізичний терапевт.*

Постановка проблеми. Підготовка фахівців з фізичної реабілітації розпочалася у вищих навчальних закладах України фізкультурного профілю на базі кафедр лікувальної фізкультури у 1994-1995 рр. Для цього був використаний досвід навчання інструкторів лікувальної фізкультури.

Для нової спеціальності було обрано назву «Фізична реабілітація», що відповідало тогочасному баченню професійної ролі та місця фахівців у сферах фізичного виховання і охорони здоров'я.

У 1997 році Державний комітет з фізичної культури і спорту затвердив і погодив з Міністерством праці України Кваліфікаційну характеристику нової професії, після чого

спеціальність «Фахівець з фізичної реабілітації» була затверджена Кабінетом Міністрів України і внесена до Класифікатора професій України.

Швидкому розвитку фізичної реабілітації як окремої освітньої, наукової та практичної галузі також сприяла співпраця з голландськими, шведськими та канадськими фізичними терапевтами у рамках різноманітних проектів та програм.

Подальший розвиток галузі виявив необхідність пошуку її міжнародного відповідника для удосконалення освітніх програм, співпраці у науковій та практичній сферах. Термін «фізична реабілітація» не використовується у економічно розвинених країнах як назва галузі чи спеціальності, але виявлена подібність до інтернаціонального трактування термінів «фізична терапія» (physical therapy) «фізіотерапія». Ці терміни в англійській літературній джерелах є синонімами, а в україномовній науково-методичній літературі термін «фізична терапія» не поширений.

Національне тлумачення терміну «фізіотерапія» відрізняється від міжнародного. В Україні фізіотерапію прийнято трактувати як галузь медицини, що вивчає дію на організм природних і преформованих фізичних чинників, їх застосування при лікуванні хворих; лікування фізичними чинниками. Спеціальність лікар-фізіотерапевт внесено до Національного класифікатора України «Класифікатора професій – 2007» у підклас 2229 «Інші професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства)» класу 222 «Професіонали в галузі медицини (крім медичних сестер)» підрозділу 22 «Професіонали в галузі наук про життя та медичних наук».

У міжнародному класифікаторі професій ISCO – 08, спеціальність «фізіотерапевт» внесено за кодом 2264 у частину 226 «Інші спеціалісти охорони здоров'я». У цю час-

тину увійшли професії охорони здоров'я, за винятком лікарів, ветеринарів, медсестер, акушерок, молодшого медичного персоналу. Таким чином, спеціальність «фізіотерапевт» (фізичний терапевт) у Міжнародному класифікаторі професій ISCO – 08 не належить до лікарських.

Згідно з Національним класифікатором України «Класифікатор професій – 2007», спеціальність «Фахівець з фізичної реабілітації» внесено у розділ 32 «Фахівці в галузі біології, агрономії та медицини», підрозділ 322 «Допоміжний персонал у галузі сучасної медицини, фізіотерапії, фармації та ветеринарії (крім медичних сестер), клас 3226 «Фізіотерапевти та масажисти».

Мета роботи – обґрунтувати доцільність підготовки фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю.

Нині в Україні здійснюється підготовка фахівців з фізичної реабілітації більш ніж у 15 вищих навчальних закладах. Здійснюється вона в галузі 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» за напрямом 6.010203 «Здоров'я людини», куди окрім спеціальності 8.01020302 «Фізична реабілітація» входить 8.01020301 «Валеологія» та 8.01020303 «Фітнес і рекреація». Також, підготовка фахівців в галузі 0102 «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини» здійснюється ще за двома напрямками: 6.010201 «Фізичне виховання» та 6.010202 «Спорт (за видами діяльності)».

Правовою основою підготовки фахівців з фізичної реабілітації є закон України «Про освіту», згідно з яким першочерговим завданням закладів освіти є кадрове забезпечення всіх напрямів реабілітаційного процесу спортсменів, нетренованих осіб з різними захворюваннями та інтенсифікація підготовки відповідних фахівців. Законом передбачено підвищення якості навчання за рахунок упровадження в навчальний процес фундаментальних медико-біологічних дисциплін, сучасних підходів до фізичної ре-

білітації осіб з різними захворюваннями та пошкодженнями, а також нових методик досліджень функціонального стану організму людини.

Потрібно відзначити, що за останні роки працездатне населення, з метою підтримки свого іміджу перед роботодавцем, різко, практично вдвічі, скоротило кількість звернень по медичну допомогу. В результаті величезний масив патологічних станів продовжує розвиватися, що призводить до переходу їх у хронічний стан інвалідизації та передчасної смертності працездатного населення країни. Економісти дійшли висновку, що ігнорувати проблему відновлення працездатності хворих в грошовому еквіваленті – значно дорожче, ніж проводити активну реабілітацію на ранніх стадіях хвороби, коли ще є можливість відновити здоров'я хворого до фізичної, психологічної та соціально-економічної повноцінності.

У теперішній час реабілітація займає важливе місце серед провідних медико-соціальних напрямів, що розробляються в світі. Наукові дослідження щодо впливу засобів реабілітації чітко довели, що при правильно розробленій програмі до активного життя можливо повернути 50% хворих.

За статистикою, 26% хворих втрачають працездатність і переходять у категорію інвалідів з причини несвоєчасного та нерегулярного проведення відновлювального лікування і недооцінки основних засобів фізичної реабілітації, спрямованих на відновлення втраченої рухової функції.

Таким чином, враховуючи важливість якісної підготовки фахівців з фізичної реабілітації та потребу таких фахівців на ринку праці, ми з 2013 – 2014 навчального року розпочали навчання студентів за новим базовим навчальним планом, який кардинально відрізняється від того плану, за яким навчалися студенти факультету фізичного виховання і спорту. На даний час назва факультету «Здоров'я людини» ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

відповідає напряму підготовки фахівців. Новий навчальний план базується на галузевому стандарті вищої освіти України з напряму 6.010203 «Здоров'я людини», затвердженого наказом МОН України від 28.05.2013 року № 618 і передбачає термін навчання 4 роки на денній формі (5 років на заочній формі навчання) для отримання освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР) бакалавр. Для отримання ОКР спеціаліст або магістр за спеціальністю «Фізична реабілітація» студенти продовжують навчання ще 1 рік. Загальна кількість кредитів для отримання ОКР бакалавр становить 240, з них: 165 – нормативна частина, 75 – варіативна частина.

Нормативна частина складається з 3-х циклів:

Перший цикл – гуманітарних та соціальних дисциплін, куди входять такі предмети, як: історія України, політологія, філософія, іноземна мова, українська мова, історія української культури. Фахівець з фізичної реабілітації повинен знати національну історію, культуру та традиції, бути розвиненою, освіченою, інтелігентною людиною, яка може кваліфіковано здійснювати лікувальну, оздоровчу та виховну роботу з різними верствами населення, тобто хворими та здоровими, тренуваними і нетренуваними особами.

Другий цикл – природничо-наукових (фундаментальних) дисциплін, куди входять такі предмети, як: анатомія людини, обсягом 5,0 кредитів – 180 год, фізіологія людини, обсягом 5,0 кредитів – 180 год, біохімія спорту та спортивна фізіологія обсягом 3,0 кредити – 108 год, спортивна медицина, обсягом 3 кредити – 108 год, біологія, гігієна, основи фізичної реабілітації. Медико-біологічна підготовка потребує знань основних анатомо-фізіологічних закономірностей вікового розвитку людини, теоретичних основ медичних наук, знання системи та принципів реабілітації, санітарно-гігієнічних вимог до умов проведення занять з лікувальної фі-

зичної культури, масажу, надання фізіотерапевтичних та мануальних процедур.

Третій цикл – професійно-орієнтованих дисциплін складається з 30 дисциплін, важливою складовою яких є реабілітаційні технології, в рамках яких читаються такі курси, як: фізіотерапія, дієтотерапія, клініко-лабораторна діагностика, фізична реабілітація при захворюваннях внутрішніх органів, курортологія, функціональна діагностика, реабілітаційний масаж, фізична реабілітація при порушеннях опорно-рухового апарату, фізична реабілітація в педіатрії, фізична реабілітація при захворюваннях нервової системи, фітотерапія, біоритмологія, нетрадиційні методи оздоровлення. Професійно-педагогічна підготовка фахівця з фізичної реабілітації включає знання з теоретичних і медичних основ фізичної реабілітації, характеристики основних профілактичних та лікувальних засобів фізичної реабілітації, особливостей методик застосування різних засобів фізичної реабілітації і врахування особливостей захворювання, віку, статі та фізичної підготовки людини, основних прийомів та методик класичного, точкового та сегментарно-рефлекторного масажу, основних фізіотерапевтичних процедур, форм та методів врахування та контролю ефективності застосування засобів фізичної реабілітації.

Наукова підготовка фахівця з фізичної реабілітації (основи науково-дослідної роботи, 4 семестр) передбачає: складання плану, програми наукових досліджень, уміння систематизувати і аналізувати результати наукових досліджень, спроможність виконати і захистити три курсових роботи: з загальної теорії спорту для всіх, з основ здорового способу життя та з реабілітаційних технологій.

З метою повноцінного розуміння термінів та понять у етіопатогенезі, клінічних симптомах захворювань та пошкоджень внутрішніх органів, нервової, ендокринної, сечостатевої систем, опорно-рухового апарату, вперше до вибірко-

вої частини навчального плану введено дисципліну «латинська мова» обсягом 3 кредити.

Фахівець з фізичної реабілітації є фахівцем з подвійною освітою (фізичне виховання і фізична реабілітація), діяльність якого спрямована на поліпшення спортивної та оздоровчої масової роботи, підвищення показників стану здоров'я та фізичного стану осіб, які мають різні захворювання та ушкодження, підвищення спортивних досягнень. Підготовка професіоналів за ОКР магістр за спеціальністю «фізична реабілітація» передбачає присвоєння кваліфікації викладача вищого навчального закладу, тому для роботи в закладах освіти з метою викладання дисципліни «Фізичне виховання» у варіативній частині навчального плану підготовки фахівців передбачені дисципліни «теорія і методика фізичного виховання»: 5 кредитів – 150 год, «теорія і методика спортивної підготовки»: 4 кредити – 120 год, «методика фізичних вправ» у спеціальних медичних групах, обсягом 3 кредити – 90 год, «плавання та методика викладання», «гімнастика та методика викладання», «легка атлетика та методика викладання», силові види спорту, а для роботи з особами, які мають обмежені можливості (інваліди), у навчальному плані передбачена дисципліна «адаптивне фізичне виховання» обсягом 3 кредити – 90 год. З метою підвищення практичної підготовки майбутніх фахівців для роботи в закладах освіти навчальним планом передбачена педагогічна практика в школі тривалістю 3 тижні, педагогічна практика з основ здоров'я в школах, тривалістю 2 тижні та тренерська практика (2 тижні), яка проходить в дитячо-юнацьких спортивних школах.

Практика за профілем майбутньої спеціальності, тривалістю 5 тижнів, ставить за мету прищеплення студентам навичок та умінь зі складання програми фізичної реабілітації, конспектів занять із лікувальної фізичної культури, розробки комплексів фізичних вправ, освоєння методів лі-

кувального масажу з наступним проведенням один на одному занять з лікувальної гімнастики, процедур класичного, сегментарного, точкового масажу та відпуск фізіопроцедур. В процесі клінічної практики студенти під керівництвом викладача проводять індивідуальні та групові заняття з лікувальної фізичної культури у лікувально-профілактичних закладах з хворими, які закріплені за ними, проводять процедури лікувального масажу та фізіотерапевтичні процедури, бесіди, лекції з медичних та фізкультурно-оздоровчих тем.

Стажування є важливою ланкою у професійній підготовці фахівця фізичної реабілітації. Метою стажування є оптимізація професійної підготовки студентів до майбутньої трудової діяльності на посаді фахівця з фізичної реабілітації. Наприкінці стажування студенти подають до захисту пакет звітної документації, який складається з індивідуального плану роботи, журналів загального та щоденного обліку хворих, які отримують процедури лікувального масажу, фізіотерапії та лікувальної гімнастики, плани-конспекти занять з лікувальної гімнастики, комплекси фізичних вправ, які рекомендуються хворим для самостійних занять, звіт щодо проведених бесід, звіт з проходження практики, характеристику практиканта.

Фахівець з фізичної реабілітації повинен вміти: визначати рівень фізичного розвитку людини з урахуванням біологічного віку; визначати рівень функціонального стану та фізичної підготовки людини; визначати обсяг фізичного навантаження під час занять з лікувальної фізичної культури; проводити добір засобів та методів фізичної реабілітації з урахуванням діагнозу захворювання, стадії, функціонального стану кардіореспіраторної та нервово-м'язової систем, рівня фізичної підготовки та індивідуальних особливостей організму людини; розробляти методики занять з лікувальної фізичної культури, масажу та проводити добір методик надання фізіотерапевтичних та мануальних процедур;

складати конспекти занять з лікувальної фізичної культури та комплекси фізичних вправ; проводити заняття з лікувальної фізичної культури, масаж, фізіотерапевтичні процедури та володіти основними прийомами мануальної корекції; проводити лікарсько-педагогічні спостереження з метою оцінки ефективності різних засобів фізичної реабілітації.

Спираючись на подвійну освіту (фізичне виховання та фізична реабілітація), фахівець із фізичної реабілітації повинен володіти методикою масажу, надання фізіотерапевтичних процедур для різних верств населення у лікувально-профілактичних та спортивних закладах (поліклініках, лікарнях, диспансерах, профілакторіях, санаторіях, спеціалізованих школах-інтернатах, базах відпочинку, центрах реабілітації та приватних закладах). Крім того, фахівець із фізичної реабілітації повинен володіти методикою спортивного та оздоровчого тренування, що буде сприяти його роботі серед різних верств населення при організації та проведенні заходів оздоровчого спрямування.

Висновки. Таким чином, фахівець з фізичної реабілітації – це не лікар, але член реабілітаційної команди, який проводить функціональне обстеження здорових та хворих, тренуваних та нетренуваних осіб за допомоги функціональних тестів, складає та виконує реабілітаційні програми за допомоги проведення фізичних вправ, масажу та преформованих фізичних чинників. Його професійна діяльність спрямована на функціональне відновлення організму.

У підготовці фахівців з подвійною освітою спостерігаються інноваційні зміни: навчальний процес здійснюється за новою освітньо-професійною програмою, новою освітньо-професійною характеристикою, новим навчальним планом та удосконаленими навчальними програмами. Наявність в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» медичного факультету з його потужною інфраструктурою та

професорсько-викладацьким складом – це значна перевага в підготовці фахівців з фізичної реабілітації над іншими вищими фізкультурного профілю. Викладене вище дозволяє готувати фахівців на рівні міжнародних стандартів.

Перспективи подальших досліджень. Існує проблема працевлаштування випускників за спеціальністю «Фізична реабілітація». Міжнародним відповідником спеціальності «Фахівець з фізичної реабілітації» слід вважати спеціальність «Фізіотерапевт» (фізичний терапевт), що є нелікарською професією і внесена за кодом 2264 у частину 226 «Інші професіонали в галузі охорони здоров'я» Міжнародного класифікатора професій ISCO – 08. У контексті інтеграційних процесів видається коректним та доцільним замість прийнятої лише в Україні назви спеціальності «Фахівець з фізичної реабілітації», застосовувати загальноприйнятий міжнародний термін «фізичний терапевт». У відповідності до Міжнародного класифікатора професій ISCO – 08, така заміна повинна знайти відображення у Класифікаторі професій України та інших нормативних документах. Зокрема це стосується введення відповідних посад до штатних розписів медичних закладів.

Список використаних джерел

1. Галузевий стандарт вищої освіти України за напрямом 6.010203 «здоров'я людини». – Київ, 2013. – 45 с.
2. Герцик М.С. Кінезіологія в системі культури / М.С. Герцик, А.М. Герцик //Матеріали конференції. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – С. 7 – 8.
3. Марченко О.К. Перспективы подготовки специалистов по физической реабилитации в Украине /О.К. Марченко //Медицинская реабилитация курортология и физиотерапия. – 2008. – № 1. – С. 47 – 49.

4. Морозов Г.А. К вопросу преподавания студентам медицинских вузов дисциплины «физическая реабилитация» / Г.А. Морозов, В.В. Васильева, Н.М. Кулик // Вестник физиотерапии и курортологии. – 2013. – № 2. – С. 136 – 137.
5. Цільова комплексна програма «Фізичне виховання – здоров'я нації». – К., 1998. – 48 с.

In the article the system of preparation of specialist is considered on physical rehabilitation in industry "physical education, sport and human health". Highlight components of specialists training and analysed the building of pedagogical process. It is indicated on importance of bringing to the curriculum of preparation of specialists both rehabilitation technologies and sporting disciplines. It is marked on application of the generally accepted international term "physical therapist", instead of the speciality accepted only in Ukraine of the name "specialist on physical rehabilitation".

Keywords: professional preparation, specialist on physical rehabilitation, physical therapist.

В статье представлена система подготовки специалистов по физической реабилитации в сфере "Физическое воспитание, спорт и здоровье человека". Выделены составляющие подготовки специалистов, проведен анализ построения педагогического процесса. Указано на необходимость введения в учебный план подготовки специалистов как реабилитационных технологий, так и спортивных дисциплин. Акцентируется на использовании общепринятого международного термина "физический терапевт", вместо принятого только в Украине названия "специалист по физической реабилитации".

Ключевые слова: профессиональная подготовка, специалист по физической реабилитации, физический терапевт.

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО ПЕРЕТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Коцан І.Я.,

доктор біологічних наук, професор, ректор

Яцишин М.М.,

доктор юридичних наук, професор,

проректор з наукової роботи

Коренга Ю.В.,

начальник науково-дослідної частини,

Східноєвропейський університет імені Лесі Українки

(м. Луцьк, Україна)

Серед пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку вищої освіти в контексті підписання Угоди про асоціацію України з ЄС та прийняття Закону України «Про вищу освіту», визначено проблему постійного підвищення якості освіти, модернізацію її змісту та форм організації навчально-виховного процесу; впровадження освітніх інноваційних технологій, у тому числі й інтерактивних технологій.

Досліджуючи інтерактивні технології, досліджуємо нову філософію навчання, адже це – інноваційний підхід до навчання і виховання молодого покоління. Суть навчання за інтерактивними технологіями полягає в тому, що студенти не пасивно сприймають підготовлену інформацію, у цьому випадку вони є частиною інтерактивного спілкування, адже навчання відбувається шляхом постійної взаємодії усіх учасників навчального процесу.

Рівень розвитку комп'ютерних технологій та систем дозволяє розробляти та використовувати сучасні концепції менеджменту, які розкривають широкі можливості спільного використання інтелектуального потенціалу, матеріальних,

трудо­вих та фінан­со­вих ре­сурсів. Ство­рю­ю­ться ві­рту­аль­ні утво­рен­ня, в яких ви­ни­кає синер­ге­тич­ний ефект від спіль­но­го функ­ці­о­ну­ван­ня їх скла­до­вих. В управ­лін­ні ВНЗ, який ви­ко­ри­сто­вує єди­ний ін­фор­ма­цій­ний про­стір, ство­ре­ний за­со­ба­ми комп'ю­тер­ної тех­ні­ки, за­ді­я­на ве­ли­ка кіль­кість струк­тур­них під­роз­ді­лів. При цьо­му став­и­ть­ся зав­дан­ня під­ви­щен­ня ефек­тив­но­сті ви­ко­на­н­ня функ­цій не окремих під­роз­ді­лів, а ВНЗ у ці­ло­му [1].

Усі ці шля­хи є не­від'єм­ни­ми та не­об­хід­ни­ми, адже важ­ко собі сьо­го­дні уя­ви­ти ак­тив­ну сту­ден­т­ську мо­ло­дь, яка б не ви­ко­ри­сто­ву­ва­ла су­час­ні комп'ю­тер­ні за­со­би (план­ше­ти, мо­бі­ль­ні те­ле­фо­ни, ноут­бу­ки і т.д.), то­му над­звичай­но важ­ли­во скеро­ву­ва­ти ці за­со­би як до­по­мо­гу сту­ден­там у нав­чаль­но­му про­це­сі, а не роз­гля­да­ти як за­гро­зу та від­во­лі­каю­чий від нав­чан­ня фак­тор.

По­за тим, важ­ли­во ви­зна­чи­ти мож­ли­ві шля­хи, що ве­дуть до оп­ти­мі­за­ції та по­ступаль­но­го впро­вад­жен­ня освіт­ніх ін­терак­тив­них тех­но­ло­гій. До них, на на­шу дум­ку, варто від­не­сти:

- оп­ти­мі­за­цію комп'ю­тер­ної си­сте­ми під­трим­ки управ­лін­ня діяль­ністю уні­вер­си­те­том та ін­фор­му­ван­ня про ре­зуль­та­ти управ­лін­ської діяль­но­сті;

- за­без­пе­чен­ня віль­но­го до­сту­пу до Ін­тер­не­ту за по­се­ред­ни­ц­т­вом без­про­від­ної ме­ре­жі Wi-Fi;

- ство­рен­ня си­сте­ми мо­ні­то­рин­гу функ­ці­о­ну­ван­ня ін­фра­струк­ту­ри освіт­ньої діяль­но­сті;

- за­без­пе­чен­ня нау­ко­вої та ін­ших сфер діяль­но­сті уні­вер­си­те­ту су­час­ни­ми ін­фор­ма­цій­ни­ми тех­но­ло­гі­я­ми;

- фор­му­ван­ня єди­но­го ін­фор­ма­цій­но­го освіт­ньо­го се­редо­ви­ща та ін­те­гра­ція у вітчиз­ня­ний та сві­то­вий нау­ко­ві про­сто­ри;

- ін­те­гра­цію в єв­ро­пей­ські та на­ці­о­наль­ні нау­ко­во­освіт­ні те­ле­ко­му­ні­ка­цій­ні ме­ре­жі: за­без­пе­чен­ня ін­фор­ма­цій­ної під­трим­ки нау­ко­вих до­слід­жень, ви­пуск елек­трон­

них інформаційних видань, участь в Інтернет-семінарах, форумах, конференціях з актуальних питань науки;

впровадження новітніх програмно-апаратних комплексів підготовки друкованих та електронних видань у видавництві університету.

Сьогодні усі викладачі погоджуються з тим, що активізація пізнавальної діяльності та формування пізнавального інтересу є необхідними умовами та запорукою успішного навчання. Процес засвоєння знань та навчального матеріалу не можна розглядати як автоматизоване вкладання інформації в голову студентів. Вони потребують напруженої розумової роботи, власної активної участі та усвідомленого пізнання об'єктивно реальних закономірностей у процесі набуття необхідних вмінь та навичок.

Комунікаційні технології, використання яких базується на інструментальних засобах комп'ютерних комунікацій, забезпечують такі форми та технології взаємодії викладача і студента: електронна пошта, електронна та відеоконференція тощо. Використання електронної пошти дозволяє підтримувати конфіденційне спілкування викладача і студента, керувати процесом навчання. Електронна конференція використовується як спосіб і технологія керування науково-пізнавальною діяльністю студентів. За допомоги цього програмного середовища реалізується оптимальна за часом та формою взаємодія в мережі – мережева форма навчання студентів. Висока ефективність віртуальних занять пов'язана з широким використанням мультимедійних технологій, тобто проведенням відеоконференцій. У ході проведення відеоконференцій можуть бути організовані консультації, лекції та телемости, при цьому учасники взаємодіють в реальному часі [2].

Звичайно, будь-які інновації повинні бути у межах розумного. Так, хотілося б згадати про нововведення у Фінляндії, де з 2016 року у школах відбудуться зміни: за-

мість уроків каліграфії та писання прописними літерами будуть введені уроки набору тексту на клавіатурі. Саме такий крок вирішила зробити влада Фінляндії на шляху до цифрової епохи. На нашу думку, такий крок видається де-що абсурдним, адже каліграфія як дрібна моторика розвиває головний мозок: між нервовими закінченнями пальців та певними зонами головного мозку є тісний зв'язок. Також не менш суттєвим є той момент, що набір на клавіатурі незабаром буде зовсім непрактичним навиком, оскільки розвивається швидкими темпами голосовий набір.

Використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі створює реальні можливості підвищення якості освіти. У розвитку певних інформаційних освітніх технологій вирішальну роль повинна відігравати вища школа, серед першочергових завдань якої є створення електронних бібліотек, розвиток дистанційного навчання, застосування різних пакетів прикладних програм під час вивчення дисциплін математичного циклу. За таких умов вищі навчальні заклади можуть стати важливими джерелами інформаційних і телекомунікаційних послуг для установ середньої, загальної і професійної освіти.

Не варто забувати, що використання тестових завдань разом з іншими видами перевірки є досить ефективним інструментом, що стимулює підготовку студентів до кожного заняття й підвищує мотивацію до досліджуваного предмета. Використання комп'ютерних технологій, призначених для контролю знань, дозволить усунути можливість списування й підказок, підвищити об'єктивність оцінки за рахунок відсутності суб'єктивного фактора, пов'язаного з особистістю викладача, підвищити пізнавальну активність студентів. Використання комп'ютерних продуктів для індивідуальної роботи, самопідготовки є важливим чинником у розвитку пізнавальної діяльності студентів, удоско-

наленні, закріпленні й практичному застосуванні набутих знань.

Інший бік широкого впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес полягає у системному використанні сучасного програмного забезпечення у самостійній роботі студентів, при виконанні індивідуальних завдань, курсових та дипломних робіт і проектів. Великі можливості сучасної техніки дозволяють навіть у суто навчальних завданнях розглядати досить точні і повні моделі реальних ситуацій, здійснювати їх порівняльний аналіз, дослідження та робити обґрунтовані висновки.

Комп'ютеризація навчального процесу має ще одну важливу особливість, яка чинить рішучий вплив на процес навчання. Мається на увазі практично необмежене розширення можливостей доступу до джерел інформації через мережу Internet. Зараз вже не тільки спеціалізовані класи, а практично всі приміщення ВНЗ та студентських гуртожитків забезпечені доступом до цієї мережі. Це дає можливості значно підвищити рівень навчальних завдань і загальну ефективність навчального процесу.

Нарешті Internet розширює форми зв'язку студента і викладача, вчителя і учня. Вищі навчальні заклади, кафедри, інші структурні підрозділи активно створюють свої Internet-ресурси, які надають студенту можливість доступу до різноманітної навчальної інформації, методичних матеріалів, електронних версій підручників і навчальних посібників, методичних рекомендацій, контрольних запитань, on-line-тренажерів тощо. Ці обставини створюють умови для широкого впровадження дистанційних форм освіти, що, без сумніву, буде характерною рисою освіти майбутнього [3, 90].

Важливо спостерігати за європейським досвідом і знати останні нововведення та проекти в означеній галузі. Необхідно вживати конкретні заходи щодо впровадження

інформаційних технологій у систему функціонування вищих навчальних закладів.

Таким чином, інтенсифікація навчання студентів значно поліпшиться за умов використання інтерактивних методів, що розширює межі творчої діяльності як викладача, так і студента, вчить критично мислити, самостійно здобувати та контролювати знання, впевнено орієнтуватись в освітньому просторі. На нашу думку, подальших розробок потребує розкриття впливу комунікаційно-інформаційних технологій на розвиток творчого потенціалу особистості.

Список використаних джерел

1. Андрієнко В.М. Фінансовий менеджмент вищого навчального закладу з використанням новітніх інформаційних технологій / В.М. Андрієнко, Н.Л. Казарінова, Ю.Г. Лисенко та ін. – Донецьк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 464 с.
2. Забродська Л.М. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології в освіті: навч.-метод. посіб. /Л.М. Забродська.
2. НАПН України, ун-т менедж. освіти. – К., 2011. – 120 с.
3. Дорофеев В.С. Розробка і впровадження інновацій у навчальному процесі в ОДАБА/ В.С. Дорофеев, А.В. Гришин, А.В. Мішутін // Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції «Ефективні технології навчання та виховання в контексті Болонського процесу», 18-19 квітня 2013 р. – Донецьк: ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство «Промінь». – 2013. – 220 с.

НАУКОМЕТРИЧНІ БАЗИ ДАНИХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНТЕГРАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ НАУКИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І СВІТОВИЙ ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ТА ОСВІТНІЙ ПРОСТОРИ

Коцан Л.І.,

*студентка 3 курсу факультету міжнародної політики,
менеджменту та бізнесу*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

У статті висвітлено поняття наукометричних баз даних, проаналізовано тенденції і проблеми розвитку вітчизняної наукометрії на шляху до інтеграції в європейський та світовий дослідницький і освітній простори.

Ключові слова: *інформаційні технології, наукометрія, база даних, освітній простір, публікації, дослідження.*

На сучасному етапі значно зросла увага українських вчених до проведення загальних та галузевих наукометричних досліджень. Спостерігається позитивна динаміка кількості публікацій, присвячених застосуванню методів наукометрії; опановуються сучасна методологія та інноваційний дослідний інструментарій; розширюються межі та актуалізуються напрями досліджень.

Становлення постіндустріальної соціальної реальності супроводжується накопиченням значних обсягів інформації, що циркулює в суспільстві. При цьому інформація стає об'єктом споживання нарівні з матеріальними благами, енергією, послугами та іншими життєво необхідними ресурсами. Зростаючий попит на інформацію приводить до виділення інформаційної діяльності в окремий вид, у результаті чого виникають нематеріальні об'єкти правовідносин, серед яких є і бази даних, що актуалізує проблему наукових досліджень у цій сфері.

Так, наприклад, наприкінці 2012 р. набули чинності два накази МОН України від 17.10.12 № 1111 та № 1112

(«Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» та «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» відповідно). Найбільший резонанс серед здобувачів наукових ступенів викликали положення щодо необхідності публікації статей у виданнях «іноземних держав або України, які включені до міжнародних наукометричних баз», тоді як редакторів вразив п. 2.9: «наявність статей англійською мовою на веб-сторінці видання», що також пов'язано з інтеграцією в зазначені бази. Відповідно постала гостра потреба визначити поняття «наукометрична база», навести їх перелік, список видань (бажано і вітчизняних), що індексуються у зазначених базах, та усвідомити сенс розміщення публікацій у цих журналах.

За визначенням В.В. Налімова та З.М. Мульченко, *«наукометрія — це кількісний метод вивчення науки як інформаційного процесу»* [9]. Відповідно наукометричну базу можна визначити як платформу, що депонує наукові роботи, обробляючи списки процитованої літератури, обчислює певні кількісні показники, на основі яких можна проаналізувати впливовість/авторитетність діяльності того чи іншого видання, організації, науковця тощо.

Оскільки на сьогоднішній день наукометричні бази даних є популярним явищем, існують різні визначення цього поняття, які є однаковими за змістом та різняться у формуванні думки, наприклад:

Наукометрична база даних – це бібліографічна і реферативна база даних з інструментами для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях [7].

Наукометрична база даних – це також пошукова система, яка формує статистику, що характеризує стан і динаміку показників затребуваності, активності та індексів впливу діяльності окремих вчених і дослідницьких організацій.

На жаль, в українському законодавстві не існує визначення наукометричної бази даних, що є очевидною прогалиною, тому вирішення цього питання було б дуже доречним та актуальним, адже наразі стрімко розвивається напрям інформаційних інтернет-технологій щодо організації сховищ даних, репозитаріїв та електронних бібліотек для збереження наукових публікацій і надання, у разі потреби, доступу до баз даних наукових публікацій [9].

Наукометричні дослідження в Україні були започатковані в 70-х роках минулого століття у працях чл.-кор. АН УРСР Г.М. Доброва і продовжують активно розвиватися. В цій галузі наукознавства вже існують значні теоретичні досягнення, що певною мірою реалізовані у суспільній практиці. Останніми роками опубліковано низку робіт, у яких розвивається системний підхід до об'єктивізації оцінювання результатів наукових і науково-технічних досліджень і прогнозування науково-технологічного розвитку з урахуванням принципово нових можливостей, що їх дає застосування сучасних наукометричних методів та інформаційно-комунікаційних технологій.

Слід зазначити, що Україна за цитуванням наукових праць за останні десять років посіла 41 місце (з майже 270 країн), при цьому: США – 1, Англія – 2, Росія – 18 [6]. Тобто результат досить непоганий для нашої країни, але далекий від бажаного.

На сучасному етапі значно зросла увага українських вчених до проведення загальних та галузевих наукометричних досліджень. Спостерігається позитивна динаміка кількості публікацій, присвячених застосуванню методів наукометрії; опановуються сучасна методологія та інноваційний дослідний інструментарій; розширюються сфери та актуалізуються напрями досліджень.

Вітчизняні дослідники беруть участь у роботі профільних міжнародних наукових конференцій та є членами

провідних фахових наукових товариств; з 2006 року Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського регулярно передплачується база даних Scopus.

Останніми роками стає дедалі відчутнішим інтерес до наукометричних досліджень з боку вітчизняних органів державного управління, наукових та освітніх установ і професійних об'єднань. Створюються та впроваджуються у практику нові, засновані на використанні наукометричних індикаторів методи оцінки результативності діяльності наукових працівників, дослідних груп, наукових установ і вищих навчальних закладів; у колах бібліотекознавців та наукознавців визріває концепція створення «національного індексу цитування»; посилюється підтримка науково-практичних наукознавчих досліджень з боку міністерств та відомств; на початку 2009 р. створена Міжгалузєва лабораторія теорії і практики наукометрії МОН України та НАН України; на рівні Міжнародної асоціації академій наук ведуться роботи щодо координації досліджень у галузі наукознавства, зокрема у вересні 2009 р. сформована Наукова рада МААН з наукознавства.

Міністерство освіти і науки України разом із Національною академією наук України, починаючи з 2009 р., здійснили низку заходів, спрямованих на забезпечення інтеграції української науки у міжнародний простір, а саме:

- досягнуто домовленості з компанією Elsevier (упорядником бази даних Scopus) щодо збільшення кількості представлених у базі українських наукових видань;
- впроваджено наукометричні методики у вітчизняний науковий процес шляхом уведення показника «Кількість публікацій у наукометричній міжнародній базі даних Scopus» для оцінки результативності наукової та науково-технічної діяльності вищих навчальних закладів [3];
- до переліку вимог на здобуття Державних премій України в галузі науки і техніки та на здобуття щорічних

премій Президента України для молодих вчених внесено міжнародні публікації та показники цитування [8];

- Положенням про дослідницький університет визначено мінімальну кількість наукових робіт (150), яку співробітники університету мають щорічно публікувати у виданнях, що індексуються базами даних Web of Science та/або Scopus, для надання (підтвердження) статусу дослідницького університету [4].

Крім того, серед першочергових заходів, передбачених проектом Концепції розвитку наукової сфери України до 2015 року, – розширення міжнародної кооперації та інтеграція наукової сфери України у світову систему, зокрема до європейського наукового простору [7].

У той же час рівень державної підтримки інноваційних наукометричних досліджень в Україні поки що залишається досить низьким. Державна політика в сфері наукової та науково-технічної діяльності орієнтується, в основному, на традиційні методи статистичної звітності та експертних оцінок наукового потенціалу колективів та інституцій. Таким чином, з метою оптимізації механізмів розподілу коштів державного бюджету та прискорення переходу України до інноваційної моделі розвитку, потребують впровадження в практику управлінської діяльності існуючі дослідження, засновані на використанні сучасних методів бібліометричного, вебометричного та наукометричного аналізу інформаційних потоків.

Аналізуючи поточний стан справ і перспективи наукознавчої галузі, слід зазначити певне коло існуючих проблем і поточних завдань. Зокрема, додаткового вдосконалення потребують теоретико-методологічні аспекти реалізації наукометричних проектів, актуальним є проведення системних теоретико-методологічних досліджень, спрямованих на обґрунтування стратегій побудови вітчизняних ефективних і оптимальних за витратами систем наукометричного моні-

торингу. При цьому необхідно уникнути механічного копіювання закордонних підходів. Ефективне та корисне для держави аналітико-прогностичне дослідження повинно ґрунтуватися на науково вивірених методологічних базах і методичних інструментаріях.

Серед науково-організаційних проблем вітчизняної наукометрії слід назвати, передусім, недостатність системності та координованості у реалізації наукометричних проєктів установами різних систем і відомств, відсутність узгодженості щодо методологічних та методичних підходів, низький рівень корпоративної взаємодії дослідних колективів. Однією з головних проблем на шляху розвитку наукометричних і бібліометричних досліджень в Україні є відсутність вичерпних вітчизняних бібліографічних баз даних.

На ринку освітянських послуг зростає значення міжнародних наукових проєктів, активізується співпраця із закордонними науковими установами та навчальними закладами. Мобільність сучасних науковців дозволяє їм презентувати результати своїх досліджень на міжнародних науково-практичних конференціях та інших заходах, публікуватися у міжнародних виданнях, здійснювати дослідження за кордоном, брати участь у міжнародних програмах, спільно із зарубіжними науковцями публікувати матеріали монографічного характеру.

Аналіз показав, що найбільш презентативно питання індексації вищих шкіл можна буде проілюструвати на прикладі індексації бази даних Scopus, яка містить понад 45,8 млн реферативних записів про публікації з 18 тис. найбільш інформативних журналів 5 тис. видавництв. Вона індексує наукові журнали, матеріали конференцій та серіальні книжкові видання. Розробником і власником Scopus є видавнича корпорація Elsevier.

Класифікаційна система Scopus містить 4 тематичні розділи (рис. 1).

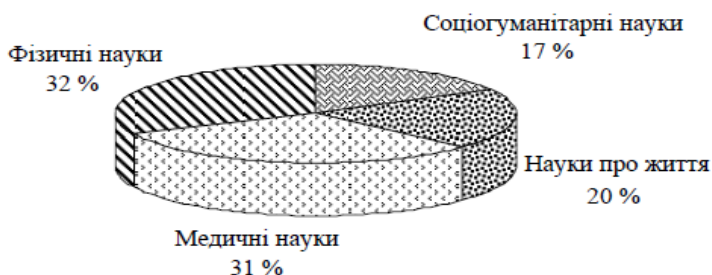

Рис. 1. Структура системи Scopus

Scopus індексує наукові джерела, що видаються різними мовами, за умови наявності у них англomовних версій рефератів. За даними асоціації «Інформаціo-Консорціум» [1], серед 25048 видань, представлених у наукометричній базі Scopus, українських лише 41 назва (0,16 %), з яких постійно поновлюють свою інформацію тільки 18. Крім періодичних видань, Scopus проводить аналіз 310 книжкових серій та 240 матеріалів міжнародних конференцій, які виходять не рідше одного разу на рік, мають англomовне резюме до кожної публікації з конкретизацією результатів дослідження. Ідентифікація вищих навчальних закладів України у наукометричній базі відбувається шляхом індексації наукових журналів у Scopus та опублікування вченими своїх праць у виданнях, зареєстрованих у базі даних. Серед проіндексованих українських журналів переважають видання технічного і медичного спрямування, але немає жодного видання економічного профілю. Процедура індексації нових видань базою даних представлена на рис. 2.

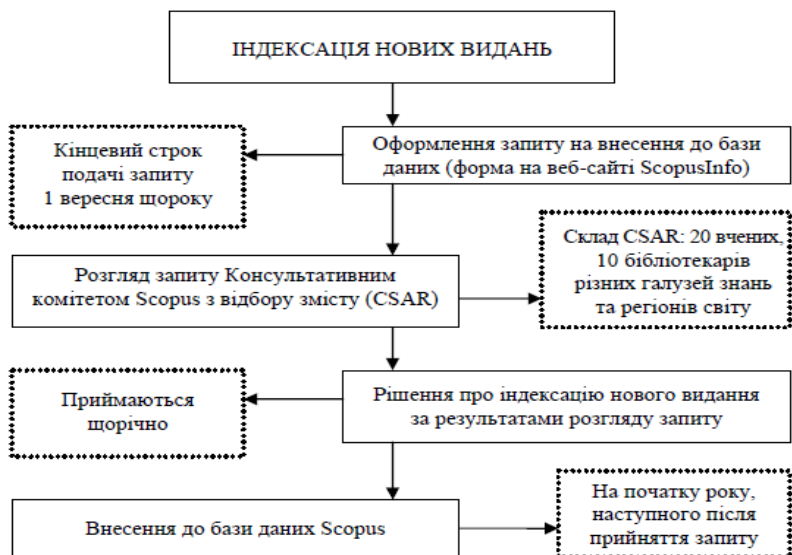

Рис. 2. Індексція нових видань наукометричною базою даних Scopus

Основними критеріями відбору до бази даних Scopus є:

- наявність англomовної назви видання та рефератів усіх статей;
- публікування нових випусків із регулярністю не рідше одного разу на рік;
- репутація видавця та міжнародний науковий авторитет провідних членів редколегії, різноманітність місць їхньої роботи, а також авторів;
- цитованість членів редколегій та авторів журналів у виданнях, що вже індексуються Scopus;
- контроль якості публікацій (наукове рецензування);
- кількість установ, що передплачують видання;
- кількість запитів на внесення видання до Scopus;
- наявність власного веб-сайта з англomовними версіями сторінок (оцінюється якість головної сторінки видання);

- наявність на веб-сайті повних текстів статей є бажаною, але не обов'язковою [2].

Сьогодні сформувався набір наукометричних показників, за якими проводяться кількісні оцінки і порівняльний аналіз наукової активності й продуктивності на рівнях: індивідуальних дослідників; колективів і організацій; країн і регіонів.

До цих показників належать:

- кількість публікацій;
- аналіз частоти цитування публікацій;
- імпаکت-фактор наукового журналу, в якому вони публікуються;
- кількість отриманих вітчизняних і міжнародних грантів;
- участь у міжнародній науковій співпраці, складі редколегій наукових журналів.

Найважливішими критеріями відбору видань та оцінки якості наукової діяльності вчених і наукових колективів є бібліометричні показники, добуті із загальноновизнаних міжнародних баз даних, зокрема індекс цитування (index citation). Індекс цитування – це кількість посилань на роботи певного науковця у відповідній галузі за конкретний період. Для визначення індексу цитування використовують сумарний обсяг цитування, індекс Хірша або імпакт-фактор. Якість наукових публікацій у журналах оцінюється за рівнем цитування їх в інших публікаціях у періодичних виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних.

Індекс цитування – прийнятий у науковому світі показник «значущості» праць вченого і являє собою число посилань на його публікації у реферованих наукових періодичних виданнях. SCI є одним з найпоширеніших наукометричних показників. Наявність у науково-освітніх організаціях вчених, які мають високий індекс цитування, го-

ворить про високу ефективність та результативність діяльності вузу в цілому.

Інформаційну основу індексу цитування становлять три масиви, що об'єднують бази даних різних груп дисциплін і враховують специфіку організації знання в кожній з них: індекс цитування природничих наук (власне Science Citation Index, – SCI), індекс цитування соціальних наук (Social Science Citation Index, – SSCI) і індекс цитування в гуманітарних науках, літературі та мистецтві (Arts and Humanities Citation Index, – A & H; HCI). Поряд з цими головними масивами в індекс цитування входить ще значне число спеціалізованих показників, які об'єднують матеріали конференцій та симпозіумів, оглядових видань і т. ін. [5].

Структура індексу цитування дозволяє йому виконувати досить широкий спектр функцій, головними з яких є:

- інформаційний пошук для обслуговування індивідуальних дослідників і наукових організацій;
- використання зв'язків між публікаціями для виявлення структури галузей знання, спостереження та прогнозування їх розвитку (картування науки і виявлення дослідних фронтів);
- оцінка якості публікацій та їх авторів науковим співтовариством.

Індекс Хірша (h-index) – показник, запропонований в 2005 р. американським фізиком Хорхе Хіршем з університету Сан-Дієго, Каліфорнія. При підрахунку індексу Хірша враховуються дві кількісні характеристики: кількість публікацій вченого та кількість посилань на роботи вченого. Суттєвою відмінністю індексу Хірша від імпаکت-фактору є врахування всіх посилань на працю, незалежно від давності публікації (при підрахунку імпакт-фактору враховуються лише цитованість роботи протягом двох років після її публікації). Механізм розрахунку індексу Хірша такий: вчений має індекс h, якщо h з його N_p робіт мають кількість циту-

вань більшу або рівну h кожна, а інші роботи ($N_p - h$) мають кількість цитувань меншу, ніж h кожна. Тобто вчений з індексом h має h (або більше) публікацій, кожна з яких процитована h (або більше) разів. Таким чином, якщо перелік праць вченого оформити у вигляді списку, ранжованого за цитованістю (від найбільш до найменш цитованих), h -index буде обмежений останньою у списку працею, порядковий номер якої у списку є меншим, ніж кількість її цитувань або дорівнює кількості цитувань [10].

Імпакт-фактор (ІФ, або IF) – формальний чисельний показник інформаційної значимості наукового журналу. Показник розраховується як кількість посилань у конкретному році на опубліковані в журналі статті за попередні 2-3 роки. Вважається, що чим вище значення імпакт-фактору, тим вищі наукова цінність та авторитетність журналу.

Так, наприклад, серед інформаційних продуктів Thomson Reuters найбільш поширеними є Index Citation, Impact Factor та Essential Science Indicator. Сумарний обсяг цитування показує, що в одній статті є посилання на іншу із зазначенням її у списку літератури або у виводі. Якщо в одній статті інша згадується кілька разів, це вважається одним цитуванням. Імпакт-фактор – це показник цитування, який визначає інформаційну значущість наукових журналів. Він розраховується як відношення числа посилань, що одержав журнал поточного року на статті, до опублікованих у цьому журналі за два попередні роки. Імпакт-фактор визначає частоту, з якою цитується середньоцитована стаття журналу [5].

Отже, наукометрична база даних – це бібліографічна і реферативна база даних з інструментами для відстеження цитованості статей, опублікованих у наукових виданнях, за допомоги якої можна оцінити вплив вченого або організації на світову науку та визначити якість проведених наукових досліджень. Розвиток інформаційних технологій щодо

організації міжнародних наукометричних баз даних та електронних бібліотек породжує нові можливості і завдання у сфері освітньої та наукової діяльності у вищій школі України.

В Україні вже зроблено перші кроки для інтеграції вітчизняної науки у європейський і світовий дослідницький та освітній простори, однак потрібні подальші суттєві зрушення як на державному, так і на корпоративному рівнях. Саме тому розвиток теми, пов'язаної з наукометричними базами даних, є надзвичайно актуальним сьогодні, адже це дозволить Україні міцніше закріпитись на міжнародній арені, наблизитись до передових країн світу та розкрити свій науковий потенціал.

Список використаних джерел

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів ВО інтелектуальної власності; Конвенція, Міжнародний документ від 24.07.1971 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_051
2. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією ВО інтелектуальної власності; Договір, Міжнародний документ від 20.12.1996.
3. Інструкція про порядок висунення, оформлення та представлення робіт на здобуття Державних премій України в галузі науки і техніки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kdpu-nt.gov.ua/ru/content/instrukciya-pro-poryadok-vydvizheniya-oformleniya-i-predstavleniya-rabot-na-soiskanie>
4. Концепції розвитку наукової сфери України до 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nas.gov.ua/knk/pages/koncepc/koncepcm.html>
5. Личук М.І. Інформативні параметри міжнародних

- наукометричних баз даних / М. І. Личук, Н.А. Парубчак // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2014. – № 1. – С. 10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/bdi_2014_1_5.pdf
6. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України» від 17.10.12 № 1111 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/activity/563/564/>
 7. Наукометрія // Бібліотека Київського університету імені Бориса Грінченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.kubg.edu.ua/informatsiya/naukovtsiam/naukometriia.html>
 8. Про затвердження Положення про дослідницький університет: постанова Кабінету Міністрів України від 17.02. 2010 р. № 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/163-2010-%D0%BF13>
 9. Чайковський Ю.Б. Наукометричні бази та їх кількісні показники / Ю.Б. Чайковський, Ю.В. Сілкіна, О.Ю. Потоцька // Порівняльна характеристика наукометричних баз. Частина I [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/vnanu_2013_8_13.pdf
 10. Hirsch J.E. An index to quantify an individual's scientific research output // PNAS. – 2005. – Vol. 102, No. 46. – P. 16569-16572.

This article focuses on the concept of scientometric databases and analyzes trends and problems of domestic scientometrics's integration into the European and international research and educational space.

Keywords: *information technology, Scientometrics, database, educational space, publications, research.*

МОБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТІВ: ДОСВІД ПОМОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ В СЛУПСЬКУ

*Дрозд Роман,
ректор*

*Булка-Максисько Мирослава,
магістр*

*Поморська академія у Слупську
(м. Слупськ, Польща)*

Слупськ – місто на річці Слупя в північній Польщі, в Поморському воєводстві, приблизно у 18 км від Балтійського моря. Населення міста нараховує 95000 мешканців, територія – 43,15 кв. км. Слупськ – затишне, приємне місто перспективного бізнесу та розвиненої інфраструктури.

У Слупську діє українська діаспора [Hromada], яку становлять нащадки переселенців Операції Вісла у 1947 році, а також українці, які переїхали сюди жити. Для них у Слупську побудовано греко-католицьку та православну церкви. Більшість, майже усі – це вірні греко-католицької церкви, і вона має суто український характер. Діє також Об'єднання українців у Польщі, яке організовує навчання української мови та культурно-освітні українські заходи.

Слупськ: Ратуша. Поморська академія

Поморська академія в Слупську – державний вищий навчальний заклад, заснований в 1969 р. В академії нині навчається приблизно 3000 студентів на стаціонарній та заочній формах навчання, у магістратурі та аспірантурі. На 24 напрямках, 100 спеціальностях (2 напрями – інженерні) молодь навчає 84 професори та доктори наук, 177 кандидатів наук, 81 магістр. Повноваження академії: право присвоювати ступінь кандидата наук: з історії, біології та літератури. Ступені бакалавра, магістра і кандидата наук в академії отримали вже близько 54000 випускників.

Структура Поморської академії в Слупську:

Відділ соціальних наук :

- Інститут педагогіки та соціальної роботи.
- Інститут музики.

Філологічно-історичний відділ:

- Інститут історії і політології.
- Інститут сучасних мов (німецька, англійська, російська).

- Інститут польської мови.
- Інститут національної безпеки.

Математично-природничий відділ:

- Інститут біології і охорони середовища.
- Інститут фізики.
- Інститут географії і регіональних досліджень.
- Інститут математики.
- Інститут наук про здоров'я.

Поморська академія в Слупську (будинок філологічно-історичного відділу)

Напрями і деякі спеціальності:

Польська філологія:

- Літературна культура.
- Мовознавство з перекладом.
- Педагогіка та методика середньої освіти (польська філологія).

Політологія:

- Політологія.
- Політологія місцевого самоврядування.

Історія:

- Історичний туризм та популяризація культурної спадщини.
- Архівістика та знання поморського регіону.
- Європейська безпека.

Філологія:

- англійська;
- німецька;
- російська.

Педагогіка:

- Початкова освіта з соціальною терапією.
- Дошкільна освіта.
- Геронтологія.
- Опіка та виховання з ре соціалізацією.
- Дошкільна освіта та догляд за дітьми.
- Професійний консультант.

Соціальна робота:

- Соціальна робота у сфері соціальної допомоги.
- Музична освіта в музичному мистецтві.

Біологія:

- Педагогіка та методика середньої освіти (біологія).
- Медична біологія.
- Екологічна біологія.
- Біологія і біотехнологія.

Охорона середовища (Екологія):

- Охорона природи і ландшафту.

Математика:

- Педагогіка та методика середньої освіти (математика).

- Застосування математики в галузі фінансів.

Технічно-інформативна освіта (інж.), технічна фізика (інж.):

- Екологічні технології.
- Моніторинг навколишнього середовища.

Фізика:

- Комп'ютерна фізика.
- Фізика нанотехнологій.

Географія:

- Економіка і політика самоврядування.
- Геоінформація.
- Клімат і управління водними ресурсами.

Інститут наук про здоров'я:

- Невідкладна медична допомога.
- Медсестринство.
- Охорона здоров'я.
- Фізіотерапія.

Інститут наук про здоров'я

Інститут національної безпеки

Національна безпека:

- Оборонна політика.
- Антикризове управління.

- Безпека та громадський порядок.
- Безпека судноплавства та портів.
- Телеінформаційна безпека.

Студенти Поморської академії можуть поселитися в одному з трьох гуртожитків, які розташовані в академічному кампусі. У гуртожитках є одно-, дво-, три-, чотиримісні кімнати, а також зали, кухні, пральні та студентська їдальня.

Гуртожиток №1

Кімнати в гуртожитку

Вже від 1998 року Поморська академія в Слупську веде співпрацю з українськими вищими закладами освіти. Спочатку це була наукова співпраця, перші спільні конференції. Від 2004 року відбулися перші обміни студентами (стажування протягом 2 тижнів), спільні наукові публікації, обміни науково-педагогічними працівниками.

Українські ВНЗ, з якими плідно співпрацює сьогодні Поморська академія в Слупську: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, Національний університет «Львівська політехніка», Ужгородський національний університет, Херсонський державний університет, Чорноморський державний університет ім. Петра Могили, Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, Приазовський державний технічний університет, Національний університет «Острозька академія», Кримський гуманітарний університет (до окупації), Національна академія

аграрних наук, Бердянський державний педагогічний університет, Інститут біології тварин НААН, Львівський державний університет фізичної культури, Львівський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, Львівський державний медичний університет ім. Д. Галицького, Херсонський державний аграрний університет, Чернігівський національний технологічний університет, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К.Д. Ушинського (Одеса)», Ніжинський державний університет ім. М. Гоголя, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Київ), Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського, Запорізький національний університет, Хмельницький університет управління та права.

Нині в Поморській академії діють 4 програми співпраці з українськими вишами. Перша – це Короткострокові обміни студентів: стажування групи студентів (5-10 осіб) та куратора протягом 2 тижнів, яке передбачає участь у заняттях, екскурсії містом та ВНЗ. З таких спільних обмінів скористалися студенти Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, Херсонського державного університету, Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (Івано-Франківськ), Кримського гуманітарного університету (Ялта до окупації). В останні роки Академія приймала також студентів Чорноморського державного університету ім. Петра Могили (Миколаїв), Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки (Луцьк), Приазовського державного технічного університету (Маріуполь), Національного університету «Острозька академія», а також Хмельницького університету управління та права.

У рамках короткострокового міжнародного обміну Поморська академія в Слупську організовує також виступи

українських університетських вокальних та танцювальних ансамблів в Слупську та в інших містах Поморського воєводства. Гостями у м. Слупськ були ансамблі: «Гуцулочки» (Івано-Франківськ), «Церковний хор» (Івано-Франківськ), «Шоу-група Вікторія» (Чернівці), «General voice» – група студентів та викладачів з Херсонського державного університету, група дітей з Малої академії м. Івано-Франківськ.

Виступ Церковного хору з Івано-Франківська в греко-католицькій церкві в Слупську

Від 2013 року Поморська академія в Слупську реалізувала програму студентського обміну протягом 1 семестру з українськими ВНЗ, з якими веде співпрацю – це друга програма. Студенти, які беруть участь в обміні на спеціальностях, що проводяться польською мовою (за винятком іноземної філології), повинні володіти польською мовою. З метою оволодіння нею, вони мають можливість навчатися на мовних курсах у Поморській академії м. Слупськ на платній основі в перші тижні перебування. Студенти навчаються безкоштовно в Поморській академії м. Слупськ протягом I навчального семестру за відповідною спеціальністю згідно з затвердженим навчальним планом. Учасники програми обміну протягом семестру мають скласти різницю тих дисциплін, що викладались в основному універ-

ситеті під час їхнього навчання в Поморській академії м. Слупськ. Видатки на страхування, харчування та транспортні витрати покривають особи, які беруть участь в студентському обміні. В рамках цієї програми студенти безкоштовно проживають в гуртожитку.

У 2013/2014 академічному році на семестральному обміні побувало 6 студентів філологічних напрямів з Херсонського державного університету – у зимовому семестрі, а у літньому семестрі – 29 студентів з Херсонського державного університету та 4 студенти з Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Студенти навчалися на напрямах: німецька та англійська філологія, педагогіка, біологія, музика, математика.

У 2014/2015 академічному році на семестральному обміні побувало вже 94 українських студентів різних напрямів у зимовому семестрі, а у літньому семестрі — 84. Були це студенти: Херсонського державного університету, Ужгородського національного університету, Херсонського державного аграрного університету, Чернівецького національного університету, Приазовського державного технічного університету, Прикарпатського національного університету, Чорноморського державного університету. Від 2015/2016 навчального року вводиться також програма обміну ERAZMUS +.

Студентський обмін протягом семестру 2014/2015рр.

Від 2014/2015 академічного року почала реалізовуватись також програма «подвійний диплом» з Херсонським державним університетом – це третя програма обміну. На напрямі педагогіка – дошкільна освіта (бакалавр) 11 студентів ХДУ проходять навчання у двох ВНЗ: 5 семестрів – в ХДУ, а 3 семестри – в Поморській академії в Слупську. Завдяки цій програмі студенти отримають дипломи двох ВНЗ – українського та польського.

Четверта програма – це навчання на платній основі. Нині у нас навчається група студентів з Луганської та Донецької областей – 19 осіб на напрямах: географія, педагогіка – бакалавр та окремі студенти, а саме — 1 студент на біології, 2 – на політології, 2 – на туризмі, 1 – на польській філології, 5 – на російській філології, 5 – на педагогіці, 1 – на національній безпеці.

На заочній формі навчання (напрямок—педагогіка, бакалавр) навчається окрема група студентів – 24 греко-католицькі священники з України. Темою навчання цієї групи є боротьба з різного роду патологіями, а також з релігійними сектами.

Можна поставити запитання:

Чому варто поїхати на навчання до Поморської академії в Слупську? Отже студент має отримати:

- Диплом європейського ВНЗ.
- Ознайомлення з польською системою навчання.
- Знайомство з європейською культурою та ментальністю, відкритий європейський ринок праці.
- Ознайомлення з польською мовою, культурою, традиціями.
- Нові знайомства з іноземними друзями.
- Можливість взяти участь у діяльності наукових гуртків, академічних організацій та об'єднань, заняттях у академічному хорі.

▪ Можливість відвідати історичні польські міста та визначні пам'ятки. Слупськ знаходиться у 18 км від Балтійського моря, 130 км – від Гданська, 110 км – від Сопоту, 230 км – від Щеціна, 300 км – від Берліна.

А як оцінюють Академію і програми самі найбільш зацікавлені, тобто студенти з України?

«Мені пощастило взяти участь у програмі студентського стажування у Польщі. Це дійсно квиток в майбутнє щасливе життя. Від перших днів мого перебування тут я була приємно здивована відкритістю студентів та викладачів. Вони намагаються завжди нам допомагати. Завдяки їхнім старанням, українським студентам легко ввійти у вир європейського життя».

Ганус Ілона, студентка ХДУ

«Найбільше запам'яталося хороше ставлення ректора, викладачів та студентів, цікаві лекції, а саме для нашого напрямку — це спосіб проведення лабораторних робіт. Чудове місто, гарний гуртожиток, хороші люди – це все Поморська академія. Дякуємо, що ми мали змогу побувати у Слупську».

Студенти УжНУ

«Звичайно, спочатку є певні труднощі – адаптація, мова, але вражає гостинність та готовність підтримати та допомогти як з боку викладачів, так і з боку студентів. Дуже до вподоби навчання, а саме – система занять, яка відрізняється від української – багато практики, цікаво. Місто Слупськ сподобалось своєю затишністю та привітністю. Ми дуже вдячні програмі за безцінний досвід».

Олена Рафайлова, ЧНУ

«Маємо чудову можливість навчатися у Польщі. Дуже приємно, що Польща підтримує дружні відносини з Україною. Нам як студентам-полоністам дуже важливо по-

бувати у польськомовному середовищі, почути автентичну польську мову, а також дізнатися більше про польську культуру та звичаї».

Студенти Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника

«Минулого року я приїжджала на стажування (1 семестр), а цього разу я наважилась приїхати до Польщі за програмою «**Подвійний диплом**». Я вважаю, що навчання за цією програмою є доволі перспективним: розвиває навички адаптації до зміни умов, відкриває доступ до світового досвіду та польської освіти, незаперечні переваги на ринку праці, а також дозволяє знайти нових друзів. Навчання за програмою «Подвійний диплом» дещо відрізняється від звичайного стажування: наше навчання і житло є платним; ми будемо приїжджати на один семестр 3 роки; більша відповідальність лягає на наші плечі; ми маємо змогу відчутти себе справжніми польськими студентами так, як дисципліни викладаються польською мовою, тому ми стоїмо на рівні з польськими студентами.

Я задоволена, що маю змогу одночасно отримати два дипломи».

Ірина Степанюк, ХДУ

З наведеного вище можна дійти висновку, що обмін студентами є взаємно корисним для академії, студентів з України та їх рідних університетів. Це запрошення для подальшого розвитку співпраці та можливості винайти інші її форми.

МАТЕМАТИЧНІ МОДЕЛІ МІЖГАЛУЗЕВОГО БАЛАНСУ

Лях І.М.,

*кандидат технічних наук,
доцент кафедри інформатики
та фізико-математичних дисциплін*

Кляп М.М.,

аспірант

Вовканич С.В.,

*магістр факультету інформаційних технологій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

У статті досліджено теоретичні питання формування фінансової моделі діяльності підприємств, описані основні характеристики моделі міжгалузевого балансу, математичні моделі, коефіцієнти витрат, а також обчислювальні аспекти для розв'язання задач міжгалузевого балансу.

Ключові слова: міжгалузевий баланс, математичні моделі, фінансові моделі, баланс, коефіцієнти витрат.

Важливою практичною проблемою розробки міжгалузевого балансу є отримання даних про структуру витрат на виробництво та товарну структуру категорій кінцевого використання. У зв'язку з цим окремо треба виділити завдання щодо отримання даних про виробництво непрофільної продукції та витрати на її вироблення. Справа у тому, що при складанні міжгалузевого балансу за схемою чистих галузей треба непрофільну продукцію перемістити з господарських галузей у чисті галузі. Відповідне переміщення має відбутися і відносно витрат на виробництво непрофільної продукції. Таку ін.-формацію можна отримати лише від кожного підприємства окремо. Проте у сучасних умовах отримання всієї інформації від підприємств майже неможливе. У цих умовах доцільно використовувати деякі математичні методи обробки даних. Ці методи спираються на деякі припущення (гіпотези).

Як правило, використовують дві гіпотези. Одна з них умовно називається гіпотезою «технології виробництва товарів». Прийняття першої гіпотези означає прийняття припущення, що структура витрат на виробництво непрофільної продукції повністю відповідає структурі витрат на виробництво аналогічної продукції, яка виробляється тією чи іншою галуззю як основна.

Прийняття другої гіпотези передбачає припущення, що структура витрат на виробництво непрофільної продукції є аналогічною структурі витрат на виробництво основної продукції у цій галузі. Зрозуміло, що перша гіпотеза забезпечує більш об'єктивні результати, тому вона завжди має перевагу [1,2].

Балансові моделі на підставі звітних балансів характеризують наявні пропорції, де ресурсна частина завжди дорівнює витратній. Для виявлення диспропорцій використовують балансові моделі, в котрих фактичні ресурси узгоджувались би не тільки з їх фактичним споживанням, а й з потребою в них. Зазначимо, що балансові моделі не містять якогось механізму порівняння окремих варіантів економічних рішень (як це має місце, наприклад, у разі вибору одного з альтернативних варіантів інвестиційного проекту) і не передбачають взаємозаміни різних видів ресурсів, що не дозволяє здійснити вибір оптимального варіанта розвитку економічної системи. Власне, це й визначає деяку обмеженість балансових моделей і балансового методу загалом.

Балансові моделі широко використовують в економічних дослідженнях, аналізі, плануванні. Ці моделі будуються на підставі балансового методу, тобто узгодженні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Якщо описувати економічну систему загалом, то під балансовою моделлю мають на увазі систему рівнянь, кожне з яких виражає балансові співвідношення між виробництвом окремими

економічними об'єктами обсягів продукції й сукупною потребою в цій продукції. За такого підходу розглядувана економічна система складається з об'єктів, кожен з яких випускає певний продукт, частина якого споживається ним же та іншими об'єктами системи, а решта виводиться за межі системи як її кінцева продукція. Якщо замість поняття «продукт» увести більш загальне поняття «ресурс», то під *балансовою моделлю* розуміють систему рівнянь, котрі задовольняють вимоги відповідності щодо наявності ресурсу та його використання. Можна також розглядати приклади балансової відповідності, як-от: відповідність наявної робочої сили й кількості робочих місць, платоспроможного попиту населення та продукції (товарів і послуг) тощо.

Основу інформаційного забезпечення балансових моделей в економіці становить матриця коефіцієнтів витрат ресурсів за конкретними напрямками їхнього використання. Наприклад, у моделі міжгалузевого балансу таку роль відіграє так звана *технологічна матриця* – таблиця міжгалузевого балансу, що складається з коефіцієнтів (нормативів) прямих витрат на виробництво одиниці продукції в натуральному вираженні. З багатьох причин вихідні дані реальних господарюючих об'єктів не можуть бути використані в балансових моделях безпосередньо, тому підготовка інформації до введення в модель є досить складною проблемою. Так, для побудови моделі міжгалузевого балансу використовується специфічне поняття чистої (чи технологічної) галузі, що поєднує все виробництво певного (агрегованого) продукту незалежно від адміністративної підпорядкованості й форм власності підприємств і фірм. Перехід від господарських галузей до чистих галузей вимагає спеціального перерахунку реальних даних господарських об'єктів, наприклад, агрегування галузей, вилучення внутрішньогалузевого обігу тощо.

Балансові моделі будуються як числові матриці – прямокутні таблиці чисел. У зв'язку з цим балансові моделі належать до типу матричних економіко-математичних моделей. У матричних моделях балансовий метод дістає чітке математичне вираження. Отже, матричну структуру мають міжгалузевий і міжрегіональний баланси виробництва та розподілу продукції окремих регіонів, моделі промфінпланів підприємств і фірм тощо. Попри специфіку цих моделей їх об'єднує не лише спільний формальний (математичний) апарат побудови та єдиний алгоритм обчислень, а й аналогічність низки економічних характеристик. Це дає змогу розглядати структуру, зміст і основні залежності матричних моделей на прикладі міжгалузевого балансу та розподілу продукції в народному господарстві. Цей баланс відображає виробництво та розподіл суспільного продукту в галузевому розрізі, міжгалузевих виробничих зв'язків, використання матеріальних і трудових ресурсів, створення й розподіл національного доходу [1].

Представлена матриця A коефіцієнтів прямих матеріальних витрат з компонентами (a_{ij}) і вектор кінцевого випуску y з компонентами (y_i).

Номер	a_{11}	a_{12}	a_{13}	a_{21}	a_{22}	a_{23}	a_{31}	a_{32}	a_{33}
1	0.3	0.4	0.1	0.2	0.2	0.1	0.3	0.2	0.1

Рис. 1. Матриця коефіцієнтів прямих матеріальних витрат

y_1	y_2	y_3
100	150	190

Рис. 2. Вектор кінцевого продукту

$$A = \begin{pmatrix} 0.3 & 0.4 & 0.1 \\ 0.2 & 0.2 & 0.1 \\ 0.3 & 0.2 & 0.1 \end{pmatrix} \text{ — матриця коефіцієнтів прямих матеріальних витрат;}$$

$$Y = \begin{pmatrix} 100 \\ 150 \\ 190 \end{pmatrix} \text{ вектор кінцевого продукту.}$$

Коефіцієнти прямих матеріальних витрат показують обсяг матеріальних ресурсів i -го виду, необхідний для виробництва одиниці валового продукту j -го виду.

Матриця A продуктивна, тому для всіх стовпців сума елементів менше одиниці.

$$\text{Рівняння міжгалузевого балансу в матричній формі} \\ X = AX + Y,$$

$$\text{де } X = \begin{pmatrix} x_1 \\ x_2 \\ x_3 \end{pmatrix} \text{ вектор валового випуску.}$$

Для того, щоб знайти обсяги валової продукції кожної галузі, перепишемо рівняння міжгалузевого балансу в такому вигляді:

$$X - AX = Y \text{ або } (E - A)X = Y.$$

Звідки $X = (E - A)^{-1}Y$, знаходимо матрицю $C = E - A$ і зворотну до неї матрицю повних витрат $V = (E - A)^{-1}$.

$$C = E - A = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} 0.3 & 0.4 & 0.1 \\ 0.2 & 0.2 & 0.1 \\ 0.3 & 0.2 & 0.1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0.7 & -0.4 & -0.1 \\ -0.2 & 0.8 & -0.1 \\ -0.3 & -0.2 & 0.9 \end{pmatrix}$$

Знаходимо визначник цієї матриці:

$$\text{Det } C = \begin{vmatrix} 0.7 & -0.4 & -0.1 \\ -0.2 & 0.8 & -0.1 \\ -0.3 & -0.2 & 0.9 \end{vmatrix} = 0,001 * \begin{vmatrix} 7 & -4 & -1 \\ -2 & 8 & -1 \\ -3 & -2 & 9 \end{vmatrix} = \\ 0,001 * \left\{ 7 * \begin{vmatrix} 8 & -1 \\ -2 & 9 \end{vmatrix} - (-4) * \begin{vmatrix} -2 & -1 \\ -3 & 9 \end{vmatrix} - 1 * \begin{vmatrix} -2 & 8 \\ -3 & -2 \end{vmatrix} \right\} = 0,001 * \{ 7(72 - 2) + 4(-18 - 3) - (4 + 24) \} = 0,001 * (490 - 84 - 28) = 0.378$$

Алгебраїчні доповнення елементів матриці $C=E-A$:

$$\begin{aligned}
 c_{11} &= \begin{vmatrix} 0,8 & 0,1 \\ -0,2 & 0,9 \end{vmatrix} = 0,72 - 0,02 = 0,70; & c_{12} &= \begin{vmatrix} -0,2 & -0,1 \\ -0,3 & 0,9 \end{vmatrix} = \\
 & (0,18 - 0,03) = 0,21; & & \\
 c_{13} &= \begin{vmatrix} -0,2 & 0,8 \\ -0,3 & -0,2 \end{vmatrix} = 0,04 + 0,24 = 0,28; & c_{21} &= \begin{vmatrix} -0,4 & -0,1 \\ -0,2 & 0,9 \end{vmatrix} = -(0,36 - \\
 & 0,02) = -0,38; & & \\
 c_{22} &= \begin{vmatrix} 0,7 & -0,1 \\ -0,3 & 0,9 \end{vmatrix} = 0,63 - 0,03 = 0,60 & ; & c_{23} = \begin{vmatrix} 0,7 & -0,4 \\ -0,3 & -0,2 \end{vmatrix} = - \\
 & (-0,14 - 0,12) = 0,26; & & \\
 c_{31} &= \begin{vmatrix} -0,4 & -0,1 \\ 0,8 & -0,1 \end{vmatrix} = 0,04 + 0,08 = 0,12; & c_{32} &= \begin{vmatrix} 0,7 & -0,1 \\ -0,2 & -0,1 \end{vmatrix} = -(0,07 - \\
 & 0,02) = 0,09; & & \\
 c_{33} &= \begin{vmatrix} 0,7 & -0,4 \\ -0,2 & 0,8 \end{vmatrix} = 0,56 - 0,08 = 0,48
 \end{aligned}$$

Зворотна матриця, що являє собою таблицю коефіцієнтів повних витрат, буде такою:

$$V = (E-A)^{-1} = \frac{1}{0,378} \begin{pmatrix} 0,70 & 0,38 & 0,12 \\ 0,21 & 0,60 & 0,09 \\ 0,28 & 0,26 & 0,48 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1,85 & 1,01 & 0,32 \\ 0,56 & 1,59 & 0,24 \\ 0,74 & 0,69 & 1,27 \end{pmatrix}$$

Знаходимо обсяги валової продукції кожної галузі:

$$X = (E-A)^{-1} Y = \begin{pmatrix} 1,85 & 1,01 & 0,32 \\ 0,56 & 1,59 & 0,24 \\ 0,74 & 0,69 & 1,27 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 100 \\ 150 \\ 190 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 396,30 \\ 338,89 \\ 418,52 \end{pmatrix}$$

Порівнявши матрицю витрат $(E-A)^{-1}$ та випуску (Y) , визначили рівень ефективності використання продукції певної галузі, він показує, що невеликий обсяг витрат забезпечує високий рівень випуску продукції на зовнішній ринок.

Коефіцієнт матриці повних витрат показує, наскільки треба виготовити продукції якоїсь галузі для випуску у сфері кінцевого вжитку одиниці продукції деякої галузі [3].

У нашій статті були описані основні характеристики моделі міжгалузевого балансу, принципові схеми, коефіцієнти витрат, а також обчислювальні аспекти для розв'язання задач міжгалузевого балансу. Міжгалузевий баланс (МГБ) – це економіко-математична балансова модель, яка характеризує міжгалузеві виробничі взаємозв'язки в економіці. МГБ показує структуру витрат на виробництво продукту і його розподіл в економіці.

Модель міжгалузевого балансу застосовується для макроекономічної рівноваги трудових ресурсів суспільства та обсягів випуску продукту. За допомоги міжгалузевого балансу можна оцінити матеріальні та трудові витрати, визначити додану вартість, отримати взаємозв'язок цін. Міжгалузевий баланс виробництва і розподілу продукції відображає виробництво і розподіл суспільного продукту в розрізі. Також він показує міжгалузеві виробничі зв'язки, використання матеріальних і трудових ресурсів, створення і розподіл національного доходу.

У практичній частині статті був розглянутий основний приклад обчислення математичної моделі міжгалузевого балансу, пов'язаний з обсягом матеріальних затрат. Математична модель міжгалузевого балансу є основним специфічним методом науки, що застосовується для аналізу та синтезу систем управління. Це особливий пізнавальний спосіб, за якого об'єкт дослідження замість основного досліджуваного об'єкта пізнання обирає чи створює подібний до нього допоміжний об'єкт, образ чи модель, досліджує його, а отримані нові знання переносить на об'єкт-оригінал. Завдяки активній ролі суб'єкта сам процес моделювання має творчий активний характер.

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2003. – 408 с.
2. Бібліотека економіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/109/7426.html>
3. Учебные материалы ВГУЭС [Електронний ресурс]. Режим доступа: url:http://abc.vvsu.ru/Books /u_vyssh_ml/page 0007.asp

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВНЗ ДЛЯ РОЗВИТКУ МІСЦЕВИХ ГРОМАД: ДОСВІД УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

*Мелеганіч Г.І.,
кандидат політичних наук,
директор Центру сталого розвитку
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

У статті висвітлено роль та значення діяльності університетів для забезпечення сталого місцевого розвитку громади. Проаналізовано досвід Ужгородського національного університету в цій сфері. Визначено основні напрями співпраці університету з громадою, вказано на важливу роль міжнародних організацій та інституцій, які стають посередниками між ВНЗ та територіальною громадою в Україні.

Ключові слова: *вищі навчальні заклади, громада, проекти, сталий розвиток.*

Відколи з'явилася університетська освіта, установи, що її забезпечують, відіграють важливу роль в житті суспільства. Університетська спільнота продукує нові знання, стоїть на варті збереження та поширення знань і цінностей та виконує функції критика суспільства. Сьогоднішня організація освіти все більше носить міждисциплінарний характер. Знання, отримані у вищому навчальному закладі, не є вузькоспеціалізованими. Після закінчення університету студент розширює свій кругозір, вміє аналітично та стратегічно мислити, а також орієнтується у суспільно-політичних процесах у державі та світі.

Ужгородський національний університет (далі – УжНУ) один із найпотужніших вищих навчальних закладів Західної України та Карпатського євро регіону. Наразі в УжНУ навчається понад 15 тисяч студентів, і це є найчисельніша організація в області. Відповідно це покладає на нього як на значну за чисельністю структуру відповідаль-

ність за процеси, що відбуваються в цьому регіоні загалом та в кожному населеному пункті зокрема.

Останні десятиліття в Україні відзначені відтоком населення з сіл у великі міста. Так, загалом перепис 1926 року (УРСР в межах 1926 р.) свідчить, що міське населення становило 5373,6 тис.(18,5%), а сільське – 23644,6 тис. (81,5%). За майже сто років ситуація кардинально змінюється, і станом на 1 січня 2015 року міське населення становить 31336,6 (69,1%), сільське населення – 14089,6 тис. (30,9%) [3].

тип населених пунктів	чисельність мешканців	частка населення України
міста > 1000 тис.	5 263 782	11,53%
міста 500 — 1000 тис.	4 117 289	9,02%
міста 100 — 500 тис.	8 699 378	19,06%
міста 50 — 100 тис.	3 002 027	6,58%
міста 20 — 50 тис.	3 502 016	7,67%
міста 10 — 20 тис.	2 267 791	4,97%
міста < 10 тис.	677 793	1,49%
сміт > 10 тис.	551 460	1,21%
сміт < 10 тис.	3 299 337	7,23%
села	14 252 764	31,23%

Загалом в Україні переважає міське населення, але Закарпатська область є найменш урбанізованою в Україні (37%), тут переважає сільське населення, відповідно варто значну увагу приділяти розвитку територіальних громад. У Закарпатті великих міст небагато, а сіл – 63 %, тому молоді люди дуже часто повертаються до своїх населених пунктів, у сільську місцевість. Повертаються вони до рідного села вже фахівцями в своїй галузі та свідомими громадянами Української держави. Головну роль у цьому процесі відіграє вищий навчальний заклад, оскільки саме за роки студентства

молода людина дорослішає, розширює свій кругозір та набуває нових знань та навиків.

Говорячи про роль вищих навчальних закладів у розвитку місцевих громад, варто виділити кілька основних пунктів із прикладами діяльності Ужгородського національного університету.

Отже, по-перше, освітня діяльність. Саме в стінах вузу студенти мають можливість познайомитися з основами успішного функціонування територіальної громади. Незважаючи на те, яку територіальну одиницю ми візьмемо для аналізу, завжди буде актуальною основна мета спільної людської діяльності в громаді, яка звучить так: «Краща якість життя для кожного тепер і для поколінь, що приходять». Для втілення поставленої мети за проголошеними критеріями однією із основних та необхідних умов є зміна суспільної свідомості у бік збалансованого розвитку суспільства, зміни в освіті, у вихованні людей. Освіта для сталого розвитку має за мету формування світогляду, що базується на принципах сталого розвитку, систематизації та засвоєння інформації з цієї проблематики.

Довідка. На важливості освітньої компоненти в сталому розвитку людства, що передбачає взаємне узгодження економічних, екологічних та соціальних чинників, наголошувалося на Всесвітній конференції «Планета Земля» в 1992 році в Ріо-де-Жанейро. В 2002 році на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі був ухвалений План дій, в якому рекомендувалося проголосити «Десятиліття освіти для сталого розвитку». Відповідно до цієї рекомендації Генеральна Асамблея ООН на 57 сесії у вересні 2002 року доручила ЮНЕСКО бути провідним агентством із підготовки і проведення десятиліття освіти для сталого розвитку. Рада ЮНЕСКО на 166 сесії в квітні 2003 року ратифікувала рішення про проведення «Десятиліття освіти для сталого розвитку», починаючи з 1 січня 2005 року [4, с. 8-9].

В січні 2015 року Президент України підписав Стратегію сталого розвитку України до 2020 року).

Незважаючи на те, яку спеціалізацію обирає молода людина, вона має розуміти основні ідеї сталого розвитку: розв'язання економічних, соціальних та екологічних проблем і досягнення рівноваги між ними для забезпечення якісного рівня життя людини; впровадження зобов'язань нинішнього покоління, які гарантують таке збереження природних, соціальних та економічних ресурсів, щоб рівень добробуту наступних поколінь лишався не нижчим за сучасний. Тобто, все людство має ошадливо ставитися до навколишнього середовища. Провідну роль у процесі засвоєння цих ідей відіграють саме навчальні заклади.

З огляду на необхідність впровадження концепції сталого розвитку та виходячи з розуміння трьох основних її аспектів: економічного, соціального та екологічного, які треба впровадити на рівні держави, області та окремо взятого населеного пункту чи навіть інституції, рішенням Вченої ради УжНУ від 24 березня 2015 року створено Ресурсний центр зі сталого розвитку. Мета діяльності Ресурсного центру – сприяння реалізації міжнародних програм та сталому регіональному розвитку, а також активізація науково-дослідної діяльності ВНЗ у цій сфері. Основні завдання Ресурсного центру: поширення принципів сталого розвитку і кращих методик регіонального та місцевого розвитку; обговорення нових концептуальних теорій сталого розвитку суспільства, його основних характеристик та структурних елементів; сприяння самостійній науково-дослідній діяльності ВНЗ у сфері сталого розвитку регіону; обговорення нових теорій та методик аналізу основних показників сталого розвитку регіону; отримання нових знань, постановка, вирішення та практична реалізація актуальних проблем сталого розвитку регіону і тих напрямів, що розвиваються на межі споріднених наук та міждисциплінарних зв'язків; участь у навчально-виховному про-

цесі, залучення професорсько-викладацького складу, аспірантів, магістрантів і студентів до вирішення важливих науково-практичних завдань у сфері сталого регіонального розвитку.

Основними напрямками діяльності Ресурсного центру є:

- участь у межах компетенції у підготовці та реалізації складових цільових програм та проектів на території регіону;
- здійснення просвітницької діяльності шляхом реалізації проектів та проведення тренінгів, семінарів та інших заходів, спрямованих на розробку, планів, програм і пропозицій щодо розвитку соціальної, економічної і структурної перебудови регіону;
- сприяння проведенню наукової діяльності в напрямі регіонального розвитку;
- вивчення сучасних теоретичних підходів у сфері сталого соціального розвитку;
- розгляд та аналіз кейс-ситуацій із місцевого розвитку;
- організація зустрічей із провідними вченими, публічних науково-комунікативних заходів та подій, які мають на меті поширення наукового світогляду, посилення науково-дослідної роботи у сфері сталого регіонального розвитку;
- організація участі аспірантів та студентів у курсах наукових праць, конференціях та дебатах із проблематики сталого розвитку;
- організація та проведення конференцій, «круглих столів», навчально-методичних семінарів, інших форм організації науково-дослідної роботи з проблематики сталого розвитку;
- сприяння поширенню досвіду, набутого українськими громадами з проблематики сталого розвитку, отриманого в результаті діяльності проектів ПРООН;

- розробка за дорученням органів місцевого самоврядування стратегії розвитку, здійснення комплексної оцінки територій;

- співпраця із зарубіжними агентствами регіонального розвитку та іншими недержавними установами в напрямі використання досвіду щодо діяльності, спрямованої на структурну перебудову та розвиток територій.

З початку 2015 року новостворений підрозділ взяв участь в організації таких заходів:

- 1) долучився до організації міжнародної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» в УжНУ;

- 2) організував шкільні та загальноуніверситетські дебати з проблематики сталого розвитку;

- 3) ініціював проведення міжрегіональних дебатів 14–16 травня 2015 року у мережі вузів-партнерів ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» на базі УжНУ;

- 4) оголосив конкурс наукових робіт студентів із означеної проблематики, роботи переможців будуть опубліковані у збірці, а їх автори візьмуть участь у літній школі «Сталий розвиток за участі громад»;

- 5) для бажаючих викладачів та тих, що забезпечують викладання дотичних курсів, організовано тренінг із проблематики сталого розвитку та організації громад;

- 6) для студентів відбуваються ознайомчі візити в успішні громади;

- 7) організовуються студентські практики і т.д.

Подальшим необхідним кроком є впровадження навчальних курсів (або ж їх компонентів) із цієї проблематики для студентів більшості спеціальностей. Так, на сьогоднішній день в УжНУ студенти спеціальності «Державна служба» слухають курс «Стратегічне планування», спе-

ціальності «Політологія» – «Сталий розвиток громади», спеціальності «Екологія» – «Сталий розвиток» та ін.

По-друге, міжнародна та міжвузівська співпраця. Багато чому нам доводиться вчитися з позитивного досвіду наших закордонних партнерів. Значну роль відіграють міжнародні організації та проекти. Так, до прикладу, Європейський Союз та Програма розвитку ООН в Україні сприяють місцевому розвитку, орієнтованому на громади в Україні уже впродовж багатьох років. Зараз триває III етап – фаза дій: впровадження конкретних пропозицій, надання грантів для їх впровадження, діяльність без надання грантів та інша інноваційна діяльність. Ужгородський національний університет співпрацює з Проектом «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (далі – МРГ) з 2011 року. На відміну від багатьох подібних проектів, цей впроваджує компонент «Управління знаннями», і саме цим Проектом створено мережу ВНЗ-партнерів в Україні, завдяки чому успішно реалізується низка спільних заходів. Було встановлено партнерство з більше ніж 20 університетами для співробітництва, зокрема для викладання курсу зі сталого розвитку, стажування студентів, проведення невеликих досліджень, семінарів та видання публікацій на теми, пов'язані з місцевим розвитком громад. Після надання підтримки з проведення семінару та навчання 13 університетів ініціювали викладання окремого курсу або модулю зі сталого розвитку суспільства у своїх навчальних закладах. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду, є частиною цього курсу. Проект МРГ підтримав публікацію навчального посібника. Близько сотні студентів з університетів-партнерів беруть участь у конкурсі наукових робіт. Щороку проводиться конкурс наукових робіт та літня школа «Сталий розвиток за участі громад» для студентів. Міжнародна та міжвузівська співпраця передбачає міжнародні конференції, «круглі столи», семінари; обмін студентами,

зокрема для проходження практик; створення мережі партнерських вузів; конкурси проектів та наукових робіт для студентів.

По-третє, наукова діяльність. Науково-педагогічні працівники, окрім передання знань студентам, мають продукувати нові ідеї та доробки для розвитку місцевих громад. Тобто наукові дослідження, видання монографій та захист дисертацій, які б могли сприяти розвитку громад. Участь професорсько-викладацького складу у конкурсах індивідуальних та колективних мікрогрантів для науковців, які займаються дослідженнями проблем життя та розвитку місцевих громад; проведення спільного оцінювання громади; тренінги і навчальні візити для обізнаності та розуміння цінності цього підходу (для громад та органів влади); систематизація та оцінювання досвіду для підготовки рекомендацій щодо проведення відповідних змін (наприклад, законодавчих), написання курсових, дипломних робіт. Чотири роки поспіль організовуються партнерською мережею вузів студентські дебати із зазначеної проблематики. Студенти Ужгородського національного університету в 2014 році здобули перемогу на такому дебатному турнірі, а в 2015 році посіли друге місце.

По-четверте, бази практик та ознайомлення з життєдіяльністю громад. Для того, щоб студенти були зацікавлені у місцевому розвитку своєї територіальної громади, вони мають побачити успішні практики, зрозуміти, як вони особисто можуть долучитися до цього процесу. Варто налагоджувати контакти з сільськими радами для проходження студентських практик. Так, наприклад, студенти спеціальності «Політологія» вже кілька років поспіль проходять ознайомчу та переддипломну практику в Закарпатському обласному регіональному офісі Проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», але ця практика доступна і для студентів інших спеціальностей. Студенти

або ж випускники можуть бути залучені до стратегічного планування розвитку територіальних громад. Крім того, за підтримки Проекту МРГ восени 2014 року було організовано ознайомчі поїздки в успішні громади Закарпатської області. Цей захід дав значні результати, його планується проводити щорічно.

Отже, концепція суспільно орієнтованої освіти принесе бажані результати й малим громадам, і суспільству в цілому. Щоб зацікавити молодих людей у діяльності в цій сфері, у проведенні досліджень, університети та громади повинні працювати разом, на умовах партнерства та рівноправності. Теоретики та практики в спільній діяльності мають створити ефект синергії від їхніх двох світів на ґрунті довіри, знання, досвіду та спільного бажання поліпшити життя груп знедолених людей, громад і окремих осіб.

Список використаних джерел

1. Мельниченко О. Роль університетів у процесі економічного розвитку громади / Олена Мельниченко, Перрі Кальче // Економічний розвиток громади. – 2007. – № 4, грудень. – С.15-16.
2. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cba.org.ua/ua/>
3. Населення України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
4. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / за ред. В. Підліснюк. – К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. – 88 с.
5. Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна

– 2020"» [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>

The article analyses the role and importance of university activity for sustainable local community development. It gives the analysis of the experience of Uzhhorod National University in this field. The article shows the research results of the main directions of cooperation between the University and community. It notes the essential role of international organizations and institutions that are the intermediaries between universities and local communities in Ukraine.

Keywords: *higher educational institutions, community, projects, sustainable development.*

COMMUNITY DEVELOPMENT THROUGH DIGITAL PUBLIC SPACES

Hudák Matej,

*Ing., PhD. Vice-dean for International Relations
and Informatization, University of Economics
in Bratislava, Faculty of Business Economics with seat
in Košice, Tajovského 13, 041 30
(Košice, Slovak Republic)*

The development of Information and Communication Technologies facilitates wide range of our lives aspects, but is also responsible for widening the digital divide. One way to tackle this digital divide is community development through Digital Public Spaces. Based on the methodology of Digital Cooperatives project, we further analysed the budget of 31 practices from this field. We pointed on the differences in budgets of several types of these spaces that are arising from their scope and extent of their operations and emphasized potential role of universities in helping to reduce cost while establishing new Digital Public Spaces for the development of the community.

Keywords: Digital Public Space, operation cost, digital divide, traditional DPS

Introduction

Nowadays we experience dramatic changes in all sectors of our everyday lives, mostly under the influence of new technology. Information and Communication Technology (ICT) broadly affects our everyday lives. In many countries, the way we use the ICT nowadays was influenced by Digital Public Spaces (DPS; also called Telecentres, Public Internet Access Centres, Multimedia Centres, Infocenters or Community Technology Centres). «Early DPS started with a modest goal: giving people a chance to access and learn about technology, a telephone, a photocopier, a computer, the Internet. Yet DPS have evolved. It's no longer just about access and skills» [1, p. 7].

Definitions of Digital Public Spaces vary and evolve with their evolution. Nowadays modern DPS have overcome the early definitions, e.g. [2, p. 366], and are more than «physical centres whose purpose is that of providing connectivity to the public

through telephones, computers, the Internet and other devices related to information and communication technologies» [3, p. 1].

Today's definitions are shifting from the technology itself to the development of the community of their users, like in the definition from Bailey and Ojelanki [4, p. 1], «DPS were established in many countries as a means of providing access to information and communication technologies in order to enhance community development» or in the definition by Digital Cooperatives project team [1, p. 7] «DPS use computers and the Internet to do everything from improving public health through extending education to a wider audience to strengthening democracy. Thus, the DPS movement has changed: it aims at helping communities enter the information age and embrace the knowledge economy in their own terms».

For the purpose of this paper we can define Digital Public Space as a «physical building, place, facility, where people can use all kinds of information and communication technologies and internet access, that is provided, for their social, cultural and economic development, where they can obtain information, training and help, and where they can form communities with similar interests» [5, p. 267].

However, we must realize that they cannot be understood solely as a technological space, but also as a space in which new types of relations and social cohesion are generated. Digital Public Spaces thus create not only social networks existing in virtual form, but also face to face relations, which are produced in their premises [6, p. 82].

«European citizens do not yet participate equally in the information society. Of course, Information and Communication Technologies are powerful tools to enhance the social and economic development of society. However they can also be instruments of inequality» [1, p. 6]. These inequalities are referred as a social and digital divide. «The work of local and regional authorities has demonstrated a variety of innovative

ways that can be used to combat the social and digital divide and has helped to protect the basic rights of the most vulnerable users, such as the right to information» [1, p. 4].

Digital Public Spaces are one of the tools that can help fighting these divides using open model of internet, which «is an ideal tool for anchoring and mediating the interaction and sharing of information and knowledge» [7, p. 16]. According to Oestmann and Dymond [8, p. 1] DPS «have considerable potential for narrowing the digital divide in remote, rural and otherwise disadvantaged communities».

Not only digital Public Spaces, but also the digital divide itself «is transferring from infrastructures to uses and users» [1, p. 6]. Therefore one of their missions should be «to tackle the digital divide and to encourage the use of ICT to promote innovation and local growth and development» [1, p. 6].

Methodology

The methodology is based on and extends the best practice collection of the INTERREG IVC 1038R4 Digital Cooperatives project. Within this project, partners from 12 European Union countries underwent a collection and evaluation of practices from the field of Digital Public Spaces in order to provide comprehensive analysis and create new policies for implementing new forms of DPS. Total of 59 practices were collected, from which 41 were fully described and further analysed in selected areas (Innovation, Transferability, Feasibility, Positive impact, Planning, Evaluation, Citizenship involvement, Relevance, Adequacy, Responsiveness, Coverage, Equity, Sustainability) to determine their features and characteristics.

We reduced our sample to 31 practices due to insufficient data needed for the analysis in several practice description. For the purpose of the analysis of their annual operating costs we sorted the practices to Physical and Web-based (according to the main place of their scope; if the DPS is active on a physical location and also on the internet, it was counted as physical)

and to Traditional and Non-traditional (according to their concept; whether they meet only the traditional definition of DPS or the newer ones). Distribution of the sample can be seen in following tables.

Table 1

Distribution of the sample (Non-traditional DPS)

Non-traditional

	Physical	Web-based	Total
France	3	2	5
Greece	1	1	2
Hungary	2	1	3
Italy	1		1
Poland	2	2	4
Slovak Republic	1	3	4
Spain		1	1
Sweden		1	1
United Kingdom	1		1
Total	11	11	22

Source: Own processing

Table 2

Distribution of the sample (Traditional DPS)

Traditional

	Physical	Web-based	Total
France			
Greece	2		2
Hungary			
Italy	1		1
Poland	1		1
Slovak Republic			
Spain	3		3
Sweden			
United Kingdom	1	1	2
Total	8	1	9

Source: Own processing

Results

We examined annual operating cost of different types of Digital Public Spaces. From the Box-Plot below, we can see differences among Physical (Ph) and Web-based (Wb) practices. Web-based practices need considerably lower finance to cover their yearly operational cost. That results from the fact, that they do not require the most costly accounting items of Physical DPS – premises, fixed assets and staff cost (or their need of these items is negligible).

There are also great differences in annual operating costs among Traditional (Tr) and Non-traditional (NT) DPS in both, Physical and Web-based ones. In most cases, Traditional DPS evolved from small centres providing access to basic ICT to complex institutions providing access, support, information, various training for large amount of different social and interest groups, moreover some evolved to incubators etc.

In contrast, Non-traditional spaces usually specialize on specific services, e.g. co-working, tourism or e-learning for smaller (often virtual) groups of users, which does not create such necessity on variability and extent of their operations and services, and thus financing needs. For example, our sample shows that while average annual operational cost of Traditional DPS is 474 017,- EUR, average cost of Non-traditional ones is 125 483,- EUR. Similar situation persists when comparing Physical Traditional (527 020,- EUR/year) and Physical Non-traditional DPS (151 463,- EUR/year).

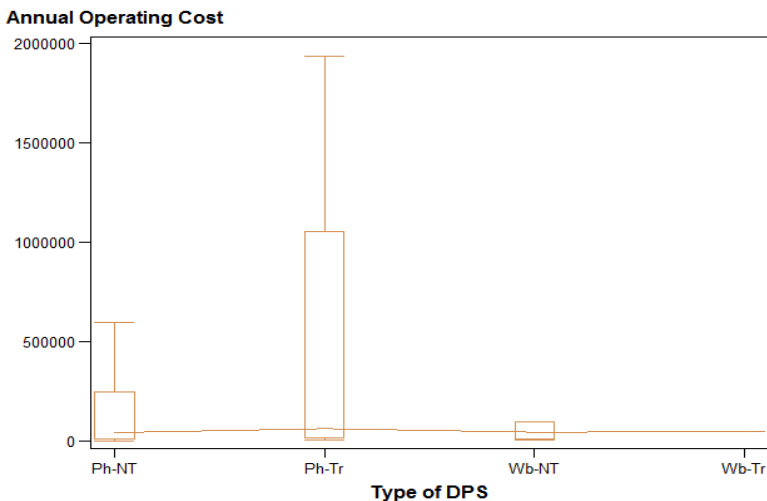

Figure 1 Box-Plot of annual operating cost according to the type of DPS Source: Own processing

Conclusion and Discussion

In this paper we analysed yearly annual operation cost of practices from the field of Digital Public Spaces. We saw great differences among Traditional and Non-traditional DPS, and also within these groups when dividing them to Physical and Web-based. These differences are arising from the scope and extent of their operations, and thus from their specific needs of individual budget lines.

Traditional and Physical Digital Public Spaces seems to be more efficient in narrowing the digital divide, while these DPS seems to create more coherent social groups / communities of users, that are supporting social inclusion, volunteering, mediation, co-creation of new services and thus social, cultural and economic development of the society.

Combined with our previous research on sustainability of DPS [5, p. 267–274], [9, p. 1–9] we see space for involvement of universities in creating new innovative Digital Public Spaces, especially in their initial phase. This phase is usually ac-

accompanied with high costs (especially while creating Traditional Physical DPS) resulting from the need of premises, equipment and personnel. In this phase, university is able to provide their resources (that are unused after hours) [10, p. 1], what can be combined with the use of volunteers [11, p. 1] or new, innovative funding methods lead to successful, sustainable creation of DPS and later to its development and development of the community with side effects of narrowing the digital divide.

Acknowledgement: This paper was prepared as part of INTERREG IVC's project 1038R4 Digital Cooperatives (E-COOP).

List of sources

1. Digital Cooperatives. 2014. Policy Guide: A decision maker's guide for the implementation of "digital cooperatives". Pp. 1–38.
2. Rangaswamy, N. 2008. Telecenters and Internet cafes: the case of ICTs in small businesses. In: Asian Journal of Communication, 18, 4, pp. 365–378.
4. Masiero, S. 2011. Financial Vs Social Sustainability of Telecentres: Mutual Exclusion or Mutual Reinforcement? The Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries, 45, 3, pp. 1–23.
5. Bailey, A. and Ojelanki, N., 2009. Social ties, literacy, location and the perception of economic opportunity: Factors influencing telecentre success in a development context. System Sciences, HICSS'09. 42nd Hawaii International Conference on IEEE, pp.1–11.
6. Tkáč, M., Hudák, M. 2014. Financial Sustainability of Digital Public Spaces. In: IDIMT-2014: Networking Societies – Cooperation and Conflict. Poděbrady, Czech Republic, pp. 267–274.
7. Íñiguez-Rueda, L., Martínez, L. M., Muñoz-Justicia, J., Penaranda-Cólera, M. C., & Vitores González, A. 2012. Los locutorios como estación de asociaciones: El lugar de

las tecnologías de la información y la comunicación en los procesos migratorios. In: Migraciones internacionales, 6, 4, pp. 75–105.

8. Medeiros Neto, B. M., Miranda, A. 2011. Impacts of the workshops, qualifying and mediation of multipliers and sessions with users of digital inclusion programs in Brazil: an assessment from a multivariate analysis. *Revista General de Información y Documentación*, 21(2011), pp. 13–37.
9. Oestmann, S. and Dymond, A. C.. 2001. Telecentres—Experiences, lessons and trends. In Latchem, C. and Walker, D. ed., 2001. *Perspectives on Distance Education. Telecentres: Case Studies and Key Issues*. Vancouver: The Commonwealth of Learning, Ch.1., pp. 1–15.
10. Hudák, M. 2014. Sustainability of Digital Public Spaces. Manuscript submitted for publication.
11. Digital Cooperatives. 2014. An example of E-COOP best practice: Digitalni Sturovci. Retrieved from <<http://www.ecoopproject.eu/news/an-example-of-e-coop-best-practice-digitalni-sturovci>>.
12. Digital Cooperatives. 2014. An example of E-COOP best practice: Community Access Points (CAPs). Retrieved from < <http://www.ecoopproject.eu/news/community-access-points-caps>>.

ALTERNATIVES OF EUROPEAN EDUCATION SYSTEM OPERATING METHODS THROUGH MIGRATION

Popa Radu-Alexandru

*PHD, student at the Doctoral School
of Literary and Cultural Studies University
(Bucharest, Romania)*

The education system represents a fragile institution that consists in the quality of the foundation of society in a state. Furthermore, the more advanced an education system is, the better the behavior of the individuals that went through that education. However, in some states, the education system is highly neglected by state authorities, thus creating an unpleasant chain of events that affects not only the image of the state in the international environment, but also its' efficiency of maintaining a stable and balanced economy and society. In this paper, I am going to talk about the importance of the unconventional education system provided by foreign governmental programs and NGOs and how they are rationalizing with the globalization process.

Keywords: *education, system, culture, globalization, government, professor, student, crisis, NGO, program, institution, society, importance, standard, initiative, innovation*

The education system represents a fragile institution that consists in the quality of the foundation of society in a state. Furthermore, the more advanced an education system is, the better the behavior of the individuals that went through that education. However, in some states, the education system is highly neglected by state authorities, thus creating an unpleasant chain of events that affects not only the image of the state in the international environment, but also its' efficiency of maintaining a stable and balanced economy and society.

Not supporting the education system represents a state's self sabotage through a simple and accurate process. The poor allocation of resources from the state to the education system affects many factors: the lack of the quality of the infrastructure (no renovation of buildings), no access to technology (lack of logistic resources), but most importantly, low funds for the di-

dactic and academic personnel (this consists in low paychecks, which influence the motivation of the didactic personnel, which has a devastating effect on their quality of their work, especially in motivating the students to advance and pursue higher education).

We live in a society driven by the power of example and it's very logical that less and less students have the desire to pursue the same careers as their educators did due to the poor quality of their compensation standards. Examples like the fact that «about 43 percent of the Ukrainian higher education institutions are paid less than Hr 3,000 a month, while the average wage in Ukraine in the first half of 2013 amounted to Hr 3,143» [1. Kyiv Post, <http://www.kyivpost.com/content/ukraine/Mondays-headlines-salaries-of-high-school-teachers-below-nations-average-communists-gather-in-kyiv-heating-season-set-to-start-329920.html>, 15.04.2015] or the 1414 lei per month for an young university teacher in Romania [2. <http://www.zf.ro/profesii/cat-castiga-un-profesor-de-la-academia-de-studii-economice-10697734>, 15.04.2015] while the medium wage is 1758 lei per month. These types of low compensations bring with themselves a lack of motivation for professors in order to do their jobs properly, affecting the student's motivation as well and, in the student's case, a lack of following the power of example of the professor. The process is briefly explained using a simple algorithm: government neglects the education system – salaries are low, therefore professors do not do their best at their jobs – students are less motivated as well, neglecting school and their education – students do not become the agents of change globalization is looking for and due to their lack of education, affect the image of their own country, making it questionable for integrating into more powerful collaborations between countries and warding off foreign investors.

However, this negligence created a paradox. Celeste Ordas-Botor [3. Celeste Ordas-Botor, *Essays in the Philosophy of Education*, Rex Book Store Inc., Manila, 1995, p. 63] states that «today, society sets high demands and importance to education. People are motivated to pursue education because of the economic and social importance attached to it. Hence, education is a motivating factor. Realizing this importance, the objectives of education should also be clearly defined. The discovery of the needs of the people will lead to the understanding of the role and objectives of education». As Celeste Ordas-Botor stated, society is the one according the importance to education, thus through initiative, other means of education methods are created, methods that not only offer students intellectual resources, but also financial resources for the active voluntary participants.

These voluntary participants have the opportunity of being globalization's agents of change. Ted C. Lewellen [4. Ted C. Lewellen, *The Anthropology of Globalization: Cultural Anthropology Enters the 21st Century*, library of Congress, USA, 2002, p. 29] talks about globalization as being a significant break with anthropology as traditionally practiced, partially because the primary empirical technique of participant observation fieldwork tended to bring the bounded community to front and center. These communities are formed with the help of NGOs (non-governmental organizations) – being called non-governmental for acting politically impartial, they serve the purpose of creating mobility in the framework of the education system.

Over the years, there have been a number of crises in society; A classification of Manuel Castells [5. Manuel Castells, *The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance*, ANNALS, AAPSS, 616, March, 2008, p. 82-83] was created as the following: crisis of efficiency – problems are not properly managed; crisis of legit-

imacy – the distrust of citizen regarding governmental actors; crisis of identity – lack of cultural autonomy in motherlands; crisis of equity – increased inequality between countries. As a result of these crises and the decreased ability of the governments to mitigate them, nongovernmental actors became the advocates of the needs; interests and values of people at large, this further undermining the role of governments in response to challenges posed by globalization and structural transformation. NGOs like AIESEC, creating local partnerships with business owners all over the world provide paid internships for students all over the world for gaining experience; enlarge their contact list and gaining new cultural perspectives. Programs like Socrates pursue exchanges between students of different nationalities, making them live in another type of family cultural environment, thus learning how to manage their own culture shock and being educated not by a public institution, but by life happening itself.

In another perspective, the truth about the government's lack of implication in the education system is only applicable in the local environment. The truth is that the most common way students are educated in a different manner than the standard one is through the program ERASMUS, founded by the European Union Commission. The program offers students financial grants in order to allow them to pursue an education in a foreign country so that they could gain new cultural perspective, not only about the new culture, but also about other types of educational environments and developing their language skills.

In conclusion, the globalized world will divide individuals into two categories; the masses and the agents of change. The masses will be the ones that follow the standard flow, pursue a standard education program and become a part of the local workforce, making their contribution to society by keeping a stable population and paying taxes. However, the agents of change will be represented by the ones with initiative, the ones

that pursue the unconventional education and gain new perspectives, thus developing their innovation skills for solving problems of international importance that couldn't be solved before by the precedent authorities, becoming the agents of change of globalization - the creators of a better world.

List of sources

1. <http://www.kyivpost.com>
2. <http://www.zf.ro>
3. <http://europa.eu/>
4. Ted C. Lewellen, *The Anthropology of Globalization: Cultural Anthropology Enters the 21st Century*, library of Congress, USA, 2002
5. Manuel Castells, *The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance*, ANNALS, AAPSS, 616, March, 2008
6. Celeste Ordas-Botor, *Essays in the Philosophy of Education*, Rex Book Store Inc., Manila, 1995
7. Feyen Benjamin, Krzaklewska Ewa, *The ERASMUS Phenomenon – Symbol of a New European Generation?*, Erasmus Annual Conference, Germany 2012
8. Manfred Steger, *Globalization*, Sterling Publishing, China, 2010
9. Eliézer Ben Rafael, Yitzak Sternberg, *Identity, Culture and Globalization*, vol. 8, Boston, Brill, 2002
10. Nicholas Sun-keung Pang, *Globalization: Educational Research, Change and Reform*, Chinese University, Hong-Kong, 2006

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ І НАУКИ

Зуб С.В.,

аспірант 2-го року навчання

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

(м. Ужгород, Україна)

У статті проаналізовано особливості інноваційної політики Словаччини у сфері вищої освіти і науки. Запропоновано узагальнені принципи інноваційного розвитку та досліджено правове забезпечення інноваційної діяльності країни.

***Ключові слова:** інноваційний розвиток, центри передових досліджень, центри трансферу технологій, науково-технологічні парки, наукові центри.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі стан і якість вищої освіти визначаються як стратегічні показники розвитку країни. Водночас розвиток системи освіти і ринку праці потребує нових умов для їх об'єднання, сумісного ефективного функціонування та накопичення людського та інноваційного потенціалу країни, що спонукає до інноваційного руху розвитку галузі вищої освіти.

За умови опанування інноваційного шляху розвитку вищі навчальні заклади України зможуть конкурувати з найбільш відомими європейськими та світовими університетами. Це **актуалізує** подальший пошук шляхів розвитку вітчизняної системи вищої освіти на ґрунті європейських стандартів освіти і забезпечення її конкурентоспроможності та якості, враховуючи досвід інноваційної політики Словачької Республіки у сфері вищої освіти і науки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання щодо інноваційної політики Словаччини досліджують багато вчених. Серед них: Л. Водачек, О. Водачкова [3], Ф. Валента [2], Т. Фініков [5], Г. Андрощук [1], М. Степко [6] та ін. Це свідчить про певну зацікавленість дослідників

цим питанням і необхідність внесення відповідних пропозицій, коректив щодо інноваційної політики Словаччини у вищій школі.

Метою дослідження є моніторинг особливостей інноваційної політики Словацької Республіки у сфері вищої освіти і науки та використання її досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу. Загальна стратегія розвитку науки та інновацій у Словаччині стала дороговказом для політиків і адміністраторів усіх рівнів. Крім університетів та науково-дослідних інститутів Словацької академії наук основними ініціаторами та виконавцями плану інноваційних дій є **новостворені центри перспективних технологій, центри передових досліджень і центри трансферу технологій, науково-технологічні парки та наукові центри**. Вони тісно співпрацюють з великими й малими підприємствами, а також сприяють створенню нових інноваційних підприємств, які на початковому етапі підтримує держава [8]. Спільна та узгоджена робота всіх ланок ланцюга інновацій, організована за планом дій та загальною стратегією інноваційного розвитку, почала давати результати. У **табл. 1** наведено особливості діяльності інноваційних структур Словаччини.

З 2007 року уряд Словацької Республіки схвалив низку стратегічних документів з питань науки, досліджень та розвитку, а також технологій та інновацій. Найбільш важливими є:

1. Довгостроковий план Державної науково-технічної політики на 2015 рік [10].
2. Стратегія впровадження довгострокового плану державної науково-технічної політики на період з 2015 до 2020 рр. [12].
3. Оновлений довгостроковий план Національної політики в галузі науки і техніки на 2015 рік (Стратегія Фенікс).

4. Мінерва 1.0 (2005 - 2010) і Мінерва 2.0 (2011–2015).
5. Інноваційна стратегія Словацької Республіки на період 2007–2013 роки [9].
6. Інноваційна політика Словацької Республіки на період 2008–2010 років.
7. Інноваційна політика з 2011 по 2013 рр. у рамках Міністерства економіки Словацької Республіки.

Стратегії, прийняті в країнах V4, не завжди мають чіткі керівні принципи для директивних органів. Їх фрагментація і затримки в прийнятті зробили інноваційну політику непослідовною і неефективною. Тим не менше, навіть якщо структура стратегічного планування зрозуміла, як у випадку з Польщею, інші проблеми, такі, як відсутність керівництва або забезпечення фінансових ресурсів у досягненні конкретних цілей, можливо, й досі виникають.

Ключові директивні інституції – Міністерство економіки і Міністерство з питань освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки (СР), які мають відносно широку мережу установ. Міністерство економіки відповідає за інноваційну політику, в той час, як Міністерство освіти, науки, досліджень і спорту відповідає за дослідження і розробки.

При Міністерстві економіки діють:

1. Агентство з інновацій та енергії Словаччини (SIEA).
2. Державне агентство з розвитку інвестицій і торгівлі (Саріо).
3. Словацьке агентство з питань бізнесу (SBA).
4. Інноваційний фонд.

Державні органи при Міністерстві освіти включають в себе:

1. Агентство наукової стипендії (VEGA).
2. Агентство з наукового розвитку.

Урядова рада з питань науки, технологій та інновацій є постійним експертним, консультативним та координаційним органом Уряду з питань науки, технологій та інновацій.

Крім того, інші міністерства також покликані сприяти науково-дослідним і дослідно-конструкторським роботам. Наприклад, Міністерство внутрішніх справ і Міністерство оборони має кілька інститутів, що займаються науково-дослідною діяльністю. Міністерство охорони навколишнього середовища є засновником кількох науково-дослідних інститутів: Словацького гідрометеорологічного інституту, Науково-дослідного інституту водних ресурсів та Державного геологічного інституту. Протягом тривалого часу серед цих основних учасників був низький рівень співпраці й синхронізації дій.

Важливий крок у напрямі більш ефективної координації політики НТІ (наука, технології, інновації) був зроблений в 2013 році з прийняттям науково-орієнтованої Стратегії Словацької Республіки (*Smart Specialisation Strategy of the Slovak Republic*) [12]. Цей документ являє собою консенсус, який був досягнутий за участі науковців, підприємців, бізнес-кластерів, регіональних державних структур, структур громадянського суспільства та спільних консультацій із зарубіжними фахівцями Європейської Комісії.

Науково орієнтована Стратегія (*Smart*) є новою установкою на створення сучасної системи управління політики НТІ. Основним органом для управління реалізацією RIS3 є Державна рада з питань науки, технологій та інновацій. Постійний комітет Державної ради з питань науки, технологій та інновацій буде створений в якості робочого органу з ключових владних питань. Інші міністерства та центральні органи державного управління також братимуть участь у цьому процесі. Існуюча мережа виконавчих установ буде трансформована у два самостійні органи: Агент-

ство з досліджень і Технологічне агентство. Вони забезпечуватимуть реалізацію RIS3.

Розроблення стратегії інноваційного розвитку

Одним з основних пунктів стратегії інноваційного розвитку є капітал для інновацій. Під цим розуміється ініціювання інноваційної діяльності, підтримка фондів капіталу з підвищеним ризиком, а також створення системи, яка б полегшувала приватні інвестиції в MSP.

Наступними є інвестиції в інноваційні підприємства. Тут мається на увазі інвестування в дослідження та розвиток на окремих фірмах, надання технологічних кредитів, нові інвестиції з високим інноваційним потенціалом, заохочення інвестицій, що мають важливе значення для економіки, інвестиції в туристичні продукти та послуги, які мають не тільки регіональне значення.

Ще одним важливим пріоритетом стратегії є поширення (дифузія) інновацій. Сюди належить підтримка кооперативних зв'язків, що мають не тільки регіональне значення, підтримка низки проінноваційних інституцій у сфері бізнесу, які мають не лише регіональне значення, підтримка осередків інноваційності, а також управління інтелектуальною власністю.

Політична підтримка співпраці університетів з бізнесом в Словаччині в основному відображена в декларативних стратегічних документах. Одним з таких документів є «Довгостроковий план освітньої, науково-дослідної, творчої та іншої діяльності в університетах до 2014 року» [1, с. 9]. Першим пріоритетом співпраці університетів з бізнесом в цьому документі названо поліпшення якості науки та освіти у словацьких вузах і зазначено, що сучасні підприємства будуть співпрацювати лише з тими академічними інституціями, які її забезпечуватимуть. Підтримка з боку уряду цього напрямку спирається винятково на рекомендації

і реалізується в основному через проекти, що фінансуються Європейським Союзом.

Так, для прикладу, **Технічний університет м. Кошице** має тісні зв'язки з місцевими і міжнародними промисловими партнерами [11]. Співпраця з бізнесом реалізується в першу чергу через діяльність численних сучасних лабораторій, більшість яких була створена в рамках проектів з фінансуванням ЄС. Наприклад, кожна кафедра факультету електронної інженерії та інформатики має власну навчально-наукову лабораторію, яка забезпечує не тільки практичну складову навчальної програми, але й стає першим робочим місцем для багатьох студентів. Чимало лабораторій створено завдяки співпраці з найбільшими глобальними світовими виробниками ІТ техніки, мережного устаткування та надавачами ІТ сервісів: CISCO Telepresence, CISCO IPv6 Lab, Laboratoty IBM, T-System. В комерційних проектах лабораторій поруч працюють професори, студенти і представники організацій замовників. Більшість аспірантів працюють над дисертаціями разом зі своїми потенційними роботодавцями. Студенти заохочуються до складання зовнішніх іспитів з метою професійної сертифікації (наприклад, професійна сертифікація у сфері інформаційних технологій для роботи з продукцією Cisco Systems).

Розвивається дистанційне навчання (e-learning). Реалізуючи принцип «навчання впродовж життя», університет надає знання зі спеціалізованих комп'ютерних програм, що необхідні для роботи працівникам підприємств.

Університет намагається розвивати нові напрями діяльності, пов'язані з бізнесом. Створено **університетський центр інновацій, трансферу технологій і захисту прав інтелектуальної власності UCITP**. Адміністрація університету всіляко намагається мотивувати викладачів та науковців до пошуку комерційних проектів. Університет залишає для власних потреб 15% прибутку за використання бренду, ри-

зики та гарантії, решта розподіляється між виконавцями. Таким чином, у структурі зарплати науково-педагогічних працівників складова, отримана за рахунок різних проектів, становить до 40%.

Таблиця 1

**Особливості діяльності інноваційних структур
Словаччини**

№ з/п	Ознаки	Словаччина
1.	Види інноваційних структур	<ul style="list-style-type: none"> - Науково-дослідницький інститут. - Дослідницький центр. - Технологічний (науковий) парк. - Промисловий (індустріальний) парк. - Кластери <p><i>(Університет Коменського в Братиславі⁴, Технічний університет м. Кошице, Науково-дослідний центр університету Жиліна⁵)</i></p>
2.	Мета створення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток фундаментальних досліджень з подальшою комерціалізацією результатів. 2. Посилення конкурентних переваг певної території. 3. Децентралізація і демократизація управління освітою. 4. Підвищення автономії ВНЗ. 5. Громадський контроль за рішеннями міністерств, розподілом коштів бюджету, діяльністю ВНЗ. 6. Повна ліквідація монополії держави на створення навчальних програм і підручників. 7. Вільна навчальна і економічна діяльність вищих навчальних закладів. 8. Комерціалізація результатів дослідницької діяльності. 9. Посилення конкурентних переваг продукції підприємств-резидентів, зниження витрат, матеріало-, енерго-, трудомісткості.

⁴ Comenius University in Bratislava [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uniba.sk/>

⁵ Technical University of Kosice and University of Zilina [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tuke.sk/tuke?set_language=en&c1=en

3.	Зміст діяльності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поєднання нових ідей і розробок з фінансовими ресурсами і виробничою базою, забезпечення умов для розвитку малих інноваційних фірм. 2. Поширення знань і вмій шляхом надання консультацій і проведення навчань, збирання й поширення інформації, надання допомоги у трансфері технологій у рамках діяльності центрів трансферу технологій. 3. Надання комплексних послуг у певному місці за визначеним стандартом, в оточенні наукових інституцій, з метою підтримки започаткування інноваційної господарчої діяльності (інноваційні інкубатори, інкубатори підприємництва, технологічні центри). 4. Створення місць концентрації підприємств (кластерів) та інноваційного середовища шляхом об'єднання в рамках визначеної території послуг для бізнесу та різноманітних форм допомоги для технологічних фірм у рамках технологічних, наукових і промислово-технологічних парків. 5. Надання підтримки під час створення нових підприємств у рамках наукових організацій і ВНЗ, що заснуються студентами, випускниками, аспірантами й науковими працівниками в так званих пре-інкубаторах та академічних інкубаторах підприємництва. 6. Концентрація малого та середнього бізнесу навколо великого промислового підприємства для забезпечення постійного циклу виробництва. 7. Надання початкової фінансової підтримки (<i>seed i start-up</i>) у формі парабанкових позичкових і гарантійних фондів; важливим ринковим доповненням цієї категорії є комерційно орієнтовані фонди венчурного капіталу (<i>venture capital</i>).
4.	Функції	- Поєднання наукових досліджень у перодових і нових галузях з наукомістким промисловим виробництвом;

		<ul style="list-style-type: none"> - вдосконалення системи освіти, націленої на відкритість, інноваційність та підприємництво; - розвиток дослідницької діяльності з метою вивільнення внутрішніх факторів розвитку регіону; - побудова інфраструктури інформативного суспільства; - оптимальне використання фондів ЄС для реалізації РІС; - розбудова інституційних форм співпраці академічного середовища, регіональної влади та представників бізнесу; - стимулювання переходу від експериментального виробництва до масового комерційного освоєння нової інноваційної продукції; - зростання кількості установ з підтримки інновацій та установ з підтримки бізнесу; - розвиток малого та середнього бізнесу, збільшення кількості робочих місць, впровадження наукових досягнень у високотехнологічні підприємства; - збільшення кількості товарів і послуг інноваційного характеру.
5.	Результати діяльності	<p>1. Створення регіональних інноваційних систем (РІС).</p> <p>Центри інновації є суттєвим елементом кожної сучасної інноваційної системи країни, яка розбудовує основи економіки, базовані на знаннях. Вони відповідають за побудову платформи діалогу та співпраці світу науки й бізнесу, створюючи умови для ефективного трансферу інформації, знань і технологій. Їх активність включає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ініціювання та організацію співпраці всіх партнерів, необхідних для ефективної реалізації інноваційного процесу; - визначення інноваційних потреб фірм і комерційних можливостей у рамках наукових організацій; - удосконалення механізмів трансферу технологій; - створення необхідних для економічного розвитку партнерства різних приватних

		<p>і публічних суб'єктів.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Створення регіональної системи інновацій – тривалого партнерства між промисловістю, інституціями оточення бізнесу, науково-дослідними одиницями, урядовою адміністрацією та самоврядуванням з метою прискорення інноваційної діяльності в регіоні. 3. Виробництво та комерціалізація інноваційної продукції. 4. Створення та підтримка малих наукомістких фірм. 5. Поширення інноваційної продукції .
6.	Учасники та розміщення	<ol style="list-style-type: none"> 1. ВНЗ, навчальна організація, лабораторії, виробничі підприємства, транспортна інфраструктура тощо; агломерація, місто, або наукове містечко. 2. Промислові підприємства, фінансові установи, органи місцевої влади. Територія поблизу ВНЗ, НДІ, промислового підприємства. Компактне розташування. 3. Організації сфери технічної та соціальної інфраструктури. Відокремлена територія з площами великих підприємств.
7.	Роль держави	<p>Обов'язкова підтримка з боку держави: здійснення інвестицій у розвиток інфраструктури, капіталовкладення у прикладні дослідження, державні замовлення, податкові пільги.</p>

Джерело: власна розробка автора на основі [5], [10]

Висновки. Зарубіжний досвід свідчить, що вирішення завдання розбудови сучасної конкурентної економіки та суспільства знань потребує оптимального використання новітніх моделей інноваційних процесів, важливою складовою яких виступають дослідницькі інноваційні університети. Такі вищі навчальні заклади, працюючи у тісному партнерстві з державою і місцевим самоврядуванням та суб'єктами економічної діяльності, дедалі більше перетворюються на центри інноваційного розвитку, досягаючи

значного прискорення процесів впровадження результатів досліджень і розробок у затребувані економікою технології, товари і послуги. З огляду на необхідність розбудови інноваційної економіки, а також зважаючи на соціально-економічні умови та специфіку освітньо-наукової системи сучасної України, розвиток інноваційних дослідницьких університетів вимагає вирішення таких завдань:

- створення сучасних навчально-дослідницьких центрів, що залучають до своєї роботи як викладачів, студентів та аспірантів університетів, так і фахівців відповідних науково-дослідних установ із забезпеченням умов максимального використання для їх роботи наявної дослідної та навчальної інфраструктури;

- активізація діалогу між ВНЗ, науковими установами, представниками бізнесу та державних органів з конкретних питань підвищення ефективності інноваційної діяльності;

- розширення автономії ВНЗ та наукових установ як у здійсненні навчального процесу та досліджень, так і у сфері господарської діяльності;

- створення умов для максимально швидкої комерціалізації результатів перспективних досліджень і розробок, у тому числі за рахунок спрощення механізмів взаємодії нових й існуючих інноваційних підприємств з органами влади;

- широке залучення до практичної інноваційної діяльності студентів (передусім магістрів) і аспірантів з відповідним коригуванням відповідних навчальних програм і планів;

- впровадження у навчальні програми ВНЗ окремих курсів та їх частин, спрямованих на засвоєння студентами принципів і практичних прийомів сучасної підприємницької та інноваційної діяльності, ознайомлення з прикла-

дами економічно ефективного впровадження результатів досліджень;

- заохочення ініціатив студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ, спрямованих на комерціалізацію результатів досліджень і розробок;

- активізація міжвузівського (у тому числі міжнародного) співробітництва у сферах інноваційної діяльності, пошуку та реалізації продуктивних в економічному плані ідей і напрямів досліджень.

Досвід Словаччини у сфері інноваційної діяльності підтверджує здатність адаптуватися до вимог ринку і «випускати» інноваційну продукцію, що має попит, використовуючи результати цього виробництва для вдосконалення своєї освітньої і наукової роботи. Нині в регіонах України йде процес формування навчально-науково-інноваційних комплексів типу «силіконової долини», що покликані забезпечити інтеграцію ВНЗ з реальним сектором економіки для вирішення соціально-економічних проблем регіонів і реалізації державних, цільових і галузевих інноваційних програм, пов'язаних передусім з технологічним розвитком галузей економіки.

Список використаних джерел

1. Андрощук Г.О. Інноваційна політика ЄС: стратегічні напрями // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Інформація, аналіз, прогноз-стратегічні важелі ефективного державного управління», Київ, 29–30 травня 2008 р. – С. 7–16.
2. Валента Ф. Творческая активность – инновации – эффект / Ф. Валента. М: Эксмо, 2008. – 400 с.
3. Водачек Л. Стратегия управления инновациями на предприятии: монографія / Л. Водачек, О. Водачкова; авт. предисл. В. С. Рапопорт; сокр. пер. со словац. – М.: Экономика, 1989. – 167 с.

4. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за заг. ред. Ф.Г. Ващука. – Ужгород: ЗакДУ, 2011. – 560 с. – (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16).
5. Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVI Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Кошице – Мішкольц, 21-24 травня 2013 року /ред. кол. Ф.Г. Ващук (голова), Х.М. Олексик, І.В. Артёмов та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2013. – Вип. 7(26). – 400 с.
6. Степко М. Світові тенденції розвитку систем вищої освіти та проблеми забезпечення якості й ефективності вищої освіти в Україні / М. Степко // Вищ. шк. – 2013. – № 7. – С. 13–22.
7. Фініков Т.В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.
8. Communication from the commission to the european parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions A resource-efficient Europe – Flagship initiative under the Europe 2020 Strategy [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/pdf/resource_efficient_europe_en.pdf
9. Comenius University in Bratislava [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uniba.sk/>
10. Innovation Policies in the Visegrad Countries [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibs.org.pl/projekty/files/Visegrad/Publication.pdf>
11. Innovation Strategy of the Slovak Republic for 2007-2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.informatizacia.sk/ext_dok-national-strategic-reference.../5899c
12. Long-term Plan for the Science and Technology Policy of the Slovak Republic by 2015. Bratislava [Електронний

- ресурс]. – Режим доступа: https://www.vedatechnika.sk/SK/VedaATechnikaVSR/Certifikacia/Documents/Long_Term_Plan_by_the_year_2015.pdf
13. Technical University of Kosice and University of Zilina [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.tuke.sk/tuke?set_language=en&cl=en
 14. Research and Innovation Strategy for Smart Specialisation of the Slovak Republic [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.economy.gov.sk/index/open_file.php?ext_dok=142230&idc=142230&ext=orig

The article analyzes the features of innovative policy in higher education and science of Slovakia. Suggested generalized principles of innovative development and researched legal support of innovative activity in the country.

Keywords: *innovative development, centers of advanced research, technology transfer centers, science and technology parks, research centers.*

ДОСЛІДНИЦЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ КАНАДИ

Фенинець Г.Ю.,

магістр політології

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

(м. Ужгород, Україна)

У статті аналізується діяльність провідних та найбільш популярних дослідницьких університетів Канади як одних із розробників технологічних рішень та дослідних проектів для виробничих потреб суспільства. Зокрема увага акцентується на таких університетах, як: Університет МакГілла, Торонтський університет, Британо-колумбійський університет, Альбертський університет і Саскачеванський університет.

Міжнародний досвід свідчить, що, починаючи із середини ХХ століття, відбувається поєднання, взаємопроникнення понять «дослідницький університет» та «університет світового класу». Як відомо, концепція дослідницького університету ґрунтується на тісній інтеграції освіти і наукових досліджень у межах університету, що дозволяє на практиці залучити до досліджень студентство. За сучасних умов інтенсивної розбудови національних ринків освітніх послуг та загострення конкурентної боротьби саме дослідницькі університети мають найбільш вагому підтримку з боку держави для здійснення високопродуктивної наукової й освітньої діяльності.

Мета статті – дослідити діяльність найбільш популярних дослідницьких університетів Канади.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку світової цивілізації жодні наявні ресурси, у тому числі інформація, знання, не здатні забезпечити тривалі конкурентні переваги. Сьогодні на успіх у глобальній конкурентній боротьбі між окремими підприємствами, регіонами, країнами може розраховувати лише той, хто здатний створювати нові знання і на їх основі розробляти

нові технології, нові продукти, постійно задаватись новими запитаннями і винаходити нетрадиційні шляхи їх розв'язання.

Визначальна роль у створенні «трикутника знань» (освіта – наука – інновації) відводиться університетам, які мають бути катализаторами інноваційних процесів і в кінцевому результаті – генераторами благ і добробуду. Університет як організація покликаний не лише передавати студентам знання, а й продукувати нові, і шляхом залучення студентів до перманентного наукового пошуку навчати їх критично аналізувати, самостійно, вільно, креативно мислити і діяти, самим формулювати та розв'язувати нові проблеми, розвиватись і навчатись протягом життя. Це підтверджується як існуючими науковими дослідженнями у цій сфері, так і наявними статистичними даними щодо фінансування сектору вищої освіти у високорозвинених державах світу, пріоритетними об'єктами якого є саме університети дослідницького типу [3, с. 60]. Тому українські університети на прикладі провідних країн світу повинні готувати не лише спеціаліста, а фахівця «нової генерації», який би не лише виконував звичні функції, а й зумів вносити в освіту та науку нові погляди та бачення тих чи інших явищ.

Одним із можливих прикладів інноваційної діяльності держави може слугувати приклад Канади. Так, загальна координація підтримки інноваційної діяльності в Канаді на федеральному рівні здійснюється Канадською Інноваційною Фундацією. Разом з тим відповідна діяльність у тій чи іншій формі здійснюється практично всіма органами федерального та провінційного управління країни.

Головним елементом державної стратегії інноваційного розвитку канадської економіки стала Інноваційна Стратегія Уряду Канади, прийнята у лютому 2002 року. Стратегія передбачала десятирічну програму заходів,

спрямованих на досягнення прискореного розвитку технологій в країні, та відповідне державне фінансування витрат на їх здійснення за рахунок коштів Федерального Бюджету Канади 2002–2012 років. При цьому Стратегія забезпечувала механізм участі інших зацікавлених сторін, насамперед – урядів провінцій та територій країни, у плануванні та фінансуванні її реалізації. Тобто, це передбачало створення та функціонування промислових (інноваційних) кластерів, що базується на розвинутій структурі промисловості та її високій інноваційній складовій.

Технологічні рішення для виробничих потреб в Канаді розробляються трьома типами організацій:

- власними спеціалізованими структурними підрозділами підприємств, які є користувачами технологій, що розробляються;
- науково-дослідними центрами (насамперед при освітніх закладах), які розробляють технологічні рішення за рахунок замовників;
- спеціалізованими компаніями, які розробляють технології для подальшої реалізації на ринку [1, с. 104].

Про успішність канадських дослідницьких університетів свідчить те, що вони знаходяться в рейтингах кращих світових дослідницьких університетів світу. Так, до рейтингу 20-ти найбільш конкурентоспроможних університетів світу, який розроблений експертами «Academic Ranking of World Universities» (Центр університетів світового класу при Шанхайському університеті Цзяо Тун) та «QS TOP Universities» (Великобританія, Лондон), потрапив дослідницький університет Канади МакГілла. А в міжнародному рейтингу Times останній зайняв 35 сходинку.

Університет МакГілла (McGill University) – найстаріший та найвідоміший університет Канади, заснований в 1821 році і відкритий в 1829 році в Монреалі (Квебек, Канада). Офіційний сайт університету <http://www.>

mcgill.ca/. Цей заклад є одним із провідних дослідницьких інститутів Північної Америки, який займає 2 місце в номінації «Краще викладання» і 1 місце серед канадських вузів. Сучасні технології та дослідницькі програми приваблюють найкращих студентів і професорів, які отримали міжнародне визнання. Так як сильні сторони університету – це право та медицина, то при ньому функціонує аж 6 лікарень – філій та відомий на весь світ *Науково-дослідний інститут центру здоров'я університету МакГілл (The Research Institute of the McGill University Health Centre)*. Окрім того, при університеті діють 73 дослідницьких інститути та мережа із 17 бібліотек [5].

Дослідники, які працюють в університеті МакГілл, отримують найбільші гранти в країні, видають найбільшу кількість наукових статей і доповідей, які згадуються та цитуються частіше, ніж роботи інших вчених університетів Канади.

Інші відомі міжнародні рейтинги також згадують університети Канади. Зокрема, іспанська науково-дослідна група Сімаго, що спеціалізується на аналізі інформації за допомогою методів візуалізації, підготувала доповідь, що містить результати оцінки 2833 кращих світових науково-дослідних інститутів та організацій, а також їх рейтинг за показниками наукової продуктивності. Рейтинг містить показники, що описують інститути за такими параметрами, як загальна наукова продуктивність, міжнародне співробітництво, якість наукової продукції та ін. [3, с. 61]. Третю сходинку в цьому рейтингу за 2010 р. зайняв університет Торонто, поступившись місцем Гарвардському університету (США) та Токайському університету (Японія).

Торонтський університет (The University of Toronto, акронім: UofT) – громадський науково-дослідницький університет, розташований у центрі міста Торонто (провінція Онтаріо). Офіційний сайт університету <http://www.utoronto.ca/>

utoronto.ca/. Метою своєї діяльності співробітники вважають підвищувати і поліпшувати рівень наукових досліджень та викладання. Університет заохочує дослідження студентів стипендіями в широкому діапазоні дисциплін в галузі гуманітарних, соціальних та природничих наук.

Університет в Торонто сприяє збільшенню кількості високоякісних досліджень і в свою чергу зобов'язується дотримуватись таких принципів:

- ✓ забезпечувати сприятливі умови для наукових досліджень;
- ✓ особлива увага приділяється дослідженням та публікаціям представників професорсько-викладацького складу;
- ✓ слідкувати за тим, щоб факультети і школи, які причетні до вузу, також брали участь у дослідженнях;
- ✓ підтримувати всіма можливими силами нові галузі дослідження;
- ✓ вимагати національної та міжнародної експертної оцінки якості своїх програм;
- ✓ співпрацювати з іншими університетами, промисловістю, бізнесом, професійними установами, державним сектором і урядом, в разі необхідності при дослідженні;
- ✓ надання дослідницьких послуг найвищих міжнародних стандартів [9].

Цікавим моментом в діяльності Торонтського університету є пункт на офіційному сайті, де можна зареєструвати власний проект дослідження для можливого фінансування. Університет запустив власну автоматизовану систему для внутрішнього розгляду і затвердження науково-дослідних програм. Заявка повинна бути розглянута і затверджена Радою керівників університету Торонто.

Тобто ми бачимо, що університет не лише проводить власні дослідження, а й намагається активно співпрацювати з іншими установами і навіть проводити дослідження на

замовлення. Таким чином, дослідницька діяльність університету відіграє вагомую роль у розвитку інновацій в державі.

У Канаді існує рейтинг «**Top 50 Research Universities**», де вміщені найкращі 50 дослідницьких університетів. Цей рейтинг складається на основі їх загального доходу від спонсорованих досліджень. Для того, щоб отримати більш збалансовану картину того, як науково-дослідні роботи виконуються університетами, у цьому рейтингу враховуються як показники фінансових вкладень (обсяги фінансових ресурсів, що надходять від спонсорованих та власних досліджень), так і віддача від дослідницької роботи (загальна кількість публікацій, інтенсивність публікаційної активності та вплив, або суспільна вага публікацій).

У таблиці 1 відображені перші 10 позицій вищезгаданого рейтингу за 2014 рік.

Таблиця 1
Топ-50 дослідницьких університетів Канади (2014 р.)

University	Sponsored Research Income			Full-time Faculty**	Research Intensity
	FY2013 \$000	FY2012 \$000	% Change 2012-2013	2012-2013 #	\$ per Full-time Faculty \$000
University of Toronto **	\$1,110,663	\$1,038,390	7.0	2,377	\$467.3
University of British Columbia*	\$566,789	\$585,154	-3.1	2,403	\$235.9
Université de Montréal* (4)	\$527,971	\$526,213	0.3	1,879	\$281.0
McGill University*	\$465,209	\$483,527	-3.8	1,653	\$281.4
University of Alberta*	\$417,757	\$452,436	-7.7	1,683	\$248.2
University of Calgary*	\$328,736	\$282,771	16.3	1,528	\$215.1
McMaster University*	\$322,502	\$325,156	-0.8	1,375	\$234.5
Université Laval*	\$306,831	\$302,783	1.3	1,350	\$227.3
University of Ottawa*	\$297,813	\$302,341	-1.5	1,284	\$231.9
Western University*	\$254,457	\$241,095	5.5	1,471	\$173.0

Джерело: Top 50 Research Universities [10].

Ми бачимо, що вже зазначений нами університет Торонто в цьому рейтингу займає першу сходинку.

Другу позицію займає **Британо-колумбійський університет (The University of British Columbia, акронім: UBC)**.

Провінційний громадський науково-дослідницький університет розташований у Британській Колумбії; кампуси – у містах Ванкувер і Келона. Офіційний сайт університету <http://www.ubc.ca/>. У співпраці з іншими університетами, промисловістю та урядом роблять дослідження та відкриття, що мають вплив не лише в Канаді, а й в усьому світі [7].

Хотілося б звернути увагу на діяльність такого дослідницького університету як **Альбертський університет (The University of Alberta (UofA))** – провінційний громадський науково-дослідницький університет, розташований в Едмонтоні, Альберта, Канада. Офіційний сайт університету <http://ualberta.ca/>. В університеті є нині близько 400 дослідницьких лабораторій і друга за бібліотечними фондами університетська бібліотека в Канаді. Є і солідні медичні й інженерні програми; UofA продовжує розбудовувати найсучасніші лабораторії у нанотехнологіях, нафтовій інженерії, електрокомунікаціях. Заклад входить до спілки 15 провідних дослідницьких університетів країни [6].

Університет Альберти має відмінну репутацію у відкритті досліджень, стипендій та творчої діяльності в найрізноманітніших галузях гуманітарних та соціальних наук й образотворчого мистецтва.

Особливістю для нас як українців є функціонування при університеті *Освітнього Центру Української Мови та Канадського інституту українських студій (CIUS)*. Останній заклад є провідним центром українських досліджень за межами України. Заснований в 1976 році спільними зусиллями українських громадських діячів і вчених з метою забезпечення базової інституції для українських стипендіатів в Канаді. Інститут виконує функції з організації українсько-канадських досліджень, видає книги і наукові журнали, розробляє матеріали для україномовної освіти в школах західної Канади, організовує конференції, лекції та семінари, надає дослідницькі гранти вченим.

З метою подальшого розвитку українсько-канадських наукових і культурних зв'язків 2007 року Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства було укладено договір про співпрацю з Канадським інститутом українських студій Альбертського університету. Одна із статей договору передбачає виявлення документів архівної україніки в канадських архівах та підготовку спільного видання українською та англійською мовами «Архівна україніка в Канаді. Довідник» про документи української культурної спадщини та пов'язані з історією України і українців документи іноземного походження (архівну україніку), що зберігаються в архівах, архівах-музеях та бібліотеках Канади [4].

Канадський інститут українських студій надає дослідно-навчальні стипендії ім. Непораних (Neporany Doctoral Fellowship) аспірантам для проведення навчання/досліджень у галузі політології, економіки та споріднених наук (суспільні, політичні, економічні науки, суспільна історія). Перевага надається аспірантам, які перебувають на завершальній стадії написання дисертаційних робіт, а також студентам канадських університетів і громадянам/резидентам Канади. Розмір стипендії становить 5000\$ – 15000\$ [2].

Саскачеванський університет (The University of Saskatchewan, акронім: UofS) – провінційний громадський науково-дослідницький університет, розташований у центрі міста Саскатун, Канада. Цей університет теж займає провідне місце серед престижних дослідницьких університетів Канади. Офіційний сайт університету <http://www.usask.ca/>.

У провінції найбільш відомі два дослідницьких університети – **University of Saskatchewan (Університет Саскачевану або Саскачеванський університет)** та **University of Regina (Університет Реджайни, Реджайнський університет)**. University of Saskatchewan – серед лі-

дерів вишів Канади в таких напрямках освіти , як медицина, агрономія, сільське і лісове господарство, інженерія та машинобудування. University of Regina – серед лідерів у Канаді у суспільних і гуманітарних науках, освіті, інженерії, кінезіології.

Також дуже сильний інститут **Saskatchewan Institute of Applied Science and Technology (SIAST)**, який з осені цього року називатиметься Saskatchewan Polytechnic – Саскачеванський Політех. Це в основному політехнічний вищий навчальний заклад, який відомий своїми програмами інженерії, машинобудування (у тому числі сільськогосподарського), має безліч програм сертифікаційного рівня, у тому числі неповного дня навчання [8].

Нині уряд Канади приділяє посилену увагу саме науковій діяльності університетів і значно нарощує інвестиції в цю сферу. Так, в країні функціонує *Національна науково-технічна дослідницька рада Канади (NSERC – Natural Sciences and Engineering Research Council of Canada)* – це державна організація федерального рівня, яка через систему грантів і програм підтримує науку та інноваційну діяльність у Канаді, а також сприяє зміцненню партнерських відносин між університетами, урядом і приватним сектором.

Головним принципом державного стимулювання інноваційного розвитку є застосування механізму прямої проектної підтримки технологічного розвитку, який у порівнянні з механізмом підтримки через надання різноманітних пільг має переваги адресності, прозорості та гнучкості, але пов'язаний з необхідністю здійснення прямих бюджетних виплат. Тобто держава через фінансування намагається стимулювати дослідницьку діяльність, залучаючи до діяльності провідні дослідницькі університети [1, с. 106].

Висновки. Таким чином, у цій статті ми розглянули програми та діяльність найбільш популярних і престижних

дослідницьких університетів Канади, які займають провідні позиції світових рейтингів. Тому можна зробити висновок, що університети на сьогоднішній день є одними із основних фігурантів у проведенні дослідницьких робіт й розвитку інновацій та технологій. З одного боку, це дозволить студентам як майбутнім спеціалістам пройти хорошу реальну практику на виробництві, а з іншого – забезпечить бізнес, підприємства та державні структури готовими сформованими професійними кадрами. Приклад Канади ще раз засвідчує важливість вищезазначеного, оскільки одними із розробників технологічних рішень для виробничих потреб є науково-дослідницькі центри при освітніх закладах, у нашому випадку – при університетах. Досвід діяльності цих закладів стане важливим у розробленні дослідницьких програм та центрів для українських університетів, які сьогодні інтегруються у європейський освітній і науковий простір.

Список використаних джерел

1. Коніжай Р. Досвід функціонування промислових (інноваційних) кластерів у Канаді / Р. Коніжай // Юридичний вісник. – Випуск №2(23). – 2012. – С. 103 – 107.
2. Міжнародні гранти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: science.kname.edu.ua/
3. Сазик В. Світовий досвід становлення і розвитку дослідницьких університетів / Володимир Сазик // Університетська освіта. – Випуск №1. – 2011. – С.58 – 66.
4. Canadian Institute of Ukrainian Studies [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ualberta.ca/~cius/>
5. McGill University [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.mcgill.ca/>

6. The University of Alberta [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ualberta.ca/>
7. The University of British Columbia [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.ubc.ca/>
8. The University of Saskatchewan [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.usask.ca/>
9. The University of Toronto [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://www.utoronto.ca/>
10. Top 50 Research Universities [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.researchinfosource.com/pdf/Canada_s%20Top%2050%20research%20universities%202014.pdf.

ЗМІСТ

Вступне слово	6
Смоланка В.І. Ужгородський національний університет на шляху до єдиного європейського освітнього і наукового простору	9
Луговий В.І. Компетентнісний підхід і автономія вищих навчальних закладів у концепції Закону України «Про вищу освіту» (концептуальний, нормативний і методичний аспекти)	23
Рашкевич Ю.М., Андрейчук С.К. Секторальні рамки кваліфікацій як інструмент узгодження дескрипторів європейських мета-рамоч та побудови профілів освітніх програм	41
Студеняк І.П., Грабова І.А. Наукові здобутки Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»	65
Лендшел М.О., Свєженцева О.І., Нагоркін М.М., Гойдаш Ю.Ю. Інтернаціоналізація освітнього та наукового процесів в Ужгородському національному університеті як складова стратегії розвитку вишу.....	79
Артёмов І.В. Інноваційний університет – важливий інструмент інтегрування в європейській освітній і науковий простір.....	89

Гаращук О.В. Вища освіта України на шляху інтернаціоналізації та входження в європейський науково-освітній простір	120
Талтенов А.А., Токар П.В. Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилёва: история и современное развитие в контексте международных связей	139
Щербан Т.Д. Психологічна концепція підготовки фахівця в умовах інтеграції України в європейський освітній простір	155
Смоланка В.І., Слава С.С. Стан і перспективи розвитку трикутника знань в Україні	170
Трачук П.А. Національні традиції та інновації в сучасній освіті і науці	186
Кляп М.І. Інноваційні методи навчання в контексті реалізації мобільності викладача	203
Шеренговський Д.В. Європейські та національні підходи до самооцінки якості міжнародної академічної мобільності	212
Гаращук О.В., Куценко В.І. Інноваційний підхід до підготовки кадрів у контексті забезпечення їх конкурентоздатності	228

Гусь А.В. Інноваційний університет як чинник розбудови економіки знань	245
Моца А.А. Теоретико-методологічний аспект інноваційного розвитку вищої освіти України	258
Медведь М.М. Про стан впровадження інноваційних технологій у роботу наукової бібліотеки університету	267
Студеняк І.П., Головач І.І. Научный парк «Ужгородский национальный университет» – базовая инновационная структура в регионе	277
Король І.І., Дубів О.В. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання студентів відповідно до потреб ринку праці в контексті вимог Закону України «Про вищу освіту»	288
Бутурлакiна Т.О. Центр кар'єри як інструмент реалізації соціального партнерства та забезпечення багаторівневої професійної вищої освіти	293
Шамсиев А.М., Атакулов Ж.О., Индиаминов С.И., Юсупов Ш.А. Модульно-электронная система образования в обучении студентов СамМИ	300

Карбованець О.І., Коваль Г.М., Гасинець Я.С., Куруц Н.В., Демчинська М.І. Інновації в освітній галузі знань «Природничі науки»	316
Павко А.І. Сутність та особливості освітньої моделі історії як університетської дисципліни	328
Дуло О.А., Мелега К.П. Особливості інтеграції змісту професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації в європейський освітній простір	332
Коцан І.Я., Яцишин М.М., Коренга Ю.В. Інтерактивні технології як складова інноваційного перетворення системи вищої освіти.....	343
Коцан Л.І. Наукометричні бази даних як інструмент інтеграції вітчизняної науки в європейський і світовий дослідницький та освітній простори	349
Дрозд Роман, Булка-Максисько Мирослава Мобільність українських студентів: досвід Поморської академії в Слупську	362
Лях І.М., Кляп М.М., Вовканич С.В. Математичні моделі міжгалузевго балансу.....	373
Мелеганич Г.І. Основні напрями діяльності ВНЗ для розвитку місцевих громад: досвід Ужгородського національного університету.....	381

Hudák Matej	
Community development through digital public spaces.....	391
Popa Radu-Alexandru	
Alternatives of European education system operating methods through migration	399
Зуб С.В.	
Особливості інноваційної політики Словацької Республіки у сфері вищої освіти і науки	404
Фенинець Г.Ю.	
Дослідницькі університети Канади	418

Contents

Introduction	6
V. Smolanka Uzhgorod National University on the way to a single European educational and research area.....	9
V. Luhovyi Competency approach and autonomy of higher educational institutions in the concepts of the law of Ukraine "On Higher Education" (conceptual, legal and methodological aspects).....	23
Yu. Rashkevych, S. Andreychuk Sectoral frameworks of qualifications as an instrument of harmonization of the European meta-frame descriptors and profiles building of educational programs.....	41
I. Studenyak, I. Hrabova Scientific achievements of the state university "Uzhhorod National University"	65
M. Lendel, O. Svyzhentseva, M. Nahorkin, Yu. Hoydash Internationalisation of educational and scientific process in Uzhhorod National University as a part of the university development strategy.....	79
I. Artjomov Innovative university – important tool of integration to European educational and research area	89

O. Garashchuk Higher education of Ukraine on the way of internationalization and entering to European educational and research area	120
A. Taltenov, P. Tokar The L.N. Gumilyov Eurasian National University: history and modern development in the context of international relations.....	139
T. Scherban Psychological concept of experts training in terms of Ukraine integration to European educational area.....	155
V. Smolanka, S. Slava State and development prospects of knowledge triangle in Ukraine	170
P. Trachuk National traditions and innovations in modern education and science	186
M. Klyap Innovative training methods in the context of realization of lecturer mobility	203
D. Sherenhovskyy European and national approaches to self-evaluation quality of international academic mobility	212
O. Garashchuk, V. Kutsenko Innovative approach to manpower training in the context of providing their competitiveness	228

A. Gus Innovative university as a factor of knowledge economy development	245
A. Motsa Theoretical and methodological aspects of innovative development of the higher education in Ukraine.....	258
M. Medved Condition of implementation of innovative technologies in the work of scientific library of the university	267
I. Studenyak, J. Golovach Science park «Uzhhorod National University" – basic innovative structure in the region.....	277
I. Korol, O. Dubiv Modern information technologies and innovative methods of students training according to the labour market needs in the context of requirements of the law of Ukraine " on higher education"	288
T. Buturlakina Career center as a tool of realization of social partnership and support of multilevel professional higher education.....	293
A. Shamsiev, J. Atakulov, S. Indiaminov, Sh. Yusupov Modular and electronic system of education in training of SaMME students	300

O. Karbovanets, H. Koval, J. Hasynets, N. Kuruts, M. Demchynska	
Innovations in educational sphere of knowledge "natural sciences"	316
A. Pavko	
The essence and features of educational model of history as university discipline	328
O. Dulo, K. Meleha	
Features of integration of the specialists training concepts on physical rehabilitation to European educational area.....	332
I. Kotsan, M. Yatsyshyn, Yu. Korenha	
Interactive technologies as a part of innovative transformation of higher education system.....	343
L. Kotsan	
Scientometric database as tool of integration of domestic science to European and international research and educational area	349
Drozd Roman, Bulka-Maksyśko Mirosława	
Mobility of Ukrainian students: experience of Pomeranian Academy in Slupsk.....	362
I. Lyakh, M. Klyap, S. Vovkanych	
Mathematical models of interbranch balance	373
H. Melehanych	
Main directions of activity of higher educational institutions for local community development: experience of Uzhhorod National University.....	381

Hudák Matej	
Community development through digital public spaces.....	391
Popa Radu-Alexandru	
Alternatives of European education system operating methods through migration	399
S. Zub	
Features of innovative policy of the Slovak Republic in higher education and science	404
H. Fenynets	
Research universities of Canada	418

Наукове видання

***МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК
INTERNATIONAL SCIENTIFIC HERALD***

Спецвипуск 1 (10)

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації КВ №20546-10346Пр,
видане Міністерством юстиції України 15.01.2014 р.*

Відповідальний за випуск І.В. Артёмов
Коректура: Т.М. Алексеева, Л.І. Серeda
Технічна редакція і комп'ютерна верстка та дизайн обкладинки:
М.І. Іванова, О.І. Гурчумелія, А.І. Бродич

Підписано до друку 20.07.2015 р.
Гарнітура Times New Roman
Формат 60x84/16 Зам.№69
Ум.друк.арк. 25,5
Тираж 300 прим.

Оригінал-макет виготовлено
в редакційно-видавничому відділі ДВНЗ «УжНУ»:
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89,
E-mail: dep-editors@uzhnu.edu.ua

Віддруковано ПП «АУТДОР - ШАРК»
88000, м. Ужгород, пл. Жупанатська, 15/1.
тел.: 3-51-25, e-mail: office@shark.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 40 від 29 жовтня 2012 року*

М-72

Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць /ред. кол. І.В.Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. – Спецвип. 1(10). – 440 с.

У спецвипуску «Міжнародного наукового вісника» вміщено статті і повідомлення, підготовлені за матеріалами круглого столу експертів «Імплементация Закону України «Про вищу освіту» – необхідна передумова інтеграції в європейські простори вищої освіти та наукових досліджень» (24 лютого 2015 р.) та міжнародної науково-практичної конференції «Мобільність освіти, інноваційна культура та соціальна відповідальність як ресурси конкурентоспроможності європейських університетів» (23-24 квітня 2015 р.).

Заходи проведено спільно з НАПН України в рамках реалізації наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір».

Видання здійснено за фінансової підтримки Міжнародного Вишеградського фонду.

The Special edition of the “International scientific herald” contains articles and reports prepared on the basis of materials of a round table meeting of experts “Implementation of the Law of Ukraine “On Higher Education” as a necessary precondition for integration into the European area of higher education and research” (24 February 2015) and International Scientific and Practical Conference “Education Mobility, Innovation Culture and Social Responsibility as the Resources of Competitiveness of European Universities” (23-24 April 2015).

These activities were held jointly with the NAES of Ukraine as part of implementation of the research project “Innovative university – tool of integration to european educational and research area”.

The publication was funded by the International Visegrad Fund.